RAGIPPASA
2277/1-3

راغب پاشا کتبخانه‌سی

حل الاشكال فی مباحث الجزء الاختياری

مؤلفی

انطاكيه علماسندن پاچه‌جی زاده الحاج محمد رشدی

محل فروختی — بایزیدده مسافرخانه تحتنده (۲۵) نومرولو
قوندره‌جی محمد اوسته‌نك دكانیدر

معارف نظارت ومطبوعات اداره‌ٔ عليه‌لرينك رخصت
رسميه‌لرينی حائزدر

نومرو (۵۲۰) فی ۷ ايلول سنه ۱۳۱۸

فیأتی ۱ غروشدر

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAGIP PAŞA KİTAPLIĞI
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2277/1-3

R.7
2628

نومرو ۲۵۷

۱۳۲۱

حل الاشكال فى مباحث الجزء الاختيارى

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد واله وصحبه اجمعين. اشبو رساله‌يى ترتيبدن مقصد داعيانم عصر همايون ملوكانه‌لرى معارفده مشهود عيون شكران اولان كمال ترقى اعتباريله‌ده غبطه بخشاى اعصار اولان شهريار معارف پرور السلطان الغازى ﴿ عبد الحميد ﴾ خان ثانى افندمز حضرتلرينك سايهٔ هماپايهٔ خلافتپناهيلرنده بو عبد حقير يعنى انطاكيه علماسندن ومتخصصين دعاكوياندن پاچه‌جى زاده الحاج محمد رشدئ پر تقصير اكابر علمانك جزؤ اختيارى حقنده شمدى‌يه قدر توضيح وتبيين بيورمش اولدقلرى حقايق دقيقه‌يى براهين ملزمه‌سيله جمع ايده‌رك بر مقدمه واوچ مقاله وبر خاتمه‌ده بيانه خامه‌ران اولدم. ومن الله التوفيق.

مقدمه

انسان نامنى حائز اولان مخلوق مكرم احسن تقويم اوزره خلق ايدلمش وبرطاقم اوامر وتكاليف الهيه‌يى امر اولنديغى اوزره اجرا وايفا ايچون چالشمقله مكلف طوتلمشدركه بوبابده‌كى اقدام ومجاهدات نفسيه يا رضاء الله موافق ظهور ايتمسيله عاملنى سعادته نائلتيله كامكار وياخود رضاى الهى‌يه مخالف حركاته اقترانى سببيله دركات سفليه‌يه كرفتار ايلر.

ايمدى جزؤ اختيارى بحثنده اذهان قاصرهٔ انسانيه‌ده حصول يافته اولان برطاقم طبقهٔ شبهاتى ازاله ايدرك تكاليف الهيه‌نك نه ديمك اولديغى

وانلرك اجراسنده افعال وحركات انسانيه‌نك نصل جريان ايلديكى وحسيات وانفعالك نه‌يولده وجود بولديغى شرح وتفصيل ايديله‌جكدر.

جزؤ اختيارى نه ديمكدر؟ بونى لايقيله ادراك ايچون، اولا معلومات آتيه‌يى بيلمك ايجاب ايدر.

عبدك قلبنه طرف معنويدن القا اولنوب واردات الهيه نامى ويريلان برشئ واردركه عند العلما بوكا مبدأ افعال اطلاق اولنور. ايشته بو واردات الهيه اولان مبدأ افعال قلبك اطرافنه طاغيلور. بوكاده « هواجس » تعبير اولنور. بوهواجس ايسه وجود انسانه انتشار ايده‌رك خواطر حصوله كتيرر. حديث النفس نامى ويريلان ادراكات انسانك شبهاتنى تحريك رحمانى‌مى يوخسه شيطانى‌مى اولديغى حقنده فكرينى تهييج ايله بونلردن بريسنى ترجيحه سوق ايتديركه بو ترجيحدن عزم وقصد وجوده كلير. بو عزم وقصد نقطه‌سنده عبدك محاسبه ومعاتبه اولنوب اولنميه‌جغى بين العلماء مختلف فيه برمسئله ايسه‌ده اصح اولان مثاب ومعاتب اولمسيدر. چونكه حديث شريفده « نِيَّةُ المُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ » بيورلمشدر.

مثلا بركيمسه‌نك قلباً غنايه مالك اولوبده تصدق ايتمك وحجه كيتمك نيتنده بولنمسى عند الله عملندن خيرليدر. زيرا عمله ريا قاريشور. فقط قلبه ريا قاريشماز. انك ايچوندركه ديكر حديث شريفده دخى « اِنَّمَا الاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ » بيورلمشدر. حتى امام مالك رحمه الله مكهٔ مكرمه‌ده اقامتدن مدينهٔ منوره‌ده اختيار اقامتى ترجيح ايلدى. سبب ترجيح ايسه بيت معظم اولمق مناسبتيله مكهٔ مكرمه‌ده بركناهه قصد ايدن كيمسه حقنده بيك كناه يازلمسندن وبلاد سائره‌ده بويله اولمامسندندر.

استطراداً شوراسنده بیان ایده‌لم ، امام محمد ایله امام ابی یوسف قوانه کوره قلبه کلان شی ایله انسان مؤاخذه اولنماز تا که آثاری خارجه چیقمدقجه : بتون عتاق وطلاق و استثنا یعنی انشاءالله لفظی ونکاح و بیع وشرا مسئله‌لری بونك اوزرینه‌در . اغزدن چیقانی قولاغك ایشتمسی شرطدر. حتی نمازده قلباً تصحیح حروف امام اعظم عندنده کافی کورلدیکی حالده امامینه کوره قولاغك ایشتمسی لازم کله‌جکی ادعا اولنمشدر . چونکه شریعتمزده حکم ظاهره‌در .

کله‌لم صدده : عبدك عزم وقصد نقطه‌سنده مثاب ودوچار محاسبه وعتاب اولمسیده بعدالتفکر عزمده ترجیح کوسترمسی سببیله‌در . انسانی حیوانات سائره‌دن بالتفریق درجهٔ مکرمیته اصعاد ایدن قوهٔ ممیزه‌ده ایشته بودر . بو فکر ترجیح حیوانات سائره‌ده مفقود در ، انسانك غیری حیواناتده یالکز حسیات حیوانیه واردرکه بوده بردن تجلی نما اولمقده‌در . بر جاموس یاوریسنك طوغمه‌سنی متعاقب یوزمك بیلمسی ویرلیجك یمورطه‌دن چیقار چیقماز دانه آرامسی بیانمزه برمثال تشکیل ایده‌بیلیر . بو حساسیتك حیواناتده بردن منبسط اولمسنك حکمتیده حیات حیوانیه‌لرینك قیصه اولمسنه مبنیدر . عمر بشرك اوزون اولمسندن ناشیدرکه انسانه علم تدریجی ویریلور حتی سن مکلفیته یعنی اون بش یاشنه قدر انسانك مؤاخذه اولنمامسیده بو حقیقته مبتنیدر انسانی حیوانات سائره‌دن تفریق ایدن خاصهٔ ممیزه حقنده‌ده علمای حقیقیون پك مشقتلر چکمشلردر . یالکز سعدالدین تفتازانی رحمه‌الله حیوانات سائره بو فکر ترجیحدن محرومیتی سببیله یالکز کیتدیکی یولی حس ایده‌بیلدیکی حالده انسان فکر ترجیح سببیله ایکی یولك قیصه‌سنی اختیار ایتمك خاصه‌سنه مالك بولندیغنی بیان ایلمش وانسانی حیوانات سائره‌دن تفریق وتمیز ایچون آنجق بوقدرله تعریف بیورمشلردر .

هرنه‌قدر انسانك خلقةً موهوب اولدیغی نطق کبی بر خاصهٔ ممیزه‌سی حیوانات سائره‌دن تفریقنه بر تعریف تام اوله‌بیلیر سؤالی بوراده وارد اوله‌بیلیر ایسه‌ده بو تعریف منطقیونه کوره‌در . چونکه قرآن کریمده « وَاِنْ مِنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ » آیت جلیله‌سنك هر شی کندی لسان حالیله ربنی تسبیح وتحمید ایدرلر . لکن سز انلرك تسبیحلرینی فهم وادراك ایده‌مزسکز انجق الله تعالی بیلیر : معناسنی متضمن بولنمسی دلالتیله حیوانات سائره‌نك بر لسان حالی بولندیغی اکلاشلمقده اولمسندن اهل حقیقت وشریعتك انسانی حیوانات سائره‌دن تفریق ایدن قوهٔ ممیزه‌سی فکر ترجیحدن عبارت اولدیغنی بیان ایتملریده بو سببه مستنددر . ایشته اوزاغه نسبتله یقینی کوتویه نسبتله ایویی فرق ایتدیرن بو فکر ترجیح خاصه‌سنه کتب کلامیه‌ده جزؤ اختیاری نامی ویرلمشدر . مولد اسباب اولان بو جزؤ اختیار حقنده پك چون بحثلر ایدلمش ایسه‌ده پك مختصر کچیلوب عوامك اکلایه‌بیله‌جکی یولده ایضاح ایدلمامشدر حالبوکه انسان ایچون اك لازملی اولان بر مسئله‌در . چونکه بتون شریعت اسباب ایله‌در . اهل سنت عندنده الله خالق قول کاسبدر بونی بویله بیلملیدر . جبریه ، معتزله ، طبیعیون ایسه بوکا مخالفدر . علماء اهل سنت ترجیحدن حصوله کلوب جزؤ اختیاری نامی ویریلان شیء میلان القلب یعنی خواهش واستکدن عبارت بر کیفیت اولمق اوزره تعریف ایتمشلردر . بو جزؤ اختیاری دنیلان شیئك موجودیت و معدومیتی حقنده دخی اختلاف واردر. ابو منصور ماتریدیٔ سمرقندی حضرتلری نه موجود ونه معدوم اولمیوب خالق اکا تعلق ایتمز . بلکه عالم ایله معلومك ماییننده اولان نسبتدن عبارت بر حال اولمق اوزره تعریف ایتمشدر . ابوموسی الاشعری

ایسه موجود اولدیغنی وفقط موجودیتی محلیت اعتباریله اولوب عبدك
اکا محل دوشدیککی بیان ایلمشدر.

ایمدی کرك حال حیثیتله اولسون کرك محلیت اعتباریله اولسون جزء
اختیارینك ثبوتی محققدر. اکر جزء اختیاری ثابت اولمزسه اوامر
ونواهی وتکالیف الهیه‌یی متضمن آیات قرآنیه عبث اولمق لازم کلیر
ایدی. حالبوکه قرآن کریمده « فَامْشُوا فی مَنَاكِبِها وَكُلُوا من رزقه » آیت
جلیله‌سی کبی کسبه دائر واسبابه تشبث امرینی متضمن نیجه آیات کثیره
واردر. اهل سنته کوره اسباب عادی وانجق مؤثر حقیقی جناب
حقدر. مثلا برطفل نوزادك دفع جوع ایچون اغلامسی وبرمریضك
شفایاب اولمق امیدیله علاج طلبنده بولنمسی کبی حتی حیواناتك بیله
حسیاتلری سوقیله آجاقلرینی صاحبلرینه اعلامه چالشملری اسبابه
تشبثدن بشقه برشیئ ایله تعریف اولنه‌ماز شوحالده بیلملیدر که هرشی
اسبابه مبتنیدر. انسانك افعال وحرکاتنده خیر وشر وقوعه کلان
عملیاتی دخی فکر ترجیح دنیلان جزء اختیارینك سوقنده متحصل
اسبابه مستندرکه بوبابده برمثال خارجی ایرادیله تصویر مسئله ایده‌لم:
مثلا زید کوله‌سنه برآلتون ویروبده خیره صرف ایتمسنی تنبیه ایدرك
بوامرینی اجرا ایلدیکی حالده نزدنده مقبول اوله‌جغنی وامرینك
خلافنه حرکت تقدیرنده معاتب طوتیله‌جغنی اخطار ایلسه‌ده کوله
افندیسنك خلاف رضاسی اوله‌رق او اقچه‌یی سفاهته صرف ایتسه
بویوزدن دوچار اوله‌جغی عتاب البته عبدك اثر فعلی اوله‌جغنده تردد
ایدلمز. جناب حق دخی کمال عدالت صفتیله متصف وظلم وتعدیدن
منزه اولوب قرآن عظیم الشانده « وما انا بظلام للعبید » یعنی « بن
قوللریمه ظلم ایدیجی دکلم » بیورمش اولمسیده عبدك فعلنه کوره
معاتب اوله‌جغنه بربرهاندر.

یوقسه جبریه، معتزله، طبیعیونك ذهابلری خلاف اهل سنتدر.
بونلردن جبریه منتسبینی نیك وبد هر افعالده عبدك مدخلیتی کلیاً
نفسلرندن سلب ایله « کل منه » دیه‌رك طریق عطالت وکریوهٔ ضلالتده
پویان ومعتزلین زمره‌سیده افعال اختیاریده عبد فعلنك خالقی اولمق
فکرینه ذهابله شری موجب افعالده اصلح عباد جناب مولا اوزرینه
واجب اولدیغی فکرنده بولنه‌رق کرفتار خسران اولمقده وطبیعیون
فرقه‌سیده هرشیئك ایجادی اشیانك اثر طبیعتی اولمق مرکز باطنده‌درکه
بونلرك جمله‌سیده مردوددر اهل سنته کوره اصلح عباد جناب مولا
اوزرینه‌واجب دکلدر. دیلرسه ایتمز. چونکه « لایسئل عما یفعل » در.

« کس دیلك دیرتمه ای نفس فضول * فاعل مختاردر ملکنده اول »

﴿ بحث اول ﴾

« مقاله‌ٔ اولی بیاننده‌در »

مقدمه‌ده اهل سنته کوره الله خالق قول کاسب اولمغله هرمؤمن ایچون
بویله اعتقاد ایدلك لازمکله‌جکی بیان ایدلمش و افعال اختیاریده عبدك
مدخلی بولندیغنده اثبات اولنمشیدی. بومقاله‌مزده ایسه اهل سنته
مخالف اولان فرقه‌لرك سقامت فکر وبطلانی ذهابلری ادلهٔ صریحهٔ
عقلیهٔ خارجیه ایله‌ده اثبات ایدیله‌جکدر. « جبریه‌یه مثلا ارتعاش
مسئله‌سنده ستمه‌یه مبتلا اولان برمریض ایله رقاصلق ایدن برکیمسه‌نك
حرکتلری بیننده فرق اولوب اولمدیغنی سؤال ایدرز. بونلردن
حرکت ایدوب ایتمامك ید اختیارنده بولنان رقاصك حرکتی اختیاری
ومریضك ارتعاشی ایسه اضطراری اولمسنه نظراً شو ایکی حرکت
بیننده‌کی فرق عظیم البته انکار ایدیله‌میه‌جکی شبهه‌سزدر.

بنابرین بوكا مقيس اولوب خيره وشره صرفی عبدك ارادەسنه محول
بولنان افعال اختياريده دخی عبدك مدخلی غيرقابل انكار بديهياتدندر.
افعال اختياريده قول فعلنك خالقی اولديغی اعتقادنده بولنان معتزلينەده
سؤال ايدرزكه عجبا محرك حقيقينك اثر تحريكی اولەرق متمادياً حركت
ايدن كوز قپاقلرينك حركات معتاد متواليەسنی مستمراً دوچار تعليل
ايدەبيلمكه هيچ بر فردك قدرتی تعلق ايدرمی شبهه يوقكه ايدەمز !
چونكه بونلر ، محرك و مسكن و خالق حقيقينك اثر ابداع وخلقی
اولمغله معتزلينك افعال اختياريده قول فعلنك خالقی اولمق حقندەكی فكر
فاسدلرينك مردوديتنه بر برهاندر .

طبيعيونك ذهاب باطللرينه كلنجه : بونلر فياض مطلقك ترتيبخانهٔ
صنعنده پرورشياب كمال اولەرق حضيض سپهرنك اوزرنده الوان
مختلفه ايله تجلينمای ظهور اولان ازهار لطافت نثاری طبيعتك اثر
ايجادی اولمق اوزره تلقی ايدرلر ! بونلرك ذهابلری كبی ايجادده
طبيعتك تأثيری فرض اولنسه قرمزی ، بياض وسياه رنكلی طوپراقلره
اكيلان متنوع ازهارك هربريسی طبيعتك تأثيرينه تبعيتله مغروس اولديغی
طوپراغك رنكنه مشابه ظهور ايتمسی لزومی دركار ايكن او يولده
ساحه نمای ظهور اولماسی بر مخصص معنوينك ارادەسنه تبعيتی اقتضا
ايتديرركه او مخصص حقيقی دخی جناب حقدر .

بوكروه مخالفەدن جبريلرك اختيار ايلدكلری مسلكك كندی فعللريلەده
مردوديتی ثابتدر. مثلا : بونلردن بريسنه آخری طرفندن ضرب وتحقير
ايله معامله ايديلەجك اولسه مسلكلری اقتضاسنجه ضاربك بو فعلده
دخلی اولماملق لازمكله جكنه بناءً هيچ سس چيقارميوب « كل منه »
ديەرك قضايه رضا كوسترمسی ايجاب ايدركن ضاربه قارشو مقابلەدن
كرو طورمامقده اولدقلری ثابتدر . بونلرك بويله نفسه كران كلان

انفعالی موجب افعالده مسلكلری خارجنه چيقوبده حظوظات نفسانيەيی
تحريك ايدن منهياتده « جبريه » مسلك عطالت پرستانەسی سالكيندن
كورنملری مسلكلرينك تنپرورلك اوزرينه تأسس ايتمش بر كريوهٔ
ضلالت اولديغنده شبهه براقماز . چونكه معاذالله هردرلو شناعتی اختيار
ايله بوافعالدەكی مدخلينی كلياً نفسندن سلب ايدرك لساناً وقلباً بن بو
افعالی اللهك امريله ايشلدم بنم المده برشی يوقدر « كل منه » يعنی هرشی
اللهدندر ديمك كبی اسناد بی ادبانەيه جرأت بوفكر سقيم اصحابنی ابليسدن
اشد بر شرير اولمق دركەسنه تنزيل ايله برابر دارينده خسرانه كرفتار
ايدەجكی شبهەسزدر .

حضرت آدم عليه السلام جنتده ايكن منع اولنديغی ميوەدن اكلی سببيله
دوچار اولديغی خطاب عتاب الهی يه قارشو ذلهٔ واقعەسنی جناب حقك
اراده وسوقنه اسناددن اجتناب وكندی افعال اختياريەسی اثری اولديغنی
ادراك ايله « يا ربی بن نفسمه ظلم ايتدم بنی عفو ايت مرحمت الهيەكه
التجا ايدرم » تفرعاتيله جرمنی بيلوب اعتراف قصور ايتمسی وعفو الهی يه
التجا ايلمسی سببيله مظهر عفو غفور اولمش ابليس ، ايسه حضرت آدمه
سجده ايتمك حقندەكی امر الهی يه انقياد ايتميەرك تمرداً عصيان وبو
حركتنی دخی حيا ايتمكسزين جناب حقك ارادەسنه اسناد ايتمك جرأت
ملعونانەسنده بولنمش اولمسی سببيله مؤبداً سزاوار لعنت اولمشدر جبريلر
كبی كافهٔ افعال اختياريەيی مجبوری اولەرق اللهك اراده وسوقيله
ايشلديكنی بيان ايله جناب مولی اوزرينه اسناد ايتمك حركت
كستاخانەسنده بولنورسه سزاوار غضب الهی اولەجغی دركاردر . بوكا
ايسه ابليسك دوچار اولديغی لعنت ابديه بيوك بر دليل اولەبيلير. ايمدی
انسان ايچون لازم اولان جناب خلاق عظيمك كمال قدرت ربانيەسنه
معتقد اولمغله برابر ارادات ربانيەيی اجرا ايچون ارادهٔ جزئيەسنی صرفه

مجبور اولدیغنی بیله‌رك وارادهٔ جزئیه‌سنی شره صرف ایتمكدن اجتناب ومقتضای حال بشریت وقوعه كله‌جك كناه وخطایاسنده قصورینی كندی فعلنه عطف ایله جناب حقدن عفوینی استرحام ایدرك توبه كار اولمقدر . تاكه بو اعتراف قصور سببیله مظهر غفران اوله‌بیلسون . ایشته شرع شریفك قبول ایلدیكی جبر متوسط بودر . ذاتاً هر اموروده مقبولیت دخی وسط درجه‌ده‌در. نصل كه حدیث شریفده «خیر الامور اوساطها» وارد اولمشدر . هرشیده افراط وتفریط وخیم العاقبه‌در .

زمین افاده‌یه مناسب دوشدیكی ایچون اعتقادده تفریطی التزام جبریه‌نك ذاهب اولدیغی ره‌نا رفته‌نك نصل بر كروهٔ خطرناك اولدیغی حقنده‌ده براز ایضاحات ویرمش اوله‌لم .

بوزمرهٔ مضله ارادهٔ جزئیه‌یی كلیا نفسلرندن سلب وكافهٔ افعالی سوق الهی‌یه اسناد ایده‌رك كمال توكل نمایشله طریق عطالتی اختیار ایلمكده‌درلر. بونلرك بو مسلك عطالت پرستانه‌لری ایسه نه مدهش نتیجه‌لر تولید ایده‌بیله‌جكی جزئی بر ملاحظه ایله اكلاشیله‌جق حقایقدندر . مثلا تنپرورلك وعطالت پرستلك الجاآتی ایله كسب وكاردن آواره قالان وبوسببله معیشت تداركندن محروم اولان برشخص عاجزك وآچلغك تأثیراتنه تاب آور مقاومت اوله‌میوب نهایت تسأل مذلتی ارتكاب ایلیه‌جكی دركاردر .

بونكله‌ده استدلال اولنوركه انسانلغه طاری اولان هردرلو عقوباتك باشلیجه منشائی نتیجهٔ تكاسلدر .

بحث ثانی

« مقالهٔ ثانیه بیاننده‌در »

اولاً : جناب حقك وارلغنی ثانیاً : عقل واسطه‌سیله بیلمك هركسه لازمدر. مصنوعات الهیه‌یه نظر ایدرك صانع حقیقی‌یی استدلال واثردن مؤثره وصفاتندن ذاتنه انتقال ایتمك وبو مكوناتك بر خالق وصاحبی اولدیغنه قلبی ایناندیرمق ایچون عقل دنیلان قوهٔ ممیزه ایله نوع بنی بشری مشرف ایتمشدر .

ذات واجب الوجودك وارلغی كندیسندندر غیریدن دكلدر . جناب حق خاطره تبادر ایدن شیلره بكزه‌مكدن منزهدر. وجودباری قدیمدر . اولی وآخری یوقدر . چونكه اوللك وآخرلك حدوث علامتی اولدیغندن بوصفت ذات اجل اعلاده تصور اولنماز ومخلوقك وجودی حادث اولمغله مخلوق قدیم اولان خالقی آكلایه‌ماز ذات واجب الوجود جسمدن منزه اولدیغی ایچون جسمانی اولانلر جناب مولانك هویت وحقیقتنی درك ایده‌مزلر . بو مقامده مصرع اولی حضرت ابابكر ومصرع ثانیسی حضرت علی رضی الله عنهما طرفلرندن اولمق اوزره مشتركا انشا بیورلمش اولان نظم بلیغ افاده‌مزی توضیح وتفسیره كافیدر .

العجز عن درك الادراك ادراك : والبحث عن سر ذات الله اشراك

معناسی بودر جناب حقی كنه وحقیقتیله ادراكدن عاجز قالمق عین ادراكدر وسر ذات الهیدن بحث ایتمك عین اشراكدر . جناب حقك وارلغنی امی اولان بر اعرابی بیله عقلاً استدلال ایتمشدر حضرت

فخر کائنات علیه افضل التحیات افندمز طرفندن ، بودنیانك صاحبی وارمیدر یولنده واقع اولان سؤال سعادتلرینه اعرابی جواباً اوت واردر دیمسی اوزرینه تکرار استدلالك ندر سؤالنده « البعرة تدل علی البعیر والاثر تدل علی المسیر افسماء ذات ابراج والارض ذات فجاج اقتدلان علی اللطیف الخبیر » جوابنی ویرمشدرکه دوه فضلاتی دوه‌نك کچدیکنه ، آدم ایزی مشی انسانه دلالت ایتمکده ایکن بوقدر بروجی محتوی اولان سما وبوقدر جبالی مشتمل اولان ارض لطیف و خبیر اولان جناب حقك وارلغنه دلالت ایتمزمی ؟ معناسنی مفید اولان بو جواب جناب پیغمبر ذیشان طرفندن « هرکیم اهل جنتی کورمك ایسترایسه بواعرابینك یوزینه باقسون » کلامیله اعرابی‌یی تبشیره مظهر ایتمشدر وجود باری محسوساته قیاس ایله‌ده استدلال اولنمقده‌در . مثلا برکمینك اداره‌سی برقپودانه برقوناغك انشاسی برمعمارك وجودینه لزوم مس ایتدیره‌جکی کبی بوقدر عوالمك دخی انتظام دورانی وقوام دوامی برصانع وصاحب حقیقینك وجودینی وجوب قطعی ایله ایجاب ایتدیرمکده اولدیغی شبهه‌سزدرکه اوده انجق جناب واجب الوجود حضرتلریدر . ذات اجل و اعلانك وحدانیت کبریاسی ایسه « لوکان فیهما آلهة الا الله لفسدتا » آیت کریمه‌سنك متضمن اولدیغی : اکر بالفرض یرده و کوکده آلهلر اولسه ایدی نظام عالم فساده منجر اولور ایدی معنای منیفی ایله ثابتدر. بوراده برهان تمانع طریقیله، تعدی فرض اولنان آلهلر اتفاقیده تصور اولنه بیله‌جکی جای سؤال اوله بیلورسه‌ده اوتقدیرده یامنفرداً هر برینك اقتداری ویاخود یکدیکره احتیاجی لزومنی ایجاب ایتدیررکه شق اول فضله‌لغی شق ثانی دخی عجزی موجبدر. صفات الوهیته تضاد تام تشکیل

ایدن بو احوال ایسه ، کمال عضمت و قدرتله برابر وحدانیت آلهیه‌یی کمال وضوح ایله بلاشك اثبات ایلمکده‌در .

﴿ بحث ثالث ﴾

« مقاله‌ٔ ثالثه بیاننده‌در »

کتب کلامیه‌ده قضا وقدر وعلم وارادت وقدرت وتکوین صفتلری حقنده پك چوق اختلاف ومباحثات جریان ایتمشدر. بوصفتلر جناب واجب الوجودك صفات ثبوتیه‌سندندر. بوصفتلر قدیمه‌در قضا وقدر ایکیسی برمعنایه‌در. بعض علما : القضاء مافی العلم والقدر مافی الارادة : یعنی قضا علم والهیده قدر ایسه ارادهٔ سبحانیه‌ده کائندر. « انا کل شیء خلقناه بقدر » آیت کریمه‌سنده ای بقدره وارادته معناسنده تفسیر ایله قضا وقدری تفریق ایدرلر. بو آیت جلیله‌نك معناسی هرشیء علم واراده مزله خلق ایدرز دیمکدر جناب حق برشی قصد ایتدیکی وقت « اذا اراد شیئاً قال له کن » امریله اراده بیورر. بوترکیبدن ایکی شیء حصوله کلیر! بریسی اراده لفظندن مقصود اولان قدر بریسیده قول لفظندن مقصود اولان قضا اولدیغی صاحب تفسیر کبیر امام فخرالدین رازی بیان ایلمشدر. امام خطابی دخی قضا علم ازلی‌یه قدر لایزاله یعنی « لوح محفوظه » نظرله اولدیغنی بیان ایلمکده‌در. ایمدی جناب حقك ارادهٔ صمدانیه‌سی بر ویا ایکی اولدیغی حقنده اختلاف ایدلمش ایسه‌ده اصح اولان ایکیدر . بریسی علم ازلی‌یه بری لایزاله اولان اراده‌لری اولوب بونلرك ایکیسیده قدیمدر .

عبد حادث و افعال اختياريده عبدك اراده‌سی ده حادث اولديغی ايچون جناب حقك انجق لا يزاله اولان ارادهٔ عليه‌سنك تعلقی دخی حادثدر . نته‌كيم عبدك اوامر الهی‌يه سرفرو بردهٔ اطاعت اولمسی مكافاتی ومنهياته انهماكی ايسه مجازاتی انتاج ايلمسنك حكمتی‌ده ارادهٔ سبحانيه‌نك عبدك افعال اختياريه‌سنك صرفنه كوره تعلق ايلمكده اولمسی اسبابنه مبتنيدركه بوده عدالت الهيه‌نك كمالنه بر برهاندر .

كذلك معلومات علم آلهی‌يه تابعدر . يعنی مخلوقات نه وجه وصفت اوزره اوله‌جق ايسه اكا كوره تعلق ايتمشدر . جناب حقك بو صفت جليله‌سی معلومده جبر وتأثير كوسترمز . علم الهينك تعلق وقوعندن اول عبدك خبردار اوله‌بيلمسی غير ممكن اولديغی جهتله علم الهيدن وقضا وقدردن بحث ايدلمك عبثدر . اراده صفتی علمك تعلقنه ، وقدرت وتكوين صفتلريده ارادات صفتنه تعلق ايدر . تكوين ايجاد ديمك اولديغندن عبدك ارادهٔ جزئيه‌سنی خير وشره صرفی علم آلهينك اوصورتله شرفتعلق وجلوه‌كر اولمسنه سبب اولور . چونكه افعال اختياريده قول نه‌يی ايستر ايسه انی خلق ايجاد ايتمكه جناب قادر وقيوم حضرتلری مقتدردر . مع هذا عبدك افعالنه كوره تعلق ايدن علم، علم الهی ازلينك عينی اوله‌رق ظهور ايدر . زيرا هر شیٔ اوله‌جغی كبی بيلمك وتقدير ايتمك شان الوهيت ايجابندن اولوب بيلمامك ايسه حاشا علم الهيده نقصانيت شائبه‌سنی مستلزم احوالی ايجاب ايتديركه بوده تصور اولنه‌ماز . اعتقادی ضعيف اولان بعض هوا پرستانك « اَلشَّقِیُّ شَقِیٌّ فی بَطْنِ اُمِّهِ » « وَالسَّعيدُ سَعيدٌ فی بَطْنِ اُمِّهِ » حديث شريفی مآلنی ياكلش تلقّی وتفهم ايله عملی ترك وفسقه جسارت ايتمكله برابر بعض صاف درون اولان بيچاركان امتی بيله طريق فساده سوق واخلالدن چكينمزلر . حالبوكه شقی بطن امده بيله شقی سعيد

رحم مادرده دخی سعيددر » معناسنی متضمن اولان بو حديث شريف علم ازلی‌يی بيان معرضنده لسان معجز بيان حضرت فخر عالمدن شرفصدور ايلديكی ، وانسانك دخی سعادت وشقاوتی عاقبت حالی اولان عالم برزخده اكلاشيله‌جق بر كيفيت اولوب بونی وقوعندن اول استدراك ايسه بر امر محال اولمسنه مبنی زمرهٔ ناجيه‌يه التحاق ايله سعادت حاله نائليت ايچون نص صريح ايله تبيين بيوريلان اوامر آلهی‌يی اجرا ونواهيدن اجتناب ايدلمسی و علم ازلیٔ الهيدن بحث ايدلمامسی لزومی توصيه اولنور . تقدير آلهی هر نه ايسه انسان ايچون اكا مظهريت محقق ومجبوريدر .

خاتمه

همان جناب حق سايهٔ شاهانه‌لرينی عموم اقوام عثمانيه وعلی الخصوص ملت نجيبهٔ اسلاميه اوزرنده دائم و برقرار و سطوت و شوكت همايونلرينی مادام الملوان پايدار بيورسون آمين . پادشاه ترقی پرور افندمز حضرتلری صنايع و معارفك تعميم و ترقيسی امرنده براقدام مجاهدانه ايله عنايت خسروانه‌لرينی علی التوالی ابذال ايله نعم علم ومعارف وصنايعدن بهره‌ياب فيض وكمال ايتمك مقصد خير مرصديله اسباب رفاه وترقی‌يی استكمال و ممالك شاهانه‌لرينك هر بر جهتی فردوس آباد سعادت كبی غبطه بخشای يار واغيار ايده‌جك حال ترقی‌يه ايصاله حصر آمال بيورمقده ايكن افراد ملتك بو نعمت جليلهٔ عظمادن حصه‌چين فيوضات اوله‌رق استفاده ايله

« الناس علی سلوك ملوكهم » مدلولنجه اوشهریار عدالت پرور وشهنشاه دیانتکستر السلطان الغازی ﴿عبدالحمید﴾ خان ثانی افندمز حضرتلرینك آرزوی پیغمبر پسندانه‌لری دائرهٔ فلاح باهره‌سنده اثر همایونلرینه تبعیتله اکتساب سعادت دنیویه و اخرویه‌یه شتابان اولمق دیناً فرض ، عقلاً مقبول اولان احوالدندر و عطالت پرورلك ایسه سلم ترقیده اعتلایه باشلیجه بر مانعه تشکیل ایده‌جکی شبهه‌دن آزاده‌در .

ومن الله التوفیق

{ فهرست کنز العقائد }

صحیفه

٤ علم فقه — علم اصول فقه — علم کلام

٥ سبب تألیف — (مقدمهٔ) علم کلام

٦ علم کلامك موضوع وغایت وفائده‌سی

٧ علم کلامی جهت وحدة ذاتیه وعرضیه‌سیله تعریف واصطلاحات لازمه‌سی

٩ باب اول اعتقاد اهل سنت اوزره جناب حقه ایمان ومقدمه

١٠ فرق ضاله‌نك اعتقادینك کفره مؤدی اولوب اولماسی

١١ اصول فرق ضاله

١٢ فرقهٔ معتزله

١٣ طوائف شیعه وخوارج . ومرجئه ونجاریه

١٤ طوائف جبریه ومشبهه وفرقهٔ ناجیه

١٥ فرقهٔ ناجیه‌نك فروعده تعدادی وادلهٔ شرعیه

١٦ افعال مکلفینك اقسامی

١٧ ادلهٔ سمعیه‌نك احوال مبسوطه‌سی

١٧ فصل اول حقیقت ایمان واسلام بیاننده

١٨ حقیقت ایمانك تحقیقنده اقوال علماء

٢١ عمل واقرارك حقیقت ایماندن جزؤ اولمدقلرینك عقلا ونقلا ثبوتی

٢٢ فصل ثانی اصول ما تریدی ومذهب حنفیده حقیقت ایمانك تزاید وتناقصی قابل اولمدیغی بیانی

٢٣ تزاید وتناقص مسئله‌سنك نزاع لفظی اولدیغی

صحیفه

٢٤ فصل ثالث معرفت باری بیاننده
٢٥ فصل رابع طریق معرفت باری بیاننده اولوب اجمالا فرض عین تفصیلا فرض کفایه اولدیغی ومعرفت باریده مختار اولان نظر صحیح اولدیغی
٢٦ نظر صحیحك وجوبنی اثباتده طریق نقلی وعقلی
٢٨ مرکب اولدیغی مقدمات اعتباریله اقسام دلیل
٢٩ فصل خامس معرفت باری ونظرك وجوبیله حاکم بیاننده
٣١ فصل سادس ایمانك صحتنك شرطلری بیاننده
٣٢ فصل سابع مقلدك ایمانك حکمی بیاننده‌در
٣٣ ائمهٔ اربعه عندنده مقلدك ایمانك عقلا ونقلا صحیح اولدیغی
٣٥ فصل ثامن اسباب علم واقسام معلومات بیاننده‌در
٣٦ حواس سلیمه
٣٨ عقل ـ کسب. خبر صادق
٤٠ الهامك اسباب علمدن اولمدیغی واقسام معلومات
٤١ اقسام ممکن
٤٢ دور تعریف واقسامی
٤٣ تسلسل وبرهان تطبیق
٤٤ فصل تاسع اعتقاد اهل سنت اوزره صفات باری بیاننده اولوب اوچ بحثی مشتمل اولدیغی قسم اول صفات سلبیه بیانی
٤٥ برهان توحیدده مشهور اولان برهان تمانع اولدیغی
٤٦ قسم ثانی صفات ثبوتیه بیاننده‌در
٤٧ صفت کلام بیاننده‌در
٤٨ صفت تکوین بیاننده‌در
٤٩ علم کلامك متعلقی اولان واجب وممکن وممتنع لری لذاته ایله تقییدك لزومی

صحیفه

٤٩ بحسب الاثبات صفات بارینك اقسامی
٥٠ صفات بارینك عینی وغیری اولمدیغی بیاننده
٥٠ ومعتزله‌نك حکمایه تبعیتله نفی صفاتدن مقصدلری
٥١ صفات ممتنعه وصفات جائزه بیاننده‌در
٥٢ فصل عاشر اجمالا عقائد اهل سنت بیاننده‌در
٥٥ فصل حادی عشر عقائد اهل سنتك ایضاح وادله‌سی بیاننده‌در
٥٧ جناب حقی آخرتده کورمك عقلا جائز ونقلا واجب اولدیغی
٦٠ خیر وشر جمله افعال عبادك خالقی الحق جناب الله اولدیغی
٦١ افعال عبادك مؤثری حقنده علماء کلامك اقوالی بیاننده
٦٣ متعلقاتی اعتباریله صفات بارینك اقسامی
٦٥ افعال اختیاریه بیانی
٦٦ افعال عبادك حسن اولنلری
٦٧ استطاعت مع الفعل بحثی
٦٨ تکلیف مالایطاق اقسامی
٧٠ هیچ بر مکلفدن تکلیف ساقط اولمدیغی
٧١ اجل بر اولوب تعدد ایتمدیکی ومقتولك اجلیله وفات ایلدیکی
٧٣ حرامك رزق اولدیغی
٧٤ کبائرك مؤمنی ایماندن چیقارمدیغی
٧٦ جناب حقه هیچ برشیٔ واجب اولمدیغی وکفر وشرکدن بشقه‌سنی عفو بیورمسی
٧٧ صغیره اوزرینه عقابك جوازی
٧٨ سعادت وشقاوت بحثی
٨٠ ملائکهٔ کرام حقنده عقائد اهل سنت

صحیفه

٨٣ کتب سماویه حقنده عقائد اهل سنت
٨٤ قرآن کریمك جهت اعجازی
٨٦ پیغمبران عظام حقنده عقائد اهل سنت واثبات لزوم شریعت
٨٩ پیغمبران عظام حقنده واجب وممتنع اولان صفتلر
٩١ پیغمبران عظام حقنده جائز اولان صفتلر
٩٢ حضرت پیغمبرك انس وجنه رسالتنك عمومی
٩٣ قرآن کریمده مفصلا ذکر اولنان پیغمبرلرك اسم شریفلری
٩٤ اصحاب کرام حقنده اعتقاد اهل سنت
٩٥ خوارق عاده
٩٦ معجزه واقسامی
٩٧ کرامات ـ معونت
٩٨ اهانت ـ شرائط معجزه
٩٩ هر پیغمبرك معجزه‌سی ومعجزه‌دن مقصد
١٠٠ معراج رسالتك عقلا ونقلا اثباتی
١٠٣ یوم آخرده اعتقاد اهل سنت بیانی
١٠٤ سؤال قبر
١٠٥ قضا وقدره اعتقاد بیانی
١٠٦ بعدالموت حشر جسمانی بیانی
١٠٨ جنت وجهنمك بقاسی بیانی

علم کلامدن «کنز العقائد» نام رساله‌ٔ نفیسه

معارف نظارت جلیله‌سی انجمن تفتیش ومعاینه اعضاسندن
فضیلتلو سلیمان سری افندینك اثریدر

ایکنجی دفعه اوله‌رق

باب فتوا پناهینك تصدیقی ومعارف نظارت جلیله‌سنك
٢٨ تشرین اول سنه ٣١٣ و ٥١٧ نمرولی رخصت
رسمیه‌سیله طبع اولنمشدر

درسعادت

« اختر » مطبعه‌سی باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده‌سنده نومرو ٥٤

١٣١٦

تحدیث نعمت

اختر برج شرف اهل ایمان. کوهر درج صدف آل عثمان فخر الملوك والسلاطین. مدار السعادة والتمکین. سلطان سلاطین جهان. خاقان خواقین دوران. امیر المؤمنین خلیفهٔ روی زمین. حامیٔ دین مبین. پادشاه دیانت‌پرور شهنشاه عدالتکستر. حارس مملکت خلافت کبری. وارث سلطنت ملت سمحاء ماه منیر مراحم آفاق. آفتاب جهانتاب مکارم اشفاق. عمیم الکرم کریم الشیم مالك رقاب الامم. حائز نهایت الحزم والهمم. ظل الله فی العالم ولی النعمت

بیمانی السلطان ابن السلطان السلطان الغازی ﴿عبد الحمید﴾ خان ثانی مازالت

سیوف شوکته مظلة لجمیع الامم افندمز حضرتلرینك ذروهٔ سمای سلطنت سنیهٔ عظمالرینی انوار ساطعهٔ مقدم همایونلریله مغبوط مهرتابان. وبو یوزدن عیون عالمیانی هر وجهله منور ساز مسرات بی پایان بیوردقلری روز سعادت بروز ملوکانه‌لرندن برو اقدس عزائم صائبهٔ شهریاری واخص افکار ثاقبهٔ جهاندارلرینی. توقی تجاوز وعدوان. وترقی مسعودیت وعمرانه. صرف ایدرك اسباب سعادة جهانی تأمین. وکلزار آسایش افزای عالمی تأیید وتزیین. خصوصیله احکام جلیلهٔ شرعیه‌نك محور شرع شریف اوزره زمام انفاذ واجراسنی. لابس قبای مشیخت عظمی. ولامس خامهٔ فتوای غراء محسود الشیم ممدود الهمم دولتلو سماحتلو شیخ الاسلام جمال الدین افندی حضرتلری کبی صاحب اصالة ونجابت ذاتیه. ومالك ملکهٔ فراست وکیاست خلقیه. واقف غوامض علوم عقلیه ونقلیه. سالك مسالك احکام اصلیه وفرعیه دقایق آشنای امور مهام حقایق ازمای قانون ونظام اولان بر ذات فقاهت سماتك ید استیهال وکفایتلرینه توجیه وتودیع وامور معارفك اصلاحات وترقیاتی امر مهمی دخی

کمالات ذاتیه ایله ممتاز. وفضائل علمیه وعملیه ایله سرفراز. اولان دولتلو السید احمد زهدی پاشا وفقه الله فی الدارین لما یشاء حضرتلری کبی بر آصف بی نظیره احاله وتفویض. بیورمش اولدیغندن محضا الهام الهی اولان ارادهٔ مراحم عادهٔ ملوکانه‌لری آثار باهرهٔ جلیله‌سندن حدیقهٔ علم ومعرفت غبطه بخش ریاض جنان. وتشنه دلان ابنای زمانه. نواله چین اثمار عرفان وبو صورتله شیرازهٔ تألیف وتدوین کسب انتظام وتکمیل ایتمکه باشلایه‌رق هر درلو آثار علمیه ایله کتبخانهٔ زمین وزمان مالا مال اولمقده بولنمشدر. شوراسیده عرض وبیاندن مستغنیدرکه ذره قدر خدمت وصداقت ابرازینه موفق اولنلری الطاف وعنایات غیر متناهیهٔ ملوکانه‌لریله مکافات بیورمق خصال جلیلهٔ شاهانه‌لرندن اولمغله عاجز واحقرلری کبی. سالك علماده ملازم صنف نعال. بر داعیٔ مستغرق النوالرینك حضور حضرت سلیمانه اولان دست آویز مورانه‌سنه یعنی اثر خامهٔ مو پیچیده‌سنه بیله لطفا وعاطفهٔ مجیدی نشان ذیشانیله تلطیف شاهانه‌لرینی امتیاز مدالیه‌سیله تردیف بیوره‌رق. پای مباهاتمی فرق فرقدانه. وسر مفاخراتمی زروهٔ آسمانه. ترفیع واعلا بیورمش اولمغله اشبو نعم جزیلهٔ شاهانه والطاف جلیلهٔ ملوکانه‌لرینك ایفای تشکرندن هر وجهله عاجز ایسه‌مده ﴿ لئن شکرتم لازیدنکم ﴾ فحوای جلیلنه مظهریت آرزوی خالصانه‌سیله سلطنت سنیهٔ عثمانیه‌نك رکن اعظمی تشکیل ایدن ملة معظمهٔ اسلامیه‌نك سعادت مطلقه‌لری انجق تصحیح رابطهٔ عقائد دینیه وترصین ضابطهٔ وظایف ملیه‌لرینه منوط ومتوقف بولندیغندن لسان عذب البیان عثمانی اوزره تحصیل مقاصد وتسهیل مراصده کافی (کنز العقائد) نامنده اشبو رسالهٔ دیانت اساله‌یی ترتیب وتألیف ایله عرض مأثر عبودیت وصحایف علوم افزای عهد جلیل ملوکانه‌لرنده تذییل نام رقیته ابتدار ایلدم ومن الله الهدایة والتوفیق.

مالیه نظارت جلیله‌سی حقوق مشاورلکنه رونق افزا نحریر شهیر فضیلتلو محمود اسعد افندی حضرتلرینك تقریض بلیغلریدر.

دین ، برجمعیتك سبب دوامی وعصوبت ملیه شوكت وقدرتنك مابه‌القوامیدر. ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا یُغَیِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰی یُغَیِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ﴾ نص جلیلنك دلالت ایتدیكی وجهله بر قوم جناب حقه قارشو مدیون اولدیغی وظیفهٔ شكران ومحمدتده تكاسل واوامر الهیه‌دن انحراف ایتمدكجه ، جناب حق محضا لطف وكرمندن اونلره بخش واحسان ایتمش اولدیغی صحت وعافیت؛ وسعت رزق، بقا وشوكت كبی نعم جلیله‌سنی استرداد ایتمز. اما برقومك افرادی آراسنده قواعد دینیه كوشهٔ فراموشیه آتیلیر، اخلاق ذمیمه‌یه تمایل ایدیلیرسه تدریجاً سعادت عمومیه‌لری رخنه‌دار اولور. سلامت وعافیتلری بوزیلور

تاریخه عطف نظر ایدیلیرسه یونانیلر ورومالیلر كبی عالمك الك معمور قطعه‌لرینه فرمانفرما اولان نیجه اقوامك خریطهٔ كائناتدن محو اولوب كیتمه‌لری مجرد دینسزلك واخلاقسزلق نتیجه‌سی اولدیغی كوریلور. زمان حاضرده بیله امور دینیه واخلاق حسنه‌یه چندان اهمیت ویرمه‌دین وكندیلرینی مدنیتك ذروهٔ قصواسنه واصل اولمش عد ایدن اقوام غربیه ایچنده حضورقلب واستراحت وجدان كبی ایكی بیوك نعمته نائل اولانلره اندر تصادف اولنور.

عصوبت ملیه‌نك سبب دوام وبقا اولدیغنه بنی اسرائیلك حالی كوزل

بر نمونه اوله‌بیلیر. ملت موسویه اوچ بیك سنه‌دنبری نیجه بیك مصیبتلره بلالره اوغرامش ... دنیانك بر كوشه‌سنده دیكیش طوتدیره‌میه‌رق اوته‌یه بری‌یه طاغیلمش... بر هیئت سیاسیه ، بر جمعیت مركزیه تشكیل ایده‌مه‌مش اولدقلری حالده دینلرینه اولان فرط محبت ومربوطیتلری سایه‌سنده بو كونه قدر ملیتلرینی پك كوزل محافظه‌یه مقتدر اولمشلردر. شاید موسویلرده بو عصوبت دینیه وملیه اولماسه‌یدی بونجه مصائب كونیه ایچنده یوارلانان وبالنسبه افرادی پك قلیل بولنان او ملتك بو كونكی عمان وسیع بشریتده بی نام ونشان قاله‌جقلری، بو كون اسكی مصریلر كلدانیلر، یونانیلر كبی یهودیلرك دخی یالكز تاریخده نامِلری اوقونه‌جغی شبهه‌سزدر.

اوت؛ جمعیتك محافظهٔ هویتی، توسیع قدرت وعظمتی ایچون دینك دخل كلیسی واردر. ایشته بو حقیقت غربیون عندنده كرگی كبی تحقق ایتدیكی ایچوندركه بر یاندن سلطنت وحكومتلرینی دین ایله علاقه‌دار كوسترمه‌مكله برابر دیكر جهتدن قاتولیك اولانلر قاتولیكلكی، پروتستان اولانلرده پروتستانلغی صوك درجه‌ده حمایه‌یه، كندی دینلرینی عالمه قبول ایتدیرمكه غیرت ایدییورلر، بر چوق فداكارلقلر ایدرك . اتك اتك پاره‌لر دوكه‌رك قونغو وادیلرینه ، نیژر ساحللرینه، آفریقانك الك هجری، دها ایصسز، دها وحشت آمیز موقعلرینه، حتی صحرای كبیرك آتشین قوم چوللرینه، چینه، ژاپونه، قنادایه حاصلی دنیانك هركوشه‌سنه آلای آلای میسیونرلر، ناشرلر كوندرییورلر.

عجبا بز مسلمانلرده بو ترصین دین مسئله‌سی مهملمی براغلمشدر؟ خیر!. دیه بیلیرمكه اسلامیتك ادوار اولیه‌سنده احكام دینیه‌نك تأیید وتوسیعی ایچون علمای اسلامیه‌نك مادی ومعنوی صرف ایلدكلری همتلر غیرتلر هیچ بر ملتده كورلمه‌مشدر. الیوم میدانده موجود اولان مدونات

اسلامیه بر کره کوز اوکنه کتیریلیر واساتذهٔ اسلامك بو بابده‌كی تدقیقات وتتبعاتی نظر امعاندن كچیریلیرسه بو حقیقت نظر تقدیر وحیرتمزه تجلی ایدر.

معلوم اولدیغی اوزره مسلمانلرك آثار دینیه‌سی یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر هپ لسان عرب اوزره یازلمشدر. حتی منلا خسرو، منلا فناری، كلنبوی، بركوی، ابراهیم حلبی وامثالی كبی قوم عربدن اولمایان نیجه دهات علما اثرلرینی هپ اولسان فصیح اوزره تحریر ایلمشلردر. آنجق صوك زمانلرده وعلی الخصوص شوكت اسلامیه وعثمانیه‌نك كوكبهٔ درخشانی بر نورانیت كامله ایله پرتوافشان اولمغه باشلادیغی شوعصر جلیل حضرت ﴿عبدالحمید﴾ خان ثانیده عثمانلیلرك لسان علم وادبیده اوج تكمله واصل وسایهٔ كمالاتوایهٔ حضرت خلافتپناهیده اهالیمزك قسم اعظمنده كندی لسانه بر اطلاع تام حاصل اولدیغندن آرتق او مجلدات اسلامیه‌نك لسان شیرین بیان عثمانیه ترجمه‌لرینه وبولسان اوزره رأساً آثار دینیه تألیفنه‌ده بالطبع هم رغبت وهمده بر مجبوریت كورلمش وبویله‌لكله لسانمزده دخی علم دینه متعلق اولمق اوزره بلطفه‌تعالی پك چوق آثار بركزیده‌وجوده كتیرلمشدر.

آنجق اربابنك مسلمی اولدیغی‌وجهله هر شی تدریجاً تكمل ایدر، عالمده هر درلو نواقصدن عاری اولمق اوزره ایلك دفعه بر اثر وجوده كتیرلدیكی كورلمه‌مشدر وكوریله‌مزده. ایشته‌بو قانون لایتغیرك احكامندن اوله‌رق تركجه آثار دینیه‌مزده دخی بعض نواقص موجود ایدی، علی الخصوص بونلرك قسم اعظمی مسائله حصر ایدیله‌رك ادله‌دن لزومی قدر بحث ایدلمه‌مش ایدی.

حالبو كه قواعد اصولیه‌دن اولدیغی اوزره برشیئ بیلمك اونی ادله‌سیله ادراك ایلمك دیمك اولوب عن دلیل اولمایان علمه علم دینیله‌مز، حتی علم

دینده استدلاله مقتدر اولمایان كیمسه‌نك یعنی مقلدك ایمانی مذهب مختاره كوره مقبول ایسه‌ده ینه مختلف فیه اولمسی وهر حالده ترك استدلالدن ناشی آثم اولدیغنك متفق علیه بولونمسی علمك دلیله اولان احتیاجنه پك كوزل بر دلیل تشكیل ایدر. ایشته بوسببله شمدی‌یه قدر تركجه آثار دینیه‌مزده بویله ادله‌دن لزومی درجه‌سنده بحث ایدلمه‌مش اولمسی بر نقصان عد اولونمقده ایدی.

مطالعه‌سیله دوچشم افتخارمی تنویر ایلدیكم (كنزالعقائد) عنوانلی اثر نفیس فاضلانه‌لری خزینهٔ پرمعالیسنده بر چوق درر حقایقی جامع اولدیغی كبی بو نقیصه‌یی‌ده اكمال ایلمكده وهر مسئلهٔ دینیه‌یی دلیلی ایله اثبات ایلمكده‌در. عاجزلرینك فكر ونظرعی تنویر ایدن بو كنز پركهرك دها بر چوق انظار استفاده‌یی نورلره غرق ایلیه‌جكی شبهه‌سزدر.

بویله بر اثر جلیل القدری وجوده كتیرمكده‌كی موفقیتكزدن طولایی ذات فضائلپروریلرینی شایستهٔ تبریك كوریرم.

خاتمهٔ مقال اولمق اوزره شونی‌ده عرض ایده‌یم كه، بزم اشبو اثر نفیسلری كبی بر چوق انافس آثاردن مستفید اولمقلغمز هپ شو زمان سعد اقتران حضرت شهنشاهی‌یی ادراك شرفنه نائل اولان بختیاراندن بولونمقلغمزك ثمره‌سی‌در. بناءً علیه بو موفقیته مظهریتدن متولد بر حس شكران قلب ایله پادشاه دیانتپرور وخلیفهٔ معالیكستر ولی نعمت بیمنتمز افندمز حضرتلرینك دعای دیمومیت عمر واقبال ظل اللهیلرینی زیور لسان عبودیت وشكران ایلر وسایهٔ معارفوایهٔ ملوكانه‌لرنده ذات عالئ فاضلانه‌لرینك بو كبی دها برچوق آثار جیدهٔ دینیه‌یه موفقیتكزی كمال اخلاصله تمنی ونیاز ایدرم افندم حضرتلری.

محمود اسعد

انجمن معارف اعضای کرامندن فاضل شهیر طاهر افندی حضرتلرینك تقریض بلیغلریدر.

{ باسمه سبحانه }

انواع محامد وتعظیمات درکاه رحمت نثار خداوند بی همتایه احرادرکه انوار عقائد صحیحه ایله نظر اهل توحیدی تنویر وظلمت جهالت وضلالتدن تخلیص بیوردی.

اصناف تحیات وتسلیمات روضهٔ شفاعتپناه رسول خدایه سزادرکه (ستفترق امتی) حدیث شریفنده فرق ضالهدن اهل حقی تبشیر (الاواحده) ایله استثنا ایلدی

تحف ترضیه وتکریمات آل واصحاب کرامنه روادرکه (بایهم اقتدیتم اهتدیتم) مؤداسنجه جملهسی طریق مستقیم حقده مشعل کش انوار هدادر.

بعد ذاریکه پیرای خلافت وسریر آرای شوکت وسلطنت اولان شهریار عالی تبار پادشاه مکارم آثار السلطان الغازی «عبدالحمید» خان ثانی افندمز حضرتلرینك عصر مسعود شاهانهلرنده جلوهگر آیینهٔ حصول اولان حسناته علاوهٔ خیریه اولمق اوزره بزم فضل وکمالك علامهٔ بیدانی مجلس علم وعرفانك افضل وارجمندی انجمن معارف اعضای کرامندن فاضل شهیر سلیمان سری افندی حضرتلرینك لسان عذب البیان عثمانی اوزره محصول خامهٔ بدایع جامهٔ تحریرانهلری اولان اشبو کتاب مستطاب مسائل مهمهٔ کلامیهیی اصطلاح علم اوزره ادلهسیله حاوی اولدیغی حالده افادهٔ بدیعه کارانهسی فوائد خصوصیهسنی تعمیم ایتمشدر هر حرفنك عندالعلما سزای تحسین وتبجیل وبلکه هر نقطهٔ پرنکتهسنك لدی الفضلا شایان تکریم وتفضیل اولدیغی بی ریب وگماندر.

بو اثر بدیعلرندن طولایی کندولرینی تبریك ایله خاصةً ارباب تحصیلی وعموماً اهل اسلامی تبشیر ایدرم.

انجمن معارف اعضاسندن
سید عبدلی زاده
طاهر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد الانبياء والمرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين (بعد ذا) معلوم اوله كه جناب واجب الوجود ﴿كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِياً فاحببتُ انْ اعْرَفَ فخلقتُ الخلقَ لِيعرِفُونِ﴾ حديث قدسی شريفی مفادی اوزره خواص الوهيتنی اظهار وافهام قصديله عالم وكائناتی عقول عقلايی حيران براقه جق صورتده نظام بديع اوزره ابداع وايجاد وعامهٔ مصنوعاتی اسلوب منيع اوزره ابداع وايراد خصوصيله نسخهٔ نفيسهٔ آدمی خامهٔ قدرتله لوحهٔ تكريم واعزازده تحرير وترسيم وصورت انسانی احسن تقويم وافرازده تصوير وتنظيم بيوروب عالم ازلده هر صنف مخلوقاتك آجال وارزاقنی لوازم سائره سيله برابر تقدير وتعيين وواجب الوجود خالق بيچون اولديغنی تصديق واذعانه برهان قاطع اولان آفاق وانفسه نظر صحيحله تحصيل مطالب دينيه وتسهيل مآرب ضروريه خصوصنه واسطهٔ يكانه اولان جوهر جليل عقل وادراكه ممتاز ومسلك معاشی تعليم واذعان ومناهج معادی تفهيم وايقان ايچون ﴿اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ﴾ خطاب حكمت نصابی مفهومی اوزره هر صنفك شاننه لايق وقابليت واستعدادينه موافق صورتده طريق رشد وهدايته ارشاد ومظهر هدايت ازليه اولنلری محضا لطف عميم وفضل

كريمله نيجه الطاف نامتناهيه ايله تلطيف وابشار ومائل وادئ ضلالت اولنلری دخی مقتضای عدلی اوله رق خاطر وخياله كلمدك تعذيب وعقوباتله تخويف وانذار خصوصنده كندی جنسلرندن پك چوق انبيای عظام ورسل فخام بعث وارسال ودنيوی واخروی اسباب سعادت وشقاوتلريله نتايج مترتبه لرينی ناطق كتب وصحائف انزاليله عروق واعتذاری قرين انقطاع بيوره رق سلسلهٔ ارسالات وانزالات رسيدهٔ خاتم الانبياء عليه افضل الصلوات واكمل التحيات اولدقده شرف صحبت حضرت مفخر موجوداتله مشرف اولان اصحاب كرام رضوان الله عليهم اجمعين حضراتی جميع احوالده مشكل كشای اسرار كائنات عليه ازكى الصلوات واعلى التحيات افندمز حضرتلرينه بالمراجعة وحی جليل الهی ايله حل مسائل ودفع مشكلات وخصوصيله خورشيد رسالت افندمز حضرتلرينك تأثير پرتو ارشاديله عقائد دينيه واعمال شرعيه لری بر نهج شرع شريف جريان وعصر فيوضات حصر اصحاب كرام وتابعين عظام حضراتنده دخی كتاب جليل جناب باری وسنن سنيهٔ حضرت پيغمبريدن استنباط واستخراجله امور عباد بروجه مطلوب خدا محور شرع منيفده دوران ايتمكله تدوين كتب وفنون وتأليف اصول وقانونه لزوم كوريله ميه رك انجق اعلاء كلمة الله ايچون فی سبيل الله جهاده تشمير ساق اهتمام ايله عالمی ظلمت كفر ومعاصيدن تطهير وقلوب اهل تكليفی انوار ايمان وآثار ايقانله تنوير وارباب هدايت وايمانی معارج ايقان ورضوانه اخراج واصحاب ضلالت وغوايتی مدارك هجران ونيرانه الحاق والقايه اعتنا ايدلمكده ايكن آفتاب عالم رسالتك آفاق فنادن غروب وافولی اوزادقجه طريق قويم وصراط مستقيم اولان اصول دينك خلافنه تجاوز وانسلاكك حدوثيله اختلاف افكار وتشتت آرا تحدث ايدرك جانب بدعت وهوايه ميل وتوجه تكثر ووقايع وفتاوی وامهات مسائلده علمايه مراجعت تزايد ايتمكله علمای عظام حضراتی عقائد اهل ايمانی

طوفان زياغدن حمايه وسيلاب ضياعدن وقايه بابنده دامن درميان ايدرك دائرهٔ اثبات واجتهادى توسيع وتأمين ارزوسيله تمهيد قواعد دينيه وتأييد قوانين شرعيه ايله تأليف كتب واصول وترتيب ابواب وفصول وهر مسئله‌يى ادله‌سيله تحرير وهر اسئله‌يى اجوبه‌سيله تسطير وتزبير ايدرك اوضاع واصطلاحات اصولى تعيين ومذاهب واختلافاتى تبيين ايله ادلهٔ تفصيليه‌دن احكام عمليه‌نك كيفيتنى بيلديرن علمه «علم فقه» واحكام عمليه‌يى افاده‌ده اجمالا احوال ادله‌يى افاده ايدن فنه «علم اصول فقه» وادله‌سندن عقائد دينيه‌نك ادراكنى افاده ايدن علمه «علم كلام وعلم توحيد وعلم صفات» تسميه ايدرك فنون ديانت اسلاميه‌يى شو اوچ اساس متين اوزره بنا وتأسيس بيورمشلر ايسه‌ده مؤخرا كتب فلاسفه لسان عربه نقل وترجمه اولندقده علماى اسلاميه (قدم عالم وجزئياته علم بارينى نفى وانكار ومعاد جسمانى انكار وجناب حقه افعالنده ايجاب ذاتى اثباتى) كبى اصول متين اسلاميه‌يه مخالف اولان اقوال باطلهٔ حكمايى رد وابطاله كريشه‌رك كتب كلاميه معظمات طبيعيه ومباحث افلاك وعناصر وآلهيات ورياضيات وبونلرك توابعى اولان سائر اقوال حكما ومسائل فلاسفه ايله مشحون قلنه‌رق مطلوب اصلى اولان مسائل دينيه بحر عمان ايچنده درهٔ فريده كبى قالمغله اصحاب زيغ وهوى انلرك اقوال باطله‌سنه استناد ومذاهب عاطله‌سنه انسلاك ايدرك (ستفترق امتى ثلثا وسبعين فرقة) سر جليلى ظهوره كلوب بر وقتلر عقائد حقهٔ اهل سنتى اخلاله تصدى ايتمشلرسه‌ده عنايت ازليهٔ الهيه ايله شيخ ابو منصور ماتريدى حضرتلريله شيخ ابو الحسن الاشعرى حضرتلرى كبى اجلهٔ اهل سنت تشمير ساق همت وغيرتله بذل مقدرة ايدرك عقائد منجيهٔ اهل سنتى ترهات مهلكهٔ اهل ضلالدن تفريق وتمييز ومذاهب باطلهٔ سائره‌يى براهين قاطعهٔ عقليه ودلائل ساطعهٔ نقليه

ايله رد وابطال ايدرك «علماء امتى كانبياء بنى اسرائيل» ستايشنه مظهر اولمشلردر.

{ سبب تأليف }

عقائد حقهٔ اهل سنتى حفظ وضبط ايچون السنهٔ مختلفه‌ده موزون ومنثور بر چوق كتب ورسائل تأليف اولنمش ايسه‌ده بادى امرده تعليم واز بر ايچون ترتيب اولنانلرك اكثريسى مسائل مجرده صورتنده اختصار اولنمغله ارباب استفاده‌يى سمت سعادت استدلاله ايصال ايده‌ميه‌جكلرى وايمان مقلدك باعث نجات ابديه اولمسى اختلافى بولنديغندن هم ضرورات دينيه‌يى تلقين وتعليم وهمده ادلهٔ عقليه ونقليه ايله نظر واستدلال طريقنى تقرير وتفهيم قصديله شو رساله بر مقدمه ايله التى باب وبر خاتمه وهر بابى ايجابنه كوره بر طاقم فصول اوزره ترتيب اولنمشدر.

{ تنبيه }

مسائل مطلوبه بعد البيان «ايضاح» عنوانيله شرح اولنه‌رق متن وشرح اصولى التزام اولنمشدر.

{مقدمه}

علم كلامك موضوعى وفائده‌سيله تعريفى وبعض اصطلاحات لازمه‌سى بيانده‌در.

ايضاح

هر بر علم نفسنده امور متكثره‌دن عبارت اولوب انجق يا جهت وحدت ذاتيه ويا جهت وحدت عرضيه‌سيله تحت انضباطه النور بناءً عليه بر علمى طالب اولان كيمسه‌يه قبل الشروع ايكى جهتدن بريسيله اول علمى اجمالا تصور لازمدر زيرا مجهول مطلق طرفنه نفس توجه ايتمز.

جهت وحدت ذاتيه‌سيله تصور شروع ايده‌جكى علمى موضوعيله

تعریفدن وجهت وحدت عرضیه‌سیله تصور دخی غایتیله تعریفدن عبارت اولمغله موضوعنی وغایتنی بیلمك دخی لازم اوله‌جغی بدیهیدر.

علم کلامك موضوعی تعلق قریب ویا بعیدله عقائد دینیه‌نك اثباتی تعلق ایتدیکی حیثیتدن معلومدر که امور عامه‌دن بحث اولندیغی جهتله ذات باریدن اعمدر.

﴿ ایضاح ﴾

علم کلامك مسائلی اثبات واجب واثبات صفات واجب واثبات حدوث عالم وصحت حشر جسمانی کبی نفس عقائد دینیه ویاخود ترکب اجسام وجواز خلاء کبی مبادیدن عبارت اولوب معلوم اوزرینه نفس عقائددن اولان مسئله ایله حکم اولنورسه اثباتی تعلق قریبله ومبادیدن اولان مسئله ایله حکم اولنورسه اثباتی تعلق بعیدله تعلق ایدر.

﴿موضوع علم کلام﴾

هر علمك موضوعی کندیسنده احوال ذاتیه‌سندن بحث اولنان شیدن عبارت اولوب علم کلامده ایسه ذات بارینك صفات ثبوتیه وسلبیه‌سندن واحداث عالم کبی دنیایه متعلق وحشر جسمانی کبی آخرته متعلق افعالندن وارسال رسل ومطیعه ثوابك وعاصی‌یه عقابك وجوبی وعدم وجوبی کبی هم دنیایه وهمده اخرته متعلق اولان احکامندن بحث اولندیغی جهتله علم کلامك موضوعی ابحاث مذکوره‌نك اثباتی تعلق ایلدیکی حیثیتدن ذات باری اولمقدخی جائزدر وبو رساله‌ده ملتزم اولان دخی بودر.

«علم کلامك غایتی یعنی فائده‌سی»

کرداب تقلیددن ساحل تحقیقه وصول وطالب ایقان اولان اهل تقلیدی ایضاح حجج قطعیه ایله عقائد حقه ایصال واهل زیغ وضلالك اوهام باطله‌سنی ازاله وامحا ایدرك اصول دینی محافظه ایله علوم شرعیه‌یی

اساس متین اوزره بنا وعقائد واعمالنده صحت نیته مالك اوله‌رق سعادة دارینه مظهر اولمقدر.

جهت وحدت ذاتیه یعنی موضوعیله تعریفی

عقائد دینیه‌نك اثباتی تعلق ایتدیکی حیثیتدن کندیده معلومك افعال ذاتیه‌سندن بحث اولنان بر علمدر که یا مسائل کلامیه ویاخود مسائل مذکوره‌یی تصدیقات ویاخود تصدیقات مذکوره‌دن حاصل اولان ملکه‌دن عبارتدر.

جهت وحدت عرضیه‌سی یعنی غایتیله تعریفی

ایراد حجج قطعیه ایله ازالهٔ شبهه واوهام ایدیله‌رك عقائد دینیه‌نك اثبات ومحافظه‌سی وصحت نیته مالك اوله‌رق مظهر سعادت دارین اولمغه کندیسیله اقتدار حاصل اولان علمدر.

اصطلاحات لازمه

اعتقادیات اعتقاده منسوب اولان امور دینیه‌در. اعتقاد لغتده بر جسمك دیکرینه ارتباطندن عبارت اولوب شرعده کرك خطا وکرکسه صواب ایجاب ویاسلبله قلبی بر حکم شرعی‌یه ربط ایتمکدر. عقائد عقیده‌نك جمعی اولوب احکام اعتقادیه‌دن قلبك کندی اوزرینه منعقد اولدیغی مسائلدر ﴿ ان الدین عند الله الاسلام ﴾ منطوقی اوزره دین واسلام اطاعت وانقیاد معناسنه مرادفلردر دین جزا معناسنه‌ده کلور ﴿ کما تدین تدان ﴾ کبی وحساب معناسنه کلور ﴿ ذلك الدین القیم ﴾ کبی اسلام لسان شرعده ایمانه دخی

مرادفدر تفصیلی کله‌جکدر. ملت، شریعت، سنت متلازملردر
زیرا انسان فطرت اصلیه‌سنده مدنی الطبع یعنی معاد ومعاشنی تحصیل
وبقاسنده ابنای جنسیله اختلاط وامتزاجه محتاج اولوب بو ایسه هرشخصك
مالك اولدیغنی محافظه‌ده تمانع ومالك اوله‌جغنی تحصیلده تعاون وتناصر
حاصل اوله‌جق صورتده اولمسی لازم اولوب بو وجهله حاصل اولان
صورته ملت وبو صورته ایصال ایدن طریق خاصه «منهاج ودین وشریعت
وسنت» دینور وسنت اوزره اتفاقه «جماعت» دینورکه ﴿ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ
شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ﴾ نظم جلیلیله اشارت بیورلمشدر.

﴿ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ
إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ ﴾ نظم کریمی ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ
قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴾ آیت جلیله‌سی
مضمون منیفی اوزره دین پیغمبران عظام حضراتنك طرف الهیدن تبلیغ
بیوردقلری احکام اصلیهٔ اعتقادیه‌یه اطلاق اولنور وشرائعك اختلافیله
مختلف اولماز واصلا نسخ وتبدیل تعلق ایتمز وهرمکلف اعتقاد واقامه‌سیله
مأمور ومکلفلردر ﴿ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ﴾ آیت جلیله‌سی
مفادی اوزره ملت وشریعت ومنهاج وسنتدن اعماله متعلق اولان احکام
عملیه قصد اولنورسه انده پیغمبران عظام حضراتی مختلفلردر ومؤخر
اولان شرایعدن بعضلری مقدم اولانك بعضیسنی نسخ یعنی حکمنك عندالله
ممتد اولان زماننك منقضی اولدیغنی بیان ایدر وضع ملت وشرع شریعت
انجق من عندالله مبعوث پیغمبر واسطه‌سیله اوله‌بیلور.

{ باب اول }

اعتقاد اهل سنت اوزره جناب حقه ایمان بیاننده اولوب برمقدمه
واونبر فصلی مشتملدر.

{ مقدمه }

فرقهٔ ناجیه ایله فرق ضاله بیاننده‌در امام ترمذی روایتی اوزره
خواجهٔ کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات افندمز حضرتلری
﴿ ستفرق امتی ثلثا وسبعین فرقة کلها فی النار الا (فرقة) واحدة ﴾
بیوردقده اصحاب کرام طرفندن ﴿ ومن هم یارسول الله ﴾ دیو سؤال
اولندقده ﴿ الذین هم علی ما انا علیه واصحابی ﴾ بیورمشدر یعنی بنم امتم
یتمش اوچ فرقه‌یه آیریله‌جقلر جمله‌سی اعتقاد جهتندن جهنمه کیره‌جکلر
انجق بر فرقه نجات بوله‌جقدر دیمك اولوب بوفرقهٔ ناجیه کیمدر دیو سؤال
اولندقده انلر بنم واصحابمك اعتقادی اوزره اولنلردر بیورلمشکه انلر اهل
السنة والجماعة حضراتیدر زیرا هر نقدر فرق مذکوره‌دن هر بریسی فرقهٔ
ناجیه انجق کندیلری اولدیغنی ادعا ایدرلر ایسه‌ده بالکلیه عقلی کندیلرینه
دستور اتخاذ ایدرك بلا ضرورت ظاهر نصوصدن عدولی تجویز ایتمیه‌رك
بالعموم معتقدات وعبادات ومعاملات بلکه عاداتده بیله سنن سنیهٔ حضرت
پیغمبریه واثر پاك اصحاب کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنه
کمال متابعتی التزام ایدوب بر اصل شرعی‌یه مستند اولمدقجه هوای نفسنه
ومقتضای عقلنه اعتقادی ترکله بحق اهل السنة والجماعة عنوان جلالتبنیانیله
کسب نام ایدن «ماتریدیه» «واشاعره» فرقهٔ جلیله‌سی اولدیغی وارستهٔ قید
ظنوندر.

﴿ايضاح﴾

بو حديث شريفده ذكر اولنان امتدن مقصود امت اجابت يعنى بالفعل حضرت پيغمبرى تصديق ايله ايمان ايدن كيمسه لردن واختلافله مقصود اعتقادده اختلافدر زيرا عمل جهتندن فرقهٔ ناجيه دخى عذابدن امين دكلدر شوقدر واركه فرق ضاله هم اعتقاد وهمده عمل جهتندن وفرقهٔ ناجيه مظهر عفو اولمازلر ايسه يالكز عمل جهتندن مستحق عذاب اوله جقلردر.

فرق ضاله نك اعتقادلرى كفره مؤدى اولورسه انكار شريعت ويا قدم عالمه قائل اولمق وجزئياته علم بارى يى انكار ايتمك وحشر جسمانى يى انكار ايتمك كبى سائر كفار مثللو مخلد فى النار اولورلر والا عصات ناجيه كبى مشيت الهيه يه مفوضدر.

هر نقدر فرق مذكوره نك جمله سى اهل نجات انجق كنديلرى اولديغى ادعاسنده بولنورلر ايسه ده حديث شريف مذكورده ﴿الذين هم على ما انا عليه واصحابى﴾ مدلولنه مطابق اولان عقائد آنفا بيان اولنديغى وفصل مخصوصنده دخى مفصلا بيان اولنه جغى وجهله انجق عقائد اهل سنتدر.

امدى باعث عذاب نيران اولان عقائد باطله دن احتراز. واعتقاد صحيح اهل سنتله كسب نجات وامتياز ايدرك داخل جنان ونائل رضاى رحمن اولمق انجق فرق مذكوره نك مذهب باطل و كفره مؤدى واستحقاق عذابه بادى اولان اعتقاد عاطلرينى تفصيل وبيان وفرقهٔ ناجيهٔ اهل سنتك مذهب قويم واعتقاد مستقيملرينى توضيح واتيان ايتمكه متوقف ايسه ده مقامك عدم مساعده سيله برابر اصل ملتزم اولان مذهب حق واعتقاد صواب اكلاشيلمنجه انك خلافى طريق باطل واعتقاد عاطل اوله جغى دركار اولمغله يالكز فرق ضاله نك عددى مضمون حديث شريف اعجاز رديفه موافق اوله رق ظهور ايتمسيله معجزات باهرهٔ حضرت پيغمبريدن بولنديغى واهل سنت حضراتى هر نقدر اصولا اشاعره وماتريدى. وفروعا حنفى. وشافعى. كبى بعض فرقه لره آيريلمشلر ايسه ده

حقيقتده فرقهٔ واحدهٔ ناجيه دن عبارت اولدقلرينى اثبات ايچون اصولا وفروعا ذكر واجماليله اكتفا مناسب كورلدى. فرق مذكوره اصولا يدى فرقه اولوب هر بريسى بعض مسائلده اختلاف ايدرك بر طاقم فرقه لره افتراق ايدوب اهل سنتك انضماميله مجموعى مضمون حديث شريفه بالغ اولمشدر.

﴿اصول فرق ضاله﴾

معتزله. قدريه دخى دينور شيعه. خوارج. مرجئه. نجاريه. جبريه. مشبهه در. اصول دينده ابتدا باب خلافى كشاد ايدن طائفهٔ معتزله دركه قول فعلنك خالقيدر ديه رك افعال عبادى كندى قدرتلرينه نسبتله قدرى انكار ايلدكلريچون فى الاصل لقبلرى قدريه ايكن رئيسلرى واصل بن عطا اهل كبائر نه كافردر ونه ده مؤمن ديه رك اثبات منزله ايله حسن بصرى حضرتلرينك مجلس ملائك انيسلرندن اعتزال وافتراق ايتديكى وقت مشار اليه حضرتلرى (قد اعتزل عنا واصل) بيورمقله بعدذا طائفهٔ مذكوره معتزله لقبيله كسب اشتهار ايتمشلردر قول افعال اختياريه سنك خالقيدر. وجناب الله اوزرينه عبادى حقنده اصلح اولان شيلرى ايشلمك ومطيع اولنلره ثواب وعاصى اولنلره عذاب ايتمك عقلا واجبدر. ديوب زعملرنجه بونه عدالت. وجناب حقك صفات قديمه سنى نفى وانكار ايدوب بونه دخى وهملرنجه توحيد نامى ويره رك كنديلرينى اهل عدل وتوحيد تسميه ايدرك اهل سنت حضراتنه تعريضده بولنورلر حالبوكه جناب الله بونلرك نفى ايتدكلرى صفتلر ايله متصف اولمنجه آمر وناهى اولميه جغى جهتله قوللرك افعال قبيحه سى اوزرينه وجوبيله حكم ايلدكلرى تعذيبك ظلم اولمسى وقول افعال اختياريه سنك خالقى اولديغى صورتده جناب حقه شريك اولمسى لازم كله جكى جتهله

عدالتلری توحیدلرینی وتوحیدلری عدالتلرینی ابطال ایتمکله مذهبلرینك بطلاننی بیان ایچون بشقه دلیله لزوم یوقدر.

﴿ ایضاح ﴾

لکن صفات ثبوتیه بحثنده بیان اولنه‌جغی وجهله حکما کبی معتزله‌نك دخی نفی صفاتدن مقصدلری ذات باری اوزره زائد اولمسی نفیدر یعنی صفات مذکوره‌نك معنالری ذات باریله حاصل اولمق معناسنه ذات بارینك مقتضای ذاتی اولوب بشقه واسطه لازم اولمدیغنی ادعا ایدرلر برده (اشراك) مجوسی کبی وجوب وجودمعناسنه الوهیتده شریك اثبات ایتمك. ویاخود عبدهٔ اصنام کبی عبادته استحقاق معناسنه شریك اثبات ایتمکدن عبارت اولمغله مجرد افعال اختیاریه‌سنده عباده خلق وایجاد اثباتی کفری موجب اولماز بلکه معتزله خلق عبادی خلق باری‌یه قیاس بیله ایتمزلر زیرا قول اسباب والات واسطه‌سیله بلکه جناب حقك قولده خلق وایجاد بیوردیغی قدرت واسطه‌سیله خالقدر جناب الله ایسه بالذات خالق اولدیغنه قائل اولملریله کفره نسبت اولنمازلر ایسه‌ده ظاهر نصوصه مخالف اولدیغی جهتله ذهابلری بدیهی البطلاندر و (کفر) عدم ایماندن عبارت اولمغله دهریه کبی صانع. قادر. مختار. علیم اولان جناب حقی وسوفسطائیه کبی حقایق اشیایی انکار ایتدکجه وکذا جناب حقه مجوسی کبی وجوب وجودنده غیری شریك اتخاذ ایتدکجه ویاخود خیری ایشلیان نوردر شری ایشلیان ظلمتدر کبی خالقیتده ویاخود عبدهٔ اصنام وعبدهٔ کواکب وعبدهٔ نار کبی معبودیتده جناب حقه بشقه‌سنی شریك اعتقاد ایتدکجه ویاخود شریعت ونبوت وحرمت خمر ولحم خنزیر کبی ضرورات دینیه‌دن مجمع علیه اولان بر امری انکار ایتدکجه اهل قبله تکفیر اولنماز معتزله ایسه محضا جناب حقی ظلم وقبح وخلاف مقتضای حکمت اولان شیلردن تنزیهده مبالغه وجبریه کمال تعظیمده مبالغه غرضیله ذاهب اولدقلری مذهب باطله سلوك ایتدکلری جهتله کفره نسبت اولنمازلر.

بو طائفه معتزله بعض مسائلده اختلاف ایدرك یکرمی فرقه‌یه آیریلمشلردرکه بونلردر واصلیه. هذیلیه. نظامیه. حائطیه. بشریه. معمریه. مزداریه. ثمامیه. هشامیه. جاحظیه. خیاطیه. کعبیه. جبائیه بهشمیه. عمرویه. اسواریه. اسکافیه. جعفریه. صالحیه. حدبیه.

﴿ طائفهٔ شیعه ﴾

دخی بعض مسائلده اختلاف ایدرك اصولا اوچ فرقه‌یه یعنی غلات زیدیه. امامیه. وغلاتدخی اون سکز فرقه‌یه زیدیه اوچ فرقه‌یه افتراق ایدرك مجموعی یکرمی ایکی فرقه‌یه آیریلمشلردرکه بونلردر سبائیه. کاملیه. علیائیه. مغیریه. منصوریه. خطابیه. هشامیه. نعمانیه. یاخود شیطانیه. یونسیه نصیریه. جناحیه غرابیه. رزامیه. زراریه. مفوضه بدائیه. بیانیه. اسماعیلیه زیدیه. یعنی جارودیه. سلیمانیه. امامیه در

﴿ طائفهٔ خوارج ﴾

بونلرده یکرمی فرقه‌در محکمه. بیهسیه. ازارقه. نجدات. اصفریه. اباضیه. یعنی حفصیه یزیدیه حارثیه عجارده یعنی میمونیه حمزیه شعیبیه حازمیه خلقیه اطرافیه مجهولیه صلتیه ثعالبه یعنی اخنسیه معبدیه شیبانیه. مکرمیه.

﴿طائفه مرجئه﴾

کفر ایله طاعات فائده ویرمدیکی کبی ایمانله معصیت ضرر ویرمز دیه‌رك بوقدر وعیدات الهیه‌یه قارشو هر درلو مناهی ومعاصی‌یه اصرارله غضب الهیدن امنیت رجاسنده بولنورلر بونلرده بش فرقه‌در یونسیه. عبدیه غسانیه ثوبانیه. ثومنیه.

﴿ طائفهٔ نجاریه ﴾

خلق افعال عباد واستطاعت مع الفعل مسئله‌لرنده اهل سنته نفی

صفات وحدوث كلام وانكار رؤيت باری مسئله‌لرنده معتزله‌یه تابعلردر بونلرده اوچ فرقه‌در برغوثیه. زعفرانیه. مستدركه.در

{ طائفهٔ جبریه }

ارادهٔ جزئیه‌یی انكار ایدرك افعال اختیاریه‌لرنده عبادی جمادات مشابه‌سنده اعتقاد ایدرلر بطلان مذهبلری میدانده‌در زیرا بریسی دیگرینك حقوقنه تجاوز ایلسه درعقب مدافعه‌یه قیام ایدرلر بو ایسه مقتضای جبره منافیدر

{ طائفهٔ مشبهه }

جناب حق مخلوقاته تشبیه ایدرلر تعالی الله عن ذلك علوا كبیرا.

{ فرقهٔ ناجیه }

حصن حصین اعتقادلرینی اساس متین سنن سنیه اوزرینه بنا ایدوب اوتاد اصول شرعیه ایله ترصین وتحكیم ایتمكله اهل السنة والجماعة عنوان جلیلیله تسمیه اولنورلر

{ اهل السنة والجماعة }

اصولده شیخ ابو منصور ماتریدی حضرتلریله شیخ ابوالحسن الاشعری حضرتلرینه فروعده امام المجتهدین سیف الله المسلول علی الملحدین ابو حنیفه نعمان بن ثابت حضرتلریله امام مالك امام شافعی امام احمد بن حنبل حضرتلرینه تابعلردر امدی یتمش ایكی فرقه اهل ضلاله فرقهٔ اهل السنة والجماعتك انضمامیله مجموعی یتمش اوچ فرقه‌یه بالغ اوله‌رق حدیث شریف مذكورك معجزهٔ باهرهٔ رسول الله اولدیغنه اشتباه قالماز .

{ فرقهٔ ناجیه‌نك فروعده بویله افتراقلرینك سببی }

بعض مادهٔ عملیه صراحةً قرآن كریمده بولنماز ایسه سنت سنیه‌یه مراجعت اولنور اكا دائر سنت دخی بولنماز ایسه اجماع امته عمل اولنور اجماعدخی بولنماز ایسه صراحة قرآن كریم ویا سنت سنیه ایله ثابت ومنصوص اولان بر اصله قیاسله اجتهاد ایدیله‌رك عمل لازم اولمغله كتب اصول فقهده بیان اولنان شرائطی جامع اوله‌رق ادلهٔ سمعیه‌نك عباره ویا اشاره ویا اقتضاویا دلاله‌سندن احكام شرعیهٔ عملیه‌نك استنباط واستخراجنه قادر اولان مجتهدین عظام حضراتی هرخصوصده جد تام ایله بذل مقدرت ایدرك ظن غالبلری نیه منجر اولورسه كندیلرینه وكندیلرینه تقلید ایدنلره انكله عمل واجب اولوب آرای بشر ایسه مختلفه اولمغله طبیعی انك اختلافی حسبیله اجتهادی اولان مسائلده اختلاف امر ضروریدر

﴿ایضاح﴾

اختلاف مذكورك بیان اولندیغی وجهله مرجع ومأخذلری متحد اولدیغی جهتله تشدید ویا تخفیفدن عبارت اولمغله (اختلاف امتی رحمة واسعه) حدیث شریفی مقتضاسی اوزره عباد حقنده لطف باریدر بناء علی هذا بر مجتهد اجتهادنده خطا ایتمش اولسه بیله ینه مأجور ومثاب اولور شوقدر واركه خطا ایدرسه یالكز اجتهاد ثوابنه واصابت ایدرسه هم اجتهاد وهمده اصابت ثوابنه مستحق اولورلر.

{ ادلهٔ شرعیه }

ادلهٔ شرعیه دردر كتاب .سنت.اجماع امت .قیاس فقها. دربونلردن قیاسله اجماعك بهمه‌حال كتاب ویا سنته استنادلری لازمدر

كتابله سنتدن هر بریسی دلالة وثبوتلرینك قطعیت وظنیتلری اعتباریله دردر قسملردر.

برنجيسى دلالت وثبوتلرى قطعى اولوب محكم ومفسر اولان آيتلر ومفهومى قطعى اولان احاديث متواتره كبى بونلر ايله فرض قطعى وحرام قطعى اولان احكام دينيه ثابت اولور.

ايكنجيسى دلالتى ظنى ثبوتى قطعى اولان آيات مجمله ومؤوله كبى

اوچنجيسى دلالتى قطعى ثبوتى ظنى اولوب مفهومى قطعى اولان اخبار آحاد كبى بونلر ايله واجب ويا كراهت تحريميه ايله مكروه اولان احكام ثابته اولور

دردنجيسى ثبوتى ودلالتى ظنى اولوب مؤول ومجمل اولان اخبار آحاد كبى بونلر ايله احكام سائره ثابت اولور بناء على هذا احكام شرعيه يا فرض ويا حرام ويا واجب ويا كراهت تحريميه ايله مكروه ويا سنت ويا مستحب ومباح وكراهة تنزيهيه اولمسى لازمكلوركه افعال مكلف بونلرك برندن خالى اوله‌ماز.

افعال مكلف دخى اعتقاديات عبادات. معاملات. عقوبات. كفارات. اخلاق. كبى اقسامه تقسيم اولنور اعتقادياتدخى «آمنت بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وبالقدر خيره وشره من الله تعالى» «والبعث بعد الموت» مضمون شريفنه يعنى جناب حقه وملكلرينه وكتابلرينه ورسوللرينه ويوم آخرته وقضا وقدره يعنى خير وشر جمله‌سى جناب حقدن اولديغنه وكذا بعد الموت ديريله‌جكنه يعنى حشر جسمانى يى ابواب مخصوصه‌سنده بيان اولنه‌جغى وجهله بيلوب ايمان واعتقاد ايتمكدن عبارت اولمغله شو كتابك التى بابه انحصارينه باعث اولمشدر.

عبادات دخى صلات. صوم. حج. زكات. جهاد. در معاملات دخى معاوضات ماليه مناكحات. مخاصمات. امانات. تركاته. عقوباتدخى حد زنا. حد قذف، حد سرقت. كبى حدود شرعيه كفاراتدخى كفارت يمين

وكفارة صوم. كفارة ظهار. كفارة جناية. حج. كبى قسملره تقسيم اولنه‌رق كتب فقهيه‌ده بحث وبيان اولنور

ادلهٔ سمعيه‌نك احوال مبسوطه‌سندن مستفاد اولديغى اوزره اوقات خمسه‌ده نماز قيلمق رمضانده اوروج طوتمق كبى فرض شراب ايچمك وزنا ايتمك كبى حرام دليل قطعى ايله ثابت اولمغله انكارى موجب كفردر وفرضى ايشلمك وحرامى ترك ايتمك باعث ثواب وعكسى دخى داعى عقابدر واجب ومكروه دليل ظنى ايله ثابت اولدقلرى ايچون انكارلرى موجب كفر دكلسه‌ده واجبى ايشلمك ومكروهى ترك ايتمك دنياده مدح وثنايه وآخرتده ثوابه استحقاقه باعث وعكسى حالده دخى عكسنه داعيدر جمله‌سنى استخفاف موجب كفردر.

{ فصل اول }

(حقيقة ايمان واسلام بياننده‌در)

ايمان لغتده مطلقا تصديق معناسنه‌در « وَمَا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا » نظم جليلنده اولديغى كبى كه (وماانت بمصدق لنافيماحدثنا) ديمكدر واسلام لغتده اطاعت وانقياد معناسنه اولوب لسان شرعده ايكيسيده بر معنايه يعنى ظاهرا وباطنا جميع احكام دينيه‌يى تصديق ايدوب قبول ايتمكدن عبارت اولديغى كتاب وسنتله ثابتدر كتاب جناب حقك « فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ » قول شريفيدر كه حضرت لوط عليه السلامك قريه‌سندن اهل ايماندن اولانى چيقاردق انده اهل اسلامدن بر اهل بيتدن بشقه بوله‌مدق ديمك اولمغله مؤمندن مسلمك استثناسى اتحادلرينى اقتضا ايدر.

وسنتدخی امام مسلمك ابو هريره رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن روايت بيوردقلری ﴿ الايمان بضع وسبعون شعبة اعلاها لا اله الا الله ﴾ حديث شريفيدركه ﴿ لا اله الا الله ﴾ كلمهٔ منجيه‌سنی شعب ايمانك اعلاسی عد بيورديلر ﴿ بنی الاسلام علی خمس شهادة ان لا اله الا الله ﴾ الحديث قول شريفنده ايسه اركان اسلامدن قلنمسی اتحادلرينی افاده ايدر بو صورتده هر مسلم مؤمن وهر مؤمن مسلم اولمغله برينی اثبات ديكرينی نفی صحيح اولماز اما ﴿ قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا ﴾ آيت جليله‌سنده ايمانلری سلب اولنان اعرابيلره اثبات اولنان اسلام قلينج قورقوسندن اظهار ايتدكلری مجرد انقياد ظاهری يعنی معنای لغويسنه محمول اولمغله اتحادلرينه منافی دكلدر زيرا آية جليله‌نك معناسی اعرابی يعنی بعض كوييلر بز ايمان ايتدك ديديلر حبيبم سن انلره ديكه سز ايمان ايتمديكز بلكه قيلنج قورقوسندن ظاهرا امريكزه اطاعت وانقياد ايلدك ديكز ديمكدر

حقيقة ايمانك تحقيقنده علمای اهل سنت اوچ فرقه اولوب علمای حنفيه‌دن بعضلری ايمانی ﴿ التصديق بما علم مجیء النبی صلی الله تعالی عليه وسلم من الدين ضرورة ﴾ ديو تعريف بيوروب ايمان انجق جناب حقك وجودی ونمازك فرضيتی وشرابك حرمتی كبی امور دينيه‌دن اولديغی نظر واستدلاله محتاج اولميه‌رق حضرت پيغمبرك خبر ويرديكی وعوام وخواصك يعنی هر بر مكلفك معلومی اولان احكام شرعيه‌دن مفصلا معلوم اولانی مفصلا ومجملا معلوم اولنلری مجملا عناد واستكباردن عاری وامارهٔ تكذيبدن بری اوله‌رق رضا واختياريله تصديق قلبيدن عبارتدر اما اختياريله شد زنار ايتمك ويا جناب حقك غيريسنه سجدهٔ عبادت ايتمك كفردر وبعضلری دخی ﴿ تصديق النبی صلی الله تعالی عليه وسلم فيما جاء به من عند الله والاقرار به ﴾ ديو تعريف بيوروب يعنی ايمان رسول اكرم

صلی الله تعالی عليه وسلم افندمز حضرتلرينی طرف الهيدن خبر ويرديكی شيلرده قلبله تصديق ولسانله اقراردن يعنی اقراركدخی حقيقة ايماندن جزء اولديغنی افاده بيورمشلردر.

امدی اولكی تعريفه كوره حقيقة ايمان انجق تصديق قلبيدن عبارت اولوب بو ايسه امر قلبی اولمغله امر دنياده احكام اسلاميه‌نك اجراسنده ايمانك تحققنه لسانله اقرار شرطدر بناء علی هذا تصديقی لازم اولان امور دينيه‌يی قلبيله تصديق ايدوب لسانيله اقراره قادر ايكن اختياريله اقراری ترك ايدن كيمسه عندالله مؤمن ايسه‌ده عندالناس يعنی احكام دنياده مؤمن دكلدر بونكله برابر اهل جنتدر

﴿ ايضاح ﴾

احكام دنياده مؤمن اولمامق كركسه حياتنده وكركسه وفاتنده شعائر اسلاميه‌دن اولان اسلامله ازدواج ووفاتی حالنده جنازه نمازی قلنمق وسائر مسلم جنازه‌سنه مخصوص اولان معامله‌نك اجراسندن محروم ايدلمكدر

ولسانيله اقرار ايدوبده قلبيله تصديق ايتميان كيمسه احكام دنياده مؤمن ايسه‌ده عندالله مؤمن دكل منافقدر اهل نفاق اولديغيچون ﴿ ان المنافقين فی الدرك الاسفل ﴾ الآية نظم جليلی مفهومی اوزره قعر غياده اشد عذابله معذب اولوب اصلا شفاعت ايده‌جك كيمسه بوله‌ميه‌جقدر.

ايكنجی قوله كوره حقيقة ايمان (قلبله تصديق لسانله اقرار) دن عبارت اولمغله اقراره قادر ايكن اختياريله ترك ايدن كيمسه هر نقدر قلبيله مصدق ايسه‌ده عندالله وعندالناس مؤمن دكلدر زيرا جزء اولان اقرارك انتقاسی كل اولان حقيقة ايمانك انتقاسنی مستلزمدر هر ايكی قوله كوره عندالحنفی عمل ايماندن جزء دكلدر امام اعظم افندمز حضرتلرينك ايمانی ﴿ اقرار باللسان وتصديق بالجنان ﴾ ديو تعريف بيورمسی اقرارك ايماندن جزء

اولمسنی افاده ایدرسه‌ده اجلهٔ ائمهٔ حنفیه‌دن فخرالاسلام پزدوی حضر-
تلرینك اصول فقهده ﴿ الایمان التصدیق والاقرار فمن صدق بقلبه وترك
البیان من غیر عذر لم یکن مؤمنا وان صدق ولم یصادف وقتا یقرفیه یکون
مؤمنا ﴾ یعنی ایمان اقرار ایله تصدیقدر امدی قلبیله تصدیق ایدوبده بلا
عذر شرعی اقراری ترك ایدن مؤمن دکلدر وقلبیله تصدیق ایدوبده
لسانیله دخی اقراره وقت بوله‌میان کیمسه مؤمندر بیورمسی ·

وجلال الدین دوانینك ﴿ التلفظ بکلمتی الشهادة مع القدرة شرط فمن
اخل به فهو کافر مخلد فی النار ﴾ یعنی حال اقتدارده کلمهٔ شهادتی تلفظ صحت
ایمانه شرطدر هر کیم اقراری اخلال ایدرسه کافر اولوب مخلد فی النار در
بیورمسی وشمس الائمه حضرتلرینك دخی اصول فقهده ایمانك رکنی
قلبله تصدیق ولسانله اقراردر لکن تصدیق قلبی رکن اصلی اولوب هیچ
بر وجهله قابل سقوط دکلدر انجق اقرار عذر حقیقی شرعی وقوعنده
قابل سقوطدر بناء علی هذا هر نه وجهله اولورسه اولسون تصدیقی خلافنه
تبدیل موجب کفردر· وقلبی مطمئن بالایمان اوله‌رق اکراه واجبار عذریله
اقراری خلافنه تبدیل موجب کفر دکلدر بیورمسی عندالحنفی حقیقة
ایمان انجق تصدیق قلبیدن عبارت اولوب اقرار ایسه حال اختیارده رکن
وحال اضطرارده امر تبعی اولدیغنی افاده ایتمکله قولین بیننده نوعما توافق
حاصلدر شیخ ابو منصور حضرتلرینك مختاری ونصوص قرآنیه‌نك مفادی دخی
بودر بو صورتده ائمهٔ سائره ﴿ الایمان معرفة بالقلب وقول باللسان وعمل
بالارکان ﴾ کبی بعض احادیث شریفه‌یه استناد ایدرك ایمان قلبله تصدیق
ولسانله اقرار وسائر ارکان وجوارحله عملدر دیو عمل واقراری حقیقة
ایماندن جزء قله‌رق تزاید وتناقصنه قائل اولمشلر ایسه‌ده سائر ادلهٔ عقلیه
ونقلیه‌یه مخالف اولدیغی جهتله بو مثللو احادیث شریفه‌ده ذکر اولنان
ایمانله مقصود حقیقة ایمان اولمیوب بلکه اعمال صالحه‌یه مقارن اوله‌رق

دخول ناردن منجی اولمسی متفق علیه اولان ایمان عرفی کاملدرکه
﴿ قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون ﴾ الآیة آیات جلیله‌لریله
بیان بیورلمشدر.

والحاصل عمل واقرارك حقیقة ایماندن جزء اصلی اولمدقلری عقلا ونقلا ثابتدر
عقلا ثبوتی جزؤك انتفاسی کلك انتفاسنی مستلزم اوله‌جغی جهتله بونلرك حقیقة ایماندن
جزؤ اولملری فرض اولنسه حسب البشریه عملده قصور ایتمامك قابل اوله‌میه‌جغی جهتله
بالعموم اهل ایمانك دائرهٔ ایماندن خارج اولملری لازمکلور بو ایسه قطعی البطلاندر
نقلا ثبوتی کتاب وسنت واجماعله حاصلدر.

کتاب ﴿ اولئك کتب فی قلوبهم الایمان ﴾ کبی که جناب حقه ورسولنه
خلاف صددنده بولنان کفاره محبت ایتمیوب بلکه جناب حقه ورسولنه
محبت ایدن زمرهٔ صادقین که جناب الله انلرك قلبلرنده ایمانی تثبیت وتقریر
بیوردی ﴿ وقلبه مطمئن بالایمان ﴾ کبی که جناب الله بو آیت جلیله‌لرده
ایمان واطمینانی قلبه اسناد بیورمشدر.

سنت حضرت رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز
حضرتلرینك ﴿ اللهم ثبت قلبی علی دینك ﴾ قول شریفیدر که قلب رسالتلرینك
امر دین وتبلیغ احکام مبین اوزره تثبیت بیورمسنی نیاز واسترحام اولمغله
ایمانك تصدیق قلبیدن عبارت اولمسنی افاده بیورر.

وکذا اصحاب کرام حضراتنه تلقین ایچون حضرت جبرائیل علیه السلام
حضرت رسول اکرم نبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزدن حقیقة
ایماندن سؤال بیوردیغی وقت ﴿ ان تؤمن بالله وملائکته وکتبه ورسله
والیوم الآخر وبالقدر خیره وشره من الله تعالی ﴾ بیوروب عمل واقراردن
سکوت بیوردقده حضرت جبرائیل علیه السلام بونی ایشلرسه‌م بن مؤمنیم
دیدکده نعم بیوروب مقام بیانده اقرار ایله عملدن سکوت ایدرك یالکز
تصدیق قلبی معناسنه اولان ایمان اوزرینه حصر بیورمسی حقیقة ایمانك
انجق تصدیق قلبیدن عبارت اولمسنه برهان قاطعدر خصوصیله ﴿ ان الذین

آمنوا وعملوا الصالحات﴾ كبى پك چوق آيات جليله واحاديث شريفه‌ده اعمالك ايمان اوزرينه عطف اولنمسى و ﴿فمن يعمل من الصالحات وهو مؤمن﴾ آيت جليله‌سى مقتضاسى اوزره اعمالك صحتنه ايمانك شرط قلنمسى عدم جزئيتنه برهان عادلدر.

اما اجماع اخرس يعنى اقراره قادر اولميان دلسزلرك ايمانى اوزره اجماع امت منعقددر خلاصهٔ كلام علامهٔ تفتازانينك بيانه كوره قول ثالث اربابنك عندنده دخى اعمال حقيقة ايمانك جزؤ اصليسى اولميوب بلكه جزؤ عرفيسى اولمغله تارك عملك هر نقدر ايمانى كامل دكلسه‌ده اصل ايمانله متصف اولديغى جهتله مخلد فى النار اولمديغى متفق عليه‌در.

شوقدر واركه شروط ايمان فصلنده بيان اولنه‌جغى وجهله مذهب حنفيده دخى بعض عمل حكم ايمانى موجبدر مثلا بر غير مسلم جماعتله وجه مسنون اوزره نماز قيلسه وياخود اهل ايمانله صورت مشروعه‌ده حج ايلسه ايمانيله حكم اولنور بناء على هذا بوندنصكره اظهار كفر ايلسه حكم ارتداد اجرا اولنور وبالعكس بعض عمل كفرى موجبدر مثلا كندى اختياريله غير مسلمه مخصوص اولان زنارى قوشانمق ومخلوقه عبادت قصديله سجده ايتمك كبى شرع شريفك امارهٔ تكذيب اعتبار ايلديكى شيلرى ارتكاب كبى.

﴿ فصل ثانى ﴾

اصول ماتريدى ومذهب حنفى‌ده حقيقت ايمان تزايد وتناقصى قابل دكلدر زيرا حقيقت ايمان نقيضنه محتمل اولميان يقين معناسنه (تصديق قلبيدن) عبارت اولوب زياده ونقصانه احتمال ايسه نقيضنه احتمال ايله اولور

بو ايسه يقينه منافيدر امدى مادامكه تصديق يعنى نقيضنه محتمل اولميان يقين حاصلدر عمل وطاعاته ملازمتله تزايد ومناهى ومعاصى‌يه مداومتله تناقص ايتمز.

﴿ ايضاح ﴾

(واذا تليت عليهم آياته زادتهم ايمانا) كبى تزايدى و (اليوم اكملت لكم دينكم) كبى تناقصى مفيد اولان آيات جليله واحاديث نبويه‌لرك ظاهرلرينه حمللرى ممتنع اولمغله مستفاد اولان زياده‌لك ونقصانلق متعلقات وثمراتنه مصروفدر زيرا بو مثللو آيات جليله‌لر عصر رسالتده بولنان اصحاب كرام حضراتنه خطاب اولوب هر آن وزمان آيت جليله نازل اولدقجه انك مضمون ومقتضاسنه ايمان ايدرك متعلق ايمان اولان احكام دينيه دائما تزايد ايتدكجه ثمرات ايمان دخى طبيعى او نسبتده تزايد ايدوب وقتاكه خواجهٔ كائنات عليه افضل الصلوات واكمل التحيات افندمز حضرتلرى اختيار دار بقا بيورنجه امر تبليغ منقطع اولمغله متعلق ايمان دخى رسيدهٔ حد انتها اولوب تزايد وتناقصه احتمالى قالمدى.

امام رازى واكثر متكلمينك بيانه كوره تزايد وتناقص مسئله‌سى نزاع لفظيدر زيرا حنفى عندنده تزايد وتناقصه محتمل اولميان تصديق يقينى معناسنه حقيقت ايماندركه ائمهٔ سائره عندنده دخى مسلمدر وائمهٔ مذكوره عندنده محتمل اولان قلبله تصديق لسانله اقرار جوارحله عمل معناسنه ايمان اولوب بو ايسه عندالحنفيه دخى مسلمدر بو صورتده مثبت منفى‌يه منافى دكلدر بناء على هذا مجرد حقيقت ايمانله اتصاف يعنى تصديق قلبى مكلفينى خلود ناردن خلاص ونجاته باعث ودخول جنته سبب داعى ايسه‌ده فضل الهى اوله‌رق ناره اصل دخولدن خلاصه وجنات عالياتده حائز درجات عاليات اولمغه برمقتضاى عادت الهيه سبب عادى انجق جميع امورده شرع شريفه تمسك ايدرك يعنى ﴿مثل شريعتى كمثل سفينة نوح﴾ حديث شريفى مقتضاسى اوزره هردرلو اوامر الهيه‌يه امتثال ونواهيدن اجتنابله سفينهٔ نجات اولان شرع شريفه التجا ايدرك تلاطم عقبات عقبادن خلاصه چالشمقدر.

{ فصل ثالث }

(معرفت باری بیانندەدر)

مذهب مختار اوزره هر بر مکلفه ابتدا واجب اولان بقدر الطاقة البشریه جناب حقك صفات کمالیه ایله متصف ونواقصدن منزه واجب الوجود اولدیغنی بیلمکدر یعنی تصدیق وایماندر زیرا جمیع واجباتك وجوبی ومنهیاتك حرمتی انجق معرفت مذکورەنك فرعیدر

{ ایضاح }

جناب حقك وجودی نظری یعنی کسب واستدلاله محتاج ویابدیهی یعنی محتاج اولمامسنده اختلاف اولنمشدر (أَفِی اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) آیت جلیلەسی بداهتنی و (قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِی السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) مثللو ایت جلیلەلر نظری اولمسنی افاده ایتمکله بداهتنی افاده ایدن ایت جلیله قوهٔ قدسیه ونفوس ذکیه اربابنه خطاب ونظری اولمسنی افاده ایدن ایتلر غیریلرینه خطاب اولمغله مفادین بیننده منافات یوقدر.

(وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا اِبْرٰهِيمَ عَلٰى قَوْمِهِ) ایت جلیلەسی مقتضاسنجه حضرت ابراهیم علیه السلامك افول کواکبله استدلالی قوی ایچوندر اما خواجهٔ کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات افندمز حضرتلرینك (سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ) بیورمسی وصدیق اعظم افندمز حضرتلرینك (اَلْعَجْزُ عَنْ دَرْكِ الْاِدْرَاكِ اِدْرَاكٌ) بیوروب حضرت علی کرم الله تعالی وجهه حضرتلرینکدخی (وَالْبَحْثُ عَنْ سِرِّ ذَاتِ اللّٰهِ اِشْرَاكٌ) قول شریفیله تضمین بیورمسی کبی امتناعنی افاده ایدن نقول کنه وحقیقتیله معرفتنه محمولدر عقول بشر ایسه کنه باری‌یی ادراکدن عاجزدر زیرا جناب حقی ادراك انجق اثار باهرەسیله یعنی اثردن مؤثره استدلال طریقیله حاصل اولور انکچون امام اعظم افندمز حضرتلری (نَعْرِفُ اللّٰهَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ كَمَا وَصَفَ نَفْسَهُ فِی كِتَابِهِ بِجَمِیعِ صِفَاتِهِ) بیورمشدرکه جناب حقی شك وظنوندن عاری وتوهم عقائد باطلەدن بری اولەرق قرآن عظیم البرهانده کندیسنك وصف وبیان بیوردیغی

اوصاف جلیلەسیله متصف اولدیغنی بیلورز یعنی تصدیق واعتقاد ایدرز دیمك اولوب عقائد اهل سنتدن عبارتدر.

« فصل رابع »

(طریق معرفت باری بیانندەدر)

فصل ثالثده بیان اولندیغی اوزره جناب حقی بیلوب اعتقاد وایمان ایتمك هر مکلفه بالاجماع فرض یعنی صحت ایمانك موقوف علیهی معناسنه اجمالا فرض عین وتفصیلا فرض کفایەدر لکن وجه مذکور اوزره معرفتك طریق تحصیلنده مذاهب اربعه اوزره اختلاف اولنمش ایسەده مختار اولان طریق قویم نظر صحیحدر.

{ ایضاح }

نظر. عقلك کندی عندنده معلوم اولان شیلری فکر وملاحظه ایدرك ذهنده حاصل اولان حد اوسط واسطەسیله مجهول اولانی تحصیل ایتمسیدر. مثلا حس ظاهر واسطەسیله نظر عقلده معلوم اولان. عالمك تغیرینی. وهر متغیرك حادث. اولدیغنی فکر وملاحظه ایدرك علی الاطلاق اهل سنته کوره عادتا ایسەده عندالاشاعره مجرد خلق باریله عندالماتریدیه مع کسب العبد ومعتزلەیه کوره تولیدا فخر الرازیه کوره لزوم عقلی ایله فلاسفەیه کوره لزوم اعدادیله مجهول اولان. حدوث عالمی. یقینا تحصیل ایتمسی کبی.

نظرك صحتی کرك بحسب الماده وکرکسه بحسب الصورة دلیلك انتاج مطلوبده معتبر اولان شرائطی جامع اولمسیدر مثلا کرك ذهنده کرکسه خارجده شکل اولدن ترتیب اولنان دلیلك صغراسی موجبه وکبراسی کلیه وحد اوسطك مکرر اولمسی کبی لکن. عالم متغیردر. وهر متغیر حادثدر. اویله ایسه عالم حادثدر. دیو تقریر اصطلاحی لازم دکلدر زیرا

﴿ سنريهم آياتنا فى الآفاق وفى انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق ﴾ نظم جليلى مقتضاسى اوزره آفاق وسماواتده محير عقول اولان بونجه آثار بديعه وحالات عجيبه ونفوس حيوانيه‌ده ايداع بيوريلان اول قدر آثار كمالات غريبه خصوصيله رحم مادرده طورا بعد طور نيجه تبدلات وتحولات ايله نفوس حيوانيه‌نك تشكلات عديده وتحولات غريبه‌سى. اكمل برهان تكويندر. نتكم اعرابيدن بريسنه معرفت باريدن سؤال اولندقده ﴿ البعرة تدل على البعير وآثار الاقدام تدل على المسير افسماء ذات ابراج وارض ذات فجاج لا تدلان على اللطيف الخبير ﴾ يعنى دوه‌نك كوبره‌سى دوه‌نك وجودينه واياقلرك ايزلرى يورونمكه دلالت ايدرده بويله برصورت عجيبه وهيئت غريبه‌ده محير عقول صانئه اولان برجلره مقارن كوكلر ويوللره مصاحب يرلر لطيف وخبير اولان خالق واجب الوجوده دلالت ايتمزمى البته ايدر ديمكدر زيرا آيات وآحاديث ذات واجب الوجوده وجميع صفات كماليه‌سنه برهان تدوين اولديغى كبى آفاق وانفس دخى برهان تكويندر.

وجه مذكور اوزره نظر صحيحك وجوبنى اثباتده ايكى طريق واردر برى نقلى ديكرى عقليدر. طريق نقلى وجوب نظره دلالت ايدن آيات جليله واحاديث نبويه‌لرك ظاهرلريله استدلالدر.

مثلا بو عالمى يوقدن وار ايدن واجب الوجود برخالق بيچون اولديغى بيلوب اعتقاد ايتمك ايچون شرعا نظر واجبدر. زيرا بو وجهله بيلوب ايمان واعتقاد ايتمكه ارشاد ايچون ﴿ قل انظروا ماذا فى السموات والارض ﴾ بيورلمشدركه اى رسولم طريق حقه ارشاد ايچون دعوتلرينه مأمور اولديغك كيمسه‌لره سويله كه نظر عبرتله باقك شول عقول عقلايى وادئ حيرتده براقان كوكلر ويرلرده اولان بونجه عجايب مخلوقات وغرايب مصنوعاته كه اثردن مؤثره استدلال طريقيله جناب واجب الوجودك

وارلغنى وصفات كماليه‌سيله متصف ونقايصدن منزه اولديغنى ادراك ايدرك اولوجهله ايمان واعتقاد ايديكز ديمكدر.

ديكر آيت جليله‌ده دخى ﴿ فانظروا الى آثار رحمة الله كيف يحيى الارض بعد موتها ﴾ بيورلمشدركه جناب حقك محضا لطف وكرمندن قوللرينه عنايت واحسان بيورديغى الطاف الهيه نامتناهيه‌سنك اثرلرينه نظر عبرتله نظر وملاحظه ايديكزكه حسب العاده موسم شتاده جنود قدرت الهيه‌نك سيوف برودتيله كسوۀ حيات وجامۀ نشو ونمادن محروم مانند لانۀ بوم مشئوم اولان يرلرى هنكام بهارده نفخۀ روح لطافتله حيات تازه عنايت واحسان بيوروب نيجه درلو ازهار واوراقله تزيين وكوناكون قباى سبز طراوتبخشا ايله نه كيفيتده احيا بيورر ديمكدر.

امر مطلقدن متبادر اولان وجوب مأموربه اولمغله وجه مطلوب اوزره نظرك شرعا واجب اولديغى اكلاشيلور وكذا كوكلرى بويله اسلوب غريب ويرلرى طرز عجيب اوزره ايجاد واختراع وكيجه ايله كوندزك بويله اشراق واظلام وتزايد وتناقصيله تقدير شهور واعوام وتعيين اوقات وايام ايدرك اختلافنده ارباب عقول واصحاب ادراك ايچون جناب حقك واجب الوجود وجميع صفات كماليه ايله متصف وهر درلو نقايصدن منزه معبود بالحق اولديغنه البته براهين قاطعه ودلائل ساطعه واردر مفادنى افاده ايدن ﴿ ان فى خلق السموات والارض واختلاف الليل والنهار لآيات لاولى الالباب ﴾ آيت جليله‌سى شرفنزول بيورلدقده فخر موجودات عليه افضل الصلوات واكمل التحيات افندمز حضرتلرى ﴿ ويل لمن لاكها بين لحييه ولم يتفكر فيها ﴾ بيورمشدركه عذاب اليم وهلاك دائم شول كيمسه‌يه كه شو آيت جليله‌يى ايكى چكه‌سى ارasنده چينر يعنى تلاوت ايدوب اوقورده برهان صانع اولان آفاق وانفسده بونجه مصنوعات ومخلوقاتى تفكر وملاحظه ايلميه‌ديو نظرى ترك ايدن كيمسه‌لرى

انذار واخافه بیورمشدر. انذار واخافه ایسه انجق تارك واجبه مخصوص اولمغله بو مثللو آیات جلیله لرده کی امرلر وجوب افاده ایدرك معرفت باری حقنده (نظر واجبدر) مدعاسنی اثبات وانتاج ایدر ایسه ده صیغهٔ امرك وجوبك غیریسنه احتمالی وحدیث شریف مذکورك خبر واحد قبیلندن اولمسی مستفاد اولان حکمك قطعیتنه منافی اولمسیله اثبات وجوب نظرده طریق عقلی دها راجحدرکه اوده شوجهله تقریر اولنور.

جناب حقك صفات کمالیه ایله متصف ونواقصدن منزه واجب الوجود اولدیغنی بیلوب ایمان واعتقاد ایتمك اجماع امتله واجبدر بوواجبك حصولی ایسه نظر صحیحه متوقفدر واجب مطلقك توقف ایلدیکی شیٔ ایسه واجبدر اویله ایسه معرفت باری ایچون (نظر صحیح واجبدر) مدعاسنی انتاج واثبات ایدر.

{ فائده }

ظاهرا دلیل یا صرف مقدمات عقلیه دن ترکب ایدوب. حدوث عالمی اثباتده. عالم متغیردر. وهر بر متغیر حادثدر. کبی ویاخود صرف مقدمات نقلیه دن ترکب ایدوب. تارك مأموربه ناره مستحقدر. دعواسنی اثباتده ﴿ افعصیت امری ﴾ مقتضاسی اوزره . تارك مأموربه عاصیدر ﴿ ومن یعص الله ورسوله فان له نار جهنم ﴾ مقتضاسی اوزره. هربر عاصی ناره مستحقدر. کبی یاخود مقدمهٔ عقلیه ایله مقدمهٔ نقلیه دن ترکب ایدوب. شوادم عاصیدر. دعواسنی اثباتده. زیرا شوادم تارك مأموربه در ﴿ افعصیت امری ﴾ مقتضاسی اوزره. هر برتارك مأموربه عاصیدر . اویله ایسه. شوآدم عاصیدر کبی بناء علی هذا دلیلك یا صرف عقلی ویاخود صرف نقلی ویاخود عقلی ایله نقلیدن مرکب اوله رق اوچ قسم اولمسی اکلاشیلور ایسه ده مقدمات نقلیه نك صدقی مخبرك صدقنه توقف ایدوب مخبرك صدقنی نقل ایله اثبات دور

ویا تسلسلی مستلزم اوله جغی جهتله اثباتی بهمه حال عقله یعنی صدقنه دلالت ایدن معجزه سنه نظره متوقف اولمغله تحقیق اولان. دلیل یا صرف مقدمات عقلیه دن. ترکب ایدرك. دلیل عقلی. ویاخود عقلیه ایله نقلیه دن ترکب ایدوب دلیل نقلی. تسمیه اولنه رق ایکی قسمه منحصردر.

دلیل ایله اثباتی مطلوب اولان مطالبده اوچ قسمدر یا صرف نقل ایله اثبات اولنور احوال اخرت کبی زیرا احوال مذکوره انجق اخبار انبیا ایله بیلنور.

ویاخود صرف عقل ایله اثبات اولنور (وجود صانع وصانعك عالم قادر مختار اولمسی ونبوت محمد علیه السلام کبی) ثبوت شریعتك توقف ایلدیکی شیلر کبی زیرا مسائل مذکوره نك نقل ایله اثباتی دور ویاخود تسلسلی مستلزم اوله جغی جهتله انجق عقل ایله اثبات اولنور.

ویاخود هم عقل وهم نقل ایله اثباتی جائز اولور (حدوث عالم ووحدت باری کبی) ثبوت شرعك توقف ایلدیکی مسئله لر کبی زیرا اثبات صانع امکان عالم ایله وتوحید باری ادلهٔ سمعیه ایله اثبات اولنه رق اثبات شرع نه حدوث عالمه ونه ده توحید باری یه توقف ایلمز .

{ فصل خامس }

معرفة باری ونظرك وجوبیله حاکم اشاعره عندنده انجق شرعدر عقل طرف شرعدن توجه ایدن خطابی فهمه آلتدر بناء علی هذا ورود شرعدن اقدم عقلك انده اصلا مدخلی یوقدر زیرا جناب الله ﴿ وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا ﴾ نص جلیلیله بعثت رسلدن اقدم عذابی نفی بیوردی حالبوکه عذاب واجبك ترکنه لازمدر لازم اولان عذابك نفی

وانتفاسی ملزوم اولان واجبك انتفاسنی مستلزم اولمغله ارسال رسلدن اقدم هیچ بر شیئك واجب اولمدیغی تحقق ایدر.

﴿ ایضاح ﴾

امدی طرف شرعدن توحید الهی وسائر احکام دینیه‌دن بر شیئك تصدیق واذعانه دعوت اولنمدقجه مجرد عقل سببیله هیچ بر شی واجب اولمیه‌جغی جهتله شاهق جبلده ویاخود دار حربده نشأت ایدرك صیت اسلامی ایشتمیان یعنی پیغمبر طرفندن دعوت وقوعنه خبردار اولمیان و کفر وایماندن هیچ برینی بیلمیان کیمسه‌لر مجانین واطفال حکمنده اوله‌رق هیچ بر شیئله مکلف اولمدقلری جهتله عدم ایمان ایچون عذابه مستحق اولمازلر دیو استدلال ایدرلر ایسه‌ده قبل البعثت نفی اولنان تعذیبدن مقصود انقطاع نسل واستیصال طریقیله تعذیب دنیوی اولوب مفهوم واجبده معتبر اولان ایسه تعذیب اخرویدر وتعذیب اخروی قصد اولندیغی صورتده دخی واجبده معتبر اولان استحقاق تعذیبدر منفی اولان ایسه نفس تعذیبدر. واستحقاق تعذیبه حمل اولنسه بیله ایت جلیله احکام شرعیهٔ عملیه حقنده وارده اولمغله ایمان ومعرفت باری کبی احکام اصلیهٔ اعتقادیه‌یه شمولی اولمامغله اثبات مدعایه دلیل اوله‌ماز.

شرع شریفده بالکلیه عقلی درجهٔ اعتباردن اسقاط حقنده نص یوقدر بو صورتده عقلك درجهٔ اعتباردن اسقاطیله حاکم عقل اولمسی لازمکلور بو ایسه تناقضدر بو صورتده عقلك مدخلی تحقق ایدر.

معتزله عندنده حاکم انجق عقلدر یعنی مجرد عقل سببیله معرفت باری وتوحیدیله مکلف اولمغله معرفة باری فرض اولوب هیچ بر عاقل بو بابده معذور دکلدر.

﴿ ایضاح ﴾

بو صورتده دعوت رسولدن خبردار اولمیان وایمان و کفردن هیچ برینی بیلمیان عاقل آفاق وانفسه نظرله جناب حقه ایمانله مکلف اولمغله عذابه مستحقدر.

محققین حنفیه عندنده مختار اولان عقل واسطه‌سیله حاکم شرعدر یعنی اشاعره‌نك دیدکلری کبی عقل بالکلیه درجهٔ اعتباردن ساقط دکلدر بلکه

صبی عاقل ایمان و کفردن برینی اعتقاد ایدرسه اعتقادی نظر شرعده معتبر اولمغله کفری وصف ایدن مراهقه‌نك سائر مرتدلر کبی ارتدادیله حکم اولنه‌رق قبل الدخول بلا مهر وبعد الدخول مهریله زوجندن طلاق باینله تطلیق اولنور.

ومعتزله‌نك دیدکلری کبی موجب بالذات اولمدیغیچون معرفة وجود صانع وصفاتی وتصدیق نبی ومعجزاته نظر کبی ثبوت شرعك توقف ایلدیکی شیلرده تحصیله مدار تکلیف ایسه‌ده شاهق جبلده ویاخود دار حربده نشأت ایدرك دعوت رسولدن خبردار اولمیان کیمسه‌لر آفاق وانفسه نظر ایدرك عقللریله تجربه ایده‌جك قدر وقت کچمدن وصبی عاقل مجرد عقلی سببیله ایمانله مکلف دکللردر.

فصل سادس

(ایمانك صحتنك شرطلری بیانده‌در)

بیان اولندیغی اوزره ایمان تصدیق یعنی نقیضنه محتمل اولمیان یقین جازم ثابتدن عبارت اولمغله مؤمنك ایماننده دوام وثبات جزمنده بولنمسی شرطدر بناء علی هذا بر زماندنصکره کفره نیت فی الحال کفردر ﴿ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ ﴾ مقتضاسی اوزره فی الحال اولان تصدیق واقراریله بالجمله طاعاتی محو ونابود اولور واعتقادنده جازم اوله‌رق حاکم اولمسی شرطدر ایمدی ضرورات دینیه‌دن اولان بر مسئله‌ده شك وتردد کفر اولمغله بویله تردد وقوعنده فی الحال ازاله‌سی لازمدر. دین اسلام حق ایسه ایمان ایتدم دکل ایسه ایتمدم دیمك ایمانه مانعدر واعتقادی

اصول اهل سنته موافق اولمق شرطدر زيرا خلافى اولان اعتقاد كفره بادى اولورسه (قدم عالمى اعتقاد وجزئياته علم بارى يى انكار) كبى كافر اولور واكر فسقه بادى اولورسه فاسق اولور وبين الخوف والرجا بولنمق شرطدر زيرا ﴿ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴾ نص جليلى مقتضاسى اوزره رحمت آلهيه‌دن قطع اميد ايتمك ﴿ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴾ آيت جليله‌سى مفهومى اوزره غضب آلهيدن امين اولمق ايمانه مانعلردر.

﴿ ايضاح ﴾

جناب الله لا يسأل عما يفعل بر رؤف عفو غفور ستار عزيز ذو انتقام شديد العقاب قهار جليل جبار اولمغله نيجه سنه‌لر كفر اوزره بولنان بر كافرك جميع معاصى و كبائر وصغائرينى بر كلمهٔ شهادتله بر آنده محو ونابود ايدرك سعادت ابديه‌يه ايصال ونيجه سنه‌لر ايمان وطاعات وخيرات وحسناتله اوقات كذار اولان بر مؤمنك اول قدر ايمان واعمالنى (وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ) نص جليلى مفهومى اوزره بر آنده مانع ايمان اولان بر سببه مبنى حفيظ الله محو ايدرك مخلد فى النار قلار بناء على هذا غير مسله مخصوص اولان عادات وآيين كبى نظر شرعده مانع ايمان وامارهٔ تكذيب عد اولنان شيلرى قصد واختيار ايله ارتكاب واستحساندن اجتناب واحتراز غايت لازمدر.

فصل سابع

(ايمان مقلدك حكمى بيانده‌در)

اعتقاد يا جازم ياغير جازمدر جازم دخى ياواقعه مطابق يا غير مطابقدر مطابقدخى يا ثابت يا غير ثابتدر امدى اعتقاد غير جازمه ظن واعتقاد جازم

غير مطابقه جهل مركب اعتقاد جازم مطابق ثابته يقين واعتقاد جازم مطابق غير ثابته تقليد دينور.

اعتقاد غير جازم واعتقاد جازم غير مطابقك ايمان اولمديغى شبهه‌سزدر واعتقاد جازم مطابق ثابتكده ايمان اولديغى شبهه‌سزدر انجق اعتقاد جازم مطابق غير ثابتك يعنى تقليدك ايمان اولوب اولمديغنده اختلاف ايديله‌رك مقلدك ايمانك صحتنده اختلاف اولنمش شيخ ابو الحسن الاشعرى وقاضى ابو بكر باقلانى وامام الحرمين عندنده نظر صحيح واستدلاله اهل اولميان مقلدك ايمانى صحيح ايسه‌ده اهل اولنلرك صحيح دكلدر بلكه نظر واستدلال لازمدر.

امام غزالى وقشيرى وابن ابى جمره وبونلره تابع اولنلرك عندنده مطلقا صحيحدر نظر واستدلال واجب دكلدر زيرا حضرت رسول اكرم واصحاب كرام وتابعين عظام حضراتى وبونلردنصكره كلان ائمهٔ دين حضراتى زمان سعادتلرنده بولنان عوام ناسى ايمانلرى اوزره ترك وتقرير ايدرك ايمانلرينك صحتيله حكم ايلمشلردر حالبوكه انلرك برهان صانع وصفاتنه وسائر احكام دينيه‌يه واقف اولمدقلرى معلوملرى ايدى اكرچه انلره نظر واجب اولسه ايدى بولندقلرى حال اوزره ترك وتقرير وحكملرى جائز اولميه‌رق بوقدر ائمهٔ دينك واكابر مسلمينك خطا اوزره اتفاقلرى لازمكلوركه بديهى البطلاندر ديو استدلال ايدرلر ايسه‌ده حق اولان انلرده ايمان اجمالى حاصل اولدقدنصكره دائما خطبه‌لرده ومجالس وعظ ونصايحده واثناى محاوره ومجالسه‌لرنده اصول دينى تقرير وتلقين ايدرك حضيض تقليددن ذروهٔ ايقان واستدلاله ابلاغ ايتدكلرى اشعار اسلافله ثابت ومبرهندر.

ائمهٔ اربعه عندنده مقلدك ايمانى عقلا صحيحدر لكن وجوب نظر بحثنده سبقت ايدن ادله‌يه وذم مقلدين حقنده ﴿ اِنَّا وَجَدْنَا آبَائَنَا عَلَى

أُمَّةٍ وَاِنَّا عَلَى آثَارِهِم لَمُقْتَدُونَ ﴾ كبی نیجه آیت جلیله‌لره بناءً نظر واستدلال اهل اولنلره واجبدر. ترك ایتدكلریچون اهل معصیت عد اولنورلر.

نقلاً صحتی رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزدن بو آنه قدر علما وامرا قلیلج التنده مسلمان اولانلرك ایمانلرینی قبول ایدوب انلردن دلیل طلب ایتمیه‌رك اهل ایمان معامله‌سی ایده‌كلدكلری مسلمدر.

بو بابده حق اولان معرفة ایكی قسمدر بری اجمالیه دیكری تفصیلیه‌در معرفة اجمالیه‌ده تحریر وتقریره ودفع شبهه‌یه وازالهٔ شكوكه قدرة لازم دكلدر وهر مكلفه فرض عیندر. زیرا بیان اولندیغی اوزره فرض اولان ایمان معرفتك فرعیدر.

معرفة تفصیلیه‌ده یعنی مسائل اصول دینیه‌دن هر بر مسئله‌یی مثلا صانع تعالی و وحدانیت وحدوث عالم كبی مسائل اعتقادیه‌نك هر بریسنی ادلهٔ عقلیه‌سیله بیلمكده تحریر وتقریره وازالهٔ شبهه وشكوكه قدرة لازمدر لكن بو معناجه اولان معرفة فرض كفایه‌در زیرا بو وجهله معرفتك فرض عین اولمسی موجب حرج وتشویش معاشدر بلكه مدة سفر مسافه‌ده بویله نظر واستدلاله قادر والزام معاندین وارشاد مسترشدین ایتمكه مقتدر بر عالمك وجودیله دیكرلرندن فرض ساقط اولور بناءً علی هذا بو مقدار مسافه‌یی بویله بر عالمدن خالی براقمق ترك واجب اولدیغی كتب شرعیه‌ده مصرحدر.

﴿ ایضاح ﴾

علامهٔ تفتازانینك شرح مقاصدده بیاننه كوره ایمان مقلد انجق شاهق جبلده ویاخود اصلا ملل متمدنه ایله اختلاط ایتمیان وصیت شریعتی ایشتمیان وآفاق وانفسده نظر وملاحظه ایتمیان كیمسه حقنده بولنه‌بیلور یوقسه اویله قری وامصارده

نشو ونما بولان خصوصیله ممالك متمدنهٔ اسلامیه‌ده ساكن اولوب شعائر اسلامیه‌یی مشاهده ومحاسن اسلامیهٔ دینیه ایله متصف واوقات خمسه‌ده اذان محمدی‌یی استماع ایدرك نماز وسائر اركان دینیه‌یی واعمال اسلامیه‌یی مشاهده واداسیله مشرف اولنلر مقلد دكللردر.

زیرا بر امر غریب ادراك اولندیغی كبی درحال سبحان الله . ماشاءالله تعالی . الله الله وبونلرك امثالی هر قوم كندی عادة واصطلاحلری اوزره اثرله مؤثره وقدرت باری‌یه استدلاله شتاب ایدرلر بلكه بو حال كندیلرینه امر فطری كبی اولمشدر نتكیم اعرابینك (البعرة تدل علی البعیر) قولنده سبقت ایلدی شوقدر وار كه عوام ناس اصول معروفهٔ مصطلحه اوزره تقریر ایده‌مزلر بوایسه ذاتاً لازم دكلدر زیرا لازم اولان اثر ایله مؤثره استدلال ایچون اثرك مؤثری ارامقدر.

﴿ فصل ثامن ﴾

(اسباب علم واقسام معلومات بیاننده‌در)

علم بر صفتدر كه هر كیم ایله قائم اولسه اول كیمسه‌یه اول صفت سببیله ذكر اولنمق شانندن اولان هر شی منكشف اولور ومخلوق ایچون علم یقین افاده ایدن اسباب بحسب الاستقراء اوچدر حواس سلیمه . عقل . خبر صادقدر.

﴿ ایضاح ﴾

اسباب علمك بو اوچه انحصارینك وجهی تدقیقات فلاسفه‌دن اعراضله مقاصد اوزره اقتصاره مبنیدر زیرا اهل كلام كرك ذوی العقول كر كسه غیریسندن اصلا كندیسنده شك اولمیان حواس ظاهره‌نك استعمالی عقبنده متعلق اولدیغی شیئه ادراكك حصولی (مثلا حس ذوقك استعمالی عقبنده اطعمه‌نك طعملی وحس بصرك استعمالی عقبنده اجسامك الوان واشكالنی ادراك كبی) كوردكلری ایچون حواس مذكوره‌یی مستقلا بر سبب اعتبار ایتدیلر معظمات امور دینیه خبر صادقدن مستفاد

اولدیغی جهتله آتیده بر سبب اعتبار ایتدیلر حس مشترك وقوهٔ واهمه وخیالیه کبی حواس باطنیه عندلرنده ثابت اولمیوب وتفاصیل حدسیاته غرضلری تعلق ایتمدیکی ومجربات وبدیهیات ونظریات عقله راجع اولدقلری ایچون ایستر مجرد التفاتله ایستر حدس وتجربه وترتیب مقدمات انضمامیله علمه مفضی اولان (عقلی) اوچنجی بر سبب اعتبار ایلدکلری ایچوندر .

بو صورتده سببدن سبب مؤثر قصد اولنورسه انجق جناب حقدر زیرا اندن بشقه مؤثر یوقدر . وکر احراقه نسبتله نار کبی سبب ظاهر قصد اولنورسه انجق عقلدر ، زیرا حواس الات وخبر صادق طریقدر واکر عقل کبی مدرکه وحواس کبی الاته وخبر صادق کبی طریقه شامل اولمق ایچون بطریق جری العاده انسانده کندی سببیله علم خلق وایجاد بیوردیغی فی الجمله علمه مفضی اولان سبب قصد اولنورسه وجدان وحدس وتجربه وترتیب مقدمات ومبادی معناسنه نظر عقل کبی بر طاقم شیلره شامل اوله جغی جهتله اسباب علمك اوچه انحصاری باطلدر دیو سؤال وارد اولماز.

{ حواس سلیمه }

عقلك بالضرورة وجودیله حکم ایلدیکی حواس ظاهره معناسنه حواس بشدر ، سمع . بصر ، شم . ذوق . لمس در .

{ سمع }

قولاغك ایچنده دوشنمش اینجه جك بر زاره ایداع اولنوب ویرلمش بر قوتدر که کیفیت صوتله مکیف اولان هوانك اول زاره وصولی طریقیله اول قوتله نفس ناطقه عندنده اصواتك ادراکنی جناب الله یرادر .

{ بصر }

دماغده یکدیکرینه تلاقی ایدرك کوزلره خروج ایدن ایچلری بوش

ایکی سکیرده ایداع اولنمش بر قوتدر که نفسك اول قوتی استعمالی عندنده جناب الله اول قوتله اضواء والوان واشکال ومقادیر وحرکات وسکناتك ادراکنی یرادر .

{ شم }

دماغك مقدم طرفنده ممه نك باشی کبی یومروجه ایکی عضوه براقلمش بر قوتدر که کندیسیله رایحه لی اولان شیلرك کیفیتیله مکیف اولان هوانك خیشومه وصولی طریقیله قوقولر ادراك اولنور .

ذوق

جرم لسان اوزره دوشنمش بر سکیر اوزره یایلمش بر قوتدر که اغزده بولنان رطوبت لعابیه ایله اختلاط ایدن اطعمه نك طعملری اول سکیره واصل اوله رق اول قوتله ادراك اولنور .

لمس

جمیع بدن اوزره یایلمش بر قوتدر که اشیانك تماس واتصالی عندنده اول قوتله حرارت وبرودت ورطوبت ویبوست وخشونت ولطافت وصلابتی کبی احوالی ادراك اولنور .

شو بیاندن مستفاد اولدیغی اوزره حواس مذکوره دن هر بریسیله حسب العاده انجق کندیلرینه مخصوص اولان مدرکات ادراك اولنوب هیچ بریسیله بشقه سی ادراك اولنماز . حتی قوهٔ ذائقه ایله ادراك اولنان انجق اطعمه نك طعمیدر . اما حرارت وبرودت کبی احوال سائره سی اغز ولسانده بولنان قوهٔ لامسه ایله ادراك اولنور .

{ عقل }

نفس ناطقهٔ انسانیه ایچون برقوتدرکه کندیسیله علوم وادراکاته نفس مستعد اولور . یعنی برصفت طبیعیه‌درکه اندن سلامت آلات عندنده ضروریاته علم لازم کلور دیمکدر . عقل واسطه‌سیله حاصل اولان علم مثلا ﴿ السماء فوقنا والارض تحتنا والواحد نصف الاثنین والکل اعظم من الجزء ﴾ کبی قضیه‌لرك مفادی اولان علم کبی بالبداهة ثابت اولورسه ضروری‌و (حدوث عالم وحشر جسمانی) یه علم کبی نظر واستدلاله محتاج اولورسه علم نظری‌وعلم کسبی اطلاق اولنور . ایستر وجود نارله وجود دخانه استدلال کبی علت ومؤثرله معلول واثره استدلال اولنسون ایسترسه عکسی کبی اولسون مساوی ایسه‌ده بعضیکره طریق اوله تعلیل وطریق ثانیه استدلال اسمی ویریلور .

{ کسب }

استدلالیاتده عقل ونظری مقدماته صرف ایتمك وحسیاتده اصغا وتقلیب حدقه کبی اختیاریله اسبابه مباشرتدر .

{ خبر صادق }

ایکی قسمدر بری کذب اوزره اجماع واتفاقلری متصور اولمیان قومك لسانی اوزره ثابت اولان خبردرکه خبر متواتر دینور ضرورة علم یقین افاده ایدر . بزم ایچون شریعت مطهره‌یه وکرهٔ ارض اوزرنده کوزمزله کورمدیکمز حالده بالفعل کورمش کبی بلدیکمز مکهٔ مکرمه

ومدینهٔ منوره کبی بلاد مشهوره‌نك ثبوتنه وطوفان نوح وسائر بونك کبی حوادث معروفه‌یه علم کبی .

﴿ ایضاح ﴾

اما قتل عیسی حقنده خبر نصارا وتأبید دین موسی حقنده خبر یهود متواتر دکللردر زیرا کذب اوزره اجماع واتفاقلری عقلا جائز بلکه بالفعل واقعدر .

حال اجتماع حال انفراده قیاس اولنه‌ماز . زیرا ضعف وقوتده متعدد تللردن مرکب اولان بر ایپك حالی اول ایپك مرکب اولدیغی تللردن بریسنك حالنه قیاس قبول ایتمیه‌جکی بدیهیدر . بو صورتده احاددن هر بریسنك حقنده جواز کذب مجموعی حقنده جواز کذبی وهر بریسنك خبرینك ظن افاده ایتمسی مجتمعا مجموعنك خبرینك ظن افاده ایتمسنی مستلزم اولمیه‌جغی بیاندن مستغنیدر .

ایکنجیسی دلالت عقل ایله یقین افاده ایدن قرائندن قطع النظر مجرد خبر اولمق اوزره عادة خلقه سبب علم اولان خبر معناسنه خبر الله وخبر ملائکه وخبر جنه شامل اوله‌رق رسالت ونبوتی معجزه‌سیله ثابت اولان رسولك خبریدرکه علم استدلالی افاده ایدرسه‌ده نقیضنه عدم احتمالده وتشکیکله زائل اولمامقده محسوسات وبدیهیات ومتواترات کبی بالضروره ثابت اولان علمه مشابهدر . یعنی بو مثللو خبر رسول ایله ثابت اولان علم (اعتقاد جازم مطابق ثابت) معناسنه یقیندر . خبر واحد عدل ظن افاده ایلدیکیچون وتقلید مجتهد دخی جازم غیر ثابت افاده ایلمدیکیچون اسباب علمدن خارجلردر . زیرا مقسم یقین افاده ایدن سببلردر . خبر واحدك ظن افاده‌سی خبر رسول اولدیغی قطعی اولمدیغیچوندر . وتقلید مجتهدك جازم غیر ثابت افاده‌سی تقلید ایلدیکی مجتهدك اجتهادنده اصابتی قطعی اولمدیغیچوندر .

بو مقامده خبر رسولدن مقصود یا بالذات فم رسول اللهدن استماع

حساً كوريبورز كه جمله‌سی متغیردر وهر بر متغیرایسه حادثدر وبرده اعیان حركه ویا سكوندن خالی دكللردر زیرا متحیزه اولمغله بولندقلری حیزدن اقدم دیكر حیز ایله یا مسبوقه اولورلر بو صورتده حركه لازمكلور ویا مسبوقه اولمازلر بو صورتده سكون لازمكلور بونلر ایسه حادثلردر اویله ایسه بو عالم وكائناتك جمله‌سی حادثدر .

وهر برحادث ایچون البته بر محدث وموجددن لازمدر زیرا وجود وعدمی مساوی اولمغله ترجیح بلا مرجحدن خلاص ایچون وجودنده مؤثر وموجده محتاج اولان ممكنك قسمندندر اویله ایسه بو عالم بر موجد وصانعه محتاجدر واول موجد وصانع دخی واجب الوجوددر زیرا واجب الوجود اولمسه یا ممتنع ویاخود ممكن اولور ممتنع اولمسی محالدر زیرا ایجاد وجود موجدك فرعیدر وممكن اولمسیده محالدر زیرا وجودنده مؤثر بر موجده محتاج اولمغله سلسلهٔ ممكناتدن خارج بر واجبه منتهی اولمسی لازمدر والایادور ویا تسلسل لازمكلور بونلر ایسه محالدر محالی مستلزم اولاندخی محال اولمغله صانعك واجب الوجود اولمسی امر ضروریدر .

بناء علی هذا بو عالم وكائنات جناب واجب الوجودك وجوب وجودینه برهان قاطع اولدیغی كبی بویله محیر عقول اولان انتظام عجیب اوزره بولنمسی دخی سائر صفات كمالیه ایله اتصافند ونواقصدن تنزهنه برهان ساطعدر .

{ فائده }

دور ایكی شیئك یكدیكرینه توقف ایتمسندن عبارت اولوب ایكی قسمدر بری دور معیدر كه تقدم وتأخر اولمقسزین ایكی شیدن برینی تصور دیكرینكدخی تصورینی مستلزم اولور ابوت وبنوت وسائر تضایف كبی بر شیئك كندی اوزرینه تقدمنی ایجاب ایلمدیكی جهتله جائزدر .

دیكری دخی دور تقدمیدر كه بر شیئك كندی اوزرینه تقدمنی موجب اولدیغیچون باطلدر بو قسمده توقف بر مرتبه اولورسه دور مصرح دینور كیفیت كندیسنده مشابهت ولا مشابهت واقع اولان شیدر مشابهت ایسه كیفیتده اتفاقدر كبی كه كیفیت مشابهته ومشابهت كیفیته توقف ایتمكله هر بریسنك كندی اوزرینه تقدمی لازمكلور .

واكر توقف بر مرتبه‌دن زیاده اولورسه دور مضمر دینور مثلا اثنان زوج اولدر زوج اول ایكی متساوی عدده منقسمدر ایكی متساوی عدده منقسم اولان بری آخر اوزرینه زیاده اولمیان ایكی شیدر اول ایكی شیدخی اثناندر كبی .

{ تسلسل }

بر ممكنك وجودنده مؤثر برعلته واول علتدخی ممكن اولورسه دیكر علته محتاج اوله‌رق وهكذا سلسلهٔ احتیاجك الی غیر النهایه كیتمسیدر كه محالی مستلزم اولمغله محالدر زیرا آن واحدده امور غیر متناهیه‌نك تصورینی اقتضا ایدر بو ایسه محالدر ابطال تسلسلده مشهور اولان برهان تطبیقدر .

{ برهان تطبیق }

بر معلول اخیردن بدأ ایله الی غیر النهایه بر جمله فرض ایدیلوب بو معلول اخیردن بر درجه مقدم اولان معلولدن الی غیر النهایه دیكر بر جمله دخی فرض ایدیلوب بعده جملهٔ اولیدن برنجی مرتبه‌یی جملهٔ ثانیه‌دن برنجی مرتبه‌یه وایكنجی‌یی ایكنجی‌یه واوچنجی‌یی اوچنجی‌یه وهكذا تطبیق ایدیلوب اكر اولیدن هر بر مرتبه مقابلنده ثانیه‌دن بری بولنورسه شو شكلده اولدیغی كبی ::::: ناقصك زائده مساواتی لازمكلور بو ایسه محالدر

واكر بولنمازايسه شو شكلده‌اولديغى كبى :::: جملهٔ اوليده بر مرتبه وار كه جملهٔ ثانيه‌ده انك مقابلنده بر شى يوقدر بو صورتده بالضروره ثانيه منقطعه اولور جملهٔ اولى ايسه جملهٔ ثانيه اوزرينه انجق قدر متناهى ايله زائد اولوب ثانيه‌نك تناهيسى اولينك تناهيسنى مستلزم اولمغله منقطع اولور بوصورتده ممكنك البته بر واجبه منتهى اولمسى لازمكلوركه اول واجب دخى انجق جناب حقدر زيرا برهان توحيدله غيره احتمال منقطعدر .

{ فصل تاسع }

(اعتقاد اهل سنت اوزره صفات بارى بياننده اولوب اوچ بحثى)
(مشتملدر)

زيرا صفات مذكوره‌دخى اقسام‌معلوماتدن اولمغله يا واجب‌الوجود· ويا ممكن‌الوجود . وياخود ممتنع‌الوجود . در .

بحث اول‌وجودى مقتضاى ذات‌بارى اوله‌رق واجب‌الوجوداولان صفات بارى بياننده اولوب ايكى قسمدر برى مفهومنده سلب معتبر اولمغله صفات‌سلبيه دينور كه‌وجود . قدم بقا . وحدانيت قيام.بنفسه مخالفة للحوادثدر .

ديكريدخى مفهومنده جناب حقه ثبوت معتبر اولمغله صفات ثبوتيه دينور · حيات . علم . قدرة . اراده · سمع . بصر . كلام · تكوين . كبى

« قسم اول »

(صفات سلبيه بياننده‌در)

امدى جناب الله (واجب‌الوجوداوله‌رق‌موجو د)در.يعنى واردر.

ووارلغى مقتضاى ذاتى‌اولوب بشقه‌سنك‌ايجاديله‌دكلدرزيرا وجب‌الوجود اولمسه يا ممتنع ويا‌ممكن اولمسى لازمكلوربونلر ايسه بيان اولنديغى وجهله محالدر . (قديم) يعنى‌وارليغنك ابتداسى يوقدر· زيرا قديم اولمسه‌حادث اولوب يا دورويا تسلسلى مستلزم اولمغله محالدر(باقى) يعنى صوكى‌يوقدر زيرا باقى اولمسه فانى‌اولمسى لازمكلور بو ايسه‌قدمه منافى اولمغله باطلدر.

(ذاتنده وصفاتنده وافعالنده) واحددر زيرا ذاتنده واحد اولمسه مركب اولمسى لازمكلور بوايسه حدوث اقتضا ايتمكله محالدر واكر (صفاتنده)يعنى واجب‌الوجود ومستحق للعباة‌داولمقدہ واحده اولمسه‌غيرك مشابه اولمسى لازمكلور بوايسه بديهى‌البطلاندر زيرا صفات بارى واجبه وقديمه باقيه‌در صفات سائره ايسه ممكنه وحادثه وفانيه‌در ·

وهر صفتى ذاتنده واحده اولوب انجق تعددى تعلق اعتباريله‌در . و(افعالنده) دخى‌واحداولمسه خلق‌وايجا دنده‌بشقه‌سنك اشتراكى‌لازمكلور بو ايسه تمانعى مستلزم اولمغله باطلدر .

برهان توحيدده مشهور اولان ﴿ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ﴾ نظم جليليله اشارة بيوريلان برهان تمانعدر كه تقريرى شووجهله‌در بردن زياده الهك امكانى فرض اولنسه هر بريسى يكديكرينك ديله‌ديكنك خلافنى ديله‌يه‌رك بينلرنده تمانع ممكن اولور بوايسه محالدر محالى مستلزم اولاندخى محال اولمغله تعدد اله محال اوليه‌ايسه وحدانيت واجبدر . بناء على هذا جناب حقدن بشقه هيچ بر مؤثر يوقدر جميع كائنات‌مستقلا خلق وايجاد جهتدن انجق جناب حقه مستنددر . برده تعدد صورتنده هر بريسى يكديكرندن‌ملكنى اخفايه ياقادراولور يا اولماز قادر اولمسى‌فرض اولنسه ديكرى حقنده جهل لازمكلوب قادر اولمامسى فرض اولنسه عجز لازمكلوب هر ايكيسيده محال اولمغله تعددك محال اولمسى تحقق ايدر (بنفسه قائم) يعنى وجودنده محل ومخصصه محتاج دكلدر . زيرا

احتیاج امارهٔ حدوثدر ﴿ مخالفت للحوادث ﴾ یعنی ذاتنده وصفاتنده وافعالنده هیچ بر شیئه بکزه‌مز . زیرا مماثلة یا ایکی شیئك بر حقیقتده اتحادیدر . زید وعمرك انسانیتده اتحادلری کبی ویاخود ایکی شیدن برینك صالح اولدیغی هر شیئه اخرك صالح اولمسندن عبارت اولوب اولکی احتماله کوره مابه‌الامتیاز مابه‌الاشتراکك غیری اولمغله ترکب ایجاب ایدر بو ایسه موجب حدوث اولمغله باطلدر . ایکنجی احتماله کوره دخی جناب حقك أوصافندن هیچ بر وصفده هیچ بر شی جناب حقك صالح اولدیغی شیئه صالح اوله‌ماز . زیرا بیان اولندیغی وجهله اوصاف باری واجبه وقدیمه وباقیه اولوب اوصاف ماعدا ایسه ممکنه وحادثه وفانیه‌در . حالبوکه وجوب وقدم وبقا امکان وحدوث وفنایه مباینددر .

﴿ قسم ثانی ﴾

(صفات ثبوتیه بیاننده‌در)

جناب الله (حی) یعنی دریدر حیات ذات باریله قائمه بر صفت قدیمه‌درکه جناب حقك علم وقدرة وارداه وسمع وبصر وکلام وتکوین صفتلریله اتصافنی تصحیح ایدر زیرا صفات مذکوره ایله اتصافنك صحتی حیات صفتیله اتصافنه متوقفدر صفات مذکوره ایله اتصافی واجب اولمغله صفة حیاتله اتصافنك لزومی درکاردر .

(عالم) یعنی بیلیجیدر علم ذات باریله قائمه بر صفة قدیمه‌در که کرك کلی کرکسه جزئی کرك واجب و کرکسه ممتنع بلا سبق الخفاء هر برینه تعلق عندنده جمله‌سی کندیسنه انکشاف تامله منکشف اولوب علمندن هیچ بر وجهله هیچ بر شیئ خارج قالماز .

(قادر) یعنی هر شیئه کوجی یتر قدرة ذات باریله قائمه بر صفة قدیمه‌در که جمیع ممکناته تعلقی عندنده حسب الاراده ایجاد واعدامله تأثیر ایدر یعنی هر بر ممکنی قابل تأثر قیله‌رق هر درلو اثرك هر وقتده قبولنه مساوی قیلار ،

(مرید) یعنی دیله‌یجیدر ، اراده ذات باریله قائمه بر صفة قدیمه‌در که مقدوریندن برینی اوقاتدن بر وقتده ایجاد ویا اعدام کبی متقابلیندن برینه تخصیص ایدر زیرا مقدورین یعنی فعل ویا ترك وایجاد ویا اعدام اغنا ویا افتقار کبی ممکنات متقابله‌دن هر برینك قدرته واوقاتدن هر بر وقته نسبتی مساویدر یعنی بونلردن هر قنغیسنه قدرت تعلق ایدرسه وقوعی ممکن اولدیغی کبی خلافنه تعلق ایدرسه انك دخی وقوعی ممکن اولور وکذا بر شیئك شو وقتده وقوعی ممکن اولدیغی کبی بوندن اقدم ویا بوندن صکره دخی وقوعی ممکندر بو صورتده بونلردن برینی اوقاتدن بر وقتده آخر اوزرینه ترجیح ایچون البته بر مرجح ومخصص لازمدر که اوده اراده‌در .

(سمیع) یعنی ایشیدیجیدر سمیع ذات باریله قائمه بر صفة قدیمه‌درکه تخیل وتوهم وتأثیر حاسه ووصول هوا وآلت طریقیله اولمیه‌رق هر بر مسموع کندیسیله انکشاف تامله منکشف اولور .

(بصیر) یعنی کوریجیدر (بصر) ذات باریله قائمه بر صفة قدیمه‌درکه توهم وتخیل وتأثیر حاسه طریقیله اولمیه‌رق هر بر موجود کندیسیله انکشاف تامله منکشف اولور .

(متکلم) یعنی سویلیجیدر . (کلام) سکوت وآفات باطنیه‌یه منافی وعلم واراده‌یه مغایر ذات باریله قائمه بر صفة قدیمه‌درکه الفاظ وحروفك اختلافیله مختلف اولماز واصوات وحروف جنسندن اولمیه‌رق بر معنای نفسئ قدیم واحد اولوب حروف والفاظدن مرکب نظم وعباره ایله اندن تعبیر

وبحسب التعلق امر ونهی واستفهام وانشا واخبار ونداکبی اقسامه منقسمدر اما الفاظ وحروفدن مرکب حفظ وقرائت واسماع واستماع اولنوب مصحفلرده یازیلان کلام لفظیدرکه حادثدر .

کلام الله لفظی شو ایکی معنا بیننده مشترك اسم اولمغله کلام لفظیٔ حادث کلام الله دکلدر دیو نفی صحیح اوله‌میه‌جغی کبی علی الاطلاق کلام الله نظم وتألیف وانزال وتنزیل وعربیت وفصاحت وبلاغت وکتابت واسماع واستماع وحفظ وتعلیم وتعلم واعجاز کبی اوصاف حوادثله توصیف اولنمسی حدوثنی اقتضا ایده‌جکی جهتله قدیم اوله‌ماز دیو سؤال وارد اولماز زیرا بو مثللو اوصافله متصف اولان انجق کلام نفسیٔ قدیمه دال اولان کلام لفظیدر بو ایسه حادثدر .

احکام شرعیه‌یه دلیل اولان انجق بو کلام لفظی اولمغله ائمهٔ اصول تواترا منقول اوله‌رق حضرت پیغمبر علیه السلام افندمزه انزال ومصحفلرده مکتوب اولان نظم الدال علی المعنادر دیو تعریف ایدرلر کلام لفظیدخی جناب حقك ایجادیله اولوب مخلوقك نظم وتألیفی دکلدر .

{ مکون }

یعنی خلق وایجاد ایدیجیدر . (تکوین) ذات باریله قائمه برصفت قدیمه‌درکه عالم واجزای عالمك وقت وجودنده علی وفق العلم والاراده احداث وایجادله تأثیر ایدر . اشبو تکوین صفتیدخی صفات قدیمهٔ سائره کبی ازلا وابدا ثابت اولوب انجق مکوناتی یعنی متعلقاتی تعلق حادث حسبیله حادثدر خلق وایجاد واحیا واماته کبی صفات فعلیه‌نك کافه‌سنه مبدأ اوله‌رق صادق اولمغله اسملریله موصوفی وکندیسی تسمیه اولنور . مثلا متعلقی مخلوق اولدیغنه کوره صفته خلق موصوفه خالق وکذا ایجاد واحیا واماته واغنا

وترزیق وصفلرینه نسبتله موصوفنه موجد ومحی وممیت ومغنی ورزاق تسمیه‌سی کبی .

﴿ ایضاح ﴾

صفات مذکوره بحسب التعلق درت قسمدر برنجی قسم اصلا بر شیئه تعلق ایتمز حیات کبی ایکنجی قسم بلا سبق الخفاء بولندیغی حال اوزره علی وجه الاحاطه واجب وممکن وممتنع لذاته اولانلره تعلق ایدر علم . کلام کبی لکن علمك تعلقی بطریق الکشف کلامك تعلقی بطریق الدلاله‌در اوچنجی قسم یالکز ممکنه تعلق ایدر قدرت واراده وتکوین کبی لکن قدرت وتکوین بطریق الایجاد والاعدام تعلق ایدر اراده بطریق الترجیح والتخصیص تعلق ایدر دردنجی قسم یالکز موجوده تعلق ایدر سمع بصر کبی مختار اولان (سمع وبصر) صفتلری کتاب وسنتله ثابت اولدقلری ایچون هر بریسی علم صفتنه راجع اولمیه‌رق صفت مستقله‌در اما (ذوق وشم ولمس) صفتلری کتاب وسنتله ثابت اولمدقلریچون مستقل صفت اولمیوب شم مشموماتی ذوق مذوقاتی لمس ملموساتی علمدن عبارت اولمغله علم صفتنه راجعلردر .

{ تنبیه }

علم کلامك متعلق بولنان (واجب وممکن وممتنع) لری لذاته قیدیله تقیید لازمدر . زیرا کرك علم الهی وکرکسه کلام یعنی اخبار الهی بر شیئك وجودینه تعلق ایدرلرسه متعلقك وجودی واجب خلافی ممتنع لغیره اوله‌جغی جهتله معلومات ومخبر عنه الهینك علم وکلامك تعلقنه نسبتله انجق واجب ویا ممتنعه انحصاری ضروری اولمغله امکانی انجق ذاتنه نسبتله اوله‌بیلور .

صفات مذکوره بحسب الاثبات ایکی قسمدر . نظر صحیح بحثنده بیان اولندیغی اوزره بر قسمی وجود وحیاة وعلم واراده وقدرة کبی ثبوت شریعت کندیلرینك ثبوتنه تعلق ایلدیکی جهتله ادلهٔ نقلیه ایله

اثباتلری دور ویا تسلسلی مستلزم اولمغله انجق ادلهٔ عقلیه ایله اثبات اولنور .

دیکر قسمی سمع وبصر ووحدة کبی ثبوت شریعت کندیلرینك ثبوتنه توقف ایتمدیکیچون هم دلیل عقلی وهم دلیل نقلی ایله اثبات اولنه بیلور ادلهٔ عقلیه مقدمات یقینیه‌دن ترکب ایدرسه یقین ومقدمات ظنیه‌دن ترکب ایدرسه ظن افاده ایلدیکی کبی ادلهٔ نقلیه دخی دلالة وثبوتلری قطعی اولورسه یقین افاده ایدر .

صفات مذکوره‌نك جمله‌سی مقتضای ذات باری اولمغله ذات باری اوزره زائد واجب الوجود وازلیلردر ومتعلقاتلرندن هیچ بر شی هیچ بر حالده تعلقلرندن خارج قالماز . مثلا کرك واجب وکرکسه ممکن وکرکسه ممتنع وکرك کلی وکرکسه جزئی هیچ برشی هیچ بر حالده جناب حقك علمندن وهیچ بر ممکن قدرتندن خارج دکلدر . شوقدر وار که کیفیت تعلقلری غوامض علم کلامدن اولمغله هر مکلفه معرفتی واجب عینی دکلدر .

صفات مذکوره بحسب المفهوم جناب حقك عینی اولمدقلری ایچون صفاتك ذات اولمسی لازم کلمدیکی کبی بحسب الذات وما صدق علیه غیری دخی اولمدقلریچون تعدد قدما وقدم غیر دخی لازم کلمز . امانصارانك اوچ قدیم اثباتیله اکفار اولنملری بذاتها قدمای مستقله اثبات واعتقاد ایلدکلریچوندر . زیرا هر نقدر تصریح ایلمدیلر ایسه‌ده وجود وعلم وحیاتدن عبارت اولان اقانیم ثلثه‌یی اثبات ایدوب اب ابن روح القدس تسمیه ایدرك اقنوم علمك ذات باریدن بدن عیسی علیه السلامه انتقالنی زعم ایدرك انفکاك وانتقالنی تجویز ایلدکلریچون اقانیم مذکوره‌نك ذوات قدیمهٔ مستقلهٔ متغایره اولمسنه قائل اولدیلر بو ایسه کفردر زیرا شرکدر .

حکما وحکمایه تبعیتله معتزله توحیده مبالغه ایچون صفات مذکوره‌نك

معانیسنی مجرد ذات باریله حاصل دیه‌رك یعنی اثبات نتایج ونفی صفات طریقیله ذات بارینك عینی اولمسنه قائل اوله‌رق صفات زائده اولمسنی انکار ایدرلرسه‌ده ظاهر نصوصه مغایر اولمغله بطلانی در کاردر .

{ بحث ثانی }

(صفات ممتنعه بیانده‌در)

عقلا اجتماع ضدین وارتفاع نقیضین ممتنع اولمغله عموما صفات واجبه‌نك ضدلری جناب الله حقنده ممتنعدر امدی جناب الله حقنده عدم وحدوث وفنا ومحل ومخصصه احتیاج وتعدد وحوادثه مماثلت ممتنعدر. زیرا وجودی وقدمی وبقاسی وبنفسه قیامی وحوادثه مخالفتی واجبدر. وکذا موت وجهل وعجز وکره وصاغرلق وکورلك ودلسزلك ومعطلق ممتنعدر . زیرا حیات وعلم واراده وقدرت وسمع وبصر وکلام وتکوین صفتلری واجبدر .

وکذا جسمیت وجوهریت وعرضیت وترکب وتحلل وتحدد وتمکن وتوقت وتکیف کبی حدوث واحتیاج اقتضا ایدن وبالجمله شان الوهیتنه نقیضه ایهام ایدن اوصافك جمله‌سی ممتنعدر .

{ بحث ثالث }

(صفات جائزه بیانده‌در)

بیان اولندیغی وجهله بر شیئك وجود وعدمی مقتضای ذاتی اولمیه‌رق ایکیسیده مساوی اولان هر بر ممکنی ایشلمك ویاخود ترك ایتمك جناب

الله حقنده جائزدر. زیرا جائز اولمسه یاواجب ویا ممتنع اولمسی لازمکلور بوایسه قلب حقایق اولمغله ممتنعدر. بناء علی هذا احیا واماته وایجاد واعدام واغنا وافقار کبی صفات فعلیه‌نك عین وخلافلریله اتصافی جائزدر .

{ فصل عاشر }

(اجمالا عقائد اهل سنت بیانده‌در)

الله واردر ووجودی واجبدر وبردر وقدیم وباقی وغنیدر . ذاتنده وصفاتنده وافعالنده هیچ بر شیئه بکزه‌مز حیات علم قدرت اراده سمع بصر کلام تکوین صفتلری ذاتی اوزرینه زائد اولوب عینی وغیری اولمیه‌رق ذاتیله قائمه صفات قدیمه‌سیدر . جسم جوهر عرض مصور محدود معدود متجزی وبونلردن مرکب ومتناهی دکلدر . وماهیت وکیفیتله وصفلنماز ومکان وجهات وزماندن منزهدر علمندن هیچ بر شی وقدرتندن واراده‌سندن هیچ بر ممکن سمع وبصرندن هیچ بر موجود خارج قالماز . جناب حقی کورمك عقلا جائز نقلا واجبدر . وعالم جمیع اجزا وصفاتیله حادثدر .

بعد العدم وجوده کلمشلردر ومحدث وصانعی یعنی یوقدن وار ایدن انجق جناب واجب الوجوددر .

خیر وشر جمله افعال عباد مستقل اوله‌رق آنك خلق وایجادیله‌در اندن بشقه خالق یوقدر وعباددن صدوری انجق انك اراده ومشیتی وحکمی وقضاسیله‌در وعبادك افعال اختیاریه‌سی واردر طاعت اولورسه تفضلا مثاب اولور ومعصیت اولورسه عدلا مجازات اولور واول افعالدن

حسن اولنلری رضاسیله‌در قبیح اولنلری رضاسیله دکلدر واستطاعت مع الفعلدر وقول وسعنك خارجنده اولان شیئی ایله تکلیف اولنماز هیچ بر مکلف صاغ اولدقجه اندن تکلیف ساقط اولماز ومقتول اجلیله میتدر واجل بردر وموت میته قائمدر وجناب حقك خلق وایجادیله‌در آنده اصلا عبدك مدخلی یوقدر .

وحرام رزقدر وهر کس کرك حلال وکرکسه حرام رزقنی استیفا ایده‌جکدر وکیمسه کیمسه‌نك رزقنی یمکه قادر دکلدر ضلالت وهدایت جناب حقك خلق وایجادیله‌در .

الله اوزرینه هیچ بر شی واجب دکلدر کبائر مؤمنی ایماندن چیقارماز وکفره ادخال ایتمز والله تعالی کفر وشرکی عفو ایتمز بونلردن بشقه صغائر وکبائر جمله‌سنی بلا توبه دیلرسه عفو ایدر وصغیره اوزرینه عقاب جائزدر .

ایمان واسلام بردر احکام شرعیه‌نك جمله‌سنی قلبله تصدیق لسانله اقراردر واعمال حقیقة ایمانده داخل دکلدر وایمان تزاید وتناقصی قابل دکلدر حقیقة ایمانله متصف اولان کیمسه بن مؤمنم حقا دیمك صحیحدر وبن مؤمنم ان شاء الله دیمك تأویل ایله اولورسه دخی مناسب دکل بلا تأویل اولورسه یعنی شك وترددله اولورسه موجب کفردر مقلدك ایمانی اکر شك وترددن خالی اولورسه صحیحدر واکر نظر صحیحه قادر اولورسه ترك نظر ایچون عاصیدر حالی مشیت الهیه‌یه مفوضدر .

﴿ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ ﴾ مقتضاسی اوزره بعض سعید شقی و﴿ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ﴾ مقتضاسی اوزره بعض شقی سعید اولور تغیر سعادت وشقاوتده‌در اسعاد واشقاده دکلدر وارسال رسلده وانزال کتبده حکمت ومصلحت واردر بشردن بشره پیغمبرلر کوندرلمشدر وانلردن بر طاقمنه کتابلر انزال اولنمشدر

وجله‌سی معجزهٔ باهره ایله تأیید اولنمشلردر وانلر اهل ایمان وطاعتی جنت وثوابله تبشیر واهل کفر ومعصیتی جهنم ونیجه عذابله انذار بیورمشلردر وارسال اولندقلری کیمسه‌لره دنیوی واخروی محتاج اولدقلری شیلری اوکرتمشلردر وانلرك ابتداسی حضرت ادم ومنتهاسی حضرت محمد علیه‌السلامدر وبو ایکیسنك اراسنده نیجه پیغمبرلر کلمش ایسه‌ده عددلری معین دکلدر وجله‌سنك افضلی حضرت محمد علیه السلامدر .

وحضرت رسول اکرم صلی‌الله‌تعالی علیه‌وسلم افندمز حضرتلرینك حال یقظه‌ده شخصیله مسجد حرامدن مسجد اقصایه واندن سمایه‌واندن الی ماشاالله تعالی اسرا ومعراجی حقدر وملائکهٔ کرام جناب حقك قوللریدر وامریله عامللردر ومعاصیدن معصوملردر ذکورت وانوثت واکل وشرب وبونلرك لوازمیله متصف دکللردر ملك‌الموت وکراما کاتبین حقدر ورسل بشر رسل ملکدن ورسل ملك عامهٔ بشردن وعامهٔ بشر عامهٔ ملکدن افضللردر .

بعدالموت قبر وخارجده عموما کافرلره وبعض عصات مؤمنینه عذاب واهل ایمان وطاعته انعام حقدر سؤال منکر ونکیر وبعث ووزن اعمال وحساب وکتاب وسؤال وحوض کوثر وشفاعت کبری وصراط وجنت وجهنم حقدر والآن موجودلردر وباقیلردر کندیلرینه واهللرینه فنا طاری اولماز پیغمبرلر وسائر اخیارك اهل معاصی حقنده شفاعتلری حقدر و کرامات اولیا حقدر امتی بولندقلری پیغمبرلرك معجزه‌سیدر هیچ بر ولی نبی درجه‌سنه‌بالغ دکلدر پیغمبرلردنصکره افضل ناس ابوبکراندن صکره حضرت عمر اندنصکره حضرت عثمان اندنصکره حضرت علی‌در وخلافتلریدخی علی‌التحقیق بو ترتیب اوزره‌در هیچ بر صحابه خیردن یشقه‌سیله یاد اولنمازلر وفاسقك ارقه‌سنده نماز قیلمق جائزدر وجنازه‌سنه

نماز قیلمقده جائزدر ومست اوزرینه مسح ایتمك جائزدر وحیاتده بولنانلرك اولیلر حقنده دعالری وصدقه‌لری نافعدر .

وبعض محلك بعضیسندن افضل اولمسی وبعض زمانك بعضیسندن افضل اولمسی حقدر وعلم عقلدن افضلدر اطفال مشرکینك اهل جنت اولوب اولمامسی قطعی دکلدر سحر واقع واصابت عین حقدر ومجتهدك اجتهادنده خطا واصابتی جائزدر وخطاسی معفو ومأجوردر نصوصی ممکن اولدیغی مرتبه ظاهرینه‌حمل واجبدر و ممکن اولدقجه ظاهرندن چیقارمق جائز دکلدر .

وهیچ بر کیمسه حقنده خصوصی اوله‌رق اهل جنت دیو شهادت اولنماز مکر شارع طرفندن تبشیر اولنه عشرهٔ مبشره کبی‌که انلرده ابوبکرالصدیق وعمرالفاروق وعثمان ذی‌النورین وعلی‌المرتضی وطلحه وزبیر وسعد وسعید وعبدالرحمن بن عوف وابو عبیده بن‌الجراح رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتیدر .

وخروج دجال و نزول عیسی و کونشك مغربدن طلوعی ودابة الارضك خروجی حقدر وکاهنه وعرافه‌یه‌ومنجمه واروب غائبدن سؤال ایتمك ودیدکلرینه اینانمق جائز دکلدر وجماعت حقدر وفرقت زیغ وعذابدر .

{ فصل حادی عشر }

(سبقت ایدن عقائد اهل سنتك بعضلرینك ایضاح واثباتی)
(بیانده‌در)

جناب الله جسم دکلدر زیرا جسم عندالمتکلمین اجزای لاتتجزادن

مركب متحيز اولديغيچون حادثدر وعندالحكماء بالقوه جسم كنديسيله حاصل اولان جوهر معناسنه هيولا ايله بالفعل جسم كنديسيله حاصل اولان معناسنه صورت جسميه‌دن مركبدر جناب الله حقنده ايسه حدوث وتركيب محال اولمغله جسميت محالدر .

جوهر دكلدر زيرا جوهر عندالمتكلمين جسمك قابل قسمت اولميان جزئى اولمغله متحيزدر وعندالحكما اقسام ممكنندر هر ايكى تقديره كوره حادثدر اما جسم وجوهر ايله بذاته قائم معناسى قصد اولنديغى تقديره كوره جناب حقه اطلاقلرنده محذور يوق ايسه‌ده اسماء الهيه توقيفيه اولوب لسان شرعده وارد اولمدقلريچون اطلاقلرى ممنوعدر اما موجود وقديم وواجب تعبيرلرى ادلهٔ شرعيه‌دن اجماع امتله ثابتدر .

عرض دكلدر زيرا عرض قيامنده غيره محتاج اولمغله عرض اولمق جناب الله حقنده محالدر .

ومصور دكلدر زيرا تصوير احاطهٔ حدود ونهايات وكميات وكيفيات واسطه‌سيله اجسامه عارض اولان اعراضدن اولمغله حادثدر .

محدود يعنى حدونهايته مقارن ومصاحب دكلدر ومعدود يعنى عدد وكثرته مصاحب دكلدر زيرا بونلر كميات متصله ومنفصله‌يه محل بولندقلرى جهتله حادثدر متبعض ومتجزى وبونلردن مركب دكلدر زيرا تركيب وتجزى حدوث اقتضا ايدر بو ايسه قدمه منافيدر متناهى دكلدر زيرا تناهى مقادير واعداد كبى كميتك اوصافندندر .

ماهيتله وصفلنماز زيرا ماهيت اشيايه مجانست اقتضا ايدر بو ايسه فصول مقومه ايله مجانستدن تميز ايجاب ايتمكله تركب اقتضا ايده‌جكى جهتله حادثدر .

كيفيتله وصفلنماز زيرا كيفيت حرارت . برودت . رطوبت . يبوست كبى اوصاف اجسامدن وتوابع مزاج وتركيبدن اولمغله حادثدر متمكن

دكلدر . زيرا تمكن بر بعدك متوهم ويا متحقق ديكر بر بعدده نفوذندن عبارت اولوب بعد ايسه جسم ايله قائم اولان امتداددن عبارت اولمغله حادثدر ﴿زماندن منزهدر﴾ زيرا زمان عندالمتكلمين كنديسيله بر متجدد تقدير وتعيين اولنان امر متجدددن عبارت وعندالفلاسفه حركه ويا خود مقدار حركهٔ فلكدن عبارت اولمغله حادثدر .

﴿جناب حقى آخرتده كورمك عقلا جائز نقلا واجبدر﴾ عقلا جواز وامكانى هيچ بر عقل كندى حالنه براقيلسه خارجدن امتناعنه دائر دليل قائم اولمدقجه امتناعيله حكم ايتمز حالبوكه اصل اولان بويله بر دليلك عدم قياميدر . وبرده اعيان واعراضدن هر بريسنى كوروب هر بريسنى يكديكرندن فرق وتميز ايديورز . بو صورتده اعيان واعراض بيننده مشترك اولان رؤيت ايچون البته بر علة مشتركه لازمدر . بو ايسه مرئياتك يا وجودى ويا حدوثى ويا خود امكانى اوله‌جقدر . زيرا بونلردن بشقه امر مشترك يوقدر . حدوث بعدالعدم وجوددن وامكان عدم ضرورت وجوددن عبارت اولمغله عدم مفهوملرنده معتبر اواولوب بر شيئك علتى اول شيدن اقدم موجود اولمق لازم اولمغله عدمك عليتده مدخلى يوقدر . بو صورتده علة مشتركه انجق مرئياتك وجودى اولمسى تعين وتحقق ايدر وجود ايسه صانع تعالى حضرتلريله غيريسى بيننده مشترك اولوب علتك وجودى معلولك وجودينى مستلزم اولمغله امكان رؤيت متحققدر . امدى الله تعالى حضرتلرى موجوددر وهر موجود قابل رؤيتدر اوله ايسه الله تعالى حضرتلرى قابل رؤيتدر ديو اثبات مدعى اولنه‌بيلور . حتى اصوات وطعوم وروايح كبى بالجمله امور موجوده‌يى كورمك ذاتنده ممكن اولوب انجق بالفعل كورمديكمز الحكمة انلرى كورمك قوتنى جناب حقك خلق وايجاده عادت الهيه‌سى تعلق ايتمديكى ايچوندر حالبوكه برشيئى بالفعل كورمامك اول شيئك امكان رؤيتنك

عدمنی بلکه بالفعل عدم رؤیتنی مستلزم دکلدر . زیرا ظلمت لیلده انسان
قاره‌یی کورمدیکی حالده کدی کورر ومصروع اولان کیمسه‌لر جنی
کورر حالبوکه یانده بولنانلر کوره‌مز وحضرت پیغمبر صلی الله تعالی علیه
وسلم افندمز حضرت جبرائیل علیه السلامی کورردی حالبوکه نزد سعادت
حضرت پیغمبریده بولنان اصحاب کرام حضراتی مشاهده بیوره‌مزلر
ایدی .

واما نقلا امکانی حضرت موسی علیه السلام ﴿ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ
إِلَيْكَ ﴾ نظم جلیلی مقتضاسی اوزره رؤیت باری‌یی طلب بیوردی .
انبیای عظام حضراتی ایسه جناب الله حقنده واجب وممکن وممتنع اولان
شیلری بیلورلر . زیرا مشکاة معارف الهیه کندیلریدر وقوعی ممتنع
اولان شیئی طلب ممتنع اولمغله مطلوبك امکانی امر ضروریدر .

وبرده حضرت موسی علیه السلام طرفندن طلب رؤیته جوابده
ابتدأ ﴿ لَنْ تَرَانِي ﴾ دیه‌رك نفی اولندی ثانیا ﴿ وَلَكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ
فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي ﴾ دیه‌رك مطلوب اولان رؤیتك بالفعل
وقوعی استقرار جبله تعلیق اولندی وقوعی ممتنع اولان شیئ نفی مفید
اولیه‌جغی کبی استقرار جبل دخی نفسنده ممکن اولوب ممکنه معلق
اولانك ممکن اولمسنه بناء رؤیت بارینك امکانی متحققدر .

اما نقلا وجوبی کتاب وسنت واجماع امتله ثابتدر . اما کتاب
﴿ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴾ نظم جلیلیدر که یوم قیامتده
اهل جنتك یوزلری بشوش ومسرور اولدقلری حالده ربلرینه نظر
ایدوب کوره‌جکلردر دیمك اولوب الی کلمه‌سیله استعمال اولنان نظرك
رؤیت معناسنده استعمالی حقیقة اولوب بر شیئك حقیقتی اراده ممکن
ایکن خلافنی اراده خلاف ظاهر اولمغله رؤیت معناسنك مقصود اولدیغی
متحقق وجناب حقك کذبدن منزه اولمسی واجب اولمغله خبر ویردیکی

شیئك وقوع وحصولی متحقق وواجب اوله‌جغندن رؤیت بارینك
وقوعی شرعا واجب اولدیغی تحقق ایدر .

واما سنت ﴿ إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ ﴾ حدیث
شریفیدر اکابر اصحاب کرامدن یکرمی بر کشی روایت بیورمشدر که
ای امتم سزلر بدر کیجه‌سنده یعنی زیاده مهتاب وبراق کیجه‌ده بلا
اشتباه قمری رأی العین کوردیکز کبی ربکزی کوره‌جکسکز دیمك
اولوب عدم اشتباه وعدم ترددده رؤیت بارینك عین رؤیت قمر کبی
وقوعبوله‌جغنی مخبر صادق خبر ویرمشدر . پیغمبران عظام حقلرنده
دخی صدق واجب اولمغله وقوع رؤیتك وجوبی تحقق ایدر .

اما اجماع فرق ضاله‌نك ظهورینه قدر بالعموم اهل اجماع رؤیت
بارینك وقوعنه وبوکا دائر وارد اولان آیات جلیله واحادیث نبویه‌یی
ظاهرینه حمل ایدوب اصلا تأویل جائز اولمدیغنه اجماع واتفاق
ایده‌کلمشلردر . هر بر حکم که کتاب وسنت واجماع امتله ثابت اوله
اعتقادی واجبدر اویله ایسه رؤیت باری نقلا واجب اولمغله اعتقادی
واجبدر مدعاسنی انتاج واثبات ایدر .

بو بابده منکرینك عقلا مدار استنادلری اولان شبهه غائبی شاهده
قیاسله رؤیتده کوریله‌جك اولان شیئك کوره‌جك اولان کیمسه‌لره قارشو
بولنمسی وآراده حائل بولنمامسی وپك اوزاق وپکده یقین اولمامسی شرط
اولوب جناب الله حقنده ایسه بو شروط منتفیه اولمغله رؤیت بارینك
امتناعنه قائل اولورلر حالبوکه بو مثللو حالاتك دنیاده الوان واشکال کبی
حوادثی رؤیتده شرط اولمسی جسمانی اولمیان جناب حقی آخرتده رؤیتده
شرط اولمسنی مستلزم اولماز . زیرا قیاس مع الفارقدر .

ونقلا مستندلری ﴿ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ
الْخَبِيرُ ﴾ نظم جلیلیدر حالبوکه بو آیت جلیله بالعکس رؤیت بارینك امکانی

افاده ايدر . زيرا نفى اولنان رؤيتدن مقصود الهى جوانب وحدودينى بطريق الاحاطه رؤيت اولوب بوايسه جناب الله حقنده محال اولمغله معناى آيت جليله نفسنده جناب حقى رؤيت ممكن ايكن تحدد وتناهيدن منزه اولديغيچون بطريق الاحاطه كوزلر كوره‌مز ديمك اولوب احاطه قيديله مقيد اولان رؤيتى نفى رؤيت مطلقه‌نك نفينى مستلزم اولميه‌جغى دركاردر (مطلق رؤيتك نفى قصد اولنديغى تسليم اولنسه جميع ابصاره شامل) اولديغى مسلم دكل زيرا جائزدر كه شرف رؤيته مستحق اولميان كوزلر كوره‌مزلر ديمكدر . جميع ابصاره شمولى تسليم اولنسه جميع اوقات واحواله شمولى مسلم دكل زيرا جائزدر كه دنياده كوره‌مزلر وياخود حال شقاوتده بولنه‌رق مستحق عذاب اولان كيمسه‌لرك كوزلرى كوره‌مز ديمك اولوب بوقدر احتمالاتله نص قطعى‌يه قارشو خلافه قيام مجرد مقتضاى خذلان واثر خسراندر خصوصيله بو آيت جليله مقام مدحده وارد اولوب وقوعى ممكن اولايان برشيئك نفى مدح افاده ايتميه‌جكى جهتله آيت جليلهٔ مذكوره دخى بالاخره وقوع رؤيتك امكانى افاده ايدر .

(خيروشر جمله افعال عباد مستقل اوله‌رق آنك خلق وايجاديله‌در .)

عبدك انده خلق وايجاد جهتندن صنع ومدخلى يوقدر . زيرا اندن بشقه خالق يوقدر . عباد انجق اراده واختيارينى فعل مقدور جانبنه صرف ايدرك بطريق جريان العاده جناب حقك خلق وايجاد بيورديغى فعل مقدورى كاسبدر . اما عقلا ثبوتى عبد ايچون خلق وايجاد جهتندن اثر فرض اولنسه افعال مذكوره ذاتنده ممكن يعنى وجودى وعدمى مساوى اولمغله وجود طرفنى عدم اوزرينه ترجيح قصد واختياره وقصد واختيار ايسه قبل الايجاد خلق ايده‌جكى افعالى جميع احوال ممكنه‌سيله مفصلا بيلمكه متوقف اولوب بو ايسه عباد حقنده غير واقعدر . زيرا عباد ايچون اك زياده ظاهر واسهل اولان افعالندن بريسى بر محلدن ديكر محله كيتمسيدر كه

نيجه آديملر وحركات وسكناتى مشتمل اولوب انلردن بعضيلرى بعضيلرندن اسرع ويا ابطاء وياوسطدر يوريين كيمسه دكل بويله احوال مذكوره‌يه مفصلا واقف اولسون بلكه مقدارينه بيله واقف دكلدر . نره‌ده قالديكه اثناى مشينده صدور ايدن سائر اعضا وجوارحنك حركات وسكناتنه واقف اولسون افعالنه مفصلا واقف اولميان خالق اوله‌ماز اويله ايسه عباد افعالنى خالق اوله‌ماز بو صورتده افعال عبادك خالقى انجق جناب الله اولديغى تحقق ايدر .

اما نقلا ثبوتى ﴿ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴾ نص جليليله ثابتدركه سزى وسزدن صدور ايدن جميع اعمال وافعالكزى انجق جناب الله ياراتدى ديمكدر زيرا (ما) كلمه‌سى الفاظ عمومدن اولمغله عباددن صدور ايدن جميع اعمال وافعاله شامل اوله‌رق جميع افراد اعماله صورت قطعيه‌ده خلق حكمنك شمولنى افاده ايدر ﴿ وَهَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ ﴾ قول شريفيله‌ده ثابتدركه استفهام انكارى طريقيله جناب واجب الوجوددن بشقه هيچ بر خالق وارميدر البته يوقدر ديمك اولمغله مؤكدا خالقيتك ذات الهيسنه حصرينى افاده بيورر خصوصيله عبادته استحقاقنك سببنى بيان وخالقيتله تمدح مقامنده ﴿ اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ﴾ بيورمشدركه هيچ خلق وايجادله متصف اولان واجب الوجود متصف اولميان ممكن حادث كبيميدر . البته دكلدر ديمك اولوب اكر مستقلا خالقيت ذات بارى‌يه منحصر اولميوبده بشقه‌سى حقنده دخى جائز اولسه خالقيتله تمدح مفيد اوليه‌جغى جهتله استفهام انكارى طريقيله الله تعالينك خالقيتده مثيل وشبيهى اولمديغى صورت مؤكده‌ده بيان بيورر .

طائفهٔ معتزله حركهٔ اختياريه ايله حركهٔ اضطراريه بينده‌كى فرقه بنا ايدرك وبرده جميع افعال عبادك خالقى انجق جناب الله اولسه عبادك

كرك امر وكركسه نهى طريقيله مكلف اولمسى صحيح اولمامسى لازمكلوب بو صورتده خير اوزره مدح وثوابه. وشر اوزره ذم وعقابه مستحق اولمامسى وفلان كيمسه نماز قيلدى واوروج طوتدى كبى حقيقة قصد واختيارك سبقتنى اقتضا ايدن فعللرك اسنادينك صحيح اولمامسى لازم كلور كه جملهسى قطعى البطلاندر . زيرا ﴿ جزاءً بما كانوا يعملون ﴾ و ﴿ فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر ﴾ كبى نصوصه مخالف اولديغى كبى عبادك مجبور اولمسنى وشر اوزرينه عقابك ظلم اولمسنى موجب اولور ديهرك عبادك افعال اختياريهسى كندى قدرتلرينك اثرى اولمسنه قائل اولهرق جميع افعال عبادى جناب حقه اسناده اعتراض وافعال اختياريهلرينى عباده اسناده استدلال ايدرلر ايسهده اعتراضلرى اهل سنته وارد اولمديغى كبى استدلاللريده طوغرى دكلدر . زيرا افعال اختياريهايله اضطراريه بيننده فرق اختياريهده اراده واختيارى متضمن اولهرق عبدك كاسب واضطراريهده غير كاسب اولديغنه عائددر يوقسه خلق وايجاده عائد دكلدر .

وكذا تكليفك عدم صحتى وسبقت اختيار اقتضا ايدن افعالك اسنادينك عدم صحتى وعبدك مجبور اولمسنك لزوميله اعتراض انجق عبدك اختيارينى سلب ايدرك عبادى جمادات مثابهسنده عد ايدن جبريه طائفهسنه وارد اولور يوقسه عبد ايچون قدرت الهيهنك تأثيرينه بادى وارادهٔ الهيهنك ترجيح وتخصيصنه داعى اختيار جزئى اثبات ايدن اصول رصين اهل سنته وارد اولماز . زيرا عبادك افعال اختياريهسنك مؤثرنده علماء كلام اختلاف ايدرك

جبريه عبد ايچون اصلا قدرة اولميهرق انجق مؤثر قدرت بارى اولمسنه اشاعره عبد ايچون قدرت واختيار جزئى اثبات ايدوب فقط تأثيرك انجق قدرت بارىيه قصرينه معتزله بالاختيار تأثيرى قدرت عبده وحكما بالايجاب

قدرت عبده اوستاذ ابو اسحاق اصل فعلده قدرت باريله قدرت عبده اشاعرهدن قاضى ابو بكر باقلانى ايله ماتريديلر اصل فعلده قدرت بارىيه خير وشر طاعة ومعصيت اولمق كبى وصف فعلده قدرت عبده اسنادينه قائل اولمغله اهل سنتدن اشاعره هر نقدر خلق وايجادده قدرت عبدك تأثيرينه قائل دكل ايسهلرده موانعك انتفاسى تقديرنده قدرت بارينك وارادهٔ آلهيهنك بطريق جرى العاده تعلقنه داعى اولهرق عبد ايچون قدرت واختيار جزئى اثبات ايتدكلرى كبى قاضى ابو بكر باقلانى ايله ماتريديلر عبد ايچون اصل قدرت وارادهٔ جزئيهنك اثباتيله برابر وصف فعلده تأثيرينه بيله قائل اولدقلرى جهتله اصلا اعتراضات مذكوره وارد اولماز مثلا بر كيمسه اهانت طريقيله بر يتيمه وورسه معصيت وحمايه طريقيله وورسه طاعت اولمسى اثر قدرت عبددر . ﴿ ان الله لا يغير ما بقومٍ حتى يغيروا ما بانفسهم ﴾ ﴿ لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ﴾ آيت جليلهلرى دخى مذهب ماتريدىيى تأييد ايدر زيرا تغيير و كسب عباده نسبت اولنمشدر . وبرده كرك خير و كرك شر مثلا صلوة و قتل فعل اولمقده مشاركلردر. حالبوكه صلوة كبى خير طاعت. قتل كبى شر معصيت اولمغله احدهما اخرك غيريدر . مابه الاشتراك ايسه مابه الافتراقك غيرى اولمسى لازم اولمغله اصل فعل قدرت باريله وخصوصيت وصف كسب تسميه اولنان قدرت عبدله اولمسى تحقق ايدر .

صفات ثبوتيه بحثنده سبقت ايلديكى وجهله جناب حقك علم وارادهسندن هيچ برشى خارج دكل حالبوكه علم الهى وارادهٔ الهيه هرنهيه تعلق ايدرسه متعلقى واجب خلافى ممتنع اولمغله عبدك وجود فعلنه تعلق ايدرلرسه واجب عدمنه تعلق ايدرلرسه ممتنع اولوب وجوب وامتناع ايسه اختياره منافى اولمغله بهمه حال عبدك مجبور اولمسى لازمكلور بو صورتده نه وجهله عبد ايچون اختيار تصور اولنهبيلور دينورسه جناب حقك

علم واراده‌سی عبدك كندی اختياريله فعل ويا تركنه تعلق ايدر زيرا عادت الهيه اوله‌رق اراده وعلمی عبدك اختيار واراده‌سی وفق اوزره جاريلردر . آنك ايچون هر كس كندی اراده واختياری مقتضاسيله مؤاخذه اولنورلر .

مادامكه علم وارادهٔ الهيه افعال عباده ازلاً وابدا شامل اولنجه بر كيمسه‌نك كندی اختياريله بر شی ايشليه‌جكنه ويا ترك ايده‌جكنه تعلق ايدرلرسه عبدك افعال اختياريه‌سنك يا واجب ويا ممتنع اولمسی لازمكلور. بو ايسه اختياره منافيدر دينورسه بالاختيار فعل ويا تركك وجوبی اختياری مؤيد ومحقق اولمغله منافی دكلدر ديو جواب ويريلور .

﴿ اندن بشقه خالق يوقدر ﴾ يعنی كرك اعيان كر كسه اعراض خالق وموجد انجق جناب الله‌در . اما عقلا عدم وجودی جناب حقك غيری خالقك وجودی فرض اولنسه جناب حقه شريك اولمسی لازمكلوركه برهان توحيدله بطلانی ثابتدر اما نقلا ﴿ لا اله الا هو خالق كل شیء ﴾ و ﴿ هل من خالق غير الله ﴾ و ﴿ افمن يخلق كمن لا يخلق ﴾ كبی نصوص قاطعه ايله ثابتدر . زيرا اولكی آيت جليله‌نك معناسی ذات الهيه‌سندن بشقه معبود بالحق يوقدر جميع موجودات ممكنه‌يی يوقدن وار ايديجی اودر ديمك اولوب عباد وجميع افعال عبادك اشيای ممكنه جمله‌سندن اولديغی معلومدر .

ايكنجی آيت جليله‌نك معناسی استفهام انكاری طريقيله مؤكد اوله‌رق جناب حقدن بشقه هيچ بر خالق تصور اولنورمی البته اولنماز ديمكدر . اوچنجی آيت جليله‌نك معناسيدخی ينه استفهام انكاری طريقيله مؤكد اوله‌رق خالقيتله تمدح واستحقاق عبادته مناط اولمقده تعظم مقامنده خلق وايجادله متصف اولان واجب الوجود خلق وايجادله متصف اولميان سائر حوادث كبيمیدر البته دكلدر ديمك اولمغله خلق وايجاد خصوصنده

جناب حقه وجها من الوجوه شريك ونظير تصور اولنه‌ميه‌جغنی صورة مؤكده‌ده بيان بيورمغله فلاسفه‌نك جميع ممكناتك جناب حقدن صدورنده عقول ونفوس وحركات فلكيه كبی بر طاقم وسائط اثباتی ادلهٔ عقليه ونقليه‌يه مخالف اولمغله بطلانی بياندن مستغنيدر .

﴿ عباددن صدوری ﴾ يعنی كرك خير كر كسه شر جمله افعال عبادك عباددن صدوری انجق جناب حقك اراده ومشيتی وحكمی وقضاسی وتقديريله‌در زيرا ﴿ ما شاء الله كان وما لم يشاء لم يكن ﴾ مفادی اوزره جناب حقك اراده ومشيتی تعلق ايدن هيچ بر شی تخلف ايتميه‌جكی بلكه علی وفق الاراده وقوعی محقق وواجب اولديغی كبی ارادهٔ الهيه‌سی تعلق ايتمدكجه دخی هيچ بر شيئك وقوعی قابل اولميه‌جغی امر محققدر .

بناء علی هذا مؤمنك ايمانی و كافرك كفری وعاصينك معصيتی وفاسقك فسقی عبدك اختيار واراده‌سی اوزره جمله‌سی جناب حقك مقتضای اراده ومشيتی وقضاسيدر ومؤمنك كفری و كافرك ايمانی وعاصينك اطاعت وانقيادينه ارادهٔ الهيه‌سی تعلق ايتمامشدر . زيرا تعلق ايلمش اولسه ايدی البته وقوعی محقق ايدی . زيرا جناب الله حقنده تخلف اراده محالدر. شوقدر واركه بيان اولنديغی اوزره بونلرك جمله‌سنه ارادهٔ الهيه‌نك تعلقی انجق عبادك كندی اختيار واراده‌لری اوزره جاری اولمغله كافرك كفرنده وعاصينك معصيتنده وفاسقك فسقنده مجبوريتی لازمكلميه‌جكی كبی كافره ايمان وفاسقه اطاعت وانقيادله تكليفك تكليف بالمحال اولمسی دخی لازمكلمز .

﴿ عبادك افعال اختياريه‌سی واردر ﴾ يعنی مكررا بيان اولنديغی اوزره بمقتضی العاده جناب حقك اراده ومشيتی انجق عبادك اراده واختيار جزئيسی اوزره مترتبه اولوب عبد خيری اراده واختيار ايدرسه يعنی قدرتنی اول طرفه صرف ايدرسه مانع منتفی اولديغی حالده جناب الله خيری

وشرى اختيار ايدرسه كذلك شرى يرادر بناء على هذا عبدك اختيار ايلديكى فعل خيراولورسه تفضلامثاب اولور واكرشر اولورسه مقتضاى عدلى اولەرق مجازات اولور .

امدى عبدك اختيارينه يعنى قدرتى فعل ويا ترك طرفنه صرف ايلسنه (كسب واختيار وارادۀ جزئيه) دينلديكى كبى بو كسبك عقبنده مانع منتفى اولەرق بطريق جريان‌العاده جناب حقك خلق وايجاد ايدوب يراتمسنەده(خلق)دينور امدى فعل‌مذكورخلق وايجادجهتندن مقدور بارى وكسب جهتندن مقدور عبددر .

﴿ جزاءً بما كانوا يعملون ﴾ نص جليلى مقتضاسى اوزره هر كشى كندى مقتضاى كسب واختياريله موأخذه اولنەجغى جهتله جناب الله حقنده هيچ بر وجهله جبر وظلم تصور اولنەماز .

﴿ افعال عبادك حسن اولنلرى ﴾ يعنى اعمال مشروعه كبى دنياده مدح‌وثنايه وآخرتده ثوابه باعث اولنلرى رضاسيلەدر ﴿ ولا يرضى لعباده الكفر ﴾ نص جليلى مقتضاسى اوزره قبيح يعنى ترك مشروعات‌وارتكاب مناهى ومنكرات كبى دنياده ذم وتوبيخه وآخرتده عذاب وعقابه بادى اولنلرى رضاسيله دكلدر ايشته شو بياندن مستفاد اولديكه جناب حقك اراده ومشيت وقضاسى خير وشر جمله افعال عباده تعلق ايدرسەده (رضا ومحبتى) محضا الطاف جليلهٔ الهيەسندن اولەرق انجق خيره يعنى دنياده سبب مدح وثنا واخرتده باعث ثواب اولنلره تعلق ايدر .

كافرك كفرى وعاصينك معصيتى وفاسقك فسقى قضاى الهينك‌متعلق اولان مقضى اولمغله قضانك غيريدر . زيرا قضا صفت بارى . مقضى‌ايسه صفت عباد اولمديغيچون‌قضايه رضانك‌وجوبى مقضى‌اولان‌معاصى‌يه‌رضانك وجوبنى مستلزم دكلدر بناءً على هذا كفر وسائر معاصى جناب حقك

قضاسيله اولملرندن جناب حقك رضاسيله اولملرى لازمكلمز زيرا رضا يالكز خيره تعلق ايدر معاصى ايسه شردر .

﴿ استطاعت مع‌الفعلدر ﴾ يعنى فعلك وجودنه علت وسبب‌وياشرط معناسنه حقيقة قدرتدن عبارت اولان استطاعت زمانا فعله مقارندر زيرا بو معناجه اولان قدرت‌بر صفتدركه آلات واسبابى سالم اولەرق عبدك بر فعلك اكتسابنى قصدى آننده جناب الله يرادر امدى عبد خير قصد ايدرسه خيره قدرة يرادر وشر قصد ايدرسه شره قدرة يرادر بناءً على هذا شر قصد ايتديكى صورتده خيره اولان قدرتنى عبد كندى‌قصد واختياريله ضايع ايتمكله فعل شر اوزره دنياده ذم وتوبيخ وآخرتده مجازات اولور اما ﴿ ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلاً ﴾ نظم جليليله اشارة بيوريلان سلامت‌الاسباب والآلات والجوارح معناسنه اولان استطاعت اتفاقا فعلدن‌مقدمدر وصحت تكليف دخى انجق‌بومعناجه اولان استطاعته اعتماد ايدر .

﴿ ايضاح ﴾

استطاعت لفظى بالاشتراك شو ايكى معناده مستعمل اولوب اولكى معناجه قدرت حقيقتده عرض اولوب عرضك‌ايسه بقاسى ممتنع اولمغله بالضرور زمانا فعله مقارن اولمسى لازمدر والا عبدك قدرتى اولميەرق فعلك صدورى لازمكلوركه بديهى البطلاندر .

اما سلامت اسباب وآلات وجوارح معناسنه اولان استطاعت كافره ايمان وعاصى‌يه اطاعت وانقياده تكليفك صحتنك معتمد عليهى وتكليف مذكوردن اقدم موجود ومتحقق اولمغله بالعموم تكاليف شرعيه حال اقتدارده واقع اولەرق اولكى معناجه استطاعت مع‌الفعل اولوب‌قبل الفعل اولمامغله تكليف‌عاجز لازمكلمز زيرابيان اولنديغى وجهله‌تكليفك

مدار صحتی اولان استطاعت قبل‌التکلیف متحققدر انك ایچون سلامت اسباب معناسنه استطاعتی اولمیان کیمسه عاجز اولمغله توقف ایدن تکالیف ایله مکلف اولماز نتکم بو معناجه استطاعتی جائز اولمیان کیمسه ادای حج ایله مکلف اولمدیغی کبی .

قول وسعنك خارجنده اولان شیئله تکلیف اولنماز . زیرا مأمورك اداسنه قادر اولمیه‌جغی شیئله تکلیف محال ومالا یطاقدر انسانك وسعنك خارجنده اولان شیئه (مالا یطاق) دینور که اوچ قسمدر یعنی اوچ درجه‌سی واردر . ادنا . اقصا . اوسط . اما ادنا درجه‌سی کافرك ایمانی وعاصی وفاسقك اطاعت وانقیادی کبی ذاتنده ممکن اولوب لکن خلافنه علم الهی ویا اخبار الهی ویا ارادهٔ الهیه تعلق ایدرك ممتنع اولاندر که ذاتنده ممکن اولدیغنه نظراً بو مثللو مالا یطاقله کرك اهل سنت و کرکسه اهل اعتزال عندنده اتفاقا تکلیف واقعدر . زیرا کفر اوزرینه وفات ایدنلر وابوجهل کبی عدم ایمانلرینه علم الهی لاحق واخبارالهی تعلق ایدن کیمسه‌لر اجماعا ونصا عاصیلردر حالبوکه عاصی مکلف اولدیغی تکلیفی قبول ایدوب ایفا ایتمیان کیمسه‌در . اما سابقا بیان اولندیغی اوزره جناب حقك کرك علمی و کرکسه اراده ویا اخباری برشیئك وجود ویا عدمنه تعلق ایدرسه متعلق واجب وخلافی ممتنع اولمغله کافرك عدم ایمانه وعاصی وفاسقك عدم اطاعت وانقیادینه تعلق ایتدکلری جهتله کفر ومعصیت وفسقلری واجب وایمان وانقیادلری ممتنع ومحال اولمغله ایمان وانقیادله تکلیف محال اولوب بوایسه باطلدر زیرا جبردر دیو سؤال وارد اولماز زیرا جناب حقك اخبار وارادهسی علمنه وعلمیدخی معلومه تابع اولوب بومقامده معلوم ایسه لایزالده کافرك کندی اختیاریله کفری وعاصینك معصیتی وفاسقك فسقی ارتکاب ایلمسی اولمغله

جبر لازمکلمز . زیرا کرك کفر و کرکسه ایمان وکذا فسق وعصیانله اطاعت وانقیاد مقتضای اختیارلری اولمغله مناط تکلیف اختیارلریدر .

اقصا درجه‌سی قلب حقایق واجتماع ضدین وارتفاع ضدین ونقیضین کبی لذاته ممتنع اولان شیلردر . مثلا واجبك امکان ویا امتناعه انقلابی قلب حقایق . ومعین اولان بر عددك مثلا (اوچك) هم چفت وهمده تك اولمسی اجتماع ضدین وهم چفت وهمده تك اولمامسی ارتفاع ضدین اولمغله جمله‌سی ذاتنده ممتنع اولدیغیچون بو مثللو مالا یطاقله تکلیفك عدم وقوعی کتاب واجماع واستقراء ایله ثابتدر .

اوسط درجه‌سی ذاتنده ممکن اولدیغی کبی خلافنه علم الهی ویاارادهٔ الهیه ویاخود اخبار الهی تعلق ایتمامش ایسه‌ده لکن وقوعنه اصلاقدرت عبد تعلق ایتمامشدر . خلق اجسام کبی ویاخود عادةً قدرت عبد تعلق ایتمامشدر هواده اوچمق وبلا واسطه صو اوزرنده کزمك وبر طاغی بر کیمسه‌نك قالدیروب ارقه‌سنه المسی کبی زیرا انسان ایچون بومثللو شیلر ذاتنده ممکن اولمغله پیغمبران عظام حضراتنه معجزه واولیای کرام حضراتنه کرامت اولمق اوزره خلاف عاده اوله‌رق واقع اولوب امور عادیه‌دن اولمدقلری ایچون عموم نوع انسانده واقع دکللردر . ایشته بو درجه مالایطاقله تکلیف اتفاقاواقع دکل ایسه‌ده لکن جوازنده اختلاف اولنوب اشاعره ذاتنده امکاننه نظر ایدرك جوازینه ومشهور اولان ماتریدیلر دخی معتزله‌لر کبی عادةً امتناعنه نظر ایدرك عدم جوازینه قائل اولمشلردر .
ایشته شو ایضاحاتدن مستفاد اولدیکه (مالایطاقك) ادنی درجه‌سیله تکلیف واقع ایسه‌ده لکن ﴿ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ﴾ آیت جلیله‌سی مقتضاسی اوزره اقصا وکذا اوسط درجه‌سیله اتفاقا تکلیف واقع دکلدر . اما حضرت آدمه تعلیم اسمادنصکره ملکلره ﴿ اَنْبِؤُنِى بِاَسْمَاءِ هٰؤُلَاءِ ﴾ آیت

جلیله‌سی مفادی اوزره مسمیاتك انباسیله تکلیف اتیان مأمور به ایچون اولمیوب بلکه تعجیز یعنی اظهار عجز ایچوندر .

﴿ هیچ بر مکلف صاغ اولدقجه تکلیف ساقط اولماز ﴾ یعنی بر کیمسه عاقل وبالغ اولدیغی حالده صاغ اولدقجه اوامر ونواهی ایله تکلیف ساقط اولماز . اما عقلا عدم سقوطی تکالیف شرعیه‌دن مقصد نزد معنویٔ الهیده کسب قربتدر حالبوکه بو خصوصده عبد ایچون تصور اولنان مقامك منتهاسی مقام رسالت ومقام نبوت اولوب بو مقام معالی اتسامی احراز ایدن انبیای عظام ورسل کرام حضراتی حقنده وارد اولان تکالیف الهیه ایسه سائر افراد مکلفه‌نك اقتدارلرینك خارجنده اولدیغی درکاردر . آنکچون ﴿ اَشَدُّ البَلَاءِ عَلَى الاَنْبِيَاءِ ﴾ بیورلمشدر . واما نقلا عدم سقوطی ﴿ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾ کبی اوامر الهیه ﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا ﴾ ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ ﴾ کبی نواهی الهیه‌دن عبارت اولان تکالیف الهیه وخطابات ربانیه عام اوله‌رق وارد اولمغله قابل خطاب اولان جمله مکلفینه حکمك شمولنی ایجاب ایلدیکی امر قطعیدر .

واجماع امت دخی بو حکم اوزره منعقد اولمغله کتاب وسنت و اجماع امة ایله ثابت اولمغله بومثللو براهین قاطعه‌یه مخالف اوله‌رق بعض اباحیه‌نك عبد غایت محبته واصل وقلبی صافی اوله‌رق بلا نفاق ایمانی کفر اوزره ترجیح کندیسنده حاصل اولونجه اوامر ونواهی ایله تکلیف کندیسندن ساقط اولور . و (اذا اَحَبَّ اللّٰهُ عَبْداً لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ) کبی اثره استناد ایدرك اویله اولان کیمسه کبائر دخی ارتکاب ایلسه جناب الله نار ایله اکا عذاب ایتمز دیمسی . وبعضیلرینكدخی اویله اولان کیمسه‌لردن صوم وصلوة وحج کبی عبادت ظاهره ساقط اوله‌رق او مثللو کیمسه‌نك عبادتی انجق تفکر وملاحظه‌در دیمه‌لری نصوصی انکار اولمغله کفری ایمان اوزره ترجیح اولدیغنه شبهه یوقدر .

خصوصا جناب الله ﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾ بیورمشدر که وفات ایدنه قدر صاغ اولدقجه ربکه عبادت ایت دیمك اولمغله صاغ اولدقجه عبادتك وجوبنی افاده ایدر . زیرا انسان ﴿ اَلنَّاسُ نِيَامٌ فَاِذَا مَاتُوا اِنْتَبَهُوا ﴾ مفادی اوزره صاغ اولدقجه غفلتده اولوب نه وقتکه وفات ایدرسه صورت قطعیه‌ده نتایج اعمال وعقایدنده کندیسیچون یقین حاصل اوله‌جغی جهتله موته یقین اطلاق اولنمغله آیت جلیله‌ده‌کی (یقین) لفظ شریفی موت ایله تفسیر بیورلمشدر . ﴿ اذا احب الله عبدا لم یضره ذنب ﴾ حدیث شریفنك معنای منیفی دخی نصوص سائره قرینه‌سیله جناب الله بر قوله محبت بیوررسه انی ارتکاب مناهیدن محافظه بیوره‌رق اکا ضرر لاحق اولماز دیمکدر .

(مقتول اجلیله) یعنی علم الهیده کندیسیچون مقدر اولان سبیله (میتدر) زیرا جناب الله ﴿ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴾ و ﴿ فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴾ کبی نصوص جلیله ایله ازلده علم واراده‌ٔ الهیه‌سی حسبی اوزره عبادك اجللرینی تأجیل وتقدیر ولا یزالده اوقات معینه ومرهونه‌سنه توقیتله بلا تردد صورت قطعیه‌ده حکم بیورمشدر که عباد ایچون ازلده تقدیر وتعیین بیوریلان وقت حلولنده کوز یوموب آچه‌جق قدر تقدم وتأخر قابل اولمدیغنی بیاندر .

اما قاتلك قتل اوزرینه دنیاده قصاص ویادیتك وجوبی وذم وتوبیخك وقوعیله اخرتده عذاب وعقابه استحقاقله مؤاخذه اولنمسی مجرد کندی اختیار واراده‌سنی شرعا منهی اولان فعل جانبنه صرف ایدرك بطریق جریان العاده جناب حقك قتل فعلنی خلق وایجاد بیورمسنی کاسب اولدیغی ایچوندر .

﴿ اجل بردر ﴾ زیرا موت هر نقدر میتله قائم ایسه‌ده جناب حقك

علم الهیسنده تقدیر وتعیین بیوردیغی وقتده قبض ارواحه مؤكل اولان ملائكه‌نك بر مقتضای فرمان الهی ارواح عبادی قبض ونزع ایدرك فعل موتی جناب حقك خلق وایجادیله حاصل اولمسیله عبادك انده اصلا صنع ومدخلی اولمدیغی جهتله عبادك اختیار ویا عدم اختیاریله تعدد ایتمز زیرا جناب الله ﴿ قُلْ يَتَوَفَّيكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ﴾ نص جلیلیله تصریح بیورمشدر یعنی حبیبم سویله كه روحلریكزی قبضه مؤكل اولان ملك الموت یعنی عزرائیل علیه السلام نفوسكزی استیفا ایدوب هیچ بریكزی براقمز دیمكدر . دیكر آیت جلیله‌ده دخی ﴿ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴾ بیورمشدر كه خیر وشر جمله اعمالكزی ضبط وحفظ ایدر بر طاقم ملائكۀ كرام ارسال بیورلمش كه عندالله مقدر اولان عمركز منقضی اوله‌رق بریكزه موت كلدیكی وقت یعنی موتك ادراكنه ارادۀ الهیه تعلق بیورلدیغی وقت طرف الهیدن ارسال بیوریلان ملائكۀ كرامكه (حضرت عزرائیل علیه السلام وانك اعوانی) روحنی قبض ایدوب انلر وقتندن نه بر آن اقدم ونه بر آن صكره تعجیل ویا تأنی ایله تفریط ایتمزلر یعنی اجل مسماسنی زیاده ویا نقصانله تجاوزده بولنمازلر دیمكدر .

اما ﴿ الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمْرَ ﴾ و ﴿ صِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمْرِ ﴾ كبی بعض طاعاتله عمرك ازدیادینی افاده ایدن حدیث شریفلر آخبار آحاد اولمغله نصوص قاطعه‌یه معارض اوله‌ماز ولو سلم انسانك خیرله یاد اولنمسی عمر ثانیسیدر دینلدیكی كبی زیاده‌لكله مقصود بحسب الخیر والبركت دیمكدر یاخود مقصود رفاه حال ایله عمر سورمك وجناب الله ازلده شو خیری ایشلیان كیمسه‌نك عمری یتمش سنه اولمسنی وایشلمیان كیمسه‌نك عمری قرق سنه اولمسنی اراده بیوروب حالبوكه جناب الله بیلدیكه شو كیمسه اول خیری ایشلیه‌جكدر انك عمرینی ازلده یتمش سنه تقدیر وتعیین بیورمشدر وبیلدیكه شو كیمسه

اول خیری ایشلمیه‌جكدر ازلده انك عمرینی اكا كوره قرق سنه تقدیر بیورمشدر معلومات الهیه‌نك علمنك خلافنه احتمالی اولمدیغی كبی مقدرات الهیه‌نكدخی تقدیر الهینك خلافنه احتمالی اولمدیغی جهتله تزاید وتناقصه احتمالی اولمدیغی دركار اولمغله انجق علم ازلی الهیه نظراً زیاده‌لك اول خیره نسبت اولنمشدر .

﴿ حرام [١] رزقدر ﴾ یعنی مأكولات ومشروباتدن حلال اولنلری رزق اولدیغی كبی حرام اولنلریدخی رزقدر زیرا رزق جناب حقك حیوانلره تناول ایتمك ایچون سوق بیوروب بالاختیار انلرك تناول ایلدیكی اغدانك اسمیدر كه حلال وحرامه شاملدر زیرا هر ایكیسیله‌ده تغذی حاصلدر شوقدر وار كه اختیارلرنده مجبور اولمدقلریچون حرامی اختیارلری اوزره مسؤل ومؤاخذه اولنورلر.

﴿ هر كس كرك حلال وكر كسه حرام رزقنی استیفا ایدر ﴾ یعنی هیچ بر كیمسه كندی رزقنی یمك ویاخود بشقه‌سی دیكرینك رزقنی یمك قابل دكلدر زیرا بیان اولندیغی وجهله مقدرات الهیه‌نك تغیر وتخلفی ممتنع اولمغله هر كیمسه‌یه جناب حقك رزق تقدیر بیوردیغی شیئ یمك واجبدر بناءً علی هذا غیرك یمسی ممتنعدر .

﴿ ضلالة وهدایت جناب حقك خلق وایجادیله در ﴾ اما عقلا ذات باریدن بشقه خالق ومؤثر یوقدر اما نقلا ﴿ وَاللّٰهُ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ﴾ بیورلمشدر كه جناب الله علم ازلیسنده جانب ضلالتی اختیار ایده‌جكلری معلوم اولانلرده ضلالتی وسمت سعادت هدایتی اختیار ایده‌جكلری ثابت اولنلرده اهتدایی یرادر دیمكدر .

(١) حرام عینی ویاخود جنسی تناول نصله یاخود اجماعله ممنوع اولان یاخود متناولی حقنده حد ویا تعذیر ویاخود وعید شدید وارد اولان شیدر اما سبب حرمتی ایستر خفی اولسون زنی كبی ایستر جلی اولسون زهر وشرابك تناولی كبی.

دیکر آیت جلیله‌ده دخی ﴿ ومن یهدی الله فماله من مضل ومن یضلل فماله من هاد ﴾ بیورلمشدرکه جناب الله بر کیمسه‌ده مقتضای اختیارلری اوله‌رق اهتدایی خلق بیوررسه‌انی اضلال ایده‌جك برمضل یوقدرو بر کیمسه‌ده اضلالی خلق وایجاد بیوررسه‌انی ارشاد ایده‌جك برهادی یوقدر دیمکدر بناء علی هذا ﴿ ان هذا القرأن یهدی للتی هی اقوم ﴾ مفادی اوزره جناب حقك غیری کرك قرأن کریم‌ه‌و کرکسه‌نبی ذیشانه‌و کرکسه بشقه‌سنه نسبت اولنان (هدایت) طریق مستقیمه دلالت معناسنه‌اولدیغی کبی ﴿ رب انهن اضللن کثیراً من الناس ﴾ مفهوم منیفی اوزره شیطان وبشقه‌سنه اسناد اولنان ضلالت دخی طریق ضلالته دلالت معناسنه محمولدر .

﴿ کبائر مؤمنی ایماندن چیقارمز و کفره ادخال ایتمز ﴾ یعنی کفر و شرکدن بشقه سائر درلو صغائر و کبائردن هیچ بر معصیت مؤمنی (معتزله‌نك ایماندن چیقاریر دیدکلری کبی) ایماندن چیقارمز و (خوارجك کفره ادخال ایدر دیدکلری کبی) کفره ادخال ایتمز . زیرا مرتکب کبیره‌نك مؤمن اولدیغی عقلا ونقلا ثابتدر . اما عقلا ثبوتی بیان اولندیغی وجهله حقیقة ایمان انجق تصدیق قلبیدن عبارة اولوب اعمال ایماندن جزء اولمدیغی جهتله اعمال صالحه‌ ایمانك تزایدینی موجب اولمدیغی کبی کرك صغائر و کرکسه کبائردن عبارت اولان اعمال قبیحه دخی تناقصنی بیله موجب دکلدر نره‌ده قالدیکه بالکلیه کسوۀ ایماندن اخراج ایلسون اما شعائر کفریه‌دن برشیئ اختیاریله ارتکاب ومحرماتدن برشیئ استحلال . وامور دینیه‌دن برشیئی . انکار واستخفاف کبی نظر شرعده امارۀ تکذیب عد اولنان برشیئه مقارن اولان کبائر شرائط ایمان بحثنده بیان اولندیغی وجهله کفره ادخال ایدر واما نقلا ثبوتی کتاب وسنت و اجماع امتله ثابتدر .

اما کتاب ﴿ وان طائفتان من المؤمنین اقتتلوا فاصلحوا بینهما ﴾ آیت

جلیله‌سی کبی که اهل ایماندن ایکی طائفه یکدیکریله مقاتله ایدرلرسه‌سزلر انلرك بینلرینی اصلاح ایدیکز دیمك اولمغله قتل کبائردن ایکن مرتکبی حقنده جناب الله مؤمن تعبیر بیورمشدر . ﴿ اما سنت ﴾ رسول اکرم ونبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلری ﴿ مامن عبد قال لااله الاالله ثم مات علی ذلك الا دخل الجنة ﴾ یعنی لااله الاالله دیه‌رك وفاة ایدن یعنی توحید باری وتصدیق شریعتله معتقد اوله‌رق وفاة ایدن کیمسه البته جنته کیره‌جکدر بیوردقده اصحاب کرام حضراتندن ابی ذر حضرتلری ﴿ وان زنی وان سرق ﴾ یعنی هر نقدر زناوسرقت کبی کبائری ارتکاب ایدرسه‌ده داخل اولورمی دیدکده حضرت رسول اکرم افندمز ﴿ وان زنی وان سرق ﴾ بیورمشدرکه‌هر نقدر زنا وسرقت کبی کبائری ارتکاب ایدرسه دخی عاقبت جنته داخل اولور بیوردیلر ایشته بو حدیث شریفده کبائردن بولنان زناوسرقت کبی معصیتی ارتکاب ایدرك وفاة ایدن اهل ایمانك جنته دخولنی خبر ویرمشدر دخول جنت ایسه انجق اهل ایمانه مخصوص اولمغله کبائرك مؤمنی ایماندن چیقارمدیغنه برهان عادلدر . ﴿ اما اجماع امة ﴾ اهل قبله‌دن توبه‌سز وفات ایدن کیمسه‌لر اوزرینه کبائری ارتکابلرینی بیلدکلری حالده نماز قلمق واستغفار ایتمك اوزره زمان سعادة حضرت پیغمبریدن بوآنه قدر امة معظمۀ محمدیه‌نك اجماع واتفاقلریله ثابتدر زیرا نماز واستغفار انجق اهل ایمانه مخصوصدر .

بناء علی هذا ﴿ افمن کان مؤمنا کمن کان فاسقا ﴾ کبی آیت جلیله‌لرده ذکر اولنان فسقله مقصود منتهای فسق اولان کفر اولمغله ایمانله متصف اولان کیمسه‌لر کفر ایله متصف اولان کبی دکلدر دیمکدر ﴿ لاایمان لمن لاامانة له ﴾ کبی حدیث شریفلر تشدید وتهدیده محمولدر و کذا ﴿ ومن

لم يحكم بما انزل الله فاولئك هم الكافرون ﴾ كبى آيت جليله و ﴿ من ترك الصلوة متعمدا فقد كفر ﴾ كبى كفرى ايهام ايدن احاديث شريفه‌لر نصوص ظاهره‌يه مغاير اولدقلرينه بناء ظاهرلرندن مصروفلردر يعنى آيت جليلهٔ مذكوره‌ده كى (حكم) تصديق معناسنه اوله‌رق آيات منزله‌يى تصديق ايتميانلر كافرلردر ديمك اولديغى كبى وحديث شريفك معناسى دخى نمازك فرضيتنى صراحة انكار ويا استخفاف واستهزا ايله متعمدا نمازى ترك ايدن كافردر ديمكدر وكذا ﴿ ومن يقتل مؤمنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فيها ﴾ نظم جليلنك معناسى بر مؤمنى ايماندن ايچون وياخود قتل مؤمنى استحلال ايله قتل ايدن قاتل امدى انك جزاسى مخلدا جهنمدر ديمك اولمغله نصوص مذكوره‌نك جمله‌سى كفرى موجب اولان معنى اراده‌سنه محمول اوله‌رق ظاهرلرندن مصروفلردر شوقدر واركه بو مثللو مرتكب كبيره اولان مؤمن عاصى ايمان كامل ايله مؤمن صالح دكلدر .

﴿ جناب الله اوزرينه هيچ بر شى واجب دكلدر ﴾ زيرا وجوب بر موجب لازمدر حاشا جناب الله اوزرينه بر شيئك وجوبى فرض اولنسه البته بر حاكمك حكمى وبر موجبك ايجابيله اوله‌جغندن حاشا جناب حقك محكوم ومقهور اولمسنى ايجاب ايدر بو ايسه قطعى البطلاندر زيرا ﴿ وهو القاهر فوق عباده ﴾ مقتضاسى اوزره قهار مطلقدر بلكه طاعاته ثوابى محضا فضل وكرمى ومعاصى‌يه عذاب ومجازاتى مقتضاى عدلى وهر ايكيسيده آثار حكمتيدر .

﴿ جناب الله كفر وشركى عفو ايتمز بونلردن بشقه صغائر وكبائر ديله‌ديكن مغفرت ايدر بودخى عقلا ونقلا ثابتدر اما عقلا ثبوتى كفر وشرك مؤبدا اعتقاد اولنمق اوزره التزام اولنان بر حال اولمغله انلرك جزاسيدخى مؤبد اولمق مقتضاى حكمتدر بو ايسه عفوه منافيدر .

اما نقلا ثبوتى ﴿ ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر مادون ذلك لمن

يشاء ﴾ بيورلمشدر كه محقق اوراه‌ق كرك ذاتنده وكرك صفاتنده وكرك فعلنده كنديسنه شرك اولنمغى يعنى منتهاى معاصى اولان مطلقا كفرى مغفرت ايتمز اما كفرك غيرى صغائر وكبائر جميع معاصى‌يى تفضلا ديلرسه بلا توبه عفو ومغفرت بيورر اما توبه ايله كفريده عفو ايدر زيرا توبه لغتده مطلقا كناهدن رجوع معناسنه‌در وشرعده كناهه كناه اولديغيچون ندامت ايتمك ومعاصى‌يه اقتدارى وار ايكن بر دها واقع اولمامغى عزم وقصد ايدرك فى الحال هر درلو كناهدن چكنمكدر وكفر وشركدن توبه بونلردن تبرى ايدرك دين حقى قبول ديمك اولمغله تفضلا عفوى دركاردر .

﴿ ياايها الذين آمنوا توبوا الى الله توبة نصوحا ﴾ امر جليلى مقتضاسى اوزره هر بر مؤمنه هر آن وزمان توبه واستغفار لازمدر زيرا ﴿ لا صغيرة بالاصرار ولا كبيرة بالاستغفار ﴾ مفاد منيفى اوزره صغائرك ارتكابنه اصرار صغائرك كبائره بلوغنى موجب اولديغى كبى توبه واستغفار دخى هر درلو معاصى ومناهينك عفوينى اقتضا ايدر زيرا ﴿ وهو الذى يقبل التوبة ﴾ مفادى اوزره جناب الله لطفا وكرما قوللرينك توبه‌سنى قبول بيوره‌جغنى صورت مؤكده‌ده خبر ويرمشدر جناب حقك وقوعندن خبر ويرديكى شئ ايسه مقتضاى كالى اوله‌رق محقق الوقوع اولوب خلافنه احتمالى يوقدر . بر كناهكار كناهندن عن صميم القلب توبه ايتمش ايكن بر مدت صكره اول كناهه رجوع ايلمسى توبهٔ سابقه‌سنه ضرر ويرمز وجه مذكور اوزره هر قاچ كره توبه ايلسه ينه توبه‌سى مقبولدر اما كناهك بعضيسنه مصر ايكن بعضيسندن توبه‌نك صحتى اختلافى ايسه‌ده مختار اولان صحيح اولمسيدر .

﴿ صغيره اوزرينه عقاب جائزدر ﴾ يعنى كرك كبائريده ارتكاب ايلسون كرك انسدن اجتناب ايلسون صغيره اوزرينه مجازات عقلا ونقلا

جائزدر اما عقلا جوازی جناب الله ﴿ لا یسأل عما یفعل ﴾ بر حکیم مطلق
اولوب خیر وشر هر بر فعل ایچون بر جزا مقتضای حکمتدر .

اما نقلا جوازی ﴿ لا یغادر صغیرة ولا کبیرة الا احصیها ﴾ بیورلمشدر که
روز جزاده عبادك معاصیسندن نه صغیره ونه ده کبیره هیچ بر معصیتی
غادر اولماز. انجق جمله سنی احصا و تعداد ایدر دیمك اولوب احصا و تعداد ایسه
حساب و مجازات ایچون اولمغله صغیره اوزره مجازاتك ثبوتی مقتضای نص قاطعدر.

بناء علی هذا ﴿ ان تجتنبوا کبائر ما تنهون عنه نکفر عنکم سیأتکم ﴾
آیت جلیله سنده ذکر اولنان کبائر مطلق اوله رق وارد اولدیغیچون کماله
مصروف اولمغله منتهای معاصی اولان کفره محمول اولدیغی کبی جمعك جمعه
تقابلیدخی آحادك آحاده انقسامنی مقتضی اولمغله جمع صیغه سیله ایرادیدخی
افراد مخاطبین ایله قائم اولان افراد کفره مصروف اوله رق معنای آیت
جلیله ای اهل تکلیف اکر سزلر نهی اولندیغکز منهیاتك منتهاسی اولان
انواع وافراد کفردن اجتناب واحتراز ایدرسکز محضا مقتضای فضل
وکرممز اوله رق سزلردن کفردن ماعدا سائر سیئاتکزی تکفیر ایدوب
عفو ایدرز دیمك اولمغله کفرك غیری اولان سیأت صغائر و کبائره شامله
اولمغله مقتضای عدلی اوله رق جواز عقابده وموجب فضل وکرمی اوله رق
عفو ومغفرتك جوازنده صغائرك کبائره اشتراکنی افاده ایدرك مدعای
اهل سنتی اثباته برهان اولور .

﴿ ومن یکفر بالایمان فقد حبط عمله ﴾ مقتضاسی اوزره بو عالم
کون وفساده بعض سعید شقی اولور نعوذ بالله تعالی بعد الاسلام ارتداد
ایدن کیمسه لر کبی و ﴿ قل للذین کفروا ان ینتهوا یغفر لهم ما قد سلف ﴾
موجبی اوزره بعض شقی دخی سعید اولور بعد الکفر شرف اسلامله
مشرف اولان مهتدیلر کبی تغیر وتبدل انجق عبدك کسبی اولان سعادت

وشقاوتده در جناب حقك فعلی اولان اسعاد واشقاده دکلدر زیرا (اسعاد)
خلق سعادت و (اشقا) خلق شقاوت معناسنه اوله رق صفات ثبوتیه دن
اولان تکوین صفتنه راجع اولوب صفات باری ایسه قابل تغیر دکلدر زیرا
صفات باری واجب وازلی وقدیم اولمغله حدوث ایجاب ایدن تغیره منافیدر.

﴿ السعید من سعد فی بطن امه والشقی من یشقی فی بطن امه ﴾
یعنی سعید اولان انجق رحم مادرده سعید اولاندر وشقی اولاندخی انجق
رحم مادرده شقی اولاندر عکس اولنه رق رحم مادرده سعید اولان
جنین دنیایه کلدکده ابدا سعیددر وانا رحمنده شقی اولان جنین دنیاده
دخی شقیدر معناسنی مفید اولان حدیث شریف وبونك امثالی اولان
نقول علم ازلئ الهیه نظراً در یوقسه ﴿ یمحو الله ما یشاء ویثبت وعنده
ام الکتاب ﴾ آیت جلیله سی مقتضاسی اوزره محو واثباتی قابل اولان عالم
کون وفساده یعنی لوح محفوظه نظراً دکلدر امدی حدیث شریف مذکورك
معنای منیفی علم ازلئ الهیده سعید اولان کیمسه عاقبت قرین سعادت
اوله رق دنیادن مفارقت ایدر وعلم قدیم الهیده شقاوتی ثابت اولنلر
دخی دنیادن شقاوتله خروج ایدر دیمك اولمغله دنیاده سعادتك شقاوته
وشقاوتك سعادته تبدیلیله نهایة الامر ایلروده کی حالی ازلده کی ثابت اولان
حالنك طبقی اوزره اولمسنه منافی دکلدر .

زیرا اشیانك علم ازلئ الهیده بر وجودی واردرکه اصلا قابل
تغیر دکلدر برده عالم جسمانیده وجودی واردرکه قابل تغیردر برده
محو واثبات لوحنده یعنی لوح محفوظده کتب وثبتی واردرکه هرشی انده
مکتوبدر ﴿ یمحو الله ما یشاء ویثبت وعنده ام الکتاب ﴾ آیت جلیله سی
مضمونی اوزره محو واعدامنه ارادۀ الهیه سی تعلق ایلدیکی شیلری محو
واثباتنه مشیت الهیه سی تعلق ایدن شیلری اثبات ایدر مثلا علم ازلئ
الهیسنده بر کیمسه نك سعادت وهدایتی ثابت اولدقده هر نقدر بو عالم

جسمانیده شقی وکافر اولەرق کاوب ولوح محفوظدەدخی اولوجهله کافر
وشقی اولەرق اثبات اولنسەبیله عاقبت علم ازلیٔ الهیسی وفق اوزره نهایت
اختیاریله قبول ایمان ایدرك بو عالمده ابتداکی حال کفری یعنی
شقاوتی ایمان وسعادته تبدل ولوح محفوظده دخی اثبات اولنان
کفری محو اولوب هدایت وسعادتی اثبات اولنور . زیرا ام الکتاب
یعنی لوح محفوظ ید قدرة الهیەسندەدر . ایشته شو ایضاحاتدن مستبان
اولدیکه سعادت وشقاوت خصوصنده امنیت واعتماد انجق حال خاتمەیەدر .
زیرا قطعی اولەرق انجا واردا اولوقت تحقق ایدر . بونکله برابر ﴿الناس
یموت علی ماعاش علیه ویبعث علی مایموت علیه﴾ یعنی انسان عالم جسمانیده
مشغول بولندیغی حال اوزره وفات ایدر . ووفات ایلدیکی حال اوزره بعث
اولنور . مفادی اوزره مذرعهٔ اخرة اولان بو عالم جسمانیدە مقتضای ایمان
اولان اعمال صالحه ایله اسباب سعادته چالیشمق لازمدر .

باب ثانی

(ملائکه کرام حقنده عقائد اهل سنت بیانندەدر)

هر مکلفه ملائکهٔ کرام حقنده اعتقادی لازم اولان امور دینیه درت
درلودر . برنجیسی وجودلرینی یعنی جناب حقك ملکلری واردر نوردن
یرادیلوب اجسام لطیفەلردر اذن الهی ایله هردرلو اشکاله گیره بیلورلر .
ومنافذ ضیقەیه نافذ وافعال شاقەیه متحمللردر حتی جبرائیل علیه السلام
اذن حقله قنادینك اوجیله نیجه طاغلری قوپاروب آثار وصیحەسیله بر
بلدەنك آهالیسنی برآنده محو ایدر وطرفة العینده ایستدکلری محله

ایریشەبیلورلر ﴿جاعل الملائکة رسلا اولی اجنحة﴾ مقتضاسی اوزره
ایکی واوچ ودها زیادە الی ماشاءالله قنادلری ایله فرمان الهینك تبلیغنه مأمورلردر .
ایکنجیسی ﴿بل عباد مکرمون لایسبقونه بالقول وهم بامره یعملون﴾
مقتضاسی اوزره ملائکهٔ کرام جناب حقك مکرمین قوللریدر آنلرك اقوالی جناب
حقك قولنی سبقت ایتمز جناب الله هرنه امر ایدرسه بلا سؤال ولا توقف ایفا
ایدرلر انلر انجق فرمان الهی ایله عمل ایدرلر مفادینی مفید اولان نظم
جلیل الهیسیله مدح وستایش .
﴿ولا یعصون الله ما امرهم ویفعلون ما یؤمرون﴾ ملائکهٔ کرامك
مقتضاسی اوزره جملەسی هیچ بر وجهله جناب حقك فرمان الهیسنه عدم امتثال ایله
عاصی اولمازلر بلکه مأمور اولدقلری اوامر الهیەیه امتثال ایله دائما اطاعت
وانقیاد اوزره بولنورلر مضمونی مفید اولان آیت کریمه ایله تصدیق
وتزکیه اولنمشلردر . بناء علی هذا طائفهٔ یهوددن بعضلرینك ملائکهٔ
کرامدن بعضیلری حقنده معصیت ومسخ اعتقادنده بولنملری نصوص
قاطعەیه مخالف اولمغله باطلدر حتی ﴿وما انزل علی الملکین ببابل هاروت
وماروت وما یعلمان من احد حتی یقولا انما نحن فتنة فلا تکفر﴾ آیت
جلیلەسیله بیان بیوریلان هاروت وماروت ماجراسی اکابر اهل تفسیرك
بیاننه کوره بر زمان بین الناس سحر شیوع بولەرق خارق عاده تکثر
ایدوب کذب اوزره دعوای نبوته قیام چوغالمسیله معجزهٔ انبیاء ایله
سحر بینی تفریق وتمییز ایچون جناب الله لطفا هاروت وماروت نامنده
ایکی ملك ارسال بیوروب ناسه تعلیم سحر ایدرلر ایدی ﴿زیرا تعلیم
سحر کفر دکلدر بلکه کفر اعتقاد ومقتضاسیله عملدر﴾ بونلر ایسه
لمصلحة تعلیم ایدوب و﴿انما نحن فتنة فلا تکفر﴾ دیەرك انلردن منع ایله
وعظ ونصیحت بیوررلردی اما زله احتمالی وبو سببله معاتبت عصمته منافی

دكلدر زيرا زله انبياى عظام حقلرنده بيله جائزدر اما ابليس ملائكه جنسندن دكلدر بلكه جنيدر ملائكهٔ كرامدن استثناسى تغليب طريقيله‌در لحكمة خفية جناب الله انسانك ظاهر وباطننده تأثيرينى خلق وايجادله انسان اوزره مسلط بيوره‌رق نوع انسانى مبتلا قيلمشدر .

اوچنجيسى اويله انسان كبى يمك وايچمك وار ككلك وديشيلك وبونلرك لوازمندن بريلردر. ﴿ وما يعلم جنود ربك الا هو ﴾ مضمون منيفى اوزره آنلرك انواع واصنافنى انجق جناب الله بيلور جبرائيل وميكائيل واسرافيل وعزرائيل عليه السلام حضراتى كبى عندالله مقربلرى واردر وبونلردن هر بريسى انزال وحى وايصال ارزاق وامطار ونفخ صور وقبض ارواح كبى بر وظيفه ايله مكلفلردر وبعضيلرى دخى ﴿ يسبحون الليل والنهار لايفترون ﴾ فحواى جليلى اوزره لحكمة كيجه و كوندز جناب حقى تسبيح وتنزيه ايله مشغول اولوب اصلا اوصانمازلر وبر طاقيدخى قضا وقدر الهى وفقى اوزره يرده و كوكده وجنت وجهنمده كنديلرينه مخصوص وظيفه ايله مشغوللردر .

﴿ كراما كاتبين يعلمون ماتفعلون ﴾ مفهومى اوزره بر طاقيدخى اعمال عبادى يازارلر وبر طاقيدخى دنياده محافظه وخيره ارشاد وقبرده وسائر بولنديغى محلده سؤآل تنعيم وتعذيب وسائر وظيفه‌لر ايله مكلفلردر.

دردنجيسى رسل بشر رسل ملائكه‌دن وعامهٔ بشر عامهٔ ملائكه‌دن افضللردر زيرا ملائكهٔ كرام حضراتى ابوالبشر حضرت آدمه سجدهٔ تعظيم ايله مأمور اولديلر وبرده انسان كمالاتى پك چوق موانع وعوائق بشريه‌نك تعب ومشقتيله تحصيل ايدرلر ﴿ اجركم بقدر تعبكم ﴾ و ﴿ افضل الاعمال احزها ﴾ كبى حديث شريفلر مقتضاسى اوزره اجر ومكافاتلريدخى زياده اولمق موافق حكمتدر .

{ باب ثالث }

(كتب سماويه حقنده عقائد اهل سنت بياننده‌در)

مقتضاى حكمت الهيه اختلاف ازمانله احوال عالمدخى مختلف اولمغله اوقات تبدل ايتدكجه مقتضاى حاله موافق اوامر ونواهى واخبارات ايله قوللرينى دين حقه ارشاد وشرع بيورديغى دين حقى ضبط وبيان ايچون حضرت آدمدن مفخر موجودات عليه افضل الصلوات واكمل التحيات افندمز حضرتلرينه قدر شرف رسالتله مشرف بيوريلان پيغمبران عظام حضراتندن بعضلرينه جبرائيل عليه السلام واسطه‌سيله السنهٔ متنوعه‌ده مدون وغير مدون بر طاقم كتابلر وحى وانزال بيورلمشدر .

آنلردن مدون اولنلرى تورات حضرت موسى عليه السلامه زبور حضرت داوود عليه السلامه انجيل حضرت عيسى عليه السلامه قرآن عظيم البرهان حضرت محمد عليه السلامه انزال بيورلمشدر بونلرك جمله‌سى كلام الله‌در و كلام الله ايسه صفة كلام بحثنده بيان اولنديغى وجهله ذات باريله قائمه بر صفت قديمه اولمق اعتباريله بر اولوب انجق تعدد وتفاوتلرى دال اولان كلام لفظى اعتباريله‌در .

{ احكام كتب }

هر كتابك حكمى ديكر بر رسول بعث اولنوب اكا اولكى كتابك حكمنى نسخ يعنى علم الهيده مقتضاسيله عملك زمانى منقضى اولديغنى بيان ايدر ديكر بر كتابك انزالنه قدر باقيدر ايشته قرآن باهر البرهان جمله كتابدنصكره كافهٔ انس وجنه رسالة شامله ايله مبعوث اولان خاتم الانبياء عليه افضل الصلوات

وازکی التحیات افندمز حضرتلرینه انزال بیوریله‌رق کتب سماویهٔ سائره‌نك مقتضاسیله عملك زمانی منقضی اولدیغی بیان بیورمسیله هیچ بریسیله عمل وتلاوتلری جائز دکلدر قرآن کریم ایجاب ایلدکجه انزال بیوریله‌رق زمان سعادت حضرت پیغمبریده ختم واکمال بیورلمشدر وحکمی قیامته قدر باقیدر نسخ وتغییردن مصون ومحفوظدر ومعجزات باهرهٔ پیغمبرینك بیوکلرندندر زیرا ﴿ وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ ﴾ و ﴿ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً ﴾ نظم جلیللری مفادی اوزره بوقدر فصحاً وبلغا اول قدر حرص واهتماملریله برابر اقصر سوره‌سنك مثلنی اتیاندن عاجز قاله‌رق کیمی سعادت ازلیه‌لرینی اظهار ایدرك شرف اسلامله مشرف وکیمیسی دخی عناد واستکبار بلیه‌سیله هدف سهم شریعت اوله‌رق قرین عذاب نیران اولدقلری متواتر الثبوت اولمغله قرآن باهر البرهانك کلام باری اولدیغی جای انکار دکلدر زیرا ﴿ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافاً كَثِيراً ﴾ مضمون منیفی اوزره کلام باری اولمیوبده کلام بشر اولسه ایدی بو آنه قدر بشریتده حضرت پیغمبره مشارك بلکه مکاتب ومدارسده بر چوق زمانلر بذل مقدرت ایدرك کسب کمالات ایتدکلری حالده میدان معارضه ومباحثه‌ده جان ویرن فصحا وبلغا طرفندن قابل توفیق اولمیه‌جق صورتده بر تناقض ویا اختلاف بوله‌بیلورلر ایدی نره‌ده قالدیکه مثلنی اتیان ایلسونلر،

{ جهت اعجازی }

قرآن کریمك وجوه اعجازی افرادی اعتباریله قابل تعداد دکل دیه‌جك قدر چوق اولوب انجق انواعی اعتباریله درده انحصار وضبط اولنه‌بیلور .

برنجیسی کلام عرب جنسندن اولدیغی حالده فصاحت وبلاغت کندیلرینه فطرت اصلیه اوله‌رق عموم اهل لسانی میدان مسابقه‌ده دعوت ایله افتخار ایدن بلغانی وادیٔ حیرت و کرداب عجز وخجالتده براقه‌رق اظهار عجزه مجبور ایدن نظم وتألیفینك حسن ولطافتی ومشتمل اولدیغی الفاظ وکلماتك فصاحت وبلاغتی واقتدار بشرك خارجنده اولان وجوه ایجازی .

ایکنجیسی مطالع ومقاطع ومخاتمنده بین العرب متعارف اولان اسلوب ونظمه مخالف وکنه وحقیقتیله ادراکی اقتدار بشرك خارجنده اوله‌رق محیط ومنطوی اولدیغی حقایق ودقایق فنون وحکم ومصالح دینیه ودنیویه‌یی جامع وتناقض واختلافدن عاری وضعف واخلالدن بری بولنمسی .

اوچنجیسی دکل اصلا وقوعی بلکه تصور وتخطر اولنمیان امور مستقبله‌دن قبل الوقوع خبر ویروب فی الحقیقه خبر ویردیکی کبی وقوعی تحقق ایتمسی .

دردنجیسی مبدأ خلقت عالمدن زمان سعادت رسالتلرینه قدر وقایع قرون سالفه واحوال امم خالیه وکیفیات شرایع مندرسه‌نك جریانندن علی ما هی علیه خبر ویرمسی کبی که اوجده بوجاقده انزوا واختیار عزلت ایدن کتب سالفه علماسنك عین ضبط وحفظ ایتدکلرینه موافق اوله‌رق تصدیق وقبول ایلملری کبی تفصیلاتی شمائل شریفهٔ رسالتلرینی جامع اولان مفصلاتده مصرح اولمغله مراجعت بیوریله .

{باب رابع}

(پیغمبران عظام حقنده عقائداهل سنت بیانده اولوب بر مقدمه)
(ایله التی فصل وبر خاتمه‌یی مشتملدر)

{مقدمه}

(اثبات لزوم شریعت ولوازمندن بولنان کتب ورسالت بیانده‌در)

انسان فطرة اصلیه‌سنده مدنی بالطبع یعنی معاش ومعادنی تأمین واستحصالده ابنای جنسیله اختلاط واجتماعه محتاج اولمغله حقوقنی محافظه وعقول بشرك ادراکندن عاجز اولدیغی دینی ودنیوی اولمش واوله‌جق هر درلو مصالح مهمه‌یی بیان ایچون البته بر شریعته وانك اصول واحکامنی ضبط ومحافظه ایچون بر کتابه وانك مقتضاسنی بیان وانفاذ ایچون من طرف الله مؤید ومبعوث بر پیغمبره بهمه‌حال محتاجدر . اما دنیاجه احتیاجی شو وجهله‌در که دنیاده تعیش ایچون مأکولات ومشروبات وملبوسات ومساکن وبیوت وبونلرك لوازمیله برابر سائر لوازم بشریه‌نك تدارکیله دفع ضرورات وجلب مطالب ومنافعه اشخاصك على الانفراد کفایت ایده‌میه‌جکی جهتله بالضروره هربری بر صنعتله اشتغال ایدرك هر بریسی یکدیکرینك احتیاجنی قضا وتدارك ایتمك امر ضروریدر .

بو صورتده بینلرنده طبیعی بیع وشرا وسائر درلو معاملات ومعاوضات ومناکحات ومعارضات ومخاصمات ومرافعات ومدافعات کبی نیجه حالات

بشریه وقوعیدخی امر ضروری اولمغله بینلرنده فصل مخاصمه ودفع منازعه واصلاح ذات البین ایدرك احقاق حقوق ودفع مظالم واجرای ساسیات ایله هر درلو هیئت بشریه‌نك حصول وبقاسنه داعی اولان امورك جلب واستحصالی ومانع اولان عوارضك دفع وازاله‌سیله تشیید رابطهٔ هیئت وتمدن انجق ارالرنده اجرای عدالتله محافظهٔ حقوقه متوقف اولوب بوایسه اصلا کندیسندن شائبهٔ ظلم وتعدی تصور اولنمیان ورایحهٔ غدر واعتساف حس اولنمیه‌جق صورتده احکام کلیه‌یی حاوی برقانون کلیٔ ثابتك وجودینه وبو وجهله لازم اولان قانوندخی عادل مطلق وحکیم على الاطلاق اولان رب العالمین طرفندن اولمسی لازمدر که مادی ومعنوی ظاهر وباطن هردرلو حقوق عامه ومصالح بشریه‌یی ضامن وکافل اولوب هرکس هروقت قبول وتسلیمنه مجبور اولسون .

واما اخرتجه لزومی بو عالمك فانی واخرتك باقی اولدیغی ودنیاده اوامر الهیه‌یه امتثال ونواهیدن اجتناب واحترازایدرك طاعات واستقامتده بولنانلره محضا الطاف الهیه‌سندن اوله‌رق عقول بشرك عاجز اوله‌جغی صورتده تلطیف ومکافات وعکس تقدیرنده دخی اولوجهله مجازات ایده‌جکنی وسائر درلو عقول بشرك ادراك ایده‌میه‌جکی امور لازمهٔ اخرویه‌یی تفهیم وبیانه کافی اولسون .

ایشته بووجهله دستور الامم اولان قانون کلیٔ ثابتك مقتضاسنی تبلیغ وانفاذه هر حالده امین ومعصوم وعاقل وفطین وهروجهله اصول امر معاش ومعادك حسن انتظام واجراسیله اصلاح امور عباده واقف وهر درلو اخلاق قبیحه‌دن عاری واغراض فاسده‌دن بری شریف الخصال ونظیف الاحوال ولطیف الاقوال والافعال مؤید من عندالله بر ذات ممدوح الصفات لازمدر که هرکس قضا وحکمنه راضی اولوب نظام عالم محور مطلوب اوزره جاری اولسون .

ایشته بو وجهله مطلوب اولان اوصاف کامله‌یی حائز اولان ذوات معالی سمات انجق ﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ﴾ سرینه مظهر اوله‌رق شرف رسالتله مشرف وعزت نبوتله معزز اولان پیغمبران عظام حضراتیدر وقانون ثابتدخی کتب منزله‌در .

ایشته اشرف مخلوقات علیه افضل الصلوات واتم التحیات افندمز حضرتلرینك شرف رسالتله ارسالی زماننده بووجهله لزوم قطعی تحقق ایتمش ایدی . زیرا عموم اهل دنیانك قسم اعظمی کرداب شرك وضلالته کرفتار اوله‌رق بر طاقم مصنوعات ومخلوقاتك الوهیتنه قائل واهل کتاب اولنلر کدخی کتابلری طوفان تحریفه دوچار اوله‌رق بالکلیه اصول دیانتلری مختل وضایع اولمغله امر معاش ومعاد عالم شیرازهٔ انتظامدن چیقمش ایدی .

جناب رب العالمین محضا فضل وکرمیله ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ﴾ نص جلیلی مضمون منیفی اوزره جمله مکلفینی ﴿ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ﴾ مدلولی اوزره هرصنفی شاننه لایق دعوتله طریق مستقیم هدایته ارشاد وسمت سعادت سلامتی اختیار والتزام ایدنلری خاطر وخیاله کلمدك الطاف نامتناهیهٔ الهیه ایله تبشیر واستبقای وادیٔ ضلالت ایدنلریدخی اشد عذاب ایله انذار ایچون آفتاب جهان هدایت وهادیٔ عالم سعادت اولان خواجهٔ کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات افندمز حضرتلرینی ارسال ومعجزهٔ باهره ایله شرف رسالتلرینی تأیید وقرآن عظیم البرهان ایله قدر جلیل رسالتپناهیلرینی اعلا وتزیید بیورمشدر .

{ فصل اول }

(پیغمبران عظام حقنده صفات واجبه بیاننده‌در)

پیغمبران عظام حضراتنك ایمانلری تفصیلیدر . علوم دینیه‌لرینی مفصلا بیلورلر . زیرا مشکاة معارف دینیه کندیلریدر . وبعض احکامده اجتهاد ایتمك جائزدر . واجتهادلرنده خطا احتمالی نقص دکلدر . واجتهادلرنده خطا اوزره قالمازلر یا وحیله ویا الهام الهی ایله علی الفور ارشاد اولنورلر . اما سائر مجتهدین الهام الهی ویا طریق اخرله ارشاد اولنمازلر ایسه خطا اوزره قالمق جائزدر . وخطالری معفودر واجتهاد ثوابیله ماجور اولورلر .

بالعموم پیغمبران عظام حقنده صدق واجبدر . زیرا کذب محالدر . وامانات واجبدر زیرا خیانت محال وممتنعدر . تبلیغیله مأمور اولدقلری شیده مأمور اولدقلری وجهله تبلیغ واجبدر . زیرا کتم ممتنعدر . فطانت واجبدر زیرا بلادت محال وممتنعدو . والحاصل لوازم نبوت ورسالتدن اولان صفات جلیله پیغمبران عظام حقنده واجبدر .

{ فصل ثانی }

(ممتنع اولان صفتلر بیاننده‌در)

پیغمبران عظام حقنده واجب اولان صفتلرك خلافی ممتنعدر واجتماع ضدین لازمکلور که محالدر .

امدی پیغمبران عظام حقنده کذب محالدر . زیرا معجزهٔ باهره

ایله طرف الهیدن تصدیق بیورلمشلردر . کاذبی تصدیق کذب اولمغله پیغمبران عظام حقنده تجویز کذب حاشسا جناب الله حقنده کذبی مستلزم اولور که قطعی البطلاندر .

دخی خائنلك ممتنعدر. زیرا خصائص نبوتلرندن اولمیان خصوصاتده اتباع شرعا واجب اولمغله حرامك ارتکابی ویا واجبك ترکی کبی شرعا ممنوع اولان بر امرده خائنلك ایملری فرض اولنسه شرعا ممنوع اولان شیلرده مأمور اولمقلقمز لازمکلور که قطعی البطلاندر .

بناء علی هذا کرك عمداً و کرکسه سهواً قبل النبوة وبعد النبوة کفر وشرك وسائر کبائردن وبعد النبوة عمدا وسهوا بر لقمه سرقت ایتمك وبر حبه اکسیك اولچمك کبی حساست ودنائت اشعار ایدن صغائردن وعمداً اولەرق خست اشعار ایتمیان صغائردن عندالماتریدیه حق اولان عصمتلریدر . ﴿ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ ﴾ کبی آنلردن صدور ذنبی اشعار ایدن آیتلر واثرلر ترك اولی‌یه محمولدر . زیرا ﴿ حَسَنَاتُ الْاَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ ﴾ قول شریفی برهان عادلدر .

امر تبلیغده کتم ممتنعدر زیرا خواص نبوتلرندن اولمیان خصوصاتده اتباع واجب اولمغله انلر حقنده جواز کتم ازجمله اوزرمزه واجب اولان ضرورات دینیه‌نك علمنی وسائر درلو حقی کتم ایتمکلکمز مشروع اولمسی لازمکلور بو ایسه باطلدر . زیرا کاتم علم ﴿ اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِى الْكِتَابِ اُولٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴾ نص جلیلیله ملعوندر .

﴿ دخی بلادت ممتنعدر ﴾ زیرا اقامهٔ حجتله الزام خصمه قادر اولنه میه‌جغی جهتله ارسال رسلدن مطلوبك فوتی لازمکلور که بدیهی البطلاندر خصوصیله دینی ودنیوی هر بر اموردەناسی منفعت جانبنه تشویق وترغیب ومضرت جانبندن تنفیر وتبرید ایدرك هر ایکی جهتی ایضاح وبیان

بیوردقلری کبی بالعموم وادیٔ انکارده بولنان خصومی ایراد حجج قاطعه واقامهٔ بینات ساطعه ایله الزام واسکات ایلدکلری نیجه نصوص قاطعه ایله مثبت ومبرهندر والحاصل شان جلیل رسالت ونبوتلرینه نقیصه ایهام ایدن هر بر صفة ممتنعدر بناء علی هذا حضرت داود وحضرت سلیمان علیهما السلام کبی انبیای عظام واجب الاحترام حقلرنده بو مثللو حالاتی متضمن مفتریات یهودیه قطعیا باطلدر واحتراز لازمدر .

{ فصل ثالث }

(صفة جائزه بیانندەدر)

پیغمبران عظام حقلرنده شان جلیل نبوة ورسالتلرینه موهم نقیصه اولمیان یمك وایچمك یاتمق واویومق وکولمك واغلامق کبی حالات بشریه واعراض انسانیه جائزدر بلکه اکثریسی احکام دینیه‌نك بالفعل تعلیم وایضاحنه باعث اولمغله فوائد جلیله ومصالح عدیده‌یی مفیدەدر مثلا حضرت رسول اکرم ونبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزدن اثنای صلوتده سهو صدوریله سجدهٔ سهوك مشروعیت و کیفیتنی وبر وقت نمازك فوتیله قضانك مشروعیتنی وحال سفر ومرضك وقوعیله صوم وصلوة وحج کبی احکام دینیه‌ده رخصت شرعیه ومعذرت دینیه فعلا تلقین وتبلیغ اولنمغله بو مثللو حالاتك وقوعی عباد حقنده عین لطف ومحضا حکمتدر ودعوای رسالت ونبوتلرینی اثبات ایچون ید سعادتلرنده شرف ظهور ایدن معجزات باهره‌نك محضا تأیید الهی اولوب کندیلرینك مقدور قدرتلری اولمدیغنه برهان قاطعدر زیرا بوقدر خوارق عاده

اولان امور معظمه يد سعادتلرنده ظهور ايتمكده ايكن بحسب الظاهر
خسته اولمق وآچقمق وصوصامق كبى نقص نفيسلرينه طارى اولان
اعراض بشريه‌دن خلاصه قادر اوله‌مدقلرى مشاهده اولنجه كنديلرينك
بشريتلرينه ويدسعادتلرنده شرف ظهور ايدن خوارق عاده‌نك محضا جناب
حقك اثر قدرة الهيه‌سى اوله‌رق لطف الهى اولديغنى عين اليقين بيله‌رك
قوهٔ ادراكيه وديانت اسلاميه‌سى ضعيف اولنلر خوارق عاده اوله‌رق ظهور
ايدن معجزه‌لرينه باقوب ده الوهيتلرينه قائل اوله‌رق دارينده مظهر خسران
اولمازلر زيرا طائفهٔ يهود عزير عليه السلام حقنده وطائفهٔ نصارى حضرت
عيسى عليه السلام حقنده بو ورطه‌يه كرفتار اولدقلريچون جناب الله
﴿ ماالمسيح ابن مريم الا رسول قدخلت من قبله الرسل وامه صديقة كانا
يأكلان الطعام ﴾ نص جليلنده انلرك اكل وشرب كبى حالات بشريه ايله
ابتلا واتصافلرينك خلاف اولوهيت اولديغنى بيانله انلرك عقائد باطله‌لرينى
رد وابطال بيوردى .

برده انلرك ظاهرا بومثللو اعراض بشريه ايله ابتلالرى عندالله
ترفيع مقام واعلاى درجات وتزييد اجر مكافاتلرينه باعثدر زيرا جناب
حقك نعم الهيه‌سى نامتناهيه‌در بناء على هذا ﴿ اشد البلاء على الانبياء ﴾
بيورلمشدر وبونلرك بومثللو حالات بشريه ايله اتصافلرى انجق ظاهر
حاللرنده‌در اما نظرگاه الهى اولان قلوب منورهٔ رسالتلرى دائما انوار
تجلئ الهى وآثار شوق محبت ربانيه ايله منور ومتلذذ اولمغله اصلا متأثر
اولمازلر .

﴿ وما ارسلناك الا كافة للناس ﴾ و ﴿ قل يا ايها الناس انى رسول الله
اليكم جميعا ﴾ نص جليللرى مضمونى اوزره مفخر موجودات عليه
افضل الصلوات واكمل التحيات افندمزك رسالتلرى كافهٔ ناسه شامل
اولديغى كبى ﴿ قل اوحى الى انه استمع نفر من الجن فقالوا انا سمعنا

قرآنا عجبا يهدى الى الرشد فآمنا به ولن نشرك بربنا احدا ﴾ مثللو آيت
جليله‌لرك مفادى و ﴿ اعطيت خمسا لم يعطهن قبلى كان كل نبى يبعث الى قومه
خاصة وبعثت الى كل احمر واسود ﴾ الى آخر الحديث حديث شريفى
مضمون منيفى اوزره طائفهٔ جنه دخى شاملدر .

اما حضرت سليمان عليه السلامك طائفهٔ جنه وسائره‌يه حكمى سياست
طريقيله‌در وكذا نوح عليه السلامك بعد الطوفان ير يوزنده موجود
اولنلره عموما مبعوث اولمسى اصل بعثتنده دكلدر بلكه ناسك همان نزدنده
بولنانلره انحصارى سببيله بعد الحادثه وقوع بولمشدر . و ﴿ منهم من قصصنا
ومنهم من لم نقصص عليك ﴾ آيت جليله‌سى مضمونى اوزره پيغمبران
عظام حضراتنك عددى معين دكلدر بناء على هذا تقرير ايمانده عدد
معينه قصر ايتميه‌رك حضرت آدمدن حضرت محمد عليه السلام وبونلرك
اراسنده نقدر پيغمبران عظام بعث اولندى ايسه جمله‌سنه ايمان ايتدم ديه‌رك
تعميم ايتملى زيرا ﴿ لانفرق بين احد من رسله ﴾ آيت جليله‌سى
مقتضاسى اوزره شرف نبوتله اتصافلرى جهتندن جمله‌سى بر اولوب ايمان
واعتقادده هيچ بريسنى ديكرندن تفريق جائز دكلدر .

انجق ﴿ تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض ﴾ نص جليلى مفادى اوزره
فضائل ودرجات جهتندن عندالله بعضيلرى بعضيلرندن افضل ﴿ وما ارسلناك
الا رحمة للعالمين ﴾ آيت كريمه‌سى مفهوم منيفى اوزره اشرف مخلوقات
عليه اكمل التحيات وافضل الصلوات افندمز جمله‌سندن افضلدر .

قرآن كريمده مفصلا اسم شريفلرى ذكر اولنان انبياى عظام ورسل
فخام حضراتنى مفصلا بيلمك لازمدر كه ﴿ آدم نوح هود ادريس صالح
ابراهيم اسماعيل اسحق يعقوب يوسف موسى هارون شعيب
زكريا يحيى عيسى داود سليمان الياس اليسع ذوالكفل ايوب يونس
لوط حضرت محمد ﴾ عليهم السلام حضراتنى بالاتفاق شرف رسالتله

مشرفلردر واما (ذوالقرنين وعزير ولقمان) ولاينله نبوتلری اختلافليدر .
﴿ انی خالق بشرا من طين ﴾ نظم جليلی مقتضاسی اوزره خلقت وكذا بعثت جهتندن ابتدالری حضرت آدم عليه السلام ﴿ وخاتم النبيين ﴾ نظم جليلی و ﴿ لانبی بعدی ﴾ حديث شريفی اقتضاسی اوزره منتهالری ﴿ وكنت نبيا وآدم بين الروح والجسد ﴾ حديث شريفی مفادی اوزره شرف نبوتله اتصافی جهتندن جملهسندن اقدمی حضرت (محمد) عليه السلام در .
﴿ كنتم خير امة ﴾ مضمونی اوزره امتی دخی سائر پيغمبرلرك امتندن خيرليدر ومعجزات باهرهسی دخی جمله پيغمبرلرك معجزهسندن اكثردر .

وجمله پيغمبران عظام حضراتی تبليغيله مأمور اولدقلری تبليغات الهيهيی مأمور اولدقلری وجهله تبليغ وايفا بيورديلر وجملهسی دعوالرنده صادق وحقی ناطق اولهرق ناسی دنيوی واخروی هردرلو مضرتدن تنفير وتبريد وخير ومنفعت جانبنه تشويق وترغيب ايدرك رشد وهدايته دعوت وارشاد بيورديلر .

انبيای عظام حضراتندن صكره افضل بشر صديق اعظم افندمز واندن صكره فاروق اعظم افندمز واندن صكره عثمان ذی النورين واندن صكره حيدر كرار افنديلرمز حضراتيدر رضوان الله تعالی عليهم اجمعين وخلافت جليلهلری دخی بو ترتيب اوزرهدر .

اصحاب كرامدن هيچ بريسی خيردن بشقهسيله ياد اولنماز وهيچ بريسی حقنده بغض وعداوة جائز دكلدر ﴿ رضی الله عنهم ورضوا عنه ﴾ نص جليلی ايله جناب حق جملهسندن راضی اولديغنی بيان بيورمشدر .
وانلره محبت حضرت پيغمبره محبتدر وانلره بغض وعداوة حضرت پيغمبره بغض وعداوتدر وانلره اذا حضرت پيغمبره اذا وحضرت پيغمبره اذی ايسه سوء خاتمهيه باعثدر نعوذ بالله تعالی ﴿ ابوبكر فی الجنة

وعمر فی الجنة وعثمان فی الجنة وعلی فی الجنة وطلحة فی الجنة والزبير فی الجنة وعبدالرحمن ابن عوف فی الجنة وسعد ابن ابی وقاص فی الجنة وسعد ابن زيد فی الجنة وابی عبيده بن الجراح فی الجنة ﴾ حديث شريفی مفادی اوزره بونلرك عموما وخصوصا اهل جنة اولملريله شهادت ايدرز .
وكذا ﴿ ان فاطمة سيدة نساء اهل الجنة وان الحسن والحسين سيدا شباب اهل الجنة ﴾ حديث شريفی مضمونی اوزره بونلرك دخی اهل جنة اولدقلرينه شهادت ايدرز بونلردن بشقه مخبر صادق طرفندن شهادت اولنمدقجه معين اولهرق هيچ بر شخصك اهل جنة ويا اهل نار اولملريله شهادت اولنهماز بلكه اهل ايمان اهل جنتدر واهل كفر اهل ناردر ديو شهادت اولنهبيلور .

اهل بيت رسول اللهدن سائر اهل ايماندن زيادة شفاعت مأمولدر هيچ بر ولی نبی درجهسنه بالغ اولهماز . زيرا انبيای عظام حضراتی خوف خاتمهدن امينلردر وجميع معاصيدن معصوملردر ووحی الهی ايله ومشاهدهٔ ملائكهٔ كرامله مكرملردر حالبوكه هيچ بر ولی حقنده بونلر متصور دكلدر .

{ فصل رابع }

(خوارق عاده بياننده در)

خوارق التی قسمدر ارهاصات . معجزات . كرامات . معونت . استدراج . اهانت . در ارهاصات قبل النبوة دعوی نبوته مقارن اولميهرق ايلروده شرف نبوتله مشرف اولهجقلرينه علامت اولمق اوزره ظهور ايدن خوارق عادهدر .

{ معجزه }

معجزه پیغمبران عظام حضراتنی دعوای نبوتلرنده تصدیق ایچون تحدی ومعارضه طریقیله دعوالرینه موافق اولەرق یدلرنده ظهور ایدن خوارقدر بو ایکیسی پیغمبرلره مخصوص اولوب اوچ قسمدر .

بریسی جوهر پاك رسالتلرنده ظهور ایدر نتکم پیغمبرمز حضرت محمد علیه السلامك نوع انسانك تولدلرنده کوبکندن کسدکلری شیدن خالی اولمسی ومختون اولەرق ولادت سعادتلری ومبارك کتفین رسالتلری اراسنده خاتم نبوتك شرفظهور بیورلمسی وارقەسنده بولنان کیمسەلری او کنده بولنانلر کبی کورمسی وجسم سعادتلرینك رائحهٔ طیبەسی حتی کچمش اولدقلری سوقاقلره دخی سرایت ایدرك تشریف رسالتلرینه علامت باهره اولمسی وحضرت آدم علیه السلامك ناصیهٔ سعادتلرنده لمعان ایدن نورنبوة ورسالتك متسلسلا انتقال ایدرك ناصیهٔ جلیلەلرنده ثبوت وتقرر ایلمسی کبی .

وبر قسمیدخی عفت واستقامت وشجاعت وسخاوت وسماحت وامانت وفصاحت وبلاغت وصدق وتواضع وشفقت واستجابت دعالری کبی صفات کمالیەده درجهٔ امکانك منتهاسنده بولنمسی کبی که ﴿ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾ برهان باهر العنوانیله خواجهٔ کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات افندمزك حائز اقصی الغایات اولدقلری مثبت ومدللدر .

بر قسمیدخی ذات وصفاتندن خارج اولەرق ظهور ایدن خوارقدر لیلهٔ سعادت ولادتلرنده اوثان مشرکینك سجدەیه وارملری وایوان کسرانك انهدامی وبیك سنەدنبرو منطفی اولمیان نار اهل فرسك سوکونمسی وحلیمهٔ سعدیەنك ولدینه وفا ایدەجك سودی یوق ایکن خدمت پرمیمنت حضرت پیغمبرك رضاعیله کندینك واختیار دوەسنك

سودلری کثرتله نزول بیورمسی وبونلرك نیجه ارهاصات خارقەلری خصوصیله بعد البعثت شرفوقوع بولان لایعد ولا یحصا معجزات باهرهٔ نبوتلری از جمله روزجزایەقدر میدان اعجازده اثبات مدعا ایتمکده اولان قرآن عظیم البرهان که هر بر آیت جلیلەسی جهات اعجازی اعتباریله نیجه معجزات باهرەیه متضمندر .

{ کرامات }

کرامات دعوایه مقارن اولمیەرق عارف بالله اولان مؤمن صالحك عندالله قدر عالی وشرف مقاملرینی اشعار ایچون یدلرنده شرفظهور ایدن خوارقدر حضرت سلیمان علیه السلامك وزیری آصف ابن برخیانك مسافهٔ بعیدەدن عرش بلقیسی عنایت الهیه ایله طرفة العینده حضور حضرت سلیمان علیه السلامه کتورمسی وفاروق اعظم افندمز حضرتلرینك نامهٔ سعادتلریله نیل مبارکك جریانی وکندیسی مدینهٔ منورەده منبر اوزرنده ایکن نهاونده بولنان عساکر اسلامی مشاهده بیورەرق (یا سارية الجبل) دیەرك طاغ ارقەسندن کلمکده اولان دشمندن قوماندانی بولنان حضرت ساریەیی تحذیر وایقاظ بیورمسی وحضرت ساریەنك دخی بوقدر بعد مسافەدن عین ساعتده کلام حضرت فاروق اعظمی استماع بیورمسی کبی اولیای کرام حضراتندن صدور ایدن بومثللو کرامات حقدر ومحضا منتسب ومعتقد بولندقلری پیغمبران عظام حضراتنك معجزەسیدر .

{ معونت }

دعوایه مقارن اولمیەرق بعض عوام اهل ایمانك کرفتار اولدقلری مکاره ومضایقدن خلاصلری خصوصنده وقوعبولان خوارقدر .

{ استدراج }

طغيان وضلالتده زياده ايدرك تشديد عذابلرى ايچون اصحاب كفر ومعاصينك مرام ومقاصدينه موافق اوله‌رق ﴿ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ﴾ نظم جليلى مقتضاسى اوزره ظاهر اولان خوارقدر .

{ اهانت }

اهل كفر ومعاصى‌يى تكذيب واهانت ايچون مقصودلرينك خلافنه اوله‌رق ظهور ايدن خوارقدر مسيلمة الكذابك بر كوزى عليل اولان كيمسه‌نك علتنك مبدل صحت وعافيت اولمسيچون دعا ايتديكنده عكسنه اوله‌رق ديكر صاغلام اولان كوزينكده خى عليل اوله‌رق رزيل ورسواى عالم اولمسى كبى ايشته بومثللو خوارقك جمله‌سى محضا جناب حقك آثار قدرة الهيه‌سى اولوب اسباب عاديه ايله تحصيلى قابل دكلدر اما سحر اسباب عاديه اوزره ترتب ايدن امور عاديه‌دن اولمغله هر كيم اول سببلره مباشرتله اجرايه اختيارينى صرف ايلسه عقبنده بطريق جريان العاده جناب الله خلق وايجاد بيوره‌جغى جهتله امور ممكنه‌دن اولوب خوارق قبيلندن دكلدر .

{ فصل خامس }

(شرائط معجزه بياننده‌در)

خوارق سائره‌دن امتيازى ايچون معجزه‌نك بر طاقم شرطلرى واردر

اكا معارضه ممتنع اولملى يعنى ديكرلرى مثلنى اتياندن عاجز اولملى وخلقك طلبنه مقارن اولملى لكن صراحة طلب شرط دكلدر بلكه قرائن احوال كافيه‌در مطلوبه موافق اولملى مثلا معجزه طلب اولندقده شو ميتك دعوامى تصديق معجزه‌مدر ديدكده اول ميت ديريله‌رك دعواسنده كاذبدر ديو تكذيب ايلسه مجرد ديرلمسى وتكلم ايلمسى معجزه دكلدر زيرا مطلوب اولان دعواسنى تصديقيدر اما معجزه‌م شو ميتك ديريلمسيدر ديمش اولسه‌ده اول ميت ديريله‌رك تكذيب ايلسه ينه معجزه‌در زيرا مطلوب اولان ديرلمسى ايدى وقوع بولدى اما ديريلدكدنصكره مختاردر ديلرسه تصديق ايدر وديلرسه تكذيب ايدر اعجازه منافى دكلدر .

{ فصل سادس }

معجزه مثلنى اتياندن عاجز قيله‌رق انبياى عظام حضراتنى تصديق الزام اولمغله هر پيغمبرك معجزه‌سى اكثريا قومى ايچنده اك زياده كسب اشتهار وكنديلرنجه مابه الافتخار اولان حالات قبيلندن اولور مثلا قوم موسى اره‌سنده سحر نهايت درجه‌يه واره‌رق هركس انده مهارتله افتخار ايدرلردى حضرت موسى عليه السلام عصاى سعادتلرى معجزهٔ باهره اوله‌رق سحره‌نك سحرلرى كبى اژدرهايه منقلب اولوب سحره‌نك سحرلرينى برآنده يودوب ميدانده هيچ اثرلرينى براقمينجه معجزه اولديغى تحقق ايلدى .

حضرت عيسى عليه السلام زماننده فن طب ترقى ايدرك هركس آنكله افتخار ايدرلردى لكن انادن طوغمه كوزسزلرك كوزينى اچقدن واولمش اولان موتايى احيا ايدوب ديريلتمكدن هركس عاجز ايكن حضرت عيسى

عليه السلام اذن الهى ايله معجزه اولەرق بونلرى وجوده كتورنجه هركس ملزم اولەرق تصديقه مجبور اولديلر .

وعصر سعادت حضرت پيغمبريده دخى فصاحت وبلاغت ترقى ايدرك هركس آنكله افتخار وميدان مسابقته چيقماق اوزره پك چوق مكافاتلر تدارك وتعيين ايلمشلر ايدى فصاحت وبلاغتى درجهٔ امكانك منتهاسنده بولنان قرآن باهر البرهان شرفنزول ايدرك ﴿ وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ ﴾ خطاب اعجاز نصابيله ميدان معارضه وتحدى يه دعوت و ﴿ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴾ نص جليل اعجاز افزاسيله طاقت بشريه نك خارجنده محضا قدرهٔ قاهرهٔ جناب كبريانك برهان باهرى اولديغنى اظهار واعلان .

و ﴿ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ ﴾ نص جليلى مقتضاسى اوزره اشبو قرآن ساطع البرهان تصديق نبوت ورسالتلرى خصوصنده اعجازه كافى ايكن محضا الطاف الهيهٔ غير متناهيه لرندن اولەرق نيجه معجزات باهره عنايت واحسانيله دخى شان جليل رسالتلرينى اعزاز ونوع مكلفينى معارضه ومقابله دن اعجاز بيورمشدر زيرا

﴿ دَعْ مَا ادَّعَتْهُ النَّصَارٰى فِى نَبِيِّهِمْ   وَاحْكُمْ بِمَا شِئْتَ مَدْحًا فِيهِ وَاحْتَكِمْ ﴾

﴿ فَاقَ النَّبِيِّينَ فِى خَلْقٍ وَفِى خُلُقٍ   وَلَمْ يُدَانُوهُ فِى عِلْمٍ وَلَا كَرَمِ ﴾

مقتضالرى اوزره اشرف مخلوقات عليه افضل الصلوات واكمل التحيات افندمز مخلوق ايچون قابل تصور اولان كمالات وفضائلك منتهاسنى حائز اولدقلرى كبى او نسبتده مظهر الطاف الهيه بيورلمشلردر .

{ خاتمه }

مفخر موجودات عليه افضل الصلوات واكمل التحيات افندمز حضرتلرينك معراج باهر الابتهاج رسالتلرى بياننده اولوب اوچ درجه در

برنجيسى ﴿ سُبْحَانَ الَّذِى اَسْرٰى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصٰى ﴾ نظم جليلى مفهومى اوزره اويانق اولديغى حالده مبارك جسد سعادتلريله مسجد حرامدن مسجد اقصايى تشريف رسالتلرينه اسرا دينوركه نص جليل مذكور ايله ثابت اولديغيچون انكارى موجب كفردر .

ايكنجيسى مسجد اقصادن جانب سمايه عروجلرينه معراج دينوركه خبر مشهور ايله ثابت اولديغيچون انكارى موجب ضلالدر .

اوچنجيسى سمادن الى ماشاء الله تعالى سير وتماشالرى خبر آحادله ثابتدر ايشته بووجهله واقع اولان اسرا وعلى الاطلاق معراج باعث الابتهاجه ايمان فرض عيندر زيرا عقلا ونقلا ثابت اولديغى كبى انكارى موجب انكار نبوت اولمغله كفرى ضروريدر صفات بارى بحثنده بيان اولنديغى اوزره جناب حقك قدرتى مقتضاى ذاتى وجميع ممكناته تعلقى مقتضاى امكان ممكنات اولمغله بروجه بيان معراج كزينك ذاتا امكانى بديهى اولديغى كبى امكان وقوعى دخى فنا وبالفعل وقوعى عقلا ونقلا ثابتدر .

{ فنا ثبوتى }

شويله دركه كرك فلكيات وكرك سه عنصريات هر بر جسم قبول اعراضده مساويدر يعنى بر جسم حقنده وقوعى متصور اولان هر بر حالات وآثارك ديكرى حقنده دخى وقوعى ملحوظدر . بناء على هذا اجرام سماويه نك خرق والتيامى قبولى دركار اولمغله وقوع معراجه مانع ومنافى دكلدر . اصول فن حكمت اوزره بر كيمسه كوزينى اچديغى آنده كوزندن ظهور وخروج ايدن شعاعك او آنده افلاكه قدر اولان مسافه يى قطع ايدرك رؤيتك حصولى . وقوهٔ الكتريقيه ايله كرهٔ ارضك

بر نقطه‌سندن بدأ ایله بلا فاصله عین نقطه‌یه قدر تمدید اولنان تلغراف خطنك بر اوجندن تحریك اولندقده پك از بر زمانده اوبر اوجنه حرکه‌نك وصولی . کذلك اجرام سماویه‌دن مثلا شمسك قطری یعنی بر اوجندن دیکر اوجنه قدر اولان بعد و‌مسافه‌سی کرهٔ ارضك مسافهٔ قطریه‌سندن پك چوق زیاده ایکن طلوعی زمانده نهایت نقطه‌سی بدایت نقطه‌سنك موضعنه ثانیه‌دن آز بر زمانده وصولی بالهندسه ثابت اولدیغی کبی کرهٔ ارضدن عرش اعظمه قدر اولان مسافه ایسه فلك اعظمك بوقدر آغر حجمیله اون ایکی ساعتده قطع ایلدیکی نصف دائره مسافه‌سنك همان ثلثی نسبتنده اولدیغی فنا ثابت اولدیغی حالده جسد پاك حضرت سلطان کونینك بر کیجه‌نك بربلو کنده سیر و تماشا بیوردیغی مسافه‌یی قدرت باهرهٔ جناب جناب باری و عنایت بالغهٔ الهیه ایله قطع ایتمسنك دکل امکانی بلکه بالفعل وقوعی جای شك واشتباه دکلدر .

اما حضرت عایشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنها حضرتلرندن روایتله حضرت پیغمبرك معراج ذوی الابتهاجی روحانیدر . زیرا جسم پاك حضرت پیغمبری اصلا غائب اولمدی بیورلمسی معراج روحانی‌یی بیاندر . زیرا مشار الیها حضرتلری ولادهٔ نبویه‌نك قرق بشنجی سنه‌سی مهد وجودی تنویر بیوروب حالبوکه معراج جسمانی هجرت نبویه‌دن بر سنه اقدم یعنی ولادهٔ نبویه‌نك اللی ایکنجی سنه‌سی رجب شریفك یکرمی یدنجی کیجه‌سی شرف وقوع بولمغله مشار الیهانك یدی یاشنده اولمسی و رسول اکرم افندمز حضرتلری ایسه کندیلرینی مدینهٔ منوره‌ده طقوز یاشنده شرف ازدواجله مشرف بیورمقله جسم پاك حضرت پیغمبرینك عدم غیبوبتیله مقصود شریفلری بعد الازدواج وقوعبولان معراج روحانی‌یی بیان اولدیغی تحقق ایدر . زیرا معراج جسمانی زمانده نزد پاك حضرت پیغمبریده دکل ایدیلر . ولو سلم جسم پاك رسول الله روح رسول اللهدن غیبوبت ایتمدی دیمك

اولمغله معراج جسمانی‌یی اثبات اولور و امر معراجك خبری شایع اولدقده اکثر ناسك انکاره قیامی خصوصیله بر طاقم ضعیف الایمان اولان کیمسه‌لرك ارتدادی معراجك جسمانی اولدیغنه برهان قاطع عقلیدر . زیرا معراج روحانی رؤیا قبیلندن اولمغله جای انکار دکلدر .

رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلرینك لیلهٔ معراج باعث الابتهاجده مکان و جهات و سائر کیفیاتدن منزه اوله‌رق جناب حقی کوردیکی اتفاق اهل سنتله ثابت اولوب لکن رؤیت بصریه ایله‌می یوقسه قلبیه ایله‌می اختلاف اولنمش ایسه‌ده علامهٔ تفتازانی شرح عقائد نسفیده قلبیه اولمسنی ترجیح و تصحیح بیورمشدر .

{ باب خامس }

(یوم اخرته اعتقاد اهل سنت بیانده‌در)

یوم اخرتك تحقق و وقوعی و احوال قبر و قضا و قدر یعنی خیر و شر جمله‌سی جناب حقك مشیئت و اراده‌سیله اولدیغی حقدر .

{ ایضاح }

زیرا تکلیف الهیه ایله مکلف اولان انس و جندن هر بریسی هدایت ویا ضلالت طرفنی اختیار ایتمك مقتضای ارادهٔ جزئیه اولمغله کندی اراده‌لریله بر طرفی ترجیح و بو حال اوزره اکمال انفاس ایده‌جکلری و بالفرض الی الابد حال حیاتده برقرار اولسه‌لر بولندقلری حال هدایت و سعادت ویاخود ضلالت و شقاوتده مصر اوله‌جقلری ازلده جناب حقك معلومی اولمغله هدایت و سعادت جانبنی ترجیح ایدنلره مقتضای لطف و کرمی اوله‌رق مکافات و ضلالت و شقاوت جانبنی اختیار ایدنلره

موجب عدليله مجازات ایچون مزرعهٔ آخرت اولان دنیانك انقضاسنه قدر بعدالوفات قبرلرنده مقتضای عملری اوله‌رق متنعم ویا معذب اولان مكلفیندن سعدانك بعضیسی ابتداءً وبعضیسنی بعدالمناقشه مؤبداً جنات عالیاتده ایواواسكان ومظهر عفواولمیان اهل ضلالك جمله‌سنی جهنمده ابقا ایدرك قرین نیران بیوره‌جغی كونه یوم آخرت دینورکه (كل نفس ذائقة الموت) مقتضاسنجه هر شخصك وفاتی آننده‌ن (فریق فی الجنة وفریق فی السعیر) سری ظهور ایدرك اهل جنت جنته واهل نار ناره كیدنه قدر نیجه عقبات مدهشه واردركه مبدئی احوال قبریعنی هر موتا بولندقلری حال و محلده منكر ونكیر نامنده ایكی ملك طرفندن ربلرندن وپیغمبرلرندن ودینلرندن سؤال اولنه‌رق اهل جنتك نعمت وراحته نائل واهل نارك عذاب وعقابله خائف وهائل اولملری حقدر .

{ تنبیه }

اكثر موتا قبرده بولندقلری واكثریسی اهل عذاب اولدقلریچون تغلیب طریقیله عذابك ذكریله تنعیمدن اكتفا ایلدكلری كبی عذابی دخی قبره نسبتله عذاب قبر دنیلور ایسه‌ده مقصود بعدالوفات قبل الحشر هرنه حالده اولورسه اولسون وهر نره‌ده بولنورسه بولنسون عذاب ویا تنعیم موتا دیمكدر . زیرا بونلر قبره مخصوص اولمدیغی كبی احوال مذكوره دخی یالكز عذابه‌ده منحصر دكلدر. بلكه بعدالوفات ایستر قبرده بولنسون وایسترسه دكز ویا سائر حیوانات قرننده بولنسون اهل معصیت ایسه مظهر عفو باری اولمیانلرك معصیتلری نسبتنده تعذیب واهل طاعات ایسه‌لر تفضلا اضعاف مضاعفیله تنعیم اولنه‌جقلری حقدر دیمكدر .

زیرا جناب الله ﴿ اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴾ بیورمشدر . ورسول اكرم نبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز دخی ﴿ القبر روضة من ریاض الجنان او حفرة من حفر النیران ﴾ بیورمشدر .

الم عذاب ولذة نعمتی حس وادراك ایتمك هر نقدر حیاته متوقف

ایسه‌ده حیاتك تحقق مزاج وبنیه‌یه متوقف دكلدر . زیرا روحك بدندن خروجیله بالكلیه علاقه‌سی كسیلمز بلكه اجزای اصلیهٔ بدنه نوعما تعلق باقی قالمغله سؤآل وجوابی ولذت نعمت والم عذابی حس ایدر .

وحال حیاتده بولنانلرك اثرینه واقف اولملری لازم دكلدر زیرا عدم وقوف عدم وقوعی ایجاب ایتمز مثلا بر كیمسه اویور ایكن كوزلری قپالو وهیچ بر عضونده اثر سرور وتلذذ ویا غم وعذاب حس اولنمدیغی حالده نیجه مطلوبه موافق رؤیالر كوره‌رك همان ذوق جنته قریب ذوق وانبساطله متلذذ ومنبسط ونیجه مدهش ومخوف رؤیالر كوره‌رك اهل نارك جهنمده مشاهده ایتدكلری عذابه قریب عذابله متأثر اولور حالبوكه نائم مذكورك یاننده بولنوب جمیع اعضاسنی رأی العین مشاهده ایدن كیمسه‌لر اویویان كیمسه‌نك بو حالنه واقف دكللردر .

{ باب سادس }

(قضا وقدره اعتقاد بیاننده‌در)

قدر یعنی خیر وشر هرنه واقع اولورسه ﴿ وما یشاؤن الا ان یشاء الله ﴾ و ﴿ قل كل من عندالله ﴾ نص جلیللری مفادی اوزره جمله‌سی انجق جناب حقك اراده ومشیتی مقتضاسی اوله‌رق خلق وایجادیله‌در خلق وایجاد خصوصنده عبدك اصلا مدخل وتأثیری یوقدر زیرا (قضا) اشیانك لا یزالده نه وجهله اوله‌جق ایسه اول وجهله اولمسنه ارادهٔ الهیه‌نك تعلقندن و (قدر) دخی اشیانك ارادهٔ مذكوره‌نك وفقنجه قدر مخصوص اوزره اوقات معینه‌سنده آناً فآناً ایجادندن عبارتدر شو قدر واركه قدر قضایه وقضا دخی علمه وعلم دخی معلومه تابع اوله‌رق بر كیمسه‌نك سعادت وشقاوتی استعداد ازلیسی موجبنجه ارادهٔ جزئیه لایزالیهٔ غیر مخلوقه‌سی

مقتضاسندن اولمغله هيچ بر فرده افعال اختياريه‌سنده جناب حقدن اصلا وقطعا شائبهٔ جبر واكراه تصور اولنه‌ماز .

{ خاتمه }

(بعث يعنى بعد الموت حشر جسمانى وبعد الحشر سؤال وحساب وميزان)
(وكتاب وحوض كوثر وصراط وجنت وجهنم كبى احوال آخرتك)
(حقيتى بيانده‌در)

﴿ كل شئٍ هالكٌ الا وجهَهُ ﴾ نص جليلى مقتضاسى اوزره جناب حقك ذاتى وصفاتندن بشقه هر شى هالك يعنى انتفاع اولنماز صورتده هيئت ذاتيه‌سندن چيقه‌جقدر بو وجهله هلاك حيوانى ايسه ﴿ كل نفس ذائقة الموت ﴾ نص جليلى مضمونى اوزره موتى طاتمغله يعنى روحك بدنندن ازاله‌سيله ذى روحك حياتى زائل اولنجه وجود حيوانى‌يى تركيب ايدن اجزانك امتزاج وبقاسى مختل اوله‌رق بالضرورة طاغلمش اولان اجزاى اصليه‌لرى ﴿ ثم انكم يوم القيمة تبعثون ﴾ نظم جليلى مضمونى اوزره جمع ايديله‌رك ﴿ قل يحييها الذى انشأها اول مرة ﴾ نص قاطعى مفادى اوزره تكرار انشا اولنان جسدلرينه ﴿ ونفخ فى الصور فاذاهم من الاجداث الى ربهم ينسلون ﴾ نظم كريمى مفهومى اوزره روحك نفخ واعاده‌سيله تعلق تام پيدا ايدرك جمله‌سى احيا وميدان حشرده حشر وجمع اوله‌جقلرى حقدر .

زيرا حشر اجساد ذاتنده ممكن اولوب بالفعل وقوع بوله‌جغى نصوص قاطعه ناطقه اولمغله ايمان واعتقادى ضرورات دينيه‌دندر بو وجهه بيان حشر جسمانينك وقوعى محقق ايسه‌ده كيفيت وقوعى نص جليل الهى ايله معين اولميوب بلكه ايكى طريقه محتملدر برنجيسى بيان اولنديغى وجهله امواتك اجزاى اصليهٔ متفرقهٔ موجوده‌لرى جمع وتأليف اولنه‌رق ارواحك ابدانه اعاده‌سيله اولمق .

ايكنجيسى اجزاى معدومه‌نك اعاده‌سيله ارواحك ارجاعى طريقيله اولمق شو ايكى طريقدن هر ايكيسى ده بيان اولنديغى وجهله ذاتنده ممكندر هله طريق اوله كوره درجهٔ بداهتده‌در زيرا هيئت تركيبيه‌سى مختل اولان ميتك اجزاى متفرقهٔ موجوده‌سنك هيئت اصليه‌سنه ارجاعه قابليتى بلاسبق ماده وجوده قابليتندن دهازياده اولمغله بر ممكنى بلا مادة يوقدن وار ايتمكه قادر اولان جناب حقك اول ممكنك اجزاى موجودهٔ متفرقه‌سنى جمع وتركيب ايدرك روحلرينى اعاده‌يه قادر اوله‌جغى اولويتله ثابت اولديغى امر ضروريدر .

ايكنجى طريقه كوره دخى امكانى مسبوق بالوجود اولان ممكنك تكرار ايجاده قابليتى صرف معدومك قابليتندن دهازياده اولديغى دخى بياندن مستغنيدر .

{ خلاصه }

مطلوب اولان حشر جسمانينك بيان اولنديغى اوزره شو ايكى طريقدن هانكيسيله اوله‌جغنه دائر دليل شرعى يوق ايسه‌ده هر ايكيسيده امور ممكنه‌دن اولوب تحقق وقوعى ادلهٔ شرعيه‌دن كتاب وسنت واجماع امتله مبرهن وثابت اولمغله اعتقادى فرائض دينيه‌دندر .

ديباجهٔ كتابده بيان اولنديغى اوزره خلقت عالمده حكمت الهيه معرفة الوهيت بارى وآنك اوزرينه ترتب ايده‌جك نتايج تكاليف آلهيه اولمغله هر بر مكلفك خير وشر افعال اختياريه‌سنده فرق وتفاوتى حسبيله هر بريسى كندى مرتبه‌سنى بيلوب ﴿ لئلا يكون على الله حجة ﴾ نص جليلى مفهومى اوزره هر بريسى كندى مقتضاى عمللريله ملزم ومؤاخذه اولنمق مقتضاى حكمت وموجب مشية آلهيه اولوب بو ايسه هر شخصك بدايت تكليفندن نهايت عمرينه قدر خير وشر كنديسندن صدور ايدن افعال اختياريه‌نك ضبط ومحافظه‌سنه متوقف اولوب افراد بشر ايسه بونه قادر اوله‌ميه‌جقلرى جهتله ﴿ كراما كاتبين يعلمون ماتفعلون ﴾ منطوق منيفى اوزره هر شخصه مؤكل اولان ملكلر طرفندن ضبط وتحرير اولنان

اعمال عبادك دفتری ﴿ونخرج له یوم القیمة کتابا یلقاه منشورا﴾ آیت جلیله‌سی مفهومی اوزره موقع محاسبه‌یه قونوب ﴿واما من اوتی کتابه بیمینه فسوف یحاسب حسابا یسیرا﴾ نظم جلیلی مقتضاسی اوزره سعدانك دفتر اعمالی صاغ طرفلرندن عنایت واحسان اولنه‌رق مبشر بالجنة ﴿واما من اوتی کتابه وراء ظهره﴾ مفهوم جلیلی ایجابنجه اشقیانك دفتر سیئاتی وراء ظهرندن ویریله‌رك علی رؤس الاشهاد محاسبه ومؤاخذه اولنوب بعده ﴿والوزن یومئذن الحق﴾ مضمون جلیلی اوزره هرکسك صحایف اعمالی موازنه وعالم حیاتده هرکسه عنایت ازلیهٔ آلهیه اولان اعمار واموال وسائر اعمال وافعال اختیاریه‌سنك کیفیتی طرف آلهیدن برر برر سؤال ومحاسبه اولنوب بعده هرکس مقتضای عملریله معامله اولنمق اوزره ﴿وان منکم الاواردها﴾ مفادنجه قیلدن اینجه قلینجدن کسکین اوله‌رق جهنم اوزره قورولمش اولان صراط یعنی کوپری‌یه سوق اولنه‌رق ﴿فریق فی الجنة وفریق فی السعیر﴾ موجبنجه اهل جنت حوض کوثردن اروا ایدیله‌رك واصل سمت سلامت وسعادت واهل نارك جهنمه اردی واسقاط اولنه‌جغی نصوص قاطعه ایله ثابت اولدیغیچون اعتقادی فرائض دینیه‌دندر .

﴿اعدت للمتقین﴾ و ﴿اعدت للکافرین﴾ مثللو آیت جلیله واحادیث نبویه وقصهٔ آدم وحوی علیهما السلام حضراتیله دار نعیم اولان جنت ودار عذاب اولان جهنم الآن موجود وباقی اولوب کندولرینه واهللرینه فنا طاری اولمیه‌جقدر .

زیرا جناب الله کرك اهل جنت و کرکسه اهل نار حقنده ﴿خالدین فیها ابدا﴾ کبی نصوص محکمهٔ قطعیه ایله خلود وتأبیدلرینه حکم بیورمشدر جمله‌سی نصوص قاطعه ایله ثابت اولدقلریچون اعتقادی فرائض دینیه‌دندر

والحمد لله علی التمام بحرمة سید الانام علیه افضل الصلوة واکمل السلام

رسالهٔ عقائد الاسلام

مجلس تدقیقات شرعیه اعضاسندن ابراهیم ناطقی افندینك
علم كلامدن انجق عقائد اهل سنت والجماعتی مختصر
اثباتده كافی ادله سیله برابر لسان عذب عثمانی اوزره
قلمه آلدیغی رسالهٔ مطبوعه سیدر

فی ٣ محرم سنه ١٣٠٠ و ٦٨٢ نومرولو معارف
نظارت جلیله سنك امتیازلی رخصتنامه سیله

درسعادت

(مطبعهٔ عثمانیه)

٥٢ فصل ثانی حشر اجسادڭ امکان ووقوعنڭ بیاننده در
٥٣ فصل ثالث جنت وجهنمڭ بیاننده در
٥٤ فصل رابع ثواب وعقابڭ بیاننده در
٥٦ فصل خامس شفاعتڭ بیاننده در
٥٧ فصل سادس توبه‌نڭ بیاننده در
٥٧ فصل سابع موتایی قبرده سؤال ایچون احیا وتنعیم وتعذیبڭ بیاننده در
٦٠ فصل ثامن سائر سمعیاتڭ بیاننده در
٦٤ باب ثالث ایمان وکفر وبونلرڭ احکامنڭ بیاننده در واوچ فصله مشتملدر
٦٤ فصل اوّل حقیقت ایمانڭ بیاننده در
٦٦ فصل ثانی ایمانڭ زیاده ونقصانی قبول وعدم قبولنڭ بیاننده در
٦٧ فصل ثالث کفرڭ بیاننده در
٦٨ باب رابع امامت عظمی وخلافت کبری بیاننده ودرت فصله مشتملدر
٦٨ فصل اوّل نصب امام امت اوزرینه واجب اولدیغنڭ بیاننده در
٧٥ فصل ثانی صفات ائمه وشروط امامتڭ بیاننده در
٧٧ فصل ثالث امامتڭ حصول وثبوتنی مفید اولان اسبابڭ بیاننده در
٧٨ فصل رابع بعد وفات النبیّ صلی الله تعالی علیه وسلم امام برحقڭ بیاننده در
٨٤ خاتمه بعض مسائل بیاننده در

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حمد بی غایه وشکر بی نهایه اول خالق ذو الجلاله مخصوصدر که ارسال رسل وانزال کتب ایله طریق حق وصراط مستقیمی اظهار وبیان ایلدی ❋ وافضل صلوات واکمل تسلیمات اول مفخر مخلوقات وسرور مکوّنات اوزرینه اولسون که وجه ارضی نور ایمان ایله منوّر ودین اسلامی اطراف واکنافه نشر واعلان ایلدی ❋ ودخی آل واصحابنه اولسون که آنلر پیشوای سبیل تقوی ونجوم هدی ومقتدای اهل ایمان اولدیلر * معلوم اوله که مقلدڭ ایمانڭ صحت وعدم صحتنده علماء اعلام ومشایخ اسلامڭ اختلافلری مشهور ومعروفدر هر نقدر مختار اولان صحت ایسه‌ده لکن واجب اولان استدلالی ترك ایتدیکی ایچون آثم اولدیغنده اختلاف واشتباه یوقدر وادله اساس عقائد بولندیغندن دلیلسز اعتقاد اساسسز

بيت مثابه سنده اولوب شك وشبهه نك عروضى ايله معرض اختلال
وزوالده اولمغله اندك بر تشكيك وجزئى بر شبهه ايرادى ايله
تغير وتبدلندن امنيت حاصل اولمازمع هذا زمانه مزده هم ضال
وهم مضل اولان اهل فساد وشياطين الانس هر طرفده كثير
ومنتشر اولوب اهل اسلامك جاهل اولنلرينى اضلال
واغوا صددنده بولندقلرندن لابدركه هر شخص اوزرينه واجب
اولان استدلالى ترك ايتميوب انلرك شرلرندن دخى امين اولمق ايچون
عقائدينى ادله سيله تعلم ايدوب تحصيل يقين وتسديددين مبين
ايده لر وادله يه مشتمل اولان كتب كلاميه لر تمامى عربى العباره
وآنلردن استفاده منتهى يه مخصوص اولديغندن لسان تركى
اوزره ادله يه مشتمل بر رساله تحرير ايلدم كه اخوان دين فى الجمله
سهولت ايله تعلم دين وتحصيل يقين ايده لر زيرا بو رساله نك قرآءت
وتعلمى ايله تصحيح اعتقاد وتحصيل يقين مدة قليله ظرفنده اولوب
كتب عربيه دن استفاده وتحصيل يقين مدة مديده وزمان كثيره
توقف ايدر زيرا آنلردن استفاده علوم عربيه ده ملكه ومهارتسز
ميسر وحاصل اولماز * واجب تعالى حضرتلرى پادشاه عالمپناه
ولى نعمت بيمنتمز افندمزك عز واقبال ايله عمر وشوكتنى مزداد
وتخت سلطنتنده دائم وبرقرار بيورسون ناصر دين وغياث
مسلمين ومحب عارفين وفاضلين ومتدين بر ذات حميده صفات
بولنديغندن دائما بو امل وامنيه ده اولديغى تفرس اولنمغله بو امر
اوزرينه اقدامه اجتسار اولندى * عبد داعيلرى ايسه هر حالده
وهر آنده شوكتلو افندمزك اطول عمر ايله معمر اعداسى واعداء

دین اوزره منصور ومظفر وکامیاب و بر مراد اولمق دعاسنه
اشتغال وقبولنی مجیب الدعوات وواهب المسؤلات
اولان واجب تعالی حضرتلرینك درکاهندن تضرع
ونیاز ایدرم
تقبل الله تعالی بقبول حسن

تمت

م

رسالة
عقائد الاسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد الله الذى اسس قواعد عقائد الاسلام على الكلام * ووفق لتحقيق مسائله وتدقيق دلائله العلماء الاعلام ۞ والصلاة والسلام على نبينا محمد المبعوث الى كافة الانام * لتبيين ما نزل اليهم ودعوتهم الى دار السلام ۞ وعلى آله واصحابه الذين بذلوا جهدهم فى اجراء الاحكام واشاعة الاسلام * والتابعين لهم بالبرّ والاحسان الى قيام الساعة وساعة القيام (وبعد) فيقول العبد المذنب الذليل المحتاج الى عفو ربه الجليل ابراهيم الناطق الشروانى لما شاع فى اكثر ابناء الزمان البدعة والضلالة والعصيان * وسلكوا مسالك الشرّ والخذلان * ولم يذهبوا مذاهب البرّ والاحسان * واتبعوا خطوات الشيطان * ولم يقتدوا بآيات القرآن * بل سعوا فى اضلال اهل الايمان * وافساد عقائد من خلا عن الاتقان * وتبديل دينهم الاسلام الى سائر

الاديان * ولم ار فى ايدى الناس من كتب الكلام والاساس * ما يسهل منه الاخذ والاقتباس * اذ كل ما رأيته من الرسائل التركية خال عن البرهان والقياس * اردت ان اكتب رسالة بلسان تركى فى الكلام * مسائلها مدللة على التمام * ليفيد اليقين والرسوخ والاحكام * ونويت تسميتها بعد الاتمام * بعقائد الاسلام * واكتفاء بحصول المرام * ولم ارد اطناب الكلام * اذ طول الكلام ينجرّ الى الملام * هدية لمن تخلى عن الاعتساف * وتحلى بالانصاف والانصاف * بجلائل الاوصاف (شعر) لا يدرك الواصف المطرى خصائصه * وان يكن سابقاً فى كل ما وصفا * الا وهو السلطان ابن السلطان ابن السلطان السلطان الغازى ❊عبد الحميد❊ خان لا زال شموس دولته ساطعة * واقمار سلطنته طالعة * ما دامت الافلاك دائرة * والنجوم سائرة * وزاد الله تعالى عمره واجلاله وعزه واقباله واولاده واحفاده واعوانه وانصاره * اذ معظم مقاصده تصحيح الاعتقاد للعباد * وتسهيل المأخذ للارشاد * يسر الله تعالى آماله * وجعل الى كل خير ماله * آمين يا مجيب السائلين وافوّض امرى الى الله ان الله بصير بالعباد * وها انا اشرع فى المقصود * بعون الملك المعبود * الرسالة مرتبة على مقدمة ومقالتين وخاتمة * يعنى بو رساله بر مقدمه وايكى مقاله وبر خاتمه اوزرينه ترتيب اولنمشدر

مقدمة

بو مقدمه علم كلامك فوائدى وعلم حادثك اسباى بيانندهدر * علم كلام بين العلوم لب الالباب * ومنظور نظر اولى الالباب * وشرفى مانند آفتاب عالمتاب * وفوائدى خارج حوزهٔ حساب * اولديغندن

باتوفیق ملهم صدق وصواب * سرلوحهٔ حسن خطاب * ایچون عوائد
جلیله لرندن برنبذه نك تحریرینه شتاب اولندی * معلوم اوله که
علم توحید مطالب یقینیه ومبنای علوم دینیه واس اساس
احکام شرعیه اولمغله درر شاهوارلری کرانبها وجهات شرف
کثیره وثمرات اثیره لری بی منتها اولدیغی اظهر من الشمس وابین
من الامس ایسه ده لکن طالبینه ازدیاد شوق ورغبت ایچون
غایات عدیده واغراض سدیده لرندن برمقدارینك ذکر وایرادی
مناسب مقام کورندی تاکه طالب راغب اولنلره آنلرك تصوّر
وملاحظه سیله میل ورغبت زیاده اولوب تحصیلنده تشمیر ساق
مقدرت ایله جدّ وجهد ایده لر وسعی وغیرت وبذل همت ایتمه ده
تقصیر ایتمیه لر ابتدا اشبو علمك فوائدجه سی جمله سندن بری حضیض
تقلیددن اوج ایقانه وقعر جهلدن ذروهٔ عرفانه ترقی وعروج
ودیکری دخی اقامهٔ حجت وایضاح محجت وتفصیل دلائل ایله
الزام معاندین وارشاد مسترشدین وآخری دخی تیشهٔ شبه مبطلین
ایله مختل ومنثلم اولمقدن اساس دین مبینی تحصین وتأمین ورابعی
دخی سائر علوم شرعیه یی آنك اوزرینه بنا وتأسیس وآنلری
اول علم اعلیدن اخذ واقتباس وخامسی دخی تسدید اعتقاد
واخلاص نیتدر که اعمالك درکاه الوهیتده قبولنه بونلر ایله
رجا وامید اولنور وبومجموعك نتیجه سی سعادت دارینه درکه
اقصی المطالب ومنتهی الاغراض وغایة الغایاتدر * زیراکه مقاصد
دینیه ومطالب دنیویه یی جامع برفائده درکه فوقی متصوّر دکلدر
تقریر سابقدن بروجه ایقان ظاهر ومنکشف اولدیکه علم کلامی

اتقان فرض کفایه اولوب بعض مستعدّین اوزرینه تحصیلی
لازم و واجبدر که حین حاجتده اقامهٔ حجت وایضاح محجت
وتفصیل دلائل ایله دفع شبهه ایتمکه مقتدر اوله لر حتی فقهای
عظام رحمهم الله تعالی بیورمشلرکه امام وقت وخلیفهٔ عصر اوزرینه
هر برمسافهٔ قصرده بووصفله موصوف یعنی علم توحیدی عالم متقن
ومتبحر اولان ذاتك نصب وتعیینی که اکه منصوب للذب تسمیه اولنور لازم
وواجبدر ومسافهٔ عدوایی عامه نك محتاج اولدقلری ظواهر
احکام شرعیه یی عالم اولان ذاتدن اخلا امام اوزرینه حرام
اولدیغی مثللو مسافهٔ قصری دخی بویله برعالم متبحردن عاری
وخالی قلمق امام عصر وخلیفهٔ وقت اوزرینه حرامدر بو
مذکوراتدن مستبان اولدیکه سلفلردن بعض علمانك علم کلامده
تبسط وتعمقدن منعی قاصرین ومعاندین وعلوم فلسفهٔ غامضه یه
توغل ایدنلره نظراً واقع اولمشدر والا اصل واجبات واساس
مشروعات اولان علمدن توجه ایله منع متصوّر اولور بومنعی
مطلقا برکمسنه یه ظن واسناد ایدن شخص بعض ظن ایتمش اولور
عصمنا الله تعالی من الاثم والذنوب بو تفصیل دلائل واتقان
براهین فرض عین دکلدر بلکه مکلفین اوزرلرینه فرض عین
اولان اطمئنان قلبی افاده ایدن دلیل ایله تحصیل یقین ایتمکدر
نتکم اعرابی * البعرة تدل علی البعیر واثر الاقدام علی المسیر افسماء
ذات ابراج وارض ذات فجاج لاتدلان علی اللطیف الخبیر * دیو
استدلال ایتمشدر وبعض عارفیندن * بم عرفت ربك * دیو سؤال
اولندقده یعنی نه دلیل ایله ربك تبارك وتعالی وتقدس

حضرتلرینه تحصیل معرفت ایلدك دیو سؤال اولندقده * عرفت
بواردات تعجز النفس عن عدم قبولها * دیو جواب بیورمشلر یعنی
نفس عدم قبولندن عاجز اولان واردات سببیله تحصیل معرفت
ایلدم دیو جواب ویرمشلر * وامام جعفر صادق رحمه الله تعالی
حضرتلری بیورمشلرکه * عرفت الله تعالی بنقض العزایم وفسخ
الهمم * یعنی بن الله تعالی حضرتلرینی نقض عزایم وفسخ همم
سببیله بلدم وواجب تعالی حضرتلرینه بو وجه ایله تحصیل
معرفت ایلدم * بو ذوات کرامك هر برلری استعدادینك مقتضاسی
اوزره استدلال ایدوب اعتقاد متین وتحصیل یقین ایتمشلر رزقنا
الله تعالی دوام الیقین وجعلنا من المتقین آمین * ودخی معلوم اوله‌که
واجب تعالی حضرتلرینك علمی سائر صفات وجودیه‌لری مثللو
مقتضای ذات مقدسلری اولدیغندن سبب آخردن مستغنی اولدیغی
امر ظاهر وواضحدر ان شاء الله تعالی محلنده علی وجه الکمال
بیان اولنور * وعلم حادثك یعنی علم مخلوقك اسبابی امور ثلثه‌در
اوّلی حواس ظاهرهٔ سلیمه درکه سمع وبصر وشم وذوق ولمس
بواشیاء خمسه‌دن عبارتدرلر * یعنی قولاغ ایله اشتمك وکوز ایله
کورمك وبورن ایله قوقق واغز ایله طاتمق وال وسائر اعضا
ایله یوقلمق ایله علم حاصل اولور وبو حواس خمس ظاهره‌لر
ایله شخص ایچون علم ضرورینك حصولنده اصلا اشتباه یوقدر
ایکنجی خبر صادقدر بو خبر صادق ایکی قسم اوزره‌در برنجی
قسمی خبر متواتردر یعنی برجماعتك خبریدرکه عقل آنلرك کذب
اوزرینه اتفاقلرینی محال عد ایدر ملوك ماضیه وبلدان نائیه‌لره

علم بو خبر ایله حاصلدر بو خبرك علمی افاده سنده مخبرلرك کذب
اوزرینه توافقلرینی منع ایدن تعدد وتکثر شرط اولدیغی کبی
طرفین ایله واسطه‌سی مساوی اولمق ومخبرلرك بو خبری احساس
وحسه بنا واسناد ایتملری دخی شرطدر * تواتر دخی علم ضروریی
افاده ایدر والا ترتیب مقدماته مقتدر اولمیان صبیان ایچون
بو خبر ایله علم حاصل اولمز ایدی لکن آنلر ایچون دخی بو خبر ایله
علمك حصولنده شبهه یوقدر بو خبر متواترده عدد مخصوص
شرط دکلدر مصداقی آنك ایله علم یقین حاصل اولمقدر * یعنی
خبرك متواتر اولدیغنه بزم عندمزده ضابط آنك صدقنه علمك
حصولیدر خبر صادقك ایکنجی قسمی معجزات ایله مؤید اولان
نبی جانبندن ثابت اولان خبردر * بو تقریر وبو تفسیر اوزره
خبر نبی واجب تعالی حضرتلرینك وملائکهٔ کرامك واهل
اجماعك خبرلرینه دخی شامل اولور زیراکه بونلرك صدقی دخی
نبی جانبندن معلوم وآنك قولندن مستفاد اولور ونبی علیه
السلامك خبری علم استدلالیی افاده ایدر زیراکه بو خبر ایله علمك
حصولی استدلاله متوقفدر * بو وجهله‌که بو خبر معجزه ایله نبوتی
ثابت اولان نبینك خبریدر وهر خبرکه حال وشانی بودر صادقدر
بو خبر دخی صادق ومضمونی واقعدر * خبر رسول ایله حاصل
اولان علم هر نقدر استدلالی ایسه‌ده لکن تیقن وثباتده علم
ضروریه مشابه ومماثلدر * اسباب علمدن اوچنجی عقلدر بو
عقلك تعریف وتفسیرنده علمالر اختلاف ایتمشلر بو رساله‌ده اقوالك
جمله‌سنك ذکری لازم دکلدر انلردن مختار اولان بودرکه * قوة

لنفس بها تستعد للعلوم والادراكات * يعنى نفس ايچون بر صفتدر كه
آلات واسبابك حين سلامتنده ضرورياته علم اكه تابع اولور
امور مذكوره نك غيريلرنده عامه ايچون عموم ضروريات ونظرياته
علم عقل ايله حاصل اولور بالاستقلال وياخود استعانت حس
ايله ضرورياته بلا توقف نظر ونظرياته نظر صحيح واسطه سيله
وآنك يعنى نظر صحيحك عقبنده علم واقع اولور * اهل حق يعنى
اهل سنت والجماعت عندنده اشيانك كليسى واجب تعالى
حضرتلرينه ابتداء وبلا واسطه مستند اولمق قاعدهٔ مقررهسنه
بناء نظر صحيحك عقبنده علمك حصولى دخى واجب تعالى
حضرتلرندن جرى عادت طريقيله واقعدر * يعنى عادة الله تعالى
بو وجهله جارى اولمشدركه شخص نظر صحيح ايتدكده واجب
تعالى حضرتلرى دخى آنده علمى خلق ايدر سائر اسباب عاديهلر
مثللو اسباب ووسائط ايچون اصلا تأثير يوقدر * ودخى اهل حق
عندنده الهام اسباب علمدن دكلدر

مقالهٔ اولى الهيات

يعنى واجب تبارك وتعالى وتقدس حضرتلرينك ذات مقدس
وصفات عليالرى بياننده اولوب ابواب عديدهيه مشتملدر

باب اول

واجب الوجودكه ذاتى وجودنده مستقل ومن جميع الوجوه
غيردن مستغنى بر غنى مطلقدن عبارتدر موجود حقيقى اولوب
سائر موجودات كافهسى اكه محتاج وآنك آثار ومظاهر

وشواهد وجود اقدسى اولديغنى برهان ايله اثبات وبو مطلب
اعلى ومقصد اقصى ومرام اولاينك بياننده در زيراكه
مكلف اوزرينه قصداً وبالذات اولا اول واجبات
معرفة الله تعالى در * يعنى واجب تعالى حضرتلرينك وجود ذى
جودى وصفات سلبيه وثبوتيهلرينى بقدر الطاقة البشريه تصديق
ايتمكدر ومعرفة الله اجلندن اولا نظر واول نظره قصدك
وجوبلرى ايسه معرفة الهيه وسيله اولدقلرى جهتندر قصدا
وبالذات دكلدر وبو معرفة الله عقائد دينيه ومعارف حقيقيهنك
جملهسنك اصل واساسى وموقوف عليه ومبناسيدر زيراكه سائر
واجباتك وجوب ومحرماتك حرمتلرى بالتمام بو معرفة الله اوزرينه
مبتنى ومتفرعدر لكن واجب تعالى حضرتلرينك كنه وحقيقتنه
علم واطلاع اصلا بر فرد آفريده ايچون حاصل دكلدر وعدم
حصولنه دلالت ايدن احاديث شريفه كثيرهدر رسول اكرم نبى
محترم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى ﴿ سبحانك ما عرفناك
حق معرفتك ﴾ بيورمشلر وبونك امثالى احاديث دخى وارد
اولمشدر ايراد واطالهيه حاجت يوقدر * معلوم اوله كه مفهوم واجب
وممتنع وممكن بو اقسام ثلثه اوزرينه منقسم وبونلرده منحصردر
زيراكه مفهومك ذاتى وجودنى اقتضا ايدوب عدم آنك اوزرينه
محال اولور ايسه واجب وذاتى عدمنى اقتضا ايدوب وجود
آنك اوزرينه محال اولور ايسه ممتنع وذاتى وجود ايله عدمدن
برينى اقتضا ايتميوب طرفينك اكه نسبتى مساوى اولوب وجود
ايله عدمدن برى ايله اتصافنده غيره محتاج اولور ايسه ممكندر

ودخی موجود خارجی قسمین یعنی واجب ایله ممکن اوزرینه منقسم وبونلرده منحصردر زیرا موجودك ذاتی ووجودنده مستقل اولوب غیردن مستغنی اولور ایسه واجب والا یعنی موجودك ذاتی ووجودنده مستقل اولمیوب وجودنده غیره محتاج اولور ایسه ممکندر وبوممکن هرنقدر کثیر اولور ایسه ده وصف امکانده اشتراکلرینه نظراً شخص واحد مثابه سنده اولورلر وبالبدیهه وجودنده غیره محتاج اولان ممکنك وجود مشاهدی کنج نهان اولان واجب الوجود تعالی شانه حضرتلرینك وجود ذی جودی اوزرینه دلیل قاطع وبرهان ساطعدر زیراکه بالفرض واجب تبارك وتعالی وتقدس حضرتلری که مفید الوجود ومنبع جود واصل کل موجوددر موجود اولمایدی ممکن که فرع وطفیل ومستفید الوجود عن الغیردر دخی موجود اولماز ایدی زیراکه واجبك عدمی فرض اولنوب ممکنك وجودی تقدیری اوزره اوممکنك ذاتی وجودنی مقتضی اولوب وجودنده مستقل ومستغنی عن الغیر اولور ایسه قلب الحقایق وواجب اولماسی لازم کلور بو ایسه ممتنعدر وحد ذاتنده معدوم وممتنع اولان شیءده اوممکن مفروض الوجوده افاضهٔ جود وافادهٔ وجود ایلمك دخی ممتنعدر زیرا معدومك وجودده تأثیری امر محال ومرتبهٔ ایجادك مرتبهٔ وجوددن تأخری ضروری وبی مقالدر * یعنی شیء ابتدا حد ذاتنده موجود اولوب بعده غیری ایجاد ایتمك عقلا عندلرنده ظاهر وواضح وامر بی اشتباهدر بوتقدیر اوزره ممکنك بالذات وبالغیر دخی وجودی محال اولدقده اصلا وقطعاً وبوجه من

الوجوه ممکن موجود اولماز ایدی لکن ممکنك وجودی ضرورة وبالمشاهده ظاهر وثابت اولدیغندن عدمی محالدر زیراکه اجتماع نقیضین یعنی ممکن آن واحدده هم موجود وهم معدوم اولمق ممتنع ومحالدر وبومحالی مستلزم اولان واجبك عدمی دخی ممتنع ومحالدر زیرا محالی مستلزم اولان امر محال اولدیغنده اصلا شبهه یه مجال یوقدر واجبك عدمی ممتنع ومحال ومنتفی اولدقده وجودی ثابت ومتحقق ومتقرر اولور زیرا اجتماع نقیضین محال اولدیغی مثللو ارتفاع نقیضین دخی ممتنع ومحالدر * تقریر سابقدن مستبان اولدیغی اوزره واجب تعالی حضرتلرینك وجودی ثابت اولدقده تبین ایتدیکه ممکنی کتم عدمدن صحرای وجوده اخراج واکه افاضهٔ جود وافادهٔ وجود ایدن واجب الوجود حضرتلریدر زیرا بیان سالفدن مستفاد اولدیکه ممکنك وجودنده مؤثر ممکنندن غیری برامر موجوددر وممکنندن غیری موجود اولان امر دخی انجق واجب تعالی حضرتلریدر ممکنك وجودنده مؤثر واجب تعالی حضرتلری اولدیغی تعین ایدوب ممکنات موجوده نك باسرها مبدئی واجب تعالی حضرتلری اولدیغی معلوم ومتیقن اولدی وجوب ذاتی قدم وبقایی مستلزم اولدیغندن واجب تعالی حضرتلرینك قدیم وازلی وابدی وسرمدی اولدیغی دخی تحقق وتبین ایلدی لکن واجبك تعدد وتکثری محال وکائنات ممکنه نك هرفردی ابتداء وبلا واسطه واجب تعالی حضرتلرینه مستند اولدیغنك بیانی محل وموضعلرینه منوط ومعلقدر ان شاءالله تعالی محلنده تحریر وتقریر اولنور * بومقامده

كتب كلاميه ده دلائل قطعيه و براهين يقينيهٔ متعدده ومتكثره سرد واتيان اولنمش ايسه ده لكن ناظرين واخوان دينه سهولت ايچون آنلرك ذكر وايرادندن اغماض واعراض اولنوب بو برهان ايله اكتفا اولندى زيرا مطلوبك ثبوتنده زياده يه حاجت مس ايلمز * من لم يستضئ بمصباح لم يستضئ باصباح * بو مطلب اعلى ومرام اولى هر نقدر نظريا تدن ايسه ده لكن تطابق انظار وتوافق افكار وتعاضد ادله يه نظراً فطرتى معتدل وبصيرتى مشتعل اولان ذوات عندلرنده ضروريانه اقربدر حتى امام غزالى وامام رازى مثللو بعض فحول علما بديهتنه دخى ذاهب اولمشلر بودرجه ده ظاهر اولان مطلوبه ظفر بولميانلر قصور نظر وفتور بصيرت وبصر وغباوت وبطالتلرندن ناشى بو فيضدن محروم اولمشلر والا هر شخص كه بعد العدم وجودنده واطوار خلقتنده دخى نظر صحيح ايله نظر وچشم بصيرتله تأمل وتدبر وفى الجمله تفكر ايليه آنك ايچون بر خالق واجب الوجود اولديغنده اصلا شك وشبهه ايلمز زيرا ابوينى بر ذره يى خلق ايتمكه مقتدر اولمزلر كندولرى مثللو بر شخص خلق وايجادينه نوجهله قادر اولورلر انفس وآفاقه نظر ايتدكده يقين ايدر كه كندوسنى وابوينى وجمله ممكناتى ايجاد ايدن واجب تعالى حضرتلريدر ﴿ افى الله شك فاطر السموات والارض ﴾ الآيه

باب ثانى

واجب الوجودك وحدانيتنك بياننده در * واجب الوجودكه سابقده بيان اولنديغى اوزره ذاتى وجودنده مستقل ومن جميع الوجوه غيردن

مستغنى بر غنى مطلقدن عبارتدر واحددر تعدد وتكثر آنك اوزرينه ممتنع ومحالدر زيراكه تعدد واجب محالى مستلزمدر ومحالى مستلزم اولان امرده محال اولديغنده اصلا اشتباه اولنمز تعدد واجب محالى مستلزم اولديغنك براهين عديده سى كتب مفصلهٔ كلاميه ده مشروح ومفصلدر لكن بو رساله مختصر اولديغندن برهان واحداتيانيله اكتفا اولنور * بيانى بودركه بالفرض واجب متعدد اولور ايسه مثلا زيدك حركه وسكونى آن واحد ووقت معينده على سبيل البدل امكان ذاتى ايله ممكن اولديغندن اومفروض اولان متعدد واجبلردن هر برينك اراده سنك تعلقى دخى آن واحد ووقت معينده زيدك حركه وسكونته على وجه البدل ممكن اولور زيرا هر ممكننه واجبك اراده سنك تعلقى ممكن اولديغى امور واضحه دندر وممكننك وقوعنى فرض وتقديردن محالك عدم لزومى دخى قضاياى مسلمه دندر * بو تقدير وبو تقرير اوزره متعدد واجبلردن برينك اراده سنك تعلقى آن واحدده زيدك حركه سنه وواجب آخرك اراده سنك تعلقى همان او آنده زيدك سكونته فرض وتقدير ايدرز ايكيسينكده مرادى حاصل اولور ايسه زيدك آن واحدده هم متحرك وهم ساكن اولماسى لازم كلور بو ايسه بالبديهه محالدر وهر ايكيسينك مرادى حاصل اولمز ايسه زيدك آن واحدده حركه ايله سكوندن معاً خلوى لازم كلور بو دخى ممتنع ومحالدر مع هذا هر ايكيسينك عجزى دخى لازم كلور عجز ونقصان ايسه الوهيت ووجوب ذاتى يه منافيدر عاجز اولان شئ واجب واله اولمز وبريسنك مرادى حاصل اولوب آخرك مرادى حاصل اولمز ايسه مرادى

حاصل اولمیان عاجز اولور و اكر برينك ارادەسنك تعلقى آخرك ارادەسنك تعلقندن مانع اولور ايسه ممنوع اولان عاجز اولور وبو عجز ونقصان صفتيله آنلر واجب واله اولمزلر واجبك تعددى بو محال اولان تقاديردن خالى اولماديغى و محذورات ممتنعەيى مستلزم اولديغى ظاهر اولمغله ممتنع ومحال اولديغى تعين وتبين ايدوب واجب الوجودك واحد اولديغى دليل عقلى و برهان قطعى ايله متحقق وثابت اولدى وحدت واجب برهان قطعى ايله ثابت اولدقده واجب تعالى حضرتلرينك شريكى ومثلى وندّى ونظيرى اولمديغى دخى بروجه يقين تبين ايلدى زيرا واجبدن ماعدا موجودك كافەسى ممكندر وحاشاكه ممكن واجبه شريك ومثلى وندّ ونظير اوله تعالى شانه عمايقول الظالمون علوّاً كبيراً ارسال رسل وانزال كتب وحدانيته توقف ايتمدكندن بومطلب اسنانك اثباتى ادلهٔ سمعيه ايله دخى صحيح ومعتبراولور براهين قطعيهٔ عقليەيى مؤيد ومشيد اولان ادلهٔ نقليهٔ يقينيه وآيات توحيد ايله قرآن عظيم الشان مملوّ ومشحوندر ❊ والهكم اله واحد ❊ الله لا اله الا هو الحىّ القيوم ❊ قل هو الله احد ❊ شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولوا العلم قائما بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم ❊ هل من خالق غير الله ❊ وبونلرك نظائرى وبو قبيل آيات جليله‌لر قرآن مجيدده اكثر من ان يحصى واشهر من ان يخفى در ❊ اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شئ قدير ثبتنا الله تعالى على التوحيد ووفقنا للاعتقاد الصحيح والاخلاص والعمل السديد

بقره ١ ٤٢

استعيذ بالله

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ .

وسزك الهكز معبود بالحق اولان بر اللهدر اندن غيرى اله يوقدر دنياده جميع نعمتدى آخرتده مؤمنلره رحمت احسان ايديجيدر

بقره ١ ٧٦

استعيذ بالله

اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ . لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

الله تعالى خلقك معبود بالحقدر اندن غيرى عبادته مستحق يوقدر الا اودر حيات دائمه باقى ومخلوقاتك تدبيرنده قائمدر انى اويقو اولى وآخره اخذ ايتمز يعنى اوزغنى

وادیو مقدّسه منزّهدر. کوکلرده و یرلرده اولانلرک جمله سی
انکیدر. انک ملکیدر. کیمدر اول کیمسه که قیامتده انک عندنده
برکیمسه یه شفاعته قادر اوله مکر که انک اذنیله اوله
آسمانده و زمینده اهلنک (امر دنیاده) اوکلرنده اولانی
و (امر آخرتده) آردلرنده اولانی بیلور. و انک علمندن برشیئی
مخلوقاتی احاطه ایتمزلر. مکر که بیلدیرمسنی اول اراده ایدیجی
اول الله عظیم الشانک کرسیسی یاخود علمی سموات و ارضی
احاطه ایدر. و کوکلری و یرلری حفظ ایتمک اکا مشقت
ویرمز. و اول الله عظیم الشاندر و هم حدّ دندن اعلا
و فهم ادراکندن اعظمدر.

اخلاص ۲ ٥٢٢

استعیذ بالله

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ . اللّٰهُ الصَّمَدُ . لَمْ يَلِدْ وَلَمْ
يُولَدْ . وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً اَحَدٌ .

یا محمد سکا الله تعالیدن سؤال ایدنلره سن دیکه اول الله تعالی
بردر. شریکی و نظیری یوقدر. درکاهی ارباب حاجاته مقصد
و جمله سی پیده که بیوکلک انده نهایت بولمشدر. و دائم و باقیدر.
انکچون ولد یوقدر. و اولمدی. و اولمز. ولده و وارثه محتاج
دکلدر. و انکچون انا و بابا اولمدی. و کیمسه دن طوغمدی

و هیچ کیمسه اکا اقران و مماثل اولمدی.

آل عمران ۱ ۹۱

استعیذ بالله

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا
الْعِلْمِ قَٓائِمًا بِالْقِسْطِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

الله تعالی کندودن غیری عبادته مستحق کیمسه اولمدیغنی
و وحدانیتنی نصب دلائل ایله اظهار ایلدی. و ملائکه دخی
اقرار ایتدیلر. و علم صاحبی مؤمنلر دخی ایمان کتوردیلر
اول الله تعالی امر و نهیلرنده عدالتی التزام ایدیجی حالده
یاخود اول علم صاحبلری وحدانیت باریه حجت اقامت
ایتدکلری حالده آنلردن غیری اله یوقدر. الا اول الله
عظیم الشانک توحیدی. تنزیهی متضمن وحدانیتنه شهادت
حاکمدر.

باب ثالث

توحيددن ماعدا تنزيهات يعنى سائر صفات سلبيه‌نك بيانده‌در واجب الوجود غنىّ مطلق ومن جميع الوجوه مستغنى عن الغير اولديغندن اتمّ واكمل ومراتب كمالدن اعلى مرتبه‌ده بولنديغى ووجوب ذاتى ايله احتياج ونقص بينلرنده منافات ظاهره اولديغى بياندن مستغنى اولوب دليل وبرهانه محتاج اولمديغى بو مقدمات مسلمه‌لر تقديم اولندقدن صكره معلوم اوله كه صانع عالم كه واجب الوجود حضرتلريدر جسم وجوهر وعرض اولمقدن منزه ومقدسدر زيراكه بالاتفاق جسم مركب وجزئنه محتاج وجوهر فرد جزء جسم وصغير وحقير وعرض تقوّم وحصولنده جسم وجوهره مفتقر ومحتاج در وبونلرك ماهيت وحقيقتلرينك بو اوصافدن مفارقت وخلوّى جائز اولماديغى واضحات وضرورياتدن اولديغندن واجب تبارك وتعالى وتقدس حضرتلرى بو مذكوراتدن يعنى جسم وجوهر وعرض ماهيتلرندن بريسنك تحتنه داخل وآنك افراد وماصدقندن اولمق ممتنع ومحال اولديغى آنلرك ماهيت وحقيقت واوصاف لازمه‌لرندن نمايان وظاهر اولمغله دليل آخر ايرادينه حاجت مس ايلمز * واجب تعالى حضرتلرى جسم وجسمانى اولمق ممتنع ومحال اولديغى ثابت ومحقق اولدقده جسم وجسمانينك خواص واوصاف مخصوصه‌لرندن دخى منزه ومقدس اولدقلرى متبين ومتيقن اولور زيرا خاصه ذى الخاصه‌دن انفكاك ومفارقت ايلمز صانع عالم وواجب الوجود حضرتلرى بالفرض خواص جسم وجسمانياتدن برشئ ايله متصف اولورايسه يعنى حلول واتحاد

وزوال وانتقال ووصف حادث وتولد وتناسل وذكورة وانوثة
واكل وشرب وشكل ومقدار وتناهى وتجزى وتركب ومكان
وجهت واوزرينه جريان زمان وتبدل وتغير والوان وطعوم
وروايح وحركه وسكون وآلام واسقام وكذب وجهل وبونلرك
امثالى نقص واحتياجى مشعر اولان اوصاف كه خواص جسم
وجسمانياتدن اولدقلرنده ارتياب واشتباه اولنماز صانع عالم بالفرض
بو اوصافدن بر وصف ايله موصوف اولور ايسه جسم وجسمانى
اولمق لازمكلور واجب تعالى حضرتلرى جسم وجسمانى اولمق
ممتنع ومحال اولديغى ايسه آنفاً تقرير وتحقيق اولندى صانع عالم
تعالى شانه حضرتلرينك فى الجمله احتياج ونقصان وجسم وجسمانيتنى
مشعر وموهم اولان اشيا واوصافك كافه سندن منزه ومبرّا اولديغى
تقرير سابقدن مستبان ودليل قطعى ايله مثبت ونمايان اولدقده
جسم وجسمانيتى ايهام ايدن آيات واحاديث ظنية الدلالاتك ياخود
علمى واجب تعالى حضرتلرينه تفويض وتوقف وسكوت ايله
آنلردن اصلا بحث وفحص اولنماز بو طريق احوط واسلم
وعلماء سلف عندلرنده مسلم ووجه اوجه‌در وياخود آيات كريمه
واحاديث شريفه‌لر تأويل صحيح وتوجيه وجيه ايله تأويل
وتوجيه اولنورلر زيرا كه ادله تعارض ايتدكده مهماامكن توفيق
لازمدر دلائل قطعيه‌لر تأويله صالح اولمديغندن ادلهٔ ظنيه‌لرك
توجيهى ايله توفيق موجه ومعين اولور علماء خلف بو طريقى
اختيار واكه ذاهب اولمشلر ۞ ولكل وجهة هو موليها ۞ هُوَ
الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ

(متشابهات)

بقره ۱۴۰

استعين بالله

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ
أَيْنَمَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

هر امتك بر قبله سى واردر كه الله تعالى اكا وجهنى
ادبى به طرف ايدر امدى اى مسلمانلر سز خيراته
سائره سبقت ايدك كه انلرلى قبله يه توجه ايده
سز واهل كتاب نره ده اولورسه كز وهانكى جانبه توجه
ايدرسه كز قيامتده خدا ايكوه سزى جمع ايدر تحقيق
الله عظم شانه احضار وجمعده هر شيئه قادردر

آل عمران ۷ ۸۸

هو الذی الخ.

اول الله تعالی سکا قرآنی انزال ایدن. اول قرآنك
بعضیسی نشانه قوی و علامت مبین و مقصدی واضح
آیتدر. قرآنك اصل و اساسیدر. و بعضه آخری مجملاتدرکه
فهمده متشابه و معانی دقیقه‌یه شامل اولمغله
تأمل و امعانه محتاجدر. اما قلبلرنده کلام الهیده
شك و شبهه‌لری اولانلر کیمسه‌لر آیتلری تأویل و فتنه
طلبیله کندو زعمنجه قرآنده آیات متشابهاته تابع
اولورلر. حالبوکه آیات متشابهاتك تأویلنی اللهدن
غیری کیمسه بیلمز. و علمده ثبات و متانتی اولنلر بز علمله
ایناندقکه محکمات و متشابهاتك کلیسی ربمز طرفندندر
دیرلر. بونی انجق عقول تام صاحبلری تفکر و
تذکر ایدر.

مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَاتَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ
الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ
يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ❊ سلف
وخلف هر ایکیسی مذهبلرینی بو آیت جلیله‌دن استنباط واستخراج
ایتمشلر لکن جهت اخذ واستفاده‌لرنده تخالف واقع اولمشدر
❊ ربنا لاتزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت
الوهاب ❊

باب رابع

صفات ثبوتیهٔ حقیقیه‌نك بیاننده اولوب فصول عدیده‌یه مشتملدر

فصل اول

صفات زائده‌لرك علی وجه العموم اثباتینك بیاننده‌در * صانع عالم
وواجب تعالی حضرتلری بالاتفاق جمله سمات نقصدن منزه
ومبرّا اولدیغی مثللو جمیع صفات کمال ایله متصف اولدیغی دخی
عامهٔ عقلا عندلرنده امر مجمع علیه وقضایای مسلمه‌دندر * واهل
حق یعنی اهل سنت والجماعت عندنده صانع عالم تعالی شانه
حضرتلرینك ذات مقدسی اوزرینه زائده وآنك ایله قائمه یعنی
اختصاص الناعت بالمنعوت وجهی اوزره ذات پاکنه مختصه
ومخصوصه اولان صفات وجودیهٔ قدیمهٔ علیالری واردر * یعنی
واجب تعالی حضرتلری دخی علم صفتی ایله عالم وقدرت صفتی
ایله قادر وحیات صفتی ایله حیّ وسائر صفات جلیله‌لری دخی
بو قیاس اوزره‌در زیراکه واجب تعالی حضرتلری قرآن عظیمنده

ذات مقدسنی بو صفات جلیله‌لر ایله توصیف و بو الفاظ مشتقه‌لری
یعنی عالم وقادر و حیّ و مرید و سمیع و بصیر مثللو صفات علیالری
ذات اقدس واعلی‌لری اوزرینه آیات کریمه‌لرنده مواضع کثیره‌ده
اطلاق بیورمشلر و وصفدن یعنی غیرایله قائم اولان معنادن
مشتق اولان الفاظك یعنی علم مثللو وصفدن مأخوذ اولان عالم
مثللو صفت مشتقه‌نك ذات اوزرینه اطلاق وذاتك او صفات
مشتقه‌لر ایله اتصافنك مأخذ اشتقاق اولان وصفك موصوف
اوزرینه زیاده اولدیغنه واو وصف ومعنانك بالضروره ذات
ایله قیامنه شهادت ودلالتی امور واضحه‌دندر وارباب فهم
وادراك وفی الجمله لسان عربه آشنا اولان ذات وبالخصوص
اهل لغت اوزرینه بو امر مذکور اصلا مستور ومشتبه اولمدیغندن
واجب تعالی حضرتلرینك ذات پاکی اوزرینه بو مأخذ اشتقاق
اولان علم وسائر صفات وجودیهٔ قدیمه‌لرك زیاده اولدیغی
اثبات ایچون ادلهٔ اخری ایتانیله اطاله واملال اولنیوب بو قدر
ایله اکتفا وبو وجه اسهل اوزرینه اقتصار واختصار اولندی
بو صفات وجودیهٔ قدیمهٔ زائدهٔ جلیله‌لر واجب تعالی حضرتلرینك
ذات اجل واعلی‌لرینك عینی اولمدقلری مثللو غیری دخی دکلدر
زیراکه صفت موصوفك عینی اولمدیغی اجلی البدیهیاتدن
اولدیغندن بیاندن مستغنیدر وغیری اولمدقلرینك بیانی بودرکه
تعدد قدماء متغایره هرنقدر نفس امرده صادق ایسه‌ده لکن
باطلی ایهام ایتدیکی جهتدن اهل حق لفظ غیرك شیئدن انفکاك
ومفارقتی جائز اولان امر اوزرینه اطلاق واختصاصنی اصطلاح

ایتمشلر تاکه بو محذور برطرف ومندفع یعنی تعدد قدماء متغایره‌دن
احتراز وایهام باطلدن اجتناب حاصل اوله اتفاق آراء واجماع
عقلا ایله واجب تعالی حضرتلرینه خالق القردة والخنازیر
اطلاقندن تأدبا احتراز واجتناب اولندیغی مثللو ووجه اندفاع
بودرکه سابقاً بیان اولندیغی اوزره واجب تعالی حضرتلری
غنیّ مطلق ومن جمیع الوجوه غیردن مستغنی واحتیاج وجوب
ذاتی‌یه منافی اولدیغندن جمیع صفات کمالی مقتضای ذات اقدسی
وبو صفات کمال ایله اتصافنده مستقل ومستغنی وذات اجل
واعلی‌لری ایچون کمال متوقع یعنی حادث اولان کمال محال وصفات
حقیقیه‌لرینك جمله‌سی قدیمه اولوب ذات پاکندن انفکاك
ومفارقتلری ممتنع ومحال اولور زیراکه مقتضی الذات بالضروره
ذاتدن تخلف ایلمز * لهذا اصطلاح مذکوره مبنی بو صفات قدیمه‌لره
واجب تعالی حضرتلرینك غیری اطلاق اولنمز مطلقا عینی اطلاق
اولنمدیغی مثللو یعنی علی الاطلاق عینی اطلاق اولنمدیغی کبی
بو اصطلاح اوزره غیری دخی اطلاق اولنمز

فصل ثانی

قدرتك بیانده‌در * صانع عالم تبارك تعالی وتقدس حضرتلری
اجماع ملیین ایله قادر مختاردر * یعنی عالمك ایجادی اوزرینه متمکن
وایجاد عالم وترك ایجاد دخی ذات اجل واعلی‌لرینه نسبت مساویدر
عالمده تأثیر وایجاد عالم واجب تعالی حضرتلرینك مقتضای
ذات مقدسلری دکلدرکه موجب بالذات اوله زیراکه واجب
تعالی حضرتلری سابقده بیان اولندیغی اوزره بالاتفاق

فاطر ٢ ٢٢٧

استعيذ بالله .

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ
الْحَمِيدُ .

اى ناس سز الله تعالانك رزق و مغفرت و جمله فضلنه
محتاجسڭز الله تعالى هر شيدن مستغنيدر جمله موجودات انك
نعمتنه محتاج اولدقلرندن اكا حمد اولنمغه حق اولدر

اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ وَمَا ذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ .

اگر ديلرسه سزى گيدروب يرينه مطيع بر آخر قوم
گتورر بو فعل الله تعالايه امر عسير دگلدر

يس ٢ ٢٥٢

استعيذ بالله .

اِنَّمَا اَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ .

انك شانى بر شيئك وجودينى مراد ايتدكده هما اول
شيئه اول ديو امر ايتمكدر در عقب اولور

جميع صفات كمال ايله متصف و جمله سمات نقصاندن منزه و مبرادر
و عالمه نسبت اختيار دخى صفت كمال و ايجاب صفت نقصان
اولديغنده اصلا اشتباه يوقدر * لهذا بو مذكور اولان مقدمهٔ
اتفاقيهٔ يقينه فقط واجب تعالى حضرتلرينك قادر مختار اولديغنه
دليل وافى و برهان كافى اولوب بو وجهله ثابت و محقق اولور
واجب تعالى حضرتلرينك قادر مختار اولديغى تحقق ايتدكده
عالمك حدوثى دخى تبين و تقرر ايلدى زيراكه فاعل مختارك اثر
موجودى حين قصد و اختيارده معدوم و لامحالة قصد و اختيار
ايله مسبوق اولديغندن حدوثنده اصلا شك و شبهه اولماز * بو وجهله
عالم جميع اجزاسيله و بالكليه حادث اولديغى ثابت اولوب ادلهٔ
اخرى ايرادى ايله بسط مقال و اطنابه حاجت اولمديغندن آنلردن صرف
نظر اولندى واجب تعالى حضرتلرينك فاعل مختار اولديغنه دلالت
ايدن آيات و آنك اوزرينه شهادت ايدن نصوص دخى كثيره در قال الله
تعالى ❊ ان يشأ يذهبكم و يأت بخلق جديد ❊ انما امره اذا اراد شيئا
ان يقول له كن فيكون ❊ يفعل الله ما يشاء ❊ يحكم ما يريد ❊
و بونلرك نظائرى آيات جليله لر قرآن عظيمده اكثر و اشهردر
و صانع عالم تبارك و تعالى و تقدس حضرتلرينك قدرتى كافهٔ
ممكناته شاملدر زيراكه صفت قدرت مقتضاى ذات اقدسلرى
و ذات مقدسلرينك جميع ممكناته نسبتى على السويه در و مصحح
مقدوريت دخى جمله ممكنات بيننده مشترك اولان وصف امكاندر
زيرا وجوب ذاتى و امتناع ذاتى مقدوريته منافى و تأثيردن آبى

ابراهیم ١ ٤٢٤

استعیذ بالله.

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِينَ
وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ

الله تعالی مؤمنلری دنیاده و قبرده قول ثابت اولان
کلمهٔ شهادت اوزره مستحکم ایدر الله تعالی نفسنه
ظلم ایدن کافرلری دنیاده و قبرده کلمهٔ شهادته یول ویرمز
و تثبیت و اضلالده دیلدیکنی ایشلر

ومانعدرلر واجب تعالی حضرتلری عالمی ایجاد ایتمك ایله بعض ممكنات اوزرینه قدرتی ظاهر وثابت اولدقده سائر ممكنات اوزرینه قدرتی دخی تبین وتحقق ایلدی والا ترجیح بلا مرجح ودخی الوهیته منافی اولان عجز ونقص لازم كلور تعالی الله عن ذلك علوا كبیرا واجب تعالی حضرتلرینك شمول قدرتی اوزرینه دلالت ایدن آیات كریمه‌لر دخی قرآن مجیدده اشهر واظهردر قال الله تعالی ﴿ ان الله علی كل شیء قدیر ﴾ وهو علی كل شیء قدیر ﴿ اولیس الذی خلق السموات والارض بقادر علی ان یخلق مثلهم بلی وهو الخلاق العلیم ﴾ الیس ذلك بقادر علی ان یحیی الموتی ﴿ و بونلرك امثالی آیات كریمه‌لر دخی قرآن العظیم الشانده اكثر واظهردر

فصل ثالث

علمك بیاننده‌در * صانع عالم تبارك وتعالی وتقدس حضرتلری اتفاق عقلا ایله عالمدر زیراكه سابقده بیان اولندیغی اوزره واجب تعالی حضرتلری فاعل مختاردر وفاعل مختار اولان ذاتك فعلی لا محاله قصد واختیار ایله مسبوقدر یعنی فاعل مختار اولان ذات فعل ایتدكده قصد واختیار ایله فعل ایدر وقصد واختیار ایله اولان فعل بالضروره فاعلنك مقصود ومختاری نه علمی وآنك یعنی فاعلنك عالم اولماسنی ایجاب واقتضا ایدر * ودخی واجب تعالی حضرتلری خلق واحداث بیوردقلری سموات ومافیها وارضین وماعلیها مثللو مصنوعات عجیبه ونقوش غریبه وافعال متقنه وآثار مستحسنه‌لرده تفكر اولندقده بالضروره بونلرك صانعی عالم

یس ۲ ۲۵۲

استشهد بالله.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ

اجرام عظیمه‌دن اولان سموات وارضی خلق ایدن الله عظیم الشانه قادر دكلمیدركه اندن قلیل صغیری اولان اجسام صغیره‌یی خلق ایده بلی قادردر واول الله تعالی جمیع مخلوقاتی خلق ایدیجی وكیفیت احوالینی بیلیجیدر.

قیمه ۲ ۴۷۴

استشهد بالله.

أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ.

بونلری خلق ایدن الله تعالی قیامتده موتالری احیایه قادر اولمزمی بلی قادردر.

رعد ٥ ٤٢٠

استعيذ بالله .

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ .
حس اولنمدن غائب وحاضری بیلور عظیم الشان
کبیر القدر جمله دن عالیدر

مؤمنون ٢ ٩٦

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ .
اول الله تعالى خفى واشكاره‌يى بيلور مشركلرك
غيب وشهادتى بيلميانه شيئى اشراكلرندن منزه
وعالى اولدى

تغابن ٢ ٤٢٦

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ .
ملك وملكوتده نهان واشكار كان وما يكونى بيلور
ملكنده عزيز وغالب . وحكمنده مصيب وكريمدر

اولوب كمال علم وحكمت ايله بونلرى بونمط عجيب ونظام بديع اوزره ايجاد واحداث ايتمش اولديغنده يقين حاصل اولديغنده اصلا اشتباه اولنمز * بو وجه مذكور ايله واجب تعالى حضرتلرينك عالم اولديغى قطعا و يقيناً تحقق وتبين ايلدى وصانع عالمك يعنى واجب تعالى حضرتلرينك علمى جميع مفهومات يعنى واجب وممكن وممتنعك جمله سنى محيط وكافه سنه شاملدر زيراكه واجب تعالى حضرتلرينك علمى ذات مقدسلرينك مقتضاسى وذات پاكنك جميع اشيا ومفهوماته نسبتى على السويه ومساويدر ومفهوماتك جمله سى دخى متعلق علم اولمغه قابل وصالحدر * لهذا مفهوماتك بعضيسنه جهل ترجيح بلا مرجح وواجب تعالى حضرتلرى اوزرينه محال اولان نقصى دخى مستلزم اولديغندن واجب تعالى حضرتلرينك علمى جميع مفهومات يعنى عينى وغيرى وكليات وجزئياته شامل وجمله سنى محيط اولديغى ثابت ومحقق اولدى مع هذا ادلهٔ نقليه ونصوص قطعيه لر دخى الله تعالىنك علمى ايله ناطقه وعموم وشمول علمى اوزرينه شاهده درلر قال الله تعالى ۞ والله بكل شئ عليم ۞ عالم الغيب والشهادة ۞ لايعزب عنه مثقال ذرة ۞ انه عليم بذات الصدور ۞ يعلم ما يسرون وما يعلنون ۞ بونلرك امثال ونظائرى كتاب مجيدده كثرتندن تعداد اولنماز

فصل رابع

حياتك بياننده‌در * صانع عالم تبارك وتعالى وتقدس حضرتلرى

(اتفاق)

زمر ٧ ـ ٢٨٠

استعيذ بالله

إن تكفروا فإن الله غني عنكم ولا يرضى لعباده الكفر وإن تشكروا يرضه لكم ولا تزر وازرة وزر أخرى ثم إلى ربكم مرجعكم فينبئكم بما كنتم تعملون إنه عليم بذات الصدور

اگر سز كافر اولورسكز اول سزك ايمانه و عبادتكزه غنيدر و مجدد رحمتنده قوللرينك كفرانه راضي اولمز اگر اسلام نعمتنه شكر ايدرسكز مجدد فلاح بوله جقكز سببيله سزدن راضي اولور قيامتده بر كمسه آخر كمسه نك گناهني يوكلنمز صكره رجوعكز ربكز تعالى طرفنه در دنياده ايشلديككز عملي سزه خبر ويروب جزاكزي ويره اول قلبكزده اولان عزم و نيتكزي بيلير

اتفاق آراء واجماع عقلا ايله حيّ در زيراكه بيان سابقدن مستبان اولديغى اوزره براهين عقليهٔ قطعيه ودلائل نقليهٔ يقينيه‌لر ايله واجب تعالى حضرتلرينك عالم وقادر اولديغى ثابت ومتحقق اولدى عالم وقادر اولوب عالمى بو نظام اكمل ووجه اجمل اوزره ايجاد واحداث ايدن صانع تعالى شانه حيّ اولديغنده اصلا برعاقل توقف وتردد ايلمز مع هذا بو حيات صفتنك خلافى نقص وجمله نقائصدن واجب تعالى حضرتلرينك تنزيه وتقديسى واجبدر وادلهٔ سمعيهٔ يقينيه دخى بو مطلبى تحقيق وتصديق ايدر قال الله تعالى ﴿الله لا اله الا هو الحيّ القيوم﴾ ﴿هو الحى لا اله الا هو﴾ ﴿وعنت الوجوه للحى القيوم﴾ قرآن عظيم الشانده بونلرك امثالى اكثر واشهردر

فصل خامس

ارادهٔ‌نك بياننده‌در * صانع عالم تبارك وتعالى وتقدس حضرتلرى مريددر اراده علم وقدرت صفتلرندن ماعدا بعض مقدوراتى بعضينك اوزرينه ترجيح ووقت معيننه تخصيص ايدن صفت قديمهٔ زائده‌در زيرا علم وقدرتك جميع مقدورات وجمله اوقاته نسبتلرى ذات واجب الوجودك نسبتى مثللو على السويه‌در مرجح ومخصص اولمغه صالح اولمازلر وسائر صفاته دخى بالضروره غيردر زيرا آنلر دخى بالبديهه مرجح ومخصص اولمازلر لامحاله ترجيح وتخصيص اجلندن بو صفت اراده‌دن لابد ولازم اولديغندن بو دليل عقلى ايله صفت اراده تبين وتحقق ايلدى مع هذا ادلهٔ نقليه ونصوص قطعيه دخى واجب تعالى حضرتلرينك مريد اولديغنه

بقره ١ ٧٤

استعيذ بالله .

اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ .

الله تعالى خلقك معبود بالحقيدر اندن غيرى عبادته مستحق بوقدر الا اودر حيات دائميه باقى و مخلوقاتك تدبيرنده قائمدر

مؤمن ٢ ٢٠١

استعيذ بالله .

هُوَ الْحَيُّ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

اول الله تعالى حيات ازلى ايله منفرددر اندن غيرى عبادته مستحق كمسنه يوقدر ديه اسلامده خالص اولارق اكا عبادت و دعا و حمد ايدككه اول حمد عالملرك ربيدر

طه ٢ ٥٠

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْماً

اول روز حشرده بجم و مشكلر حى و قيوم اولان الله تعالىيه ذل و خشوع ايله وارهرز ظلمه شريكى حامل اولنلر خائب اولدى

ابراهيم ٤ ٢٧ ٤

استعيذ بالله .

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِينَ
وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ

الله تعالى مؤمنلرى دنياده وقبرده قول ثابت اولان
كلمهٔ شهادته اوزره متحكم ايدر . الله تعالى نفسنه
ظلم ايدن كافرلرى دنياده وقبرده كلمهٔ شهادته يول ويرمز
وتثبيت واضلالده ديلدیکنی اشلر

بروج ٣ ٤٩٧

استعيذ بالله .

وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ . ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ .
فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ

او لتائبی مغفرت ايدیجی واکا اطاعت ايدنی سویجيدر
وعرشك صاحبی وخالقی وذات وصفاتنده عاليدر
مراد ايتديکی شیئی اشليجيدر

دلالت وشهادت ايدرلر قال الله تعالى ﴿ يفعل الله مايشاء ۞ يحكم مايريد ۞ فعال لمايريد ۞ يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر ﴾ بوقبيل آيات كريمه‌لر قرآن مجيدده اكثر واشهردر

فصل سادس

سمع وبصرك بيانده‌در * واجب تعالى حضرتلرى سميع وبصيردر وسمع وبصر دخی صفت قديمهٔ زائده درلر زيراكه واجب تعالى حضرتلرى ذات اجل واعلى‌لرینی قرآن عظيمنده مواضع كثيره‌ده بوصفتلر ايله توصيف ايدوب ذات مقدسلرينه سميع وبصير اطلاق بيورمشلر ومشتقك بر ذات اوزرينه اطلاقی بالضروره ولامحاله مأخذ اشتقاقك اوذات ايله قيامنی اقتضا ايدر وبر ذاتك مأخذ اشتقاق ايله اتصافندسز مشتق اولان وصفك اوذات اوزرينه اطلاقی جائز دكلدر *بووجهله سمع وبصرك دخی صفت زائده اولدقلرى تحقق وتبين ايلدى لكن واجب تعالى حضرتلرينك سمع وبصرى اجسام واشخاصده اولديغی مثللو آلت معروفه وقواى جسمانيه ايله دكلدر بووجه اوزره اعتقاد ايدرزكه بوسمع وبصر صفتلرى علم وقدرت صفتلرى كبی صفت قديمهٔ زائده درلر مسموعات ومبصراته اولان تعلقلرى حادثدر وعلمه رجوع ايتميوب مرادف دخی اولمدقلرى ارباب معنی وصاحب ادراك عندنده مخفی ومشتبه دكلدر وبوسمع وبصر صفتلرينه دلالت ايدن ادلهٔ سمعيه اكثر واظهر وبياندن مستغنيدرلر

فصل سابع

تكوينك بياننده‌در* واجب تعالى حضرتلرينك خالق عالم ومكوّن اشيا اولديغى اوزرينه عقل ونقل توافق واتفاق ايتمشلر وتكوين دخى صفت قديمهٔ زائده‌در زيرا آنفاً بيان اولنديغى اوزره برذاتك مأخذ اشتقاق ايله اتصافنسز مشتق اولان وصفك اوذات اوزرينه اطلاقى صحيح دكلدر وبوتكوين صفتى قدرت واراده صفتلرينه مغايردرزيراكه اراده‌نك اثرى تخصيص وتعيين وقدرتك اثرى صحت ايجاددر وصحت ايجاد بالفعل وجودى اقتضا ايتمديكندن بالفعل وجودى ايجاب ايدن برصفت حقيقيه‌دن دخى لازمدر وتكوين ايسه بو بالفعل وجودآنك اثرى اولان صفتدن عبارتدر ومعدومى عدمدن وجوده اخراج بوتكوين صفتى ايله حاصل اولور* بوصفت تكوين حياته تعلق ايدر ايسه احياء وموته تعلق ايدر ايسه اماته وصورته تعلق ايدر ايسه تصوير ورزقه تعلق ايدر ايسه ترزيق تسميه اولنور صفات افعالك جمله‌سى تكوينه راجعدر تعلقك تعدد واختلافى ايله اسملر تعدد واختلاف ايدرلر وتكوينك تعلقى دخى قدرتك تعلقى مثللو اراده‌نك تعلقنه تابعدر ايجاب محذورى لازم اولماز وتكوين صفتى اوزرينه دلالت ايدن آيات كريمه‌لر دخى اكثر واشهردر

فصل ثامن

صفت كلامك بياننده‌در* واجب تعالى حضرتلرى اجماع مليين ايله متكلمدر زيراكه انبياء عظام ورسل كرام صلوات الله تعالى

وسلامه عليهم اجمعين جمله‌سی واجب تعالی حضرتلرينك متكلم
اولديغی اوزرينه اجماع واتفاق ايدوب واجب تعالی حضرتلری
آمر وناهی ومخبر اولديغندن اخبار بيوردقلری تواتر طريقی ايله
ثابتدر وانبيا عليهم السلامك ثبوت نبوتلری واجب تعالی
حضرتلرينك متكلم اولديغنه توقف ايتمزكه محذور لازم اوله
زيراكه انبياء عظام عليهم السلام دعوای نبوت ايدوب اظهار
معجزه ايتدكلرنده صدقلری ظاهر ونبوتلری ثابت اولور صفت
كلامك ثبوتنه توقف ايلمز وكلام دخی سائر صفات مذكوره‌لر
كبی صفت قديمهٔ زائده وواجب تعالی حضرتلرينك ذات پاكی
ايله قائمه‌در زيراكه مراراً بيان اولنديغی اوزره مشتقك برشیٔ
اوزرينه اطلاقی بالضروره مأخذ اشتقاقك اوشیٔ ايله قيامنی
اقتضا ايدر ولامحاله صفت كلامك ثبوتی اولمقسزين تكلم
ممتنع ومحالدر * بومقامده كلامدن مراد كلام نفسيدر وكلام نفسی
ذات واجب تعالی ايله قائم وقديم اولان برمعنادن عبارتدركه
آندن عبارات مختلفهٔ حادثه‌لر ايله تعبير اولنور بوقراءت اولنان
اولنان كلام لفظی دكلدر زيرا كلام لفظی بالبديهة
حادثدر وحادثك ذات واجب تعالی ايله قيامی لامحاله ممتنعدر
وحروف واصوات جنسندن اولوب تلاوت وقراءت واحكام
شرعيه اوزرينه دليل اولان كلام لفظی وقرآن معهود دخی
واجب تعالی حضرتلرينك كلاميدر مخلوق كلامی دكلدر
بومعنا ايله كه واجب تعالی حضرتلری بالذات وبلا واسطه
آنی ايجاد وانزال ايدوب كلام نفسی اوزرينه دال

(قلمشدر)

قلمشدر وبوصفت كلام علم واراده صفتلرينه مغايردر زيراكه
واجب تعالی حضرتلری ابوجهل وابولهبه ايمان ايله تكليف وامر
بيورديلر ولامحاله آنلرك ايمانی علم واراده ايتمديلر والا الجهل والعجز
لازم كلور تعالی الله عن ذلك علواً كبيرا * وكلام نفسی كه واجب تعالی
حضرتلرينك صفات قديمه‌لرندندر علماء اهل حق آنك استماعنك
جواز وعدم جوازنده اختلاف ايتمشلر * شيخ ابو الحسن الاشعری
واكه تابع اولنلر جوازی ايله قائل اولمشلر واجب تعالی حضرتلرينك
بلاكم ولاكيف رؤيتی جائز اولديغی مثللو كلام نفسينك دخی
بلاحرف ولاصوت استماعی جائز اولورديمشلر * وشيخ ابو منصور
ماتريدی واكه تابع اولنلر عدم جوازينه ذاهب اولديلر طائفهٔ
اولينك عندنده موسی عليه السلام حين مكالمه‌ده بلاواسطهٔ حرف
وصوت كلام نفسی‌يی استماع ايلدی وفرقهٔ ثانيه‌نك عندنده موسی
عليه السلام دخی سائر انبيا عليهم السلام كبی كلام نفسی‌يه دلالت
ايدن كلام لفظی‌يی استماع ايتديلر لكن كتاب وملك واسطه‌سيله
اولديغندن اسم كليم موسی عليه السلامه تخصيص اولندی سائر انبيا
عليهم السلام كلام لفظی‌يی كتاب وملك واسطه‌سيله استماع ايتمشلر
وطريق وحی دخی قول اوله يعنی كلام نفسينك استماعی جائز
اولديغنه بناء ياخود جبريل عليه السلام بلا واسطهٔ حرف وصوت
كلام نفسی‌يی استماع وواجب تعالی حضرتلرينك اقداری ايله
نبی عليه السلام اوزرينه نزول وكلام ازلی‌يه دلالت ايدن الفاظ وعباره
ايله اكه اخبار وجهی ايله حاصل اولمشدر وياخود واجب تعالی

حضرتلری مثلا لوح محفوظده کلام نفسی یه دلالت ایدن الفاظ اوزرینه
دال اولان خط ونقوش ایجاد ایدوب جبرائل علیه السلام دخی باقدار
الله تعالی آنلری لوحدن قراءت ورسول الله صلی الله علیه وسلم
اوزرینه نزول واکه اخبار طریقیله واقع اولمشدر وقول ثانی یه یعنی عدم
جوازه نظراً طریق وحی انجق وجه ثانیدر * ومعلوم اوله که واجب
تعالی حضرتلری انزال بیوردقلری کتابلرك جمله سی کلام الله
تعالی درو کلام الله ایسه صفت واحدهٔ ازلیه در تعدد وتفاوت نظم
والفاظ داله حسبیله در بو اعتبار ایله جمیعندن افضل قرآندر زیراکه
نظمی دخی معجزه در بعده توریة بعده انجیل بعده زبوردر واجب
حضرتلری بونلری وبونلردن ماعدا یوز صحف دخی انبیاء عظام
علیهم السلام اوزرلرینه انزال ایدوب آنلرده امر ونهی ووعد
ووعیدینی بیان بیورمشلر جمله سنه ایمان ایدرز لکن قرآن عظیم
الشان جمله سندن صکره خاتم الانبیاء اوزرینه نازل اولدیغندن
سائر کتبك بعض احکامی قرآن عظیم الشان ایله نسخ اولنمشدر

باب خامس

رؤیة الله تعالی عقلاً جائز ونقلاً واجب اولدیغنك بیانندهدر
رؤیت علم اوزرینه زائد وعلمدن ماعدا بر حالت انکشافیه وحاسهٔ
بصر ایله ادراك وانکشاف تامدن عبارتدر زیراکه برشیئه ابتدا
کورمزدن مقدم حد ویاخود رسم ایله مثلا علم حاصل اولوب
ثانیاً او شیئه ابصار تعلق ایلسه یعنی کوز ایله کورینوب مشاهده
اولنسه او حالده انکشاف تام حاصل اولور وعلمك حالتینده
حصولی ایله برابر بالضروره حالتین بیننده فرق اولنور ولامحالة

حین ابصار ووقت مشاهدهده علمدن زائد بر معنی واقع اولور
وبو زائد اولان معنی وانکشاف تام دخی رؤیتدر وبو معنینك
معدومه تعلقی ممتنع وموجودات خارجیه یه علی العموم تعلقی جائز
وممکندر زیراکه اشاعره عندنده موجودات باسرها ابتداء
وبلا واسطه واجب تعالی حضرتلرینه مستند واسباب ظاهریه لر
شروط عادیه درلرکه آنلرك حصولی اولمقسزین دخی ایجاد ممکندر
مثلا واجب تعالی حضرتلری بر اعمی یه بر سنه لك مسافهده
وبر مظلم وتاریك محلده ذره کبی بر صغیر شئ ارائه وناردهیعنی
آتشده ابرادی وثلجده یعنی قارده احراقی خلق ایتمکه قادردر
وفاعل مختاردرکه وقت معینده بر ممکنی خلق وایجاد ایدر وقت
آخرده خلق ایلمز وقتینده حصولی ممکن اولمق ایله برابر یفعل الله
مایشاء ویحکم مایرید لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون * تقریر
سابقدن مستبان اولدیغی اوزره واجب تعالی حضرتلرینك شان
عالیلرنده ممکن ومتصور اولمیان شروط عادیه سز بو رؤیت وانکشاف
تامی ذات پاکنه نسبت دخی انسانده مثلا خلق واحداثی جائز
اولدیغی ثابت اولدی * یعنی بلا کیف بو رؤیت وانکشاف تام
واجب تعالی حضرتلرینك ذات مقدسلرینه تعلق ایتمك عقلا جائز
وممکن اولدیغی ثابت ومتحقق اولدی * لهذا دار آخرتده وجنات
عالیاتده واجب تعالی حضرتلرینك وقوع رؤیتنه دلالت ایدن
نصوص ظاهره ظاهرلری اوزره حمل اولنمق لازم وواجب
اولور زیرا مهما امکن نصوصك ظاهرلری اوزره حملی
واجبدر ادلهٔ سمعیه ونصوص ظاهره لر ایجاب واثباتیله یقیناً

اعتقاد ایدرزکه واجب تعالی حضرتلری دار آخرتده جنات
عالیاتده مکاندن جهتدن مقابله دن اتصال شعاعدن ثبوت
مسافه دن ارتسام صورتدن منزه ومبرّا اولدقلری حالده مؤمنین
ایچون مبصر ومرئی اولور * یعنی الله تعالی حضرتلری بلاکیف
لیلهٔ بدرده قمر مثللو مؤمنلره انکشاف تام ایله منکشف اولوب
کورینور نصوص ظاهره بو معنایه دلالت وبومطلوب اوزره
شهادت ایدر قال الله تبارك وتعالی وتقدس ❁ وجوه یومئذ
ناضرة الی ربها ناظرة ❁ وقال رسول الله صلی الله تعالی
علیه وسلم ❁ ستروْن ربکم کما تروْن القمر لیلة البدر ❁
بو نعمت عظمی وسعادت کبری ایله واجب تعالی حضرتلری
عبادندن مؤمن ومحسن اولنلری قریر العین ومسرور ایدر
رزقنا الله تعالی آمین کما قال الله تعالی ❁ للذین احسنوا
احسنوا الحسنی وزیادة ❁ رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم
حضرتلری حسنی یی جنت وزیاده یی رؤیت ایله تفسیر بیورمشلر
وغیر محسن خائب وخاسر ومحروم اولور منکرین اوزرینه
❁ کلا انهم عن ربهم یومئذ لمحجوبون ❁ آیة وا فی الهدایه یی قراءت
مناسب حال ومقتضای مقام اولورکه بوایهام آنلره محللرینی افهام
ایده بوشرف ایله مؤمنین بشر مشرف اولدقلری مثللو ملائکهٔ
کرام وطائفهٔ جندن مؤمنین دخی مشرف اولملری مختار علماء اعلام
وفضلاء فخام رحمهم الله تعالی رحمة واسعة اولوب اکه ذاهب
اولمشلر الله تعالی اعلم * واجب تعالی حضرتلرینك دنیاده رؤیتی
رسول اکرم نبی محترم افندمز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری

قیامه ٢ ٤٧٢

استعینه بالله .

وُجُوهٌ یَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ . اِلٰی رَبِّهَا نَاظِرَةٌ .

اول قیامت کوننده انبیا واولیا ومؤمنلرك یوزلری
نابانه وضیادار اولوب باری تعالی یه حجابسز نظر
ایدیجیلر در .

علی روایة ان اهل الجنة دائما جنتك نعمت و
صور وعلماندینه نظرله آرام واحنده درلر واکرم
اهل الجنة صباح واخشام رؤیت جمال ایله متلذذ
ومسرورلردر اول اوستادلك اورادی اللهم انی
اسئلك النظر الی وجهك الکریم در

تطفيف ٢ ٤٩٢

استعيذ بالله .

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ

حقا كه اول كونده انلر (يعنى مكذبين) ربلرى تعالانك
رحمت و ديدارنده پرده لنمش محروم و ممنوعدرلر

يونس ١ ٢٥٦

استعيذ بالله .

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ
وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَئِكَ أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ .

شونلركه دنياده ايمانه و عمللرينى احسن ايتديلر انلر ايچون
جنت و حسنى مكافاتدر و دخى اندن زياده اولارق
رؤيت جمال واردر و انلرك يوزلرينى (دوزخيلر كبى)
غبار و مذلت قاپلامز انلر اصحاب جنت اولوب
انده مخلددرلر

ایله موسی علیه السلامدن غیری بر فرد ایچون بالاتفاق واقع
اولمامشدر وبونلر ایچون وقوعنده دخی علما اختلاف ایتمشلر
اصح اولان موسی علیه السلامك عدم رؤیتی وافندمز صلی الله
تعالی علیه وسلم حضرتلرینك رؤیتیدر رسول اکرم نبیٔ محترم
صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری لیلهٔ معراجده برمقامده که
آندن غیری برمخلوق اومقامه واصل اولمامشدر واجب تعالی
حضرتلرینی بو باش کوزی ایله کورمشدر اصح اولان روایت
بودر وروایت اخری قلب کوزیله کورمشدر وروایت ثالثه‌ده
رؤیت افندمز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلریچون ایکی دفعه
واقع اولمشدر بر دفعه‌ده باش کوزیله وبردفعه‌ده قلب کوزیله
کورمشدر بو روایت صاحبلری روایتین بیننده تخالف یوقدر
دیمشلر آحادناسدن برشخص حالت یقظه‌ده واجب تعالی حضرتلرینك
رؤیتنی ادعا ایدر ایسه بالاتفاق مجرد خیال باطلدر علمالر کفرندن
اختلاف ایتمشلر زیرا حدیث شریفده وارد اولمشدر که ﴿واعلموا
ان احدکم لایری ربه حتی یموت﴾ یعنی معلومکز اولسونکه سزدن
براحد واجب تعالی حضرتلرینی اولنجیه‌قدر کورمز * لهذا واجب
تعالی حضرتلرینك دنیاده رؤیتی انبیا علیهم السلامدن غیری
آحادناس ایچون عقلاً جائز ایسه‌ده نقلاً جائز دکلدر لکن واجب
تعالی حضرتلرینك منامده رؤیتنك جوازنده علما بیننده نزاع
وخلاف واقع اولمشدر زیرا رؤیا حقیقةً رؤیت دکلدر

باب سادس

واجب تعالی حضرتلرینك افعال وآثارینك بیاننده‌در بو باب دخی
فصول عدیده‌یه مشتملدر

زمر ـ ٢٨٩

استعیذ بالله.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ.

الله تعالی كل شیئك خالقیدر. وهر شی اوزرینه متصرف وحفظیله قائمدر.

صافات ـ ٢٦٠

استعیذ بالله.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ.

حال بوكه سزی و الیكزله یاپوب عبادت ایتدیككز شیلری الله تعالی خلق ایتمشدر.

فصل اول

افعال عباد اختیاریه لر دخی واجب تعالی حضرتلرینك مخلوقی اولدیغنك بیانده‌در* معلوم اوله كه افعال عبادك اختیاریه‌لری دخی غیر اختیاریه‌لری مثللو واجب تعالی حضرتلرینك مخلوقیدر آنلرده قدرت عبدك اصلا تأثیری یوقدر لكن مع هذا اختیاری ایله غیر اختیاری بیننده فرق موجود وواقعدر زیراكه واجب تعالی حضرتلری عبدده اراده صفتی دخی خلق ایتمشدر وافعال اختیاریه‌لرده عادة الله تعالی بو وجه ایله جاری اولمشدركه عبد اراده‌سنی بر فعله صرف ایدر ایسه واجب تعالی حضرتلری دخی اول فعلی خلق ایدر والا یعنی عبد اراده‌سنی اول فعله صرف ایتمز ایسه واجب تعالی حضرتلری دخی خلق ایلمز بو صرف اراده عبدك صنعی وكسب اسمیله مسمی‌در* بو تقریردن مستفاد اولدیغی اوزره اهل حق عندنده افعال عباد اختیاریه واجب تعالی حضرتلرینك خلقی وعبدك كسبی ایله حاصلدر بو مذهب اهل حق اوزره افعال اختیاریه‌ده واجب تعالی حضرتلرینك من حیث الخلق وعبدك دخی من حیث الكسب مدخلی اولدیغندن توسط وامر بین امرین اولوب جبر وتفویض دخی لازم كلمز بو تدقیقك وجهی بودركه افعال اختیاریه ایله افعال غیر اختیاریه بیننده فرق ضروری اولدیغی افعال اختیاریه‌ده عبدك مدخلی اولدیغی اقتضا وآنك صنعی اولدیغی ایما واشعار ایدر وادلۀ سمعیه ونصوص ظاهره دخی الله تعالی حضرتلرینك مخلوقی اولدیغی ایجاب واقتضا ایدر قال الله تبارك وتعالی وتقدس ﴿ الله

(خالق)

زمر ـ ٢٨٩

خالق كل شئ ❊ والله خلقكم وما تعملون ❊ لهذا واجب تعالى
حضرتلرى خالق وعبد كاسب اولديغنى اختيار ايله دليلين بيننى
جمع وتوفيق وقطع ودفع منافات اولندى كسبكه صرف اراده
وتصميم عزمدن عبارتدر امر اعتبارى اولوب خارجده موجود
اولماديغندن آنك عبدك صنعى اولديغى واجب تعالى حضرتلرينك
خالق كل شئ اولديغنه مناقض وبو قاعده يه منافى اولماز زيراكه
شيئدن مراد موجود خارجيدر معدوم وامر اعتبارى متعلق ايجاد
اولمغه قابل وصالح دكلدر زيراكه متعلق ايجاد اولان شئ لامحالة
خارجده موجود اولور بو افعال عباد اختياريه عبدك مخلوقى
اولماديغنه دليل نقلى قائم اولديغى مثللو دليل عقلى دخى واقعدر
زيرا فاعل مختارك فعلى قصد واختيار ايله حاصلدر وقصد واختيار
ايله اولان فعل دخى بالضروره فاعلنك مقصودينه علمنى اقتضا
ايدر وعبدك تفاصيل افعالنه عدم اطلاعى محقق اولمغله خالق
وفاعل مختار اولماديغى تبين وتحقق ايلدى وبو افعالده عبدك
مدخلى اولديغى دخى ضرورى اولديغندن مذهب اهل حق ثابت
اولوب مطلوب بتمامه حاصل اولدى

فصل ثانى

واجب تعالى حضرتلرى ممكنات موجوده يى مريد وغير
موجوده يى غير مريد اولديغنك بياننده در * ممكنات موجوده
يعنى عالم جميع اجزاسيله خير وشر وايمان وكفر وطاعت
ومعصيت جمله سى واجب تعالى حضرتلرينك اراده سيله حاصل
وواقعدر زيراكه سابقا بيان اولنديغى اوزره واجب تعالى

حضرتلری فاعل مختار وخالق کل اشیادر وفاعل مختارك
فعلی بلا شبهه قصد واراده ایله مسبوق اولدیغندن واجب تعالی
حضرتلرینك جمیع موجوداتی مرید اولدیغی ثابت ومتحقق
اولور لکن کفر وعصیانه راضی اولمازو لا یرضی لعباده الکفر
زیراکه رضا عدم اعتراضدن عبارتدر کفر وعصیان اوزره
اعتراض وعذاب وعقاب اولدیغنه آیات عدیده ونصوص کثیره
دلالت وشهادت ایدر وبونلرك انکاری یعنی کفر ومعاصی یی
انکار محل وکاسبنه یعنی عبده نظراً در فاعل وخالقنه یعنی واجب
تعالی حضرتلرینه نظراً دکلدر رضا بونك عکسی اوزره در
غفلت اولنمایه ❋ من یشأ الله یضلله ومن یشأ یجعله علی صراط
مستقیم ❋ وممکنات معدومه نك واجب تعالی حضرتلری
وجودلرینی اراده ایتمامشدر والا واجب تعالی حضرتلری اوزرینه
محال اولان عجز لازم کلور تعالی الله عن ذلك علواً کبیراً ❋ ماشاء
الله کان ومالم یشأ لم یکن ❋ حدیث شریفی دخی بو مطلب اوزره
دلیل وافی وبرهان کافیدر

فصل ثالث

حسن وقبحك بیانندهدر * حسن وقبح معانی ثلثه اوزرینه اطلاق
واستعمال اولنور * اوّلی صفت کمال وصفت نقصان * وایکنجی
موافقت غرض ومخالفت غرض بو معنای ثانیدن مصلحت ومفسدت
ایله دخی تعبیر اولنور بو ایکی معنی شرع شریفه توقف ایتمیوب
عقل ایله ادراك اولندقلرنده اصلا اختلاف یوقدر معنای ثلث
حسن فعلك دنیاده متعلق مدح وآخرتده متعلق ثواب وقبح فعلك

دنیاده متعلق ذم وآخرتده متعلق عقاب اولدیغندن عبارتدر
بو معنی اشاعره عندنده شرعیدر عقلی دکلدر زیرا ثواب وعقابك
ادراکندن عقل قاصردر افعال عباددن قبیح شرعا آندن نهی
اولنان فعل وحسن آندن نهی اولنمیان فعلدر * بو تفسیر اوزره
واجب ومندوب ومباح وحسن وحرام ومکروه قبیح اولور
وافعال الله تعالی بالاتفاق حسندر لکن ما یحمد علی فعله معناسی
اوزره واجب تعالی حضرتلرندن اصلا بر فعل قبیح اولماز زیرا
واجب تعالی حضرتلرینك فوقنده حاکم یوقدر که آنی بر فعلدن
نهی ایتمك ایله اول فعل قبیح اوله وواجب تعالی حضرتلری
اوزرینه برشیء دخی واجب دکلدر زیرا حاکم موجبسز وجوب
ممتنع ومحالدر واجب تعالی حضرتلرینك فوقنده حاکمك وجودی
محال اولدیغندن اوزرینه برشیئك وجوبی دخی ممتنع ومحالدر
بو تقریر وتحریردن لطف واصلح وآلام اوزرینه عوض وثواب
وعقاب مثللو اشیادن برشیء الله تعالی اوزرینه واجب اولمدیغی
ثابت وظاهر اولور ثواب الله تعالی حضرتلرینك فضلی وعقاب
الله تعالی حضرتلرینك عدلی ایله در واجب تعالی حضرتلری
حاکم مطلقدر * له الحکم یعترض ولا یعترض علیه * یعنی واجب
تعالی حضرتلری اعتراض ایدر وآنك اوزرینه اصلا اعتراض
اولنماز یفعل الله مایشاء ویحکم ما یرید لا یسئل عما یفعل وهم
یسئلون والله تعالی حضرتلری احکم الحاکمین واعلم العالمین
واقدر القادریندر اوزرینه حکم واکراه اولمقدن وجهل وعجزدن

مبرّا وظلم وجور وبرشیئی موضعنك غیرنده وضع واتیاندن منزه ومعرّادر والا اکراه ویاخود جهل ویاخود عجز ونقصان لازم کلور تعالی الله عن ذلك علوّاً کبیراً

فصل رابع

افعال الله معللة بالاغراض اولمادیغنك بیانده در * افعال الله تعالی حکم ومصالح ومنافع لاتعدّ ولاتحصی یه شاملدر که آنلرك احاطه وادراکندن عقل قاصر در * لهذا افعال الله عبثدن منزه ومبرّادر زیراکه عبث فائده دن خالی اولان فعله اطلاق اولنور افعال الله ایسه آنفا بیان اولندیغی اوزره فوائد غیر محصوره یه مشتملدر مع هذا افعال الله تعالی معللة بالاغراض دکلدر زیراکه اول افعالك رجحان واولویت وخیر ومنفعتی مخلوقاته عائد در آنلردن واجب تعالی حضرتلرینه اصلا وقطعا برنفع حاصل وراجع دکلدر واجب تعالی یه نظراً آنلرك وجودی ایله عدمی مساویدر والا واجب تعالی حضرتلرینك شاننده محال اولان امر یعنی بالذات نقصان واستکمال بالغیر لازم کلور واجب تعالی حضرتلری نقصان وکمال متوقعدن منزه ومقدسدر * بوتقریردن مستبان اولدیکه اول مصالح واجب تعالی حضرتلرینه نسبت اسباب باعثه وعلل مقتضیه دکلدر * لهذا افعال الله معللة بالاغراض اولدیغنی مشعر اولان آیات واحادیث ونصوص ظاهره لر حکم ومصالحه صرف اولنوب علل واغراضه حمل اولنماز واصلا محذور وفساد لازم کلماز وفائدهٔ تکلیف بین الخلائق محسن مسیئدن امتیاز وقطع اعذار واتمام حجتدر ﴿ لئلا یکون للناس علی الله حجة بعد الرسل ﴾ وتکلیف

مالا يطاقك عقلاً جوازنده اختلاف اولنمش ايسه ده نقلا عدم وقوعنده اختلاف ونزاع يوقدر ﴿ لايكلف الله نفساً الا وسعها ﴾ زيرا حكمت ومصلحت وفضل ومرحمته منافيدر

فصل خامس

اجل ورزق واسماء الله توقيفيه اولديغنك بيانده در * اجل اول وقتدن عبارتدركه واجب تعالى حضرتلرى مثلا انسانك موتنى اول وقتده تقدير وآنك اول وقتده موتنه الله تعالينك علم ازليسى تعلق ايده اجل كه بو وقت معيندن عبارتدر واحددر تقدم وتأخر احتمالى يوقدر ونص جليل ﴿ اذا جاء اجلهم فلا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون ﴾ بو مطلوب اوزرينه دليل واضحدر رزق لغتده حظ ونصيب معناسنه در واصطلاح بعضده رزق اول شيئدن عبارتدركه واجب تعالى حضرتلرى آنى حيواناته سوق وحيوانات دخى آنى اكل وآنك ايله تغذى وتفكه ايدر * بو تفسير اوزره رزق مأكولاته مخصوصدر واصطلاح بعض آخرده اول شيئدن عبارتدركه واجب تعالى حضرتلرى آنى حيواناته سوق وحيوانات دخى آنك ايله انتفاع وتعيش ايدرلر * بو تفسير اوزره رزق مأكولات ومشروبات وملبوسات واولاد وعلم وعملك جملهسنه شاملدر * بو تقريردن مستفاد ومستبان اولديكه رزق لغة وعرفا حلاله اطلاق اولنديغى كبى حرامه دخى اطلاق اولنور وهر شخص كندى رزقنى اكل وآنك ايله انتفاع ايدر وبر شخص شخص آخرك رزقنى اكل وآنك ايله انتفاع ايتمز

اسماء الله تعالی توقیفیه در یعنی اطلاقی اذن شرع شریفه موقوفدر
هر اسم که واجب تعالی حضرتلری اوزره آنك اطلاقی قرآن
عظیم الشان وحدیث شریفده وارد اولمامشدر واجب تعالی
اوزرینه آنك اطلاقی احتیاطاً جائز دکلدر مبادا که امر باطل
وفاسدی ایهام ایده وعقل قاصرمز آنك ادراکندن قاصر اوله
لکن بو اذن شرعه توقف صفات وافعالدن مأخوذ اولان اسماءده در
اسماء اعلامده دکلدر زیرا که هر لغتده اسماء اعلامك الله تعالی یه
اطلاقی صحیح اولدیغی مجمع علیه وبالاتفاق جائزدر اذن شرعه
موقوف دکلدر

مقالهٔ ثانیه

نبوّت ونبوّته تعلق ایدن اشیا بیانده اولوب ابواب عدیده یه مشتملدر

باب اول

نبوّت ونبوّتك توابعی بیانده وفصول عدیده یه شاملدر

فصل اول

نبینك تعریف وتوصیف ونبوّتك حقیقت وتحقیقنك بیانده در
نبیّ بر انساندر که واجب تعالی حضرتلری آنی خلقه بعث وارسال
بیوردی احکام شرعیه یی آنلره تبلیغ وتعلیم ایچون ورسول
بعضاً نبی یه مرادف اطلاق واستعمال اولنور وبعضاً کتاب
ویاخود شریعت مخصوصه صاحبی اولان نبیّ یه تخصیص وفقط آنده
استعمال واکه اطلاق اولنور نبوّت واجب تعالی حضرتلرینك
عندندن بر نعمت عظمی وسعادت کبری ورحمت وموهبت

الهيه دركه مجرد ارادهٔ عليه سنه منوط و معلقدر عبادندن
بعضيسنه آنك ايله انعام و اكرام واحسان ايدوب ممنون ومشرف
ايدر ❊ يختص برحمته من يشاء ❊ استعداد ذاتى وتصفيه ورياضات
ومجاهدات و بوقبيل اشيايه توقفى يوقدر زيراكه واجب تعالى
حضرتلرى كل شيئه قادر وفاعل مختاردر محض اختيارى ايله
بعض عبادنى وحى و معجزه وارسال ملك وانزال كتاب ايله
تخصيص ايدر وبونلرك جملهسى ممكنات ومقدورات افراندركه
واجب تعالى حضرتلرى بلا واسطه آنلرده مؤثر وارادهٔ عليهسى
آنلرك تحصيلنده كافيدر ❊ الله اعلم حيث يجعل رسالته ❊ معلوم
اولهكه انسان امر معادنده انبيايه محتاج اولدقلرى مثللو امر معاشنده
دخى انبيا عليهم السلامه احتياجلرى ظاهردر زيرا بعثت انبيا
وارسال رسل وانزال كتبده حكم ومصالح وفوائد لاتعد ولاتحصى
واردر ازجمله وجود بارى تعالى شانه وعن اسمه وآنك علم
وقدرتى كبى عقل معرفتيله مستقل اولان اشياده عقلك نقل ايله
تأيد وتعاضدى و كلام ورؤيت ومعاد جسمانى مثللو عقل آنك
معرفتيله مستقل اولماديغى اشياده عامهٔ ناس آنلرك علمى انبياء
عظام عليهم السلامدن اخذ واستفاده ايتملرى وتكميل نفوس
بشريه وبيان منافع ومضارّ اغذيه وادويه وتعليم صنايع واخلاق
فاضله وسياست كامله واخبار ثواب وعقاب بونلر وبونلرك
امثالى فوائدكه معاش ومعادده نوع انسانك عين صلاحى ونظام
وانتظامده مدخل تاملرى واردر بعثت انبيا عليهم السلام وارسال
رسل وانزال كتبسز تكميل وتمام اولماز * ودخى انسان مدنى

ال عمران ١ ١٠٥

استعينه بالله .

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ .

الله تعالى ديديكز نبوت ويا اسلامى تخصيص ايدر
والله عظيم اشاه ديه اسلام اعطا ايتديكز فضل
عظيم صاحبيدر .

بالطبع در يعنى امر تعيشنده اشياء كثيره يه محتاج اولديغندن انتظام امورى اجتماع ويكديكره معاونت ومعاوضه يه موقوفدر زيراكه شخص واحد غذا ولباس ومسكن وسائر امور ضروريه لرينى تحصيله مقتدر دكلدر بالفرض قادر اولسه بيله صعوبت ومشقت عظيمه ايله اولديغنده شك واشتباه يوقدر معاونت ومشاركت ومعاوضه ايله اولدقده لامحالة سهل وآسان اولان وجه ايله ميسر ومقدور اولور وهر شخص بر صنعته مشغول وآنك ايله تعيش واكتفا ايدر وبو معاونت ومعامله ومعاوضه وبو اجتماعك نظام وانتظامى دخى عدله توقف ايدوب عدالتسز ميسر وحاصل اولماز زيرا هر شخص مطلوبنى تحصيل ومنفعتنى اشتها ومساهم ومزاحمنه جور وجفا وجبر وقهر ايدوب تنازع وتقاتل وهرج ومرج واقع وبو امر اجتماع واتفاق ونظام وانتظام مختل وفاسد اولور وبو عدلى حفظ ومعامله يه رعايت ايچون علم شريعت وقواعد فقهيه وقوانين كليه يه حاجت مس ايلديكندن واجب تعالى حضرتلرى وضع شريعت وانزال وحى وكتاب بيورديلر زيرا حوادث ووقايع غير متناهى اولديغندن هر جزئينك بخصوصه حكمنى بيان متعذر وغير ممكندر حوادث اولدقجه حكملرى شرع شريفدن استنباط واخذ اولنور بو شريعتى بيان وتعليم احكام ايچون بر شارع ومخبردن لازمدر كه آيات ظاهره ومعجزات باهره ايله مختص وممتاز اوله تاكه صادق ايله كاذب بيننده فرق حاصل وآنك امر ونهى وخبرى واجب تعالى جانبندن اولديغى ثابت ومتحقق اولوب ناس آنك دعوتنه

اجابت واطاعتنه رغبت ايدهلر وعاصى يه عقاب ايله وعيد ومطيعه ثواب ايله وعد ايتمك ايله هر شخص حكم شرع شريفه راضى اولوب آخره ظلم وجور وبو امر اجتماع وانتظامى افساد ومختل ايتميهلر نبى دخى بو شارع موصوفدن عبارتدر فائدهٔ بعثت انبيا عليهم السلام تبليغ شريعت وايضاح محجت واقامهٔ حجت وقطع اعذار وانتظام امر معاش ومعاد اولديغى ظاهر ومتبين ومتحقق اولدى ❊ لئلا يكون للناس على الله حجة بعد الرسل ❊

فصل ثانى

معجزهنك بياننده در * معجزه لغتده قدرت مقابلى اولان عجزدن مأخوذدر واصطلاحده * امر خارق للعادة مقرون بالتحدّى مع عدم المعارضة مصدّق للنبى الذى تحدّى بها * يعنى عادته مخالف بر امردر كه دعواى نبوّت ايدن شخصك يدنده ظاهر اولوب شخص آخردن اكا معارضه ميسر اولماز مدّعى اولان ذاتى تصديق وعدم تكذيب شرطيله بو تعريفده عادته مخالفت قيدى واجب تعالى حضرتلرينك فعلى اولديغى تحقق ايدوب نبوّت دعواسى ايدن شخصى واجب تعالينك تصديقى اولديغى ظاهر اولمق ايچون تحدّى يه مقارنت قيدى كرامت وسائر اقسام خوارقدن امتياز ايچون وعدم المعارضه قيدى سحر وشعبدهدن امتياز ايچوندر ودخى حقيقت اعجاز عدم معارضهدر وتصديق قيدى جماد نطق ايدوب مدّعى يى تكذيب مثللو خارقدن احتراز ايچوندر * معلوم اوله كه خارق عاده التى قسمدر * اوّلى معجزه دركه تفسير وبيان اولندى * ايكنجى ارهاصدركه زمان بعثته قريب واقع

اولور نبیدن صادر اولمق بونده شرط دکلدر * اوچنجی کرامتدر که عارف بالله واولیاء اللهدن صادر اولور * دردنجی معونه درکه آفت ومحنت وبلا ومشقتدن خلاص ایچون عوام مسلمیندن صادر اولور * بشنجی استدراجدر که کافر وفاجردن مقصودینه موافق صادر اولور * آلتنجی اهانتدرکه کافر وفاجردن غرض ومرادینه مخالف صادر اولور مسیلمهٔ کذابك خذله الله ولعنه الله تعالی صحت ایچون حین دعاسنده اعورك عین صحیحه‌سی دخی ذاهب اولوب فاقد العینین اولدیغی مثللو نبوتده استعداد شرط اولمدیغی کبی اظهار معجزه‌ده دخی استعداد شرط دکلدر وبو معجزه‌نك صدق نبیّ وصدق رسول اوزرینه دلالتی اشاعره عندنده جری عادت طریقیله‌در یعنی ظهور معجزه نبینك صدقنه علمی افاده ایدر وافاده‌سی ضرورة عادیه ایله واقع اولور زیرا کاذبك یدنده معجزه‌نك خلقی عقلا ممکن ایسه‌ده عادة منتفیدر وعادة الله تعالی دخی بو وجه ایله جاریدرکه معجزه‌نك عقبنده یعنی معجزه‌ده نظرك عقبنده رسولك صدقنه علمی خلق ایدر عدم خلق عقلا جائز ایسه‌ده زیرا خارق عاده جائز وواقعدر

فصل ثالث

افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك نبوّتی وافضل انبیا اولدیغنك بیانده‌در * افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلری رسول برحق وافضل رسل کرامدر زیراکه رسول اکرم ونبی محترم صلی الله علیه وسلم حضرتلری دعوای نبوّت ایدوب قرآن

عظیم الشانی علی وجه الاعجاز اتیان وخلقی طاعت خالقه دعوت وعصیاندن منع ایتدیکی تواتراً ثابتدر وبونده شك وشبهه ونزاع ومخالفته اصلا مجال یوقدر وقرآن عظیم الشان اظهر معجزه واشهر آیت بینه‌در زیراکه قرآن عظیم الشانده آیات تحدّی متعدد نازل اولمشدر یعنی کتاب مجیدده آیات تحدی کثیره‌در قرآن کریم بالفرض کلام الهی اولمایدی لامحالة اکا معارضه ممکن اولور ایدی زیرا رسول اکرم امی قراءت وکتابت ایله معروف ومشهور اولمادیغی مسلم انامدر وعصر سعادتده بین العرب فصاحت وبلاغت ایله مشهور فصحا وبلغا اکثر واشهر ایدی بوقدر تقریع وتوبیخ وتعییر ایله بومثابه‌ده فصحا وبلغالر حروف ایله معارضه‌دن سیوف ایله مقاتله‌یه عدول واسهل وجه اوزره اصعب وجهی اختیار ومعارضه وقرآنك مثلنی اتیاندن عاجز اولدقلری قرآن عظیم الشانك معجز وکلام الهی اولدیغنه دلالت واضحه ایله دلالت ایدرکه انکاره مجال یوقدر وبالفرض قرآن عظیم الشانك مثلنی اتیان ایدوب معارضه ایتمش اولدقلری واقع اولسه ایدی هرعصرده مخالف موافقدن اکثر اولمغله اول مثلی اخفا عادتا ممتنع اولور ایدی زیراکه اهل اسلامك قرآنه اعتنالرندن کفارك اول مثلك شاننه اعتنالری زیاده اولوب رسول اکرمك رسالت دعواسنی آنك ایله محو وابطال ورسول اکرمی آنك ایله الزام واسکات ایدرلر ایدی حاشا ثم حاشا واموال وارواحلرینی مدافعه ومقاتله ایله بذل وافنایه حاجت مس ایتمز ایدی * افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن قرآن عظیم الشاندن ماعدا معجزه‌لرك صدوری

تفصيلا وفردا فردا آحاد ايسه‌ده لكن قدر مشترك يعنى رسول اكرمدن معجزه‌نك صدورى من حيث المعنى متواتردر سائر انبيادن معجزاتك صدورى وحاتمك جودى كبى ورسول اكرم امى اولمغله برابر علم وعملده درجهٔ قصوايه واصل اولوب سائر ناسى تكميل ايتديكى دخى معجزهٔ عظمى وآيت كبرى در * بو تقريردن ظاهر وواضح اولديكه افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرى بلا شبهه دعواى نبوّت واظهار معجزه ايتمشدر وهر شخص كه دعواى نبوّت واظهار معجزه ايده آنك نبوتنده اصلا شك وشبهه يوقدر * افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك نبوتنده دخى اصلا شك وشبهه يوقدر بو دليلدن ماعدا افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك نبوتنى اثبات ايچون ادلهٔ عديده دخى واردر لكن ملال خوفندن ايراد واتيان اولنمدى اطلاع اراده ايدن شخص كتب كلاميه‌دن مطولاته رجوع ايده رسول اكرم ونبى محترم افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرى خاتم الانبيادر خاتميتى ﴿ ولكن رسول الله وخاتم النبيين ﴾ نص صريحى ايله ثابتدر وافضل انبيا واكمل رسلدر زيراكه سائر انبياء عظام عليهم السلامك بعثت ودعوتلرى خاصه ورسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك بعثت ودعوتلرينك ثقلينه يعنى انس وجنه عموم وشمولى واردر بو عموم دعوت وشمول شريعت افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك افضليت واكمليتنك اثباتنده كفايت ايدر مع هذا آيات واحاديث عديده دخى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك افضل انبيا واكمل رسل

(اولديغنه)

احزاب ٢ ٢٠٨

استعيذ بالله .

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ
وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

محمد صلى الله عليه وسلم سزك رجاللكزدن بركمسه نك باباسى اولمدى. ولكن الله تعالانك كوندرديكى پيغمبردر. وانبيانك آخرى اولوب باب نبوت انكله تختيم اولنمشدر. الله تعالى هر شيئ عالمدر ختم نبوت كيمه لايق ايدوكنى بيلور

انبيا ٢ ٧٠

استعيذ بالله .

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ .

يا محمد بز سنى مطلق عالملره رحمت كوندردك كوندرديكك شى عالمك سعادت ومصالح ومعادلرينه صلاحنه سبب وموجبدر

اولدیغنه دلالت ظاهره ایله دلالت ایدر بیاندن مستغنیدر ﴿ وما ارسلناك الا رحمة للعالمین ﴾ وانبیانك اوّلی آدم علیه السلام وآخری نبینا محمد علیه السلامدر ایکیسنك بیننده انبیا ورسل کثیره بعث وارسال اولنمشدر جملەسنه علی وجه الاجمال ایمان ایدوب عددلرینی واجب تعالی حضرتلرینك علمنه تفویض ایدرز خروج افراد ویادخول اغیاردن احتراز ایچون صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین رزقنا الله تعالی شفاعتهم ونفعنا ببرکاتهم آمین یامجیب السائلین

فصل رابع

عصمت انبیاء عظام وملائکهٔ کرامك بیاننده‌در * انبیاء عظام ورسل کرام علیهم الصلاة والسلام مطلقا کفر وکذب وعموم کبائر وتعمد صغائردن معصوم ومصون ومبرّادرلر زیراکه انبیاء عظامدن کفر ویاخود ذنب آخر بالفرض صادر اولمش اولسه امت اوزرینه اول ذنبده دخی انبیایه اتباع واجب اولوب کفر وذنب ایله آنلره امر واجتماع المتنافیین یعنی وجوب ایله حرمت ذنب واحدده جمع اولمغله بالاتفاق باطل ومحال اولان امر لازم کلور ایدی زیرا انبیایه اتباع وآنلره فعللرنده اسوة واقتدا ایله امر ثابت وواقعدر ﴿ قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله ﴾ نص جلیلنده واقع اولدیغی مثللو واستحقاق ذم وایذاء ومنصب نبوتدن انعزال مثللو محذورات کثیرهٔ ظاهره دخی واردرکه آنلرك ذکرندن کف لسان اولندی ایرادینه حاجت یوقدر مطولاتده بیان اولنمشدر * لهذا انبیاء عظام علیهم السلامدن

ال عمران ١ ٩٥

استعیذ بالله .

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ
اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

یا محمد یهود و نصارایه سویله که اگر الله‌ی سویورسکز
بکا تابع اولك که الله تعالی دخی سزی سور و گناهلریکزی
مغفرت ایدر. الله عظیم الشانه مغفرت و رحمت
ایدیجیدر.

انبيا > ٥٧

استعيذ بالله .

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهِ يَعْمَلُونَ .

كلامده الله تعالايه سبقت ايتمزلر و انك امريله عمل ايدرلر يعنى قول و عملدى انك امريله دركه كفار ملائكه دن شفاعت اميد ايدرلرسه انلر الله تعالادن اذنسز كلام و شفاعت و بر قدم قدرتلرى يوقدر

تحريم > ٤٤١

استعيذ بالله .

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

اى مؤمنلر نفسكزى و نيده نصيحتله اهل و اولادكزى آتشده حفظ ايدك كه اول آتشك طوتشديره جغى كفار انس و جن و كبريت طاشلريدر اول نار اوزره متولى (زبانيه ديولر) خشين و شديد ملكلر واردر كه الله تعالى انده

صدور ذنب روايتلرى آحاد اولور ايسه رد اولنوب قبول اولنمز زيرا راويلره كذب وخطا اسنادى انبياء عظامه عصيان اسنادندن اولى واحرادر واكر متواتر اولور ايسه خلاف اولى اوزرينه حمل اولنور عصمت ادلهسيله بو روايتلرك بينني جمع وتوفيق ايچون عصمت مذهبمزده ثابت ومقرر اولان قاعده اوزرينه يعنى واجب تعالى حضرتلرى فاعل مختار واشيانك جملهسنك ابتداء وبلا واسطه واجب تعالى حضرتلرينه استنادى قاعدهسى اوزرينه الله تعالى حضرتلرينك انبياء عظامده ذنب وعصيانى عدم خلقندن عبارتدر آنلرده بر خاصيت وخصوصيتدن ناشى دكلدر والا انبياء عظام عليهم السلام حضرتلرينه ترك ذنوب ايله تكليف صحيح وترك ذنوب ومعاصى اوزرينه ثواب دخى اولماز * ملائكهٔ كرام دخى معصومدرلر زيرا آنلر شهوت وغضب واكل وشرب وذكورت وانوثت وبونلرك لوازمليله موصوف اولمزلر عصيان ايسه بو قبيل اوصافدن ناشى اولور آنلرك حضرت آدم عليه السلامك حقنده اولان كلاملرى انكار على الله تعالى وغيبت وسوء ظن وتزكيهٔ نفس مقولهسندن اولميوب استعلام حكمت بابندندر ﴿ لا يعصون الله ما امرهم ويفعلون مايؤمرون ﴾ ﴿ لا يسبقونه بالقول وهم بامره يعملون ﴾ كبى نصوص قرآن عظيم الشانده اكثر وآنلرك عصمتنه دليل كافى وبرهان وافيدر

فصل خامس

انبياء عليهم السلامك ملائكهٔ كرامدن افضليتنك بياننده در * انبياء عظام عليهم السلام حضرتلرى عموم ملائكهٔ كرام يعنى ملائكهٔ

امر بیوردیغی شدیده اصلا عصیان و مخالفت ایتمزلر
امر اولندقده شیئی درعقب ادا ایدرلر هیچ
مرحمتلری اولمامغله زاده بردفعه تجسس بالکیمه یه
بروده آتشه القا ایدرلر

کرامك رسل وغیر رسلندن افضل ورسل ملائکه عامهٔ بشردن افضل وتقـوی ایله متصف اولان عامهٔ بشر عامهٔ ملائکه‌دن افضلدر زیراکه شهوت وغضب ووسوسه مثللو موانع کثیره بشرده موجود اولوب ملائکه‌ده اصلا برمانع یوقدر وموانع ایله اولان طاعت وعبادت بلا شبهه موانعسز اولان طاعت وعبادتدن اصعب واحمز اولدیغندن ثوابی دخی زیاده وافضل اولور زیراکه حدیث شریفده ﴿افضل الاعمال احمزها﴾ وارد اولمشدر بشرك عبادتنك ثوابی ملکك عبادتنك ثوابندن زیاده اولدقده لامحاله بشر دخی ملکدن افضل اولور زیراکه افضلیتدن مراد عندالله تعالی کثرت ثواب وثوابی اکثر اولمقدر آخر معنی مراد دکلـدر بو مطلوب اوزره ادلهٔ اخری دخی واردرکه مبسوطاتده مذکوردر اختصار ایچون ترك اولندی

باب ثانی

حشر اجساد واکا متعلق ومناسب اولان اشـیانك بیانده‌در بو باب دخی فصول عدیده‌یه مشتملدر

فصل اول

اعادهٔ معـدومك امکان وجوازینك بیانده‌در * ابتداءً موجود اولان ممکن معـدوم اولدقدن صکره اعاده‌سی یعنی ثانیـاً آنك ایجـاد ووجودی دخی ممکن وجائزدر زیراکه اوممکنك وجودی بالذات ممتنـع اولمش اولسـه ایدی ابتداءً دخی موجود اولمز ایدی زیرا مقتضی الذات ذاتدن تخلف ایلمز

و بالذات ممتنع اولميوب بالفرض زمان ثانيده آنك وجودی ممتنع اولور ايسه لامحالة عوارض وموانع سببيله ممتنع اولوب بالذات وموانعك ارتفاعنه نظراً ممكن اولور بوايسه يعنی امكان ذاتی دخی عين مطلوبدر واعاده وقت اوّل وزمان ابتداده اولمق لازم دكلدركه اول شيئ معاد اولديغی حيثيتدن مبتداء اولمق لازم اوله زيرا اعاده اجزاء اصليه وعوارض مشخصه ايله اولور يعنی اعاده‌ده لازم اولان امر بونلردر وقت ايسه عوارض مشخصه‌دن دكلدر والاهر ساعتده شخص تبديل اولمغله مديونه اداء دين ومسؤله جواب سؤال لازم اولمز ايدی بوايسه بالضروره باطل وغير معقول ونامقبولدر

فصل ثانی

حشر اجسادك امكان ووقوعنك بياننده در * واجب تعالی شانه يوم قيامتده امواتی احيا ايتمك عقلا جائز ونقلا واجبدر زيراكه اجزاء ميت جمع وحياته قابلدر والا ابتداءً دخی آنلر ايله متصف اولمزايدی * وسابقاً تقرير وبيان اولنديغی اوزره واجب تعالی حضرتلرينك علمی جميع اشيايی محيط وقدرتی جمله ممكناته شامل اولديغندن هر شخصك تفاصيل اجزاسنی عالم وآنلری جمع واحيايه دخی قادردر * انبياء عظام ورسل كرام بالاتفاق كتب الهيه‌ده مواضع كثيره واحاديث صحيحه‌ده يوم قيامتده احياء موتی‌نك وقوعندن خبرويرمشلر وتأويل وتوجيه آخری قبول ايتميان وجه اوزره نص وتصريح ايتمشلر * لهذا ملبون بيننده حشر

يس ۲ ٧٥١ .

استعيذ بالله .

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلاً وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَا

وَهِيَ رَمِيمٌ .

بو كموكى اوفاتمقده بزه كويا عجب ضرب مثل ايدر مع هذا
كموكى احياده اغرب كندو نه مندن خلق اولنديغنى
اونوتدر وديركه بو چوريمه كموكلرى كيم ديريلدر

(روايت اولنديكه ابى بن خلف النه بر چوريمه كموكله حضور
نبوى يه كلوب الى ايله اوفاقلديغنده صكره ديديكه اعتقاد
ايدرميسنكه بو كموكى بو حالده صكره كيم احيا ايدر پيغمبر عليه السلام
بيوردىكه بلى الله تعالى بونى وسنى دخى قيامتده بعث
ايدوب وجهنمه ادخال ايدر . اول سببدن بو آيت كريمه
نازل اولدى

٧٥٢

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِى اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ

بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ .

يا محمد سن ديكه اولكره انى هيچ يوقدن وار ايدوب خلق ايدن
الله ذو الجلال كمال قدرتيله انى ديريلدر اول الله تعالى
هر خلقك اجزاسى جمع وتجديداً خلق ايتمكه قادر وعالمدر

اجسادك وقوعنده اصلا اختلاف واقع دكلدر لكن كيفيت
وقوعنده اختلاف ايتمشلر * اعادهٔ معدومى تجويز ايدنلر واجب تعالى
حضرتلرى اوّلا انسانى بلكه عموم ابدانى اعدام وافنا ايدوب
ثانياً آنلرى ايجاد واحيا ايتمك ايله قائل اولديلر * تجويز ايتميانلر
الله تعالى حضرتلرى ابدانك اجزاى اصليه سنى تفرقدنصكره جمع
وتأليف وحياتى آنلرده خلق واحيايه ذاهب اولديلر * خلاصهٔ كلام
حشر اجساد اجماع امت ونصوص قطعيه ايله ثابت ومنكرى
قطعا كافردر قال الله تبارك وتعالى وتقدس ﴿ وضرب لنا مثلا
ونسى خلقه قال من يحيي العظام وهى رميم قل يحييها الذى انشأها
اوّل مرّة وهو بكل خلق عليم ﴾ الآية وبوقبيل تأويل قبول
ايتميان وتوجيهه صالح اولميان آيات كريمه لر واحاديث صحيحه لر
لاتعدّ ولاتحصى در

فصل ثالث

جنت وجهنمك بياننده در * جنت وجهنم حالا موجود ومخلوقدرلر
زيراكه الله تعالى حضرتلرى جنتك مؤمنين متقين وجهنمك
كافرين وفاجرين ايچون اعداد ومهيا اولديغندن ماضى صيغه سيله
كلام مجيدنده خبر ويرمشدر قال الله تعالى ﴿ سابقوا الى مغفرة من
ربكم وجنة عرضها كعرض السماء والارض اعدّت للذين امنوا
بالله ورسله ﴾ الآية وقال تعالى شانه ﴿ واتقوا النار التى وقودها
الناس والحجارة اعدّت للكافرين ﴾ وقصهٔ آدم وحوا عليهما السلام
دخى جنت الآن موجود اولديغنه دليل قطعى ونص صريحدر

حديد ٢ ٤٠٩

استعيذ بالله .
سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا
بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ
يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

ربكزدن موجب مغفرت اولان فرائض ونوافله وجنته
كيرمكه عجله ايدك كه اول جنتك عرضى سموات وارضك
عرضى قدردر واول جنت الله تعالى يه وپيغمبرلرينه
ايمان ايدنلر ايچون مهيادر بو توفيق وعنايت
الله تعالانك فضل وكرميدر كه ديلديكنه اعطا ايدر
الله تعالى اطاعت ايدنه فضل عظيم صاحبيدر

قائل بالفصل اولمديغندن جهنم دخى الآن موجود اولديغى ثابت اولوب مطلوب بتمامه حاصل اولور اهل جنت جنات عالياتده على الدوام نعمت ولذت وراحتده منعم ومكرم اولدقلرى حالده مخلد واهل نار جهنمده دائما شدت ومحنت وعذاب وعقابه مبتلا اولدقلرى حالده مؤبد اولدقلرينه دلالت واضحه ايله دلالت ايدن آيات كريمه واحاديث صحيحه لر قرآن عظيم الشان وكتب احاديثده اكثر واشهردر ❊ وكل شئ هالك الا وجهه ❊ آيت جليله سنك معناسى بودركه ممكن الآن حد ذاتنده معدوم مثابه سنده وفانى وهالك حكمنده در استقبالده آنلرك اوزرينه عدم طارى اولمق معناسنه دكلدر فحول علما بونك اوزره تصريح ايتمشلر حال صيغه سيله وارد اولديغى دخى بومعنايه شهادت ايدر وجنت ونار واهللرينك عدم فناسنه دلالت ايدن آيات عديده واحاديث كثيره يه منافى ومناقض اولمز * توجيه آخر دخى وارددر لكن ايراد واتيانه حاجت اولمديغندن طى مقال وبووجهله اكتفا اولندى * جنت فوق سموات وتحت عرش مجيدده اولديغنه آيت كريمه وحديث شريف دلالت ظاهره ايله دلالت ايدر قال الله تعالى ❊ عند سدرة المنتهى عندها جنة المأوى ❊ وقال عليه السلام ❊ سقف الجنة عرش الرحمن ❊ وجهنم تحت ارضين واسفل السافلينده اولديغى دخى بوآيت جليله اشعار ايدر قال الله تعالى ❊ ثم رددناه اسفل سافلين ❊ الله تعالى اعلم

فصل رابع

ثواب وعقابك بياننده در * ثواب الله تعالينك فضل واحسانيله در

قصص ، ۱۷۷

استعيذ بالله .

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

الله تعالى ايله آخر اله ادعا ايتمه اندن غيرى معبود بالحق يوقدر (بو خطاب ظاهرده پيغمبر عليه السلامه اولوب مراد امتدر) جميع اشيا هلاك اولیجی فانیدر انجق ذات خدا باقیدر حکم وفرمان انکدر آخرتده جمله الکا رجوع ادنلورسکز

نجم ، ۲۸٤

استعيذ بالله .

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى . عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى .

تحقيق محمد عليه السلام جبريل عليه السلامى سدرة المنتهى عندنده صورت حقيقيه سيله رؤيت اخريده كوردى .

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى .

جنت مأوى اول سدرة المنتهى نك عندنده در متصل

وشهداً ابروا حدیثا مکانده ومأوی یدیر (اول سدرة
منتهی شجرۀ طوبادر دینلمش خلایقك علم واعمالی
اکا منتهی اولور

تین ٧ ٥-٩

استعیذ بالله.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِی اَحْسَنِ تَقْوِیمٍ.

بز انسانی انتصاب قامت وحسن صورت واعتدال
مزاج وصاحب احساس واجتماع خواص ممکناته ایله
حامل امانت الهیه خلق ایتدك.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِینَ.

صکره بز اول انسانی اسفل سافلینه رد ایتدك.
(دینلدیکه اول اسفل ضعف وهرم دار ذل عمردرکه
انده احسن تقویم وفهم وعقل زائل اولوب صبی
کبی عملاری کسیلور وحسنه یازلمقده قالور) یعنی
اول انسان کفر وفجور اوزره مصر اولوب بلا توبه
فوتنده صکره اسفل ناره رد ایدرز

مائده ١ ١٨٩

استعیذ بالله

یَغْفِرُ لِمَنْ یَشَاءُ وَیُعَذِّبُ مَنْ یَشَاءُ وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَیْنَهُمَا وَاِلَیْهِ الْمَصِیرُ

الله تعالی دیلدیکی مؤمنی مغفرت ایدر و دیلدیکی کافره
عذاب ایدر. کوکده ویرده واندن بینی اولان کائنات
انك ملك و خلقیدر. وجمله‌سی مجازات ایچون انك طرفنه رجوع
ایدیجیدر

نساء ١ ١٤٨

استعیذ بالله

اِنَّ اللّٰهَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُشْرَكَ بِهِ وَیَغْفِرُ مَا دُونَ
ذٰلِكَ لِمَنْ یَشَاءُ وَمَنْ یُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰی
اِثْمًا عَظِیمًا

تحقیق الله تعالی الکا شرك کتورلی مغفرت ایتمز و شرکدن ماعدا
صغائر وکبائر ذنوبنی دیلدیکی کیمسه ایچون فضل واحسانیله
مغفرت ایدر. کیمکه الله تعالی‌یه بر شی اشراك ایدر ایسه
تحقیق عضوی ممتنع بر ذنب عظیم ارتکاب ایتمش اولور

٦٨ جی صحیفه ده دیکر بر آیت کریمه واردر

عبادندن تقوى و صلاح صفتيله موصوف اولان ذوات كرامه آنك
ايله وعد ايتمشدر لامحالة خلف وعد ايتمز وعدينه وفا ايدر زيرا كه
وعده خلف نقص و واجب تعالى حضرتلرى نقصاندن منزه
و مبرّا در ❊ ومن اوفى بعهده من الله فاستبشروا ببيعكم الذى بايعتم
به وذلك هو الفوز العظيم ❊ عقاب الله تعالينك عدليله در * كفار
و عصاته آنك ايله وعيد ايتمشدر لكن كفار ايله عصات مؤمنين
بيننده فرق عظيم واردر زيرا كه عصات مؤمنيه وعيد تعليق بالمشيه
و مغفرت ايله تقييد و تخصيص وجهى اوزره وارد اولمشدر
❊ يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء ❊ و كفاره حتم وقطع و جزم
طريقيله وعيد اولمشدر ❊ ان الله لا يغفر ان يشرك به و يغفر مادون
ذلك لمن يشاء ❊ و دخى بالاجماع مطلقا كافر جهنمده مخلد و مؤبد
اولوب عذابلرى اصلا منقطع اولمز و عصات مؤمنين و اصحاب
كبائر عصيانى مقدارى جهنمده مكث بعده اخراج و جنات عاليانه
ادخال اولنورلر قال الله تعالى ❊ فمن يعمل مثقال ذرّة خيراً يره
ومن يعمل مثقال ذرّة شراً يره ❊ افضل اعمال خير ايمان اولديغنده
اشتباه يوقدر آنك جزاسى لامحالة جهنمه دخولدن مقدم دكلدر
بل جهنمدن اخراج و جنته ادخال ايله در عصات مؤمنين جهنمدن
اخراج و جنته ادخال اولندقلرينه دلالت ايدن احاديث شريفه
اكثردر شهرتنه بناء بياندن مستغنيدر و آنلرك حقنده اولان خلوددن
مراد مكث طويلدر زيرا خلود مكث طويل معناسنده دخى مستعملدر
حبس مخلد اطلاق اولنوب مكث طويل مراد اولنور قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم ❊ من قال لا اله الا الله دخل الجنة ❊ و صغيره دن

طه ٢ ٥٠

استعيذ بالله.

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا

اول کونده کیمسه نك شفاعتی نفع ایتمز مکر الله تعالی اول کیمسه یه شفاعت ایتمکه اذن ویره واول شفیعك قولنده راضی اوله

مطلقا عفو جائز اولدیغی مثللو آنك اوزرینه عقاب دخی جائزدر وکبیره دندخی مطلقا عفو جائزدر بعد التوبه وقبل التوبه یعنی توبه دنصکره عفو جائز اولدیغی کبی توبه دن مقدم دخی جائزدر قال الله تعالی ﴿ ان الله لا یغفر ان یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء ﴾ مغفرت وغفرانی توبه ایله تقیید صحیح دکلدر زیرا شرك دخی توبه ایله مغفوردر بو تقیید اوزره غفرانی آندن نفی ایتمك جائز اولمز ثابت اولدیکه شرکدن ماعدا صغیره وکبیره یی مطلقا عفو ومغفرت جائزدر توبه ایله مشروط ومقید دکلدر بو دخی عین مطلوبدر

فصل خامس

شفاعتك بیانده در * رسول اکرم ونبی محترم افندمز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك اصحاب کبائر ایچون شفاعتی نص ایله ثابتدر قال الله تعالی ﴿ واستغفر لذنبك وللمؤمنین ﴾ اصحاب کبائر دخی مؤمنین جمله سندندر واستغفار رسول الله ایسه مقبولدر قال الله تعالی ﴿ ولسوف یعطیك ربك فترضی ﴾ یوم قیامتده وروز جزاده افندمز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك اصحاب کبائرك ذنوبی ایچون استغفاری وآنك قبولی نفس شفاعت وعین مطلوبدر قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم ﴿ شفاعتی لاهل الکبائر من امتی ﴾ وعموم انبیا وبعض اولیا ایچون دخی عاصیلر وناقصلر حقنده دفع عذاب ورفع درجه اجلندن شفاعت ایتمك ثابتدر قال الله تعالی ﴿ من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه ﴾ وقال تعالی شانه ﴿ یومئذ لا تنفع الشفاعة الا من اذن له الرحمن ورضی له

قولا ﴾ واحاديث صحيحهٔ كثيره دخى بو مطلب اوزرينه دلالت
وشهادت ايدر بياندن مستغنيدر

فصل سادس

توبه‌نك بيانده در * توبه لغتده مطلقا رجوع واصطلاح شرع شريفده
ذنب ذنب اولديغى اجلدن اوزرينه ندامت دراكاعدم عودته يعنى
بر دخى كناهه رجوع ايتمامكه عزم وجزم شرطيله * بو تفسيردن
مستبان اولديكه ذنب اوزرينه ندم وندامت مالى اتلاف وياخود
بدنه مضر وياخود آخر برجهتدن توبه اولمز بو توبه هر شخص
اوزرينه لازم وواجبدر قال الله تعالى ﴿ وتوبوا الى الله جميعاً ﴾
بونك نظائرى آيات كريمه‌لر قرآن عظيم الشانده اكثر واشهردر
وقال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم (ايها الناس توبوا الى الله
فانى اتوب اليه فى اليوم مائة مرّة) واجب تعالى حضرتلرى وعد
وكرمنك مقتضاسى اوزره عبدينك توبه‌سنى قبول وسيئاتنى عفو
ومغفرت ايدر قال الله تعالى ﴿ وهو الذى يقبل التوبة عن عباده
ويعفو عن السيئات ﴾ الآية

شورى ٢ ٢١٧

فصل سابع

موتايى قبرده سؤال ايچون احيا وتنعيم وتعذيبك بيانده در * بعد الموت
وقبل البعث واجب تعالى حضرتلرينك موتايى سؤال اجلندن
احيا وينه اماته‌سى ثابت ومحققدر قال الله تعالى حكاية عن اهل النار
﴿ ربنا امتنا اثنتين واحييتنا اثنتين فاعترفنا بذنوبنا فهل الى
خروج من سبيل ﴾ بو آيت كريمه قبرده احيا واماته‌يه دلالت ايدر

شورى ٢ ٢١٧

استعيذ بالله
وَهُوَ الَّذِى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ
اول الله تعالى توبه ايدنلرك كناهه ندامتله اولان توبه‌لرينى
قبول ايدر ومراد ايتديكى بعضى جرملرينى عفو ايدر وجزاسنى ويرديكى
ايشلدكلرى بيلور (حكمت مقتضاسنجه ديلديكنه عقوبت وديلديكنى
مغفرته مجازات ايدر)

والا حیات تكرر ایدر ایسه‌ده لكن موت تكرر ایتمز بو تقدیراوزره
یعنی قبرده احیا و اماته تقدیری اوزره حیات ثلاثه‌نك تحققی ضرر
ویرمز زیراكه بر عددك ذكری زیاده‌یی نفی ایتمز توجیه آخرلر دخی
واردر ایرادینه حاجت یوقدر * عذاب قبره دلالت ایدن آیات كریمه
واحادیث شریفه‌لر لا تعدّ ولا تحصی‌در قال الله تعالی فی شان آل
فرعون ﴿ النار یعرضون علیها غدوّا وعشیا ویوم تقوم
الساعة أدخلوا آل فرعون اشدّ العذاب ﴾ بو آیت كریمه
بعد الموت وقبل البعث عذاب واقع اولدیغنده نص صریحدر
والا ﴿ ویوم تقوم الساعة ﴾ قول شریفی زائد وضایع اولور
وقال الله تعالی فی حق قوم نوح علیه السلام ﴿ اغرقوا فادخلوا
ناراً ﴾ بو آیت جلیله دخی عذاب قبرده نصدر زیرا فاتعقیب ایچوندر
اغراق عقبنده اولان ادخال نار قبل البعث اولدیغنه دلالت ظاهره
ایله دلالت ایدر وتعذیب وتنعیم حقنده وارد اولان احادیثك
تفاصیلی آحاد ایسه‌ده لكن قدر مشترك حد تواتره بالغ اولمشدر
قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم ﴿ القبر روضة من ریاض
الجنة او حفرة من حفر النیران ﴾ یعنی افندمز صلی الله تعالی علیه
وسلم حضرتلری بیورمشدر كه قبر جنت باغچه‌لرندن بر باغچه
ویاخود جهنم دره‌لرندن بر دره‌در وقال علیه السلام ﴿ اذا قبر المیت
اتاه ملكان اسود ان ازرقان یقال لاحدهما منكر وللآخر نكیر
فیقولان له ما كنت تقول فی هذا الرجل فان كان مؤمناً فیقول هو
عبد الله ورسوله اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمد عبده ورسوله
فیقولان قد كنا نعلم انك تقول هذا ثم یفسح له فی قبره سبعین ذراعاً

مؤمن ٢ ٢٩٨

استعیذ بالله .

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ
السَّاعَةُ اَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ .

آنلر صباح واخشام اول ناره عرض اولنور یوم قیامتده
انده ملكلره ای آل فرعون اشد عذابه كیرك دیه‌ر
دنیلدیكه آنلرك ارواحنه قیامته دك صباح واخشام
نار عرض اولنور قیامتده بدنلرینه كیروب جهنمه داخل اولورلر

روم ٢ ١٩٠

استعیذ بالله

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ .

قیامت قائم اولدیغی كونده مؤمنلر كافرلردن آیریلوب تمییز اولورلر

" " ١٩٧

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ
سَاعَةٍ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ .

قیامت قائم اولدیغی كونده كافرلر یمین ایده‌رك بز دنیاده
بر ساعتدن زیاده اكلنمدك دنیاده حشر ونشری انكار ایله كذب
ایتدكلری كبی آخرتده دخی طوغری یولدن منصرف اولورلر

فی سبعین ذراعاً ثم ینوّر له فیه ثم یقال له نم فیقول دعونی ارجع الی
اهلی فاخبرهم فیقولان نم کنوم العروس الذی لا یوقظه الا احب
اهله الیه حتی یبعثه الله تعالی من مضجعه ذلك وان کان منافقاً
فیقول سمعت الناس یقولون قولاً فقلت مثلهم لاادری فیقولان
قد کنا نعلم انك تقول ذلك فیقال للارض التئمی علیه فتلتئم علیه
فتختلف اضلاعه فلا یزال فیه معذبا حتی یبعثه الله تعالی من مضجعه
ذلك ❊ یعنی افندمز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری بیورمشلرکه
میت قبره دفن اولندیغی وقتده اکا ایکی ملك کلورلرکه اونلری
سیاه کوزلری مائی برینه منکر وآخرینه نکیر اطلاق وتسمیه اولنور
اوملکلر افندمز علیه السلامه اشارت ایله اومیتدن سؤال ایدرلرکه
بو رجل حقنده سن نه سویلر ایدك اومیت مؤمن اولور ایسه
جواب ویررکه اوالله تعالینك قولی ورسولیدر اشهد ان لااله
الاالله واشهد ان محمدا عبده ورسوله دیوب اداء شهادت وکلامنی
تکمیل ایدر ملکلر بیوررلرکه تحقیق بزم معلومز ایدیکه سن بوکلامی
سویلرسن وبو جوابی ویررسن صکره واجب تعالی حضرتلری
آنك قبرینی زیاده‌سیله توسیع ومنوّر قلور بعده اکا دینلورکه سن
اویقویه وار اومیت سویلرکه بنی ترك ایدك یعنی بکا اجازت ویرلکه
بن اهلمه رجوع ایدوب آنلره خبر ویره‌یم ملکلر بیوررلرکه سن
اوبو اول عروسك اویقوسی مثللوکه آنی اویقوسندن ایقاظ ایتمز
الا اهلنك اکا احبی وسوکلوسی ایقاظ ایدر واجب تعالی
حضرتلری آنی بعث ایدنجه‌یه قدر راحت ایله اویقویه وارمش
کبی قبرنده میت اولدیغی حالده قالور معاذالله اومیت منافق اولور

نوح ۲ ٤٦٠

استعیذ بالله .

مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا .
فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا .

اول قوم نوح گناهلری سببیله طوفانده غرق اولنوب
ناره ادخال اولندیلر انلری عذاب اللهدن منع ایدر
ناصر بولمدیلر

انشقاق ٢ ٤٩٦

استعيذ بالله .

فَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ
حِسَاباً يَسِيراً

اما اول كيمسه كه مؤمندر انلر كتاب اعمالى صاغ
الينه ويريلوب وسهولتله بلا مناقشه حساب كوريلور

ايسه سويلركه بن ناسدن برسوز استماع ايتدم سويلرلر ايدى بنده
آنلر كبى سويلدم بن بيلم ملكلر بيوررلركه تحقيق بزم معلوممز ايديكه
سن بونى سويلر سن وبو جوابى ويررسن بعده واجب تعالى
حضرتلرى ارضه امر ايدركه آنك اوزرينه منضم اول يعنى آنى
صيق ارض دخى آنك اوزرينه صيقلوب منضم اولور بروجه
ايله كه آنك اعضا واضلاعى بربرينه قاريشور قبرنده معذب اولقدن
زائل اولمز واجب تعالى حضرتلرى آنى قبرندن بعث ايدنجه يه
قدر نعوذ بالله من غضب الله

فصل ثامن

سائر سمعياتك بياننده‌در *معلوم اوله‌كه حساب وكتاب وقرآءت
كتاب وشهادت اعضا حق وثابتدر قال الله تعالى ﴿فامامن اوتى
كتابه بيمينه فسوف يحاسب حسابا يسيراً﴾ يعنى كتابى صاغ الينه
اعطا اولنان شخص حساب يسيرايله محاسبه اولنور وقال الله تعالى
شانه ﴿وهوسريع الحساب﴾ واجب تعالى حضرتلرينك عبادنى
محاسبه‌سنك معناسى دنياده عمل ايتدكارى حسنات وسيئاتى آنلره
تذكير وثواب وعقابدن اعماللرينك جزاسنى وزن اولقسزين
آنلره اعلام وافهامدر وقال عليه السلام (حاسبوا انفسكم قبل
ان تحاسبوا) يعنى سز نفسكزى محاسبه ايدك محاسبه اولقدن مقدم
يعنى قيامتده محاسبه اولقدن مقدم دنياده نفسكزى محاسبه ايدك
وقال الله تعالى شانه ﴿ونخرج له يوم القيمة كتاباً يلقاه منشوراً
اقرأ كتابك كفى بنفسك اليوم عليك حسيباً﴾ يعنى يوم قيامتده
هر انسان ايچون بركتاب اخراج ايده‌رزكه آنى منشور ومكشوف
اولديغى حالده بولور وكورر اكا امر ايتديكمز حالده كه كتابكى

استعين بالله

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا اَيْدِيهِمْ
وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

بوكونده بز انلرك اغزینه مهر وضعیله كلامدن منع ایدرز
وانلرك دنیاده كسب ایتدكلری عمللری اللری بزه سویلر
وایاقلری شهادت ایدرلر

استعين بالله

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ
فَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ .

قیامت كوننده اعماللر وزن اولنمسی حقدر كیملرك حسناتی
سیئاتندن اغر كله اول كیمسه‌لر فلاح بولوب نجاته ایریشیرلر

قراءت ایله بو کونده سنك نفسك سنك اوزرینه حاسب وشاهد
جهتندن کافیدر قتاده دن مرویدرکه * یوم قیامتده
دنیاده قراءته قادر اولمیان شخص دخی قراءت ایدر عبادك طاعات
ومعاصیلری آنده مثبت ومکتوب اولان کتابلری یعنی صحائف
اعماللری مؤمنینك ایمانلرینه یعنی صاغ اللرینه وکفارك صول
اللرینه ووراء ظهرلرندن اعطا اولنور فاسقده اختلاف واقعدر
بعضیلر صاغ الینه وبعضیلر صول الینه اعطا اولنور دیمشلر
الله تعالی اعلم وقال الله تعالی * الیوم نختم علی افواههم وتکلمنا
ایدیهم وتشهد ارجلهم بما کانوا یکسبون * بو آیت کریمه شهادت
اعضاده نص صریح وشاهد عادلدر وبوقبیل شهادت اعضاده
نص اولان آیات جلیله لر دخی واردر ایرادینه حاجت یوقدر
وزن اعمال دخی حقدر قال الله تعالی * والوزن یومئذ الحق *
میزان مقادیر اعمال آنکله معلوم اولان شیدن عبارتدر عقل
آنك کیفیتنی ادراکدن قاصر وعاجزدر اکا ایمان ایدوب کیفیتنی
واجب تعالی حضرتلرینه تفویض ایده رز * بعضیلر صحائف اعمال
وزن اولنور وبعضیلر حسنات اجسام نورانیه وسیئات اجسام
ظلمانیه قلنوب وزن اولنور دیمشلر الله تعالی اعلم حدیث
شریفده وارد اولمشدرکه * المیزان واحد له کفتان ولسان وشاهین
وساقان * بعضیلر حدیث شریفه بناءً میزان بردر دیمشلر بو تقدیر
اوزره واجب تعالی حضرتلرینك * ونضع الموازین القسط
لیوم القیمة فلا تظلم نفس شیئاً * بیوردقلری جمع صیغه سی اوزره
تعظیم ایچوندر * وبعضیلر آیت کریمه نك ظاهرینه نظراً هرمکلف

انبیا ٢ ٦٠

استعیذ بالله .

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا
تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ
مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ

قیامت کونی عدل میزانلرینی وضع ایدرزکه انده اعمال
وزن اولنور هیچ بر نفس نیك و بد عملنده بر شیئده
ظلم اولنمز اگرچه حقه بر خردل دانه سی آغرلغنجه ایسه
بز آنی گتوروب ترازوده حاضر ایدرز کمال عدلله
عبادك اعمالنك حسابنه بز کفایت ایدرز

ایچون بر میزان واردر دیمشلر العلم عند الله تعالی بو حساب
ووزن اعمالده حکمت واجب تعالی حضرتلرینك اعمال عبادك
تفاصیلنه علمی ایله برابر فضائل محسنین ومطیعین وفضایح عصاتی
اهل عرصاته اظهار واعلام ایله اولیلنك مسرتنی وآخرینك حسرتنی
اکمال واتمامدر * سؤال دخی حقدر قال رسول الله صلی الله تعالی
علیه وسلم ❊ ان الله یدنی المؤمن فیضع علیه کنفه و یستره فیقول
اتعرف ذنب کذا اتعرف ذنب کذا فیقول نعم ای رب حتی قرره
بذنوبه ورأی فی نفسه انه قد هلك قال الله تعالی سترتها علیك فی
الدنیا وانا اغفرها لك الیوم فیعطی کتاب حسناته واما الکفار
والمنافقون فینادی بهم علی رؤس الخلائق هؤلاء الذین
کذبوا علی ربهم الا لعنة الله علی الظالمین ❊ یعنی افندمز صلی الله
تعالی وسلم حضرتلری بیورمشلر تحقیق واجب تعالی وتقدس
حضرتلری مؤمنی قرب معنوی ایله تقریب واکا لطف ومرحمت
وصیانت ایدوب بیورر فلان ذنبی بیلورمسین وفلان ذنبی
بیلورمسین عبد سویلر نعم ای رب یعنی بیلورم یارب بو وجهله آنی
ذنوبی ایله اقراره حمل ایدر واعتراف ایتدیرر او عبد نفسنده ظن
ایدر که تحقیق هلاك اولدی واجب تعالی حضرتلری بیورر
بو ذنوبلری دنیاده سنك اوزرینه ستر ایتدم الیوم یعنی بو کونده
دخی سنك ایچون بن او ذنوبلری مغفرت وعفو ایدرم بعده کتاب
حسناتی اکا اعطا اولنور کفار ومنافقین ایچون رؤس خلائق
اوزره واجب تعالی حضرتلری جانبندن ندا اولنور که بونلر اول
کمسنه لردر که ربلری اوزرینه کذب یعنی یلان وبهتان وافترا

حل الاشكال في مباحث الجزء الاختياري

٣ دا . دانه ایله مبدأ افعال . هواجس - خواطر -
میل قلبی مقاومت ترکینه . یا گناه یازیلور .
نیة المؤمن الخ . معناسی .

٤ قلبه کلان شی ایله انسان مؤاخذه اولنمازسه ده
اثاری خارجه چیقنجه . عادته قیاساً صحیح اولوب
امام اعظم حضرتلری کافر کوردیکی حالده اما بینه کوره
قولاً علی الشیعی لازم کلدیکی ادعا اولنمقده .

٥ اوزاغی نسبه یقین کوروب نسبه اویله وجهه ایتدیرر
فقط ترجیح خاصه سی جزء اختیاری تعلق ایدر
فقط ترجیح قوت مجزه در . قول کاسدر .

٧ ا . تناسخ

١٢ البصرة تدل على البصير الخ .
١٣ قضا قدر

کنز العقائد

٤ ان الله لا يغفر الخ آیت کریمه سنك معناسی .
٤ علم فقه - علم اصول فقه علم کلام و توحید .
٥ علمی جهت وحدته ذاته جهت وحدته عرضیه یه قسمی .
- علم کلامك مسائلی .

٦ علمك موضوعی .
٧ اعتقاد دیانه - دین و اسلام مرادفدر - ١٧
کمالاتی ندن
٨ ملت شریعت سنت مثلا زمره .
جماعت شیعت اوزره اتفاقدر
٩ اهل السنة والجماعة - ١٤
١٠ امت اجابت .
٢٢ ایمانك تزاید و تناقصی ٧٤
٢٤ نظری بدیهی - کسبی و استدلالی
٢٥ نظر ٢٨ ٣٣ ٣٦ ٣٨
٢٧ البصرة تدل على البصير
٢٩ دور تسلسل . لازم ملزوم
٣٢ لا ییأس من روح الله الخ
فلا یأمن مکر الله الخ آیت کریمه لری .
لا المخوف دا (ها) نوعه
٤٠ واجب ممکن ممتنع
٤٢ دور
٤٣ تسلسل

سويلديلر آكاه وخبردار اولك كه الله تعالى حضرتلرينك لعنتى
يعنى الله تعالينك رحمتندن طرد وتبعيدى وقهر وغضبى ظالملر
اوزرينه وآنلر ايچوندر حفظنا الله تعالى * صراط دخى حقدر * وهو
جسر ممدود على متن جهنم * يعنى جهنمك ظهرى اوزرينه ممدود
بر كوپريدر شعردن ادق وسيفدن احد يعنى تويدن اينجه
وقليجدن كسكين اهل جنت آندن عبور ايدرلر يعنى الله تعالى
حضرتلرينك اذن واقدارى ايله آندن سهولت ايله چكرلر واهل
نارك قدملرى قايوب ناره واقع اولورلر نعوذ بالله تعالى ناس ايمان
واعماللرينك مقتضاسى اوزره عبورده متفاوتدرلر بعضى
برق خاطف كبى وبعضى ريح هابه كبى وبعضى فرس جواد كبى
وبعضى ماشى كبى وبعضى يوزى وبطنى اوزره چكرلر حفظنا
الله تعالى بوقبيل حديث شريفده وارد اولمشدر رسولمز رسول
اكرم ونبى محترم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك حوضى
دخى حقدر قال الله تبارك وتعالى وتقدس ❋ انا اعطيناك الكوثر ❋
بعضيلر كوثردن مراد حوضدر ديمشلر وقال رسول الله صلى الله
تعالى عليه وسلم ❋ حوضى مسيرة شهر وزواياه سواء وماؤه
ابيض من اللبن وريحه اطيب من المسك وكيزانه اكثر من نجوم
السماء من شرب منه لا يظمأ ابدا ❋ يعنى افندمز صلى الله تعالى
عليه وسلم حضرتلرى بيورمشلركه بنم حوضم بر شهرلك يعنى
بر آيلق مسافه‌در زاويه‌لرى مساوى وصويى لبندن يعنى سوددن
بياض ورايحه‌سى يعنى قوقوسى مسكدن اعلا واطيب وابريقلرى
نجوم سمادن اكثردر بركمسنه آندن بردفعه ايچرسه اصلا

---

٤١ اجتماع ضدين ارتفاع نقيضين ٦٩ ٨٩
اعيان - اعراض
٥٦ توقفه
٦١ استفهام انكارى ٦٤
ارهاص
حركت اختياريه اضطراريه
٦٢ افعال اختياريه ٦٢ ٦٤ ٦٥ ٦٦ ٦٧
٦٨ ما لا يطاق
٦٩ تتبع حقايق
٧١ تنزل احيد مبدء - يقين
٧٢ الصدقة تزيد العمر الخ
٧٧ تزكيه
٧٩ عالم كون وفساد . روح مجرد ٨٠
٨٦ مبدء بالذات
١٠٥ قضا قدرك معنالرى

واقعه ٢٠٠

استعیذ بالله .

وَحُورٌ عِينٌ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ . جَزَاءً
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ .

وادل سابقده رست اغیار طوقنماسه و صدفنه سترا ولحسه
اینجو مثالا لطیف جشم حورید و ریلور اندن بوا حسانه
اعمال حسنه دنیا جزاسیدر

صوصامز بوحوض حقنده احادیث کثیره دخی وارد اولمشدر بیاندن مستغنیدر * اعمال اوزرینه جزا دخی حقدر قال الله تعالی ﴿جزاء بما كانوا يعملون﴾ وقال تعالی شانه ﴿هل تجزون الا ما كنتم تعملون﴾ وقال عزوجل ﴿فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره ومن يعمل مثقال ذرة شراً يره﴾ بونلرك نظائری آیات کریمه‌لر قرآن عظیم الشانده اکثر واشهردر * خلاصهٔ کلام بومذکورات یعنی حساب و کتاب وقراءت کتاب وشهادت اعضا ومیزان سؤال وصراط وحوض وجزا جمله‌سی امور ممکنه‌دن و مخبر صادق دخی وقوعلرندن خبر ویرمشدر وقبل ظهور المخالفین اجماع دخی بونلرك وقوعی اوزرینه منعقد اولمشدر زیرا آیات واحادیث بونلر ایله ناطقه وتحقق وثبوتلرینه دلالت واضحه ایله دلالت ایدر وبونلرك حقنده وارد اولان احادیثك تفاصیلی آحاد ایسه‌ده لکن قدر مشترك حد تواتره واصل اولمشدر وکتب احادیث بونلر ایله مشحوندر اطلاع اراده ایدن شخص آنلره مراجعت ایده اختصار اجلندن بو رساله‌ده ترك وطی اولندی

باب ثالث

ایمان وکفر وبونلرك احکامنك بیانده‌در بوباب دخی فصول عدیده‌یه مشتملدر

فصل اول

حقیقت ایمانك بیانده‌در * ایمان لغتده مطلقا تصدیقدر واصطلاح شرع شریفده رسول علیه السلامی تصدیق ایتمکدر اول اشیانك

زلزال ٢ ٥١٤

استعیذ بالله .

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا . وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا .
وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا .

قیامت علامتنه اولان ارضه شدتلی زلزله و حرکت ایتدکده و ارضه ایچنده اولان خزینه و موتالری طشره چیقاردقده انسانلر بو ارضه نولدیکه بویله حرکتله ایچنده اولان اشیایی چیقاردی طشره براقدی دیر .

یَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا . بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا .

اول کونده الله تعالی ارضه لسان ویروب اوزرنده اشلنن خیر و شری خبر ویرر که ربك جل شانه اول ارضه اوزرنده اشلنن خبر ویرمسی امر والهام ایدر .

یَوْمَئِذٍ یَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا . لِیُرَوْا اَعْمَالَهُمْ .

اول کونده ناس اعماللرینک جزاسنی کورمك ایچون پراکنده کرده کرده موقف حسابه رجوع ایدرلر .

فَمَنْ یَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَیْرًا یَرَهُ . وَمَنْ یَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا یَرَهُ .

کیمکه ذره مقداری خیر اشلمش ایسه انی کورر ذره اغرلغنجه شر اشلمش اولسه اولدخی انی کورر .

جمله‌سنده كه رسول عليه السلامك اول اشيايى واجب تعالى حضرتلرى جانبندن اتيان وتبليغى ضرورة عموم ناس يعنى متدين وغير متدين جمله‌سى عندنده معلوم اوله وجود صانع تعالى شانه ووحدت بارى عز اسمه ونبوّت وبعث وجزا ووجوب صلوة وزكوة وصوم وحرمت خمر وقمار مثللو اجمالا معلوم اولان اشياده تصديق اجمالى كافيدر تفصيلاً معلوم اولان اشياده تصديق تفصيلى لازمدر تصديق اجمالى كفايت ايتمز مثلا بر شخصدن وجوب صلوة وحرمت خمردن سؤال اولندقده آنلرى تصديق ايتمز ايسه كافر اولور * جمهور عندنده اقرار احكام دنيويه‌نك اجراسى ايچون عند القدرة شرطدر شطر يعنى حقيقت ايماندن جزء دكلدر * بعض علماء جزئيتنه ذاهب اولديلر ايمان تصديقدن عبارت اولوب محلى قلب اولديغنه نصوص قرآنيه دلالت وشهادت ايدر قال الله تعالى ﴿ اولئك كتب فى قلوبهم الايمان ﴾ وقال تعالى شانه ﴿ ولما يدخل الايمان فى قلوبكم ﴾ وقال الله تعالى ﴿ وقلبه مطمئن بالايمان ﴾ عمل ايماندن خارجدر جزء دكلدر زيرا قرآن عظيم الشانده مواضع كثيره‌ده عمل ايمان اوزرينه عطف اولنمشدر عطف ايسه مغايرتى اقتضا ايدر قال الله تعالى ﴿ والذين آمنوا وعملوا الصالحات ﴾ وقال تعالى شانه ﴿ الذين آمنو ولم يلبسوا ايمانهم بظلم ﴾ بونلرك امثالى كتاب مجيدده اكثر واشهردر وحديث شريف ﴿ الايمان بضع وسبعون شعبة افضلها قول لا اله الا الله وادناها اماطة الاذى عن الطريق ﴾ معناسى شعب الايمان بضع

اعراف ١ ٢٦١

استعيذ بالله

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ .

شونلركه وحدانيت خدايه ايمانه ايتديلر واعمال صالحه ايشلديلر بز بر نفسه قدرتندن زياده امر تكليف ايتمز ايشته اول مؤمنلر جنت ملازملريدر انلر اول جنتده مخلد ودائمدرلر

انعام ١ ٢٢٥

اَلَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ .

انلركه ايمانه كتور ديلر وايمانلريني شركله خلط ايتديلر انلر عذابدن امينه اولديلر راه هدايته واصلدرلر

وسبعون‌در نفس ایمان دکلدر والا اماطة الاذی‌نك حقیقت ایمانده
دخولی و آنك فاقدینك کفری لازمکلور بو ایسه بالاتفاق باطلدر
لکن بو ایمان عبارت اولدیغی تصدیق حقیقی‌یه شامل اولدیغی کبی
حکمی‌یه دخی شاملدر زیرا که اطفال مؤمنینك ایماننده اختلاف
یوقدر رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری احد ابوینك
ایمانی طفلك ایمانی عد ایتمك ضرورة معلومدر بو ایسه تصدیق
حکمیدر تصدیقك حقیقیله حکمی‌یه شمول وعمومی ظاهر ومتحقق
اولدی

فصل ثانی

ایمانك زیاده ونقصانی قبول وعدم قبولنك بیانده‌در * ایمانك
زیاده ونقصانی قبول وعدم قبولنده اختلاف واقعدر بعضیلر
قبولنه وبعضیلر عدم قبولنه ذاهب اولمشلر لکن بو نزاع لفظیدر
زیرا رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حال حیاتنده
ایمانك زیاده‌یی قبولنده اصلا نزاع یوقدر شریعت تقرر ایتمدیکیچون
نصوص دخی بونك اوزرینه دلالت واضحه ایله دلالت ایدر
قال الله تعالی ﴿ واذا تلیت علیهم آیاته زادتهم ایمانا ﴾ نزاع
بعد الوفات وانقطاع وحی اولندقدنصکره‌ده واقعدر شریعت
تقرر ایتدیکیچون عدم قبولی ایله قائل اولنلر وحی منقطع اولدیغندن
مؤمن‌به تعین وتقرر ایدوب زیاده ونقصان احتمالی اولمدیغنه
نظراً ایمان زیاده ونقصانی قابل دکلدر دیمشلر * وقبولنه ذاهب
اولنلر تصدیق ویقین بحسب الکیفیة والکمیة دخی تفاوت وزیاده
ونقصانی قابل اولدیغنه بناءً ایمان زیاده ونقصانی قبول ایدر

دیو تصریح ایلمشلر زیرا ظاهردرکه بزم ایمانمز رسول اکرمك
ایمانی مثابه‌سنده ومقلدك ایمانی مستدلك ایمانی مرتبه‌سنده دکلدر
مع ذلك قول صحیح اوزره مقلد دخی مؤمندر لکن واجب اولان
استدلالی ترك ایتمك سببیله آثم اولور کیفیتده زیاده ونقصان
بو وجه ایله ظاهردر * کمیتده زیاده ونقصانك بیانی بودرکه تصدیق
اجمالا ماجاء به النبی علیه السلامه تعلقدنصکره تفصیلی اوزره
تعلق ایتمك ایله کمیتده تصدیقك تزایدی حاصل اولور زیرا
تصدیق تفصیلی یعنی ماجاء به النبی علیه السلامدن هر برفرد فردینه
حین علمده تصدیق ایماندن جزءدر شخص آنك اوزرینه دخی مثاب
اولور وتصدیق تفصیلی ایسه تصدیق اجمالی‌یه مغایر وبلاشبهه
زیاده ونقصانی قابلدر

فصل ثالث

کفرك بیانده‌در * کفر خلاف ایماندر یعنی نبی علیه السلامی عدم
تصدیقدن عبارتدر اول اشیانك بعضیسنده‌که نبی علیه السلامك
اول بعضی اتیانی یعنی واجب تعالی حضرتلری جانبندن
کتوردیکی بالضروره معلوم وظاهر اوله سجدهٔ صنم وشدّ
زنار ولبس غیار مثللو خصائص کفار اولان اشیادن برینی
شخص اختیاری ایله اشلمك علامت تکذیب اولدیغندن کفر
عد اولنوب فاعلنك کفری ایله حکم اولنور والا بونلرك
عدمی حقیقت ایمانده داخل دکلدر حتی بونلرك فاعلنك قلبی
مطمئن بالایمان اولور ایسه بینه وبین الله تعالی مؤمن اولور
وبین الناس دخی بالفرض تصدیقی اولدیغی معلوم اولور ایسه

بقره ١٩٥

استعيذ بالله .

وَاَنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ وَاَحْسِنُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

الله يولنده يعنى جهاد و سائر خيرات مالكزى صرف ايدك و الكزله كنديكزى تهلكه يه يعنى بخل و اسرافه القا ايتميك و اخلاقكزى حسن ايدك ياخود غازيلره احسان ايدك تحقيقا الله عظيم الشان احسان ايدنلرى سور

كفرى ايله حكم اولنماز نعوذ بالله تعالى من الكفر والضلال

باب رابع

امامت عظمى وخلافت كبرى بيانندەدر * امامت دين ودنيايه عموم وشمولى اولان رياست وخلافتدن عبارتدر يعنى برشخصك رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينه خلافتيدر قوانين شرع شريفى اقامه وحوزهٔ دين اسلامى حفظ ووقايەدە بروجه اوزرەكه جميع امت اوزرينه اول شخصه اتباع واجب اولور * بو تعريفدن مجتهد وامير وقاضى خارج اولورلر زيرا بونلره اتباع طائفهٔ مخصوصه اوزرينه واجبدر جميع امت اوزرينه واجب دكلدر بو باب دخى فصول عديدەيه مشتملدر

فصل اول

نصب امام امت اوزرينه واجب اولديغنك بيانندەدر * نصب امام امت اوزرينه سمعاً واجبدر زيراكه صدر اولده اجماع امت آنك اوزرينه منعقد اولمشدر يعنى رسول اكرم نبى محترم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك وفاتندنصكره عصرك خليفه وامامدن خلوتنك عدم جوازى اوزره اجماع مسلمين واقع اولديغى تواتراً ثابتدر * ودخى واجبات مطلقەنك كثيرى تنفيذ احكام واقامهٔ حدود وسد ثغور وتجهيز جيوش امثالى بدون الامام ميسر وتمام اولماز * ومالا يتم الواجب المطلق الا به فهو واجب * يعنى واجب مطلقك موقوف عليه ومقدمەسى دخى واجب اولديغنده اشتباه واختلاف يوقدر مع هذا نصب امامده

دفع ضرر مظنون دخی واردر زیراکه بین الناس عداوة
وبغضاء واختلاف اهواء اولدیغندن یکدیگره انقیاد ایتمیوب
هلاك وانقطاعه مؤدی اولان تنازع وتقاتل وظلم وتعدی
وفسق وعصیان وهرج ومرج واقع وشایع اولورکه وجود
امام عادل ایله آنلرك اندفاعی ظاهر وآنك وجودی اولمقمزین
میسر وحاصل اولماز ودفع ضرر مظنون ایسه بقدر الامکان
اجماع انبیا واتفاق عقلا ایله عباد اوزرینه لازم وواجبدر
قال الله تبارك وتعالی وتقدس ❋ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة❋
الآیة ودخی واجب تعالی حضرتلری ❋اطیعوا الله واطیعوا
الرسول واولی الامر منکم❋ بیورمشدر ورسول اکرم صلی
الله تعالی وسلم حضرتلری ❋من مات ولم یعرف امام زمانه فقد
مات میتة جاهلیة❋ بیورمشلر بو آیت کریمه وحدیث شریفدن
مستفاد وظاهر اولان مطلقا طاعت امام ومعرفت امام امت
اوزرینه واجب اولقدر بو وجوب دخی وجودی اقتضا
ایتدیکندن آیت جلیله وحدیث نبوینك مدلول ومقتضالری
بین المسلمین وجود امام لا بد ولازم اولدیغیدر وشان
امامده من طرف الله والرسول وامام سابقدن نصب
وتعیین اولمادیغی صورتده امامك وجودی نصب وتعیین
امت ایله اولدیغی تعین ایتدیکندن نصب امام امت اوزرینه
واجب اولدیغی تبین وتحقق ایدوب مطلوب ثابت اولدی * ودخی
نظام ملك وملت وصلاح دین ودولت بر امام عادل وسلطان
قاهرك وجودینه منوط ومتوقف اولدیغی وهرحالده حاجت آنك

استعیذ بالله .
یَا اَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا اَطِیعُوا اللّٰهَ وَاَطِیعُوا الرَّسُولَ
وَاُولِی الْاَمْرِ مِنْکُمْ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِی شَیْءٍ
فَرُدُّوهُ اِلَی اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ کُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَیْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِیلًا

ای مؤمنلر الله تعالی یه ورسولنه وسزدن خلفا وقضاة
وعلما وسائر حق وعدل اوزره امر صاحبلرینه اطاعت
ایدیك اگر امورڭزدن برشیده اختلاف ایدرسڭز
الله تعالینك کتابنه یعنی قرآننه ورسولنه یاخود حکمه
سنتنه مراجعت ایدیك اگر الله تعالی یه وآخرته ایمان
ایدرسڭز بو مراجعت سزه خیرلو وسزك حکم و
تأویلڭزدن احسندر

عدالت وسياستنه مس ايتديكى بياندن مستغنيدر زيراكه تنفيذ احكام واقامۂ حدود وسدّ ثغور وتجهيز جيوش واخذ صدقات وقهر متغلبه ومتلصصه وقطاع الطريق وبين العباد واقع اولان منازعاتى قطع وحقوق اوزرينه قائم اولان شهاداتى قبول وقسمت غنائم واولياسى اولميان صغير وصغيره لرى تزويج واقامۂ جمع واعياد وبونلرك امثالى آحاد امت قادر اولمدیغى اشيا امام عادل وسلطان قاهر اولقسزين منتظم وميسر اولماز * لهذا مايزع السلطان اكثر مما يزع القرآن والسيف والسنان يفعلان مالا يفعله البرهان * بيورمشلر يعنى سلطان عدالت وسياستيله دفع ومنع ايتديكى فسق وعصيان وظلم وطغيان قرآن عظيم الشان دفع ومنع ايلديكندن زياده واكثردر وسيف وسنان دليل وبرهان فعل وتأثير ايتديكى الزام واسكاتى فعل وتأثير ايدرلر قال النبى صلى الله تعالى عليه وسلم ﴿ انا نبى السيف ﴾ يعنى رسول اكرم نبى محترم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى بن سيف وسنان ايله مبعوث اولان نبى وقتل وجهاد ايله مأمور ومرسل اولان رسولم بيورمشلر زيرا افندمز صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى ناسى سيف وسنان ايله دين اسلامه دعوت وقتل وجهاد ايله آنلره ايمان واسلامى الزام وايجاب وقهر وجبر ايله اطاعت وقبول حقه آنلرى الجاء ومجبور بيورديلر * بو وجهله دخى امامه احتياج ثابت وظاهر اولدى امام وسلطانه عادل وغير عادل امرى خلاف شرع اولماز ايسه اطاعت واجبدر قال الله تبارك وتعالى وتقدس ﴿ اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولى الامر منكم ﴾ زيرا واجب تعالى حضرتلرى

بو آيت كريمه ده ذات پاكنه ورسولنه اطاعت ايله امر بيوردقلرى
مثللو اولى الامر اولان امام وسلطانه دخى اطاعت ايله امر بيورديلر
قال النبى صلى الله تعالى عليه وسلم ﴿ من يطع الامير فقد اطاعنى ومن
اطاعنى فقد اطاع الله تعالى ومن يعص الامير فقد عصانى ومن عصانى فقد
عصى الله تعالى ومن اهان السلطان اهانه الله تعالى ﴾ يعنى رسول اكرم
نبى محترم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى بيورمشلر
هر شخص كه امير وسلطانه اطاعت ايده تحقيق باكه اطاعت ايتمش
اولور وهر شخص كه باكه اطاعت ايده تحقيق واجب تعالى
حضرتلرينه اطاعت ايتمش اولور وهر شخص كه امير وسلطانه
عاصى اوله تحقيق باكه عاصى اولمش اولور وهر شخص كه
باكه عاصى اوله تحقيق واجب تعالى حضرتلرينه عاصى اولمش
اولور وهر شخص كه سلطانه اهانت وخيانت ايده واجب تعالى
حضرتلرى اول شخصه اهانت ايدوب آنى ذليل وحقير وخوار
وبى انصار ايدر قال الله تعالى ﴿ ومن يهن الله فاله من مكرم ﴾ يعنى
واجب تعالى حضرتلرى برشخصه اهانت ايدر ايسه اول شخص
ايچون اصلا برمكرم ومحسن بولنماز جمله نك عندنده خوار وحقير
وبى اعتبار اولور وحكما وفضلا بيورمشلر * طاعة الولاة
بقاء العز * يعنى ملوك وسلاطينه اطاعت وآنلرك امر ونهينه انقياد
وموافقت وعدم مخالفت ملك وملتك عز وشرفنك دوام وبقاسنه
سبب ووسيله در ودخى بيورمشلر * شرائط السلطنة اربعة
الحكمة والسخاوة والعفة والشجاعة * يعنى شرائط سلطنت بو اخلاق
حميدهٔ اربعه در حكمت يعنى علم على ماهو عليه وعمل على ماينبغى

وسخاوة معلوم وبياندن مستغنيدر وعفت يعنى فسق وفجور ومعاصيدن پاك دامن اولمق وشجاعت معلوم وبياندن مستغنيدر يعنى بو اوصاف اربعه زينت وشرائط سلطنتدر بونلر ايله سلطنت مزين وپايدار اولور وفى الحديث ❊ ان الله يحب الشجاعة ولو على قتل حية ❊ يعنى واجب تعالى حضرتلرى شجاعتى سور ولو بر يلان قتلى اوزره اولور ايسه ده وذيل حديثدندر ❊ الجنة تحت ظلال السيوف ❊ السيوف مفاتيح الجنة ❊ الخير فى السيف والخير مع السيف والخير بالسيف ❊ بو حديث شريفدن مراد الله تعالى اعلم جهاده ترغيبدر امام ايچون عدالت لازمدر قال الله تعالى ❊ ان الله يأمر بالعدل والاحسان ❊ واذا حكمتم بين الناس ان تحكموا بالعدل ❊ اعدلوا هو اقرب للتقوى ❊ وقال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ❊ ان المقسطين يوم القيمة عند الله على منابر من نور عن يمين الرحمن ❊ ان احب الناس الى الله يوم القيمة واقربهم منه مجلساً امام عادل ❊ عدل ساعة خير من عبادة ستين سنة ❊ وحكما بيورمشلر ثبات الملك بالعدل * دولة الملوك فى العدل * وال عادل خير من مطر وابل * ينبوع فرح العالم الملك العادل * اى ملك عدل فى حكمه وقضيته استغنى عن جنده ورعيته * عدل السلطان خير من خصب الزمان * العدل ميزان الرحمن والجور مكيال الشيطان * وظلم وجوردن احتراز واجتناب الزمدر قال الله تعالى ❊ انا اعتدنا للظالمين نارا ❊ والظالمين اعد لهم عذاباً اليما ❊ ولا تحسبن الله غافلا عما يعمل الظالمون انما يؤخرهم ليوم تشخص فيه الابصار ❊ الآية وقال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ❊ الظلم ظلمات يوم القيمة ❊ وحكما بيورمشلر

مستطرف

ان الله يأمر بالعدل والاحسان الخ . آيت كريمه سنك
مفهومى :
تحقيقا الله تعالى عدلا واحسانه ايله واقاربه محتاج اولدقلرى
ويرمكله امر ايدر . وقبيح احوالدن ومنكردن وبغيدن نهى ايدر .
وسزه امر ونهيلر برله خير وشرى تمييز ايله وعظ ايدر تاكه
انكله متعظ اوله سز ديمكدر .
ايمدى انشالى امر بارى اولان عدل عبارتدر اعتقاد وقول
وعمل وخلق جهتندن اولان امورلرده توسطدر . يعنى
بونلرده افراط ايله تفريطك بينيدر .
اما اعتقاده عدالت توحيد متوسطدركه تعطيل ايله تشريكك
يعنى خالقى منكر اولنلر ايله حقه خلقده وعبادتده
شريك قوشانلرك اعتقاد باطللرى وسطنده واقعدركه
هم خالقى وهم نفى تشريكى جامعدر .
واما قولده حد وسط مقبول كسب متوسطدر جبر محض ايله
قدر بينده واقعدر .
واما عملده درجهٔ وسط اداء واجباته ايله تعبد متوسط
كبيدركه بطالتله ترهب بينده واقعدر .

واما خلقده رتبهٔ وسط جود وسخاى متوسط كبيدركه
بخل ايله تبذير ميانه دوشمشدر .
واما احسان احسان طاعاتده . ويوده يا بحسب الكميه
نوافل ايله تطوع وعبادات كبى ويا خود بحسب الكيفيه دركه
كيفيتى (الاحسان ان تعبد الله كانك تراه
فان لم تكن تراه فانه يراك) حديث شريفى بيان
ايدر .

ودخى آيت شريفهٔ مذكورهده مرحوم اقربايه اعطا عدلك
معناى عمومنده داخل ايكن بعده مستقلا ذكرى شانته
اهتمامدركه بو تعبيره بيانده تخصيص بعد التعميم دينلور .
ودخى اولنانلرده فحشا انسانده اولان حال اقبحدركه قوهٔ
شهويه متابعتك افراطيدر زنا كبى .
ومنكر قوهٔ غضبيه نك آثارهده متعاطيسى انكار اولنانه
حقلدر .

نحل ١ ٤٦٢

استعیذ بالله .

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ
ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ
يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ .

تحقیقا الله تعالی هر شیئك وسطی اولان عدلی امر ایدر
(مثلا اعتقادده توحید ایله تعطیل وتشریك بینی وکسبده
جبر ایله قدر بینی واعطاده بخل ایله اسراف بینی واشباه
کبی) واحسانی امر ایدر (که پیغمبر علیه السلام
"الله تعالی یه عبادت ایدك که انی کورر کبی سن انی
کورمزسك اول سنی کورر" قول شریفی کبیك اول عبادته
احساندر) واقربایه محتاج اولدقده مال ویرمکی امر ایدر
و(قوت شهویه یه متابعتله زنا وسائره کبی) عمل قبیحدن
نهی ایدر و(دخی قوت غضبیه ایله قتل نفس وغصب
اموال وسائر کبی) ندامت وانکاری موجب فعللردن
نهی ایدر وصفت شیطانیت اولان تکبر وتجبرله ناسه
استعلادن نهی ایدر الله تعالی سزه امر ونهیله خیر وشری
بیانه ضمنده وعظ ایدر شاید تفکر ایدوب متعظ اولورسز

وبغی ناسی اذیت ایدرلرنه استعلا واستیلا وتجبردرکه
مقتضای قوت وهمیه دن عبارتدن اولان شیطنتدیکه
واشبو فعللردن نهی افعال قبیحه ذکر اولنان شهویه و
غضبیه ووهمیه قوای ثلثه سنك افراطیدر وانسانده
نه قدر شر وار ایسه قوای ثلثه مذکوره توسطیله
ذکر اولنان فحشا ومنکر وبغیه مندرجدر .
ولهذا ابن مسعود رضی الله تعالی عنه اشبو آیت قرآنده
خیر وشری بیان اولان آیاتك اجمعیدر دیمشدر

مائده ١ ١٨٦

استعيذ بالله

إِعْدِلُوا. هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى.

اولياكز وكرك اعداكز امرنده عدل ايدك كه عدل

تقوايه اقربدر.

ابراهيم ١ ٤٢٦

استعيذ بالله.

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ اِنَّمَا

يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ

الله تعالى يى ظالملرك عملنده غافل ظن ايتمه انلرك عذابنى

انجق خوف وحيرتدن كوزلرك خيره لنديكى كونه تأخير ايدر.

الملك يبقى مع الكفر ولا يبقى مع الظلم من طال عدوانه زال سلطانه
لا يكون العمران حيث يجور السلطان * ودخی بیورمشلر * الملك
خليفة الله فى عباده وبلاده ولن يستقيم امر خلافته مع مخالفته *
یعنی سلطان واجب تعالی حضرتلرينك عباد وبلادنده خليفه سيدر
لامحالة واجب تعالى حضرتلرينه مخالفت وعدم اطاعت ايله برابر
آنك خلافتی امری تمام و مستقيم اولماز وفى الحديث ﴿ اذا اراد الله
بملك خيراً جعل له وزيراً صالحاً ان نسى يذكره وان ذكر اعانه ﴾
یعنی واجب تعالی حضرتلری برملك وسلطانه خیر اراده ايدر
ايسه اكه بروزير صالح وناصح وكامل احسان ايدوب اكه مقارن
ايدركه سلطان برامرى نسيان ايدر ايسه اول وزير او امرى اكه
تذكير واخطار ايدر واكر درخاطر ايسه اكه اول امرك تحصيلنده
مشاركت ومعاونت ايدر وحكما وفضلا بيورمشلر * اعلم
الملوك يحتاج الى وزير واشجع الناس يحتاج الى سلاح * يعنی ملوك
وسلاطينك اعلم واعقلی دخی وزيره محتاج اولور اشجع ناس
سلاحه محتاج اولديغى مثللو ودخی بیورمشلر * مثل الملك العادل
اذا كان له وزير فاسد مثل الماء العذب الذى فيه التماسيح * يعنی ملك
عادلك مثلى آنك ايچون وزير فاسد وغير صالح اولديغى وقتده
ماء عذب كبی دركه آنده تماسيح اولور زيرا كه سلطان عادلدن
انتفاع واكه شكايت واظهار حاجتدن فقرا ومظلومينه مانع ودافع
اولور * ودخی امام ايچون وزرآء صالحين ووكلاء ناصحين وعلماء كاملين
وعاملين ايله امور سلطنت وسياستده مشاوره ومحاوره ايله مظاهرة
ومعاونتدن لابد ولازمدر قال الله تعالى ﴿ وشاورهم فى الامر ﴾

وامرهم شوری بینهم ﴾ وفی الحدیث ﴿ لا مظاهرة اوثق من المشاورة استشیروا ذوی العقول ﴾ وحکما بیور مشلر * اعقل الرجال لا یستغنی عن مشاورة اولی الالباب من استشار اولی الالباب نزل فی ابواب الصواب * لکن بعد المحاورة والمشاورة عندنده صواب اولدیغی مظنون اولان رأیی ایثار واختیار ایدوب متوکلاً علی الله تعالی آنی امضا وانفاذ ایدر قال الله تعالی ﴿ فاذا عزمت فتوکل علی الله ﴾ الآیة * امام بین الناس ظاهر اولق لازمدرکه تنفیذ احکام واقامهٔ حدود وتجهیز جیوش وسدّ ثغور امثالی مصالح ناسه عدل وسیاستیله قیام واقدام وحفظ حوزهٔ ملت اسلام ایده والا یعنی ظاهر اولیوب مختفی اولور ایسه وجودی عدم حکمنده اولوب آندن اصلا برفائده حاصل اولماز وتعطیل مصالح وتکثیر مفاسد لازم کلور فسق وجور ایله یعنی عصیان وظلم ایله امام منعزل اولماز زیراکه خلفاء راشدیندنصکره ائمه وامرادن فسق وعصیان ظاهر وظلم وجور منتشر وشایع اولدی مع هذا سلف آنلره منقاد ومطیع اولوب آنلرك اوزرینه خروجی تجویز واراده ایتمدیلر وجمع واعیادی آنلرك اذن واجازتیله اقامه ایلدیلر * زمان غیر مختلف وعصر واحدده ایکی امام نصبی جائز دکلدر والا صحابهٔ کزین تجویز ایدرلر ایدی ولامحالة آنلر تجویز ایتمدیلر زیراکه بعد وفات النبی صلی الله تعالی علیه وسلم صحابهٔ کزیندن مهاجرین وانصار رضوان الله تعالی علیهم اجمعین سقیفهٔ بنی ساعده ده امام نصب وتعیینی ایچون اجتماع واتفاق ایتدکلرنده طائفهٔ انصار رضی الله تعالی عنهم * منا امیر ومنکم امیر *

دیو کروه مهاجرین رضوان الله تعالی علیهم حضرتلرینه خطاب ایلدیلر یعنی برامیر انصاردن وبر امیر مهاجریندن اولسون دیو بیوردیلر ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه آنلرك جوابنده * لایصلح سیفان فی غمد واحد * یعنی برغلافده ایکی سیف صالح ومناسب اولماز * منا الامراء ومنکم الوزراء * یعنی امیر مهاجریندن ووزیر انصاردن اولسون بیوردقلرندن صکره صحابهٔ کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضرتلریندن براحداکه انکار ایتمیوب امام واحد نصب وتعیینی اوزره اجماع واتفاق ایتدیلر صحابهٔ کزینك بواتفاق واجماعندن ظاهر وثابت اولدیکه بین المسلمین عصر واحدده ایکی امام نصبی جائز دکلدر مع هذا تعدد امام چوق کره خلاف ونزاع وفتنه وفساده مؤدی اولوب مصالح مسلمین ونظام امر دین ووظائف امامت مختل وفاسد اولور وامامتدن مقصودکه تنفیذ احکام وحفظ حدود دار اسلام وانصاف المظلوم من الظالم وبونلرك امثالی آحاد امت آنك اوزرینه قادر اولمیان اشیادر میسر وحاصل اولمز تعدد امام جائز اولمدیغی بو وجهله دخی ثابت وظاهر اولور

فصل ثانی

صفات ائمه وشروط امامتك بیاننده در * امام ولایت کامله اصحابندن اولق شرطدر یعنی امام لازمدرکه مسلم وعاقل وبالغ وحر ومذکر وعادل اوله زیراکه امام انفس واموال ناسده متولی ومتصرفدر کافر یعنی مسلم اولمیان ایسه اهل اسلامده

تصرف وولايتى وآنلرك اوزرينه تسلط وسياستى صحيح وجائز اولماز ﴿ ماجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلاً ﴾ ومجنون وصبى ايسه نفسلرى اوزرينه ولايته صالح ولايق اولمازلر غيرك امورنده تصرف ومصالحنه قيام وآنلرك اوزرينه ولايته توجه ايله صالح ولايق اولورلر وعبد ايسه سيدنك خدمتنه اشتغالى اجلندن مصالح مسلمين وامور سياست ووظائف امامته قيام واقدامه فارغ اولماز * ودخى احرار آنك خدمتندن استنكاف ايدوب اكه عاصى اولورلر واستحقار واستخفاف ايدرلر * امام مطاع ومكرم ومصالح امت ووظائف امامت نظمنه فارغ اولمق لازمدر ونساء ايسه ناقصات العقل والدين وناقص الولاية درلر قهر وغلبه وجرّ عسكر وتدبير حرب واقامهٔ سياسته غالبا لياقت وصلاحيتلرى اولماز امام لابد ولازمدركه عقل ودينى كامل وامور مذكوره يه قابل وصالح اوله وفاسق ايسه اموال ناسى مشتهيات واغراض وهواى نفسنه صرف ايدوب حقوق مسلمينى تضييع وپايمال ايدر * اتفاق مسلمين ايله امامتده شرط اولان بو امور مسطوره در وشروط اختلافيه لر دخى واردركه بو رساله ده اختصار مطلوب اولديغندن آنلرك ايرادندن صرف نظر اولندى معصوم اولمق وزمانه اهلنك افضلى اولمق امامتده شرط دكلدر زيراكه امامتده بونلره احتياج مس ايلمز زيرا چوق كره مساوى بل مفضول اولان يعنى علما وعملا اقل اولان شخص مصالح امته خبير واعرف ووظائف امامته قيام واقدام اوزرينه اقدر واليق اولور * لهذا آنك امام نصب وتعيينك جوازنده اشتباه اولنمز وباخصوص نصب

مفضول شرّى ادفع وفتنه دن ابعد اولور ايسه فبالطريق الاولى آنك نصبى جائز وانسب واحرى اولور

فصل ثالث

امامتك حصول وثبوتنى مفيد اولان اسبابك بياننده در * معلوم اوله كه شرائط امامتك برشخصده اجتماعيله اوشخص امام اولمز والا ائمه تعدد ايدوب خلاف ونزاع وفتنه وفساد واقع ونظام امر دين ومصالح مسلمين فاسد ومختل اولور بل واجب تعالى حضرتلرينك وياخود رسولنك نص وتصريحى وياخود تعيين امام سابق ايله شخص امام اولور بو امور مذكوره لر ايله امامتك ثبوتنده اختلاف ونزاع يوقدر واجماع امت ايله يعنى امامته مستعد برشخصه امتدن اهل حل وعقدك بيعتيله وياخود امامته صالح اولان برشخص شوكتى سببيله بلاد مسلمينه مستولى وغالب اولمغله دخى امامت ثابت اولور زيراكه امامتدن مقصودكه تنفيذ احكام واقامهٔ حدود وقهر متغلبه وقطع منازعه وبونلرك امثالى سابقاً ذكر اولنان اموردر بو شخصلر ايله حاصل اولور والا امامته صالح اولمازلر بو ايسه خلاف مفروضدر وبيعت ايله امامتك ثبوتنده اهل حل وعقدك جمله سنك اجماعى لازم دكلدر بل بعض اهل حل وعقدك بيعتى كفايت ايدوب وسائر اهل اسلامه اكه اتباع واجب اولور * حضرت ابو بكر الصديق وحضرت عثمان ذى النورين رضى الله تعالى عنهمانك امامتلرنده صحابهٔ كزيندن بعضك بيعتى ايله اكتفا واقع اولديغى مثللو اجماع جميع امت بركنار اجماع اهل مدينه يى دخى شرط ايتمديلر

فصل رابع

بعد وفات النبی صلی الله تعالی علیه وسلم امام برحقك بیانندهدر امام برحق وخلیفهٔ رسول الله بعد وفات رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلریدر امامتی اجماع امت ایله ثابتدر زیرا که صحابهٔ کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین بعدوفات النبی صلی الله تعالی علیه وسلم سقیفهٔ نبی ساعدهده اجتماع ایدوب نصب امامه مباشرت ایتدکارنده طائفهٔ انصار کروه مهاجرینه خطاباً *منا امیر ومنکم امیر* بیوردیلر یعنی بر امیر بزدن و بر امیر سزدن نصب اولنسون ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه آنلرك جوابنده *لا یصلح سیفان فی غمد واحد منا الامراء ومنکم الوزراء* بیوردیلر یعنی بر غلافده ایکی سیف صالح ومناسب اولماز امام وامیر بزم طائفهمزدن یعنی مهاجریندن ووزیر سزلك طائفه کزدن اولسون و بو مطلب اوزره ﴿الائمة من قریش﴾ حدیث شریفیله احتجاج بیوردیلر بعد المشاورة والمراجعة رأی اصحاب کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك امامتی اوزره مقرر اولوب آنك امامتی اوزره اجماع وآکه بیعت ایلدیلر وحضرت علی کرم الله تعالی وجهه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك تعزیه ومصیبتلرینه اشتغال ومحزون البال ومکدر الحال ورأی واجتهاده بی مجال اولمق مناسبتیله بو وقعهدن غائب اولدیغندن ثانی حالده فراغ بال ایله رؤس اشهاد اوزره ومجمع صحابهده ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینه بیعت

ایدوب خلیفهٔ رسول الله ایله تلقیب بیوردیلر ورسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری ایام مرضنده وفاتنه قدر ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی اقامهٔ صلوة حقنده استخلاف بیوردقلری دخی بو خصوصده نصه قریب اولور زیرا که بعد الوفات دخی قطعاً صلوة حقنده خلیفه اولوب غیر صلوة حقندهدخی خلیفه اولمق لازمکلور زیرا که قائل بالفصل یوقدر اجماعك مستند لا یحصیلرندن بو دخی بر مستند اولور حضرت علی کرم الله وجهه بیوردیلرکه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری بن صحیح وغیر معذور وحاضر غیر غائب اولدیغم حالده ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی امر دینده یعنی اقامهٔ صلوتده تقدیم واستخلاف بیوردیلر امور دنیویهده بز دخی طریق اولویت ایله آنی تقدیم واستخلاف ایدرز خلاصهٔ کلام ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك زمان خلافتنده آنك ایله بر منازع ومخالف ومحارب اصلا بولنمدی والا سائر وقایعلر مثللو لا محالة نقل اولنور ایدی وتدبر وتوقف وتأمل ومشاوه ومراجعه ایله اولان متابعت وموافقت ایسه خطادن ابعد وصوابه اقرب اولدیغی تأیید وتعیین ایدر* بو تقریردن مستبان اولدیغی اوزره ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك امامتی امر مجمع علیه اولوب ﴿لا تجتمع امتی علی الضلالة﴾ حدیث شریفنك مفاد ومقتضاسی اوزره حقیتنده اصلا اشتباه اولماز ومع قطع النظر عن هذا الحدیث معاذ الله تعالی یاخود کافهٔ صحابه خطا وضلالت اوزره مجتمع وفساد وعناد اوزره مستقر

وثابت وراسخ اولورلر وياخود ابوبكر الصديق رضى الله تعالى
عنه حضرتلرى امام برحق اولور بو ايكى امرك بيننده اصلا
واسطه يوقدر * شق اوّل شهادت آيات وتزكيهٔ احاديث
صحيحه ايله باطل وعاطل واهل اسلام آندن مراحل ايله
بعيد اولديغنده قطعاً شك وشبهه يوقدر * شق ثانى كه ابو بكر
الصديق رضى الله عنه حضرتلرينك امام برحق اولديغيدر
ثابت ومحقق ومقرر اولوب مطلوب حاصل اولدى * ابو بكر
الصديق رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك امام برحق وخليفهٔ
رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم اولديغنه دلالت ايدن آيات
واحاديث كثيره در جملهسنك ذكرى بو رسالهنك وظيفهسندن
خارجدر * لكن بحكم مالايدرك كله لايترك كله * بعضيلرينك ذكر
وايرادى ايله تبرك اولنور قال الله تبارك وتعالى وتقدس ﴿وَعَدَ اللّٰهُ
الذين آمنوا منكم وعملوا الصالحات ليستخلفنهم فى الارض كما استخلف
الذين من قبلهم وليمكنن لهم دينهم الذى ارتضى لهم وليبدلنهم من
بعد خوفهم امنا﴾ الآيه بوآيت كريمه ابو بكر الصديق بل خلفاء
راشدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضرتلرينك امام برحق
وخليفهٔ رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم اولدقلرينه دلالت
واضحه ايله دلالت ايدر زيراكه واجب تعالى حضرتلرى صحابهٔ
كزيندن برجماعته استخلاف ايله وعد بيورديلر حال خالى اولماز
ياخود استخلاف ايله وعد اولنان جماعت ابو بكر الصديق وعمر
الفاروق وعثمان ذى النورين وعلى المرتضى رضى الله تعالى عنهم
حضرتلرى اولور وياخود على كرم الله وجهه وآندن صكره بو

نور ٤ ١١٠

استعينه بالله .
وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ
فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ
لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ
خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا
وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

سزدن ايمانه كلوب عمل صالح ايشليندرى الله تعالى
عرب وعجم وسائر كفارك يرلرنده خليفه ايتمكه وعد ايتدى
مقدم بنى اسرائيلى جباره دن صكره مصر وشامده
خليفه ايتديكى كبى نه كه راضى اولديغى دينى اسلامى انلر ايچون
قوتلندرمكى ايچون واندن حالدكى اعدادن خوفدن صكره
امنه تبديل ايچون ايمن اولدقلرى حالده بكا عبادت
ايدوب بر شيئى اشراك ايتمزلر بو وعددن صكره
ارتداد ايده ويا بو نعمته كفران اولن اول كيمسه لر
فاسقلردر

امره تصدی ایدن شخصلر اولور * شق ثانی اجماعا باطلدر * شق
اول تعین وتبین ایدوب ابوبکر الصدیق بل خلفاء راشدین امام
برحق وخلیفهٔ رسول الله اولدقلری ثابت ومتحقق اولدی وقال
رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم * اقتدوا بالذین من بعدی
ابی بکر وعمر * وقال علیه السلام * الخلافة بعدی ثلثون سنة * بو
حدیث شریفك بومطلب اوزره دلالتی واضحدر بیانه حاجت
یوقدر * ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن صکره
امام برحق وخلیفهٔ رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم عمر
الفاروق رضی الله تعالی عنه حضرتلریدرکه ایام خلافتنده عدل
وداد وامن وامان وبرّ واحسان ایله فرش زمینی رشك افزای
عرش برین وتوتیای فتح وظفر لایعدّ ولایحصی ایله دیدهٔ اسلامی
منوّر وروشن بیوردیلر برمشابه‌ده که بعده نظیری بل قرینی
مشاهده اولنمدیغنده برحرف ومقال وستر وانکاره مجال یوقدر
خلافتی نص امام سابق واجماع امت ایله ثابتدر زیراکه ابوبکر
الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلری مریض اولوب حیاتندن
قطع امید ایتدکده عثمان رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی طلب
ایدوب عمر رضی الله تعالی عنه حضرتلری ایچون کتاب عهدی اکه
تلقین وآنك اوزرینه تقریر ایدوب بیوردی * اکتب بسم الله الرحمن
الرحیم هذا ماعهد ابوبکر بن ابی قحافه آخر عهده من الدنیا خارجا
عنها واوّل عهده بالعقبی داخلا فیها حالة یؤمن فیها الکافر ویبرّ فیها
الفاجر انی استخلفت علیکم بعدی عمر بن الخطاب فاسمعوا له واطیعوا
فان احسن السیرة وعدل فذلك ظنی فیه وعلمی به وان بدّل فلکل

امرئ ما اكتسب والخير اردت ولا اعلم الغيب وسيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون السلام عليكم ورحمة الله * حضرت عثمان كتاب عهدى منوال سابق اوزره يازوب بعده مهر امام ايله ختم و بين الناس اخراج ايدوب كتابده تعيين اولنان شخصه بيعت ايله ناسه امر ايلدى صحابهٔ كزين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين دخى كافة بيعت ايتديلر وجه مشروح اوزره حضرت عمرك امامتى نص امام سابق واجماع امت ايله ثابت اولديغى ظاهر اولدى * وبعد عمر الفاروق رضى الله تعالى عنه امام برحق وخليفهٔ رسول الله عثمان ذى النورين رضى الله تعالى عنه حضرتلريدر امامتى شورى واجماع امت ايله ثابتدر زيراكه حضرت عمر رضى الله تعالى عنه ابو لؤلؤ خبيثك ضربتيله شهادتنى حس واستشعار ايتدكده بيورديلركه امر خلافته بو التى شخصدن اليق ظن وادراك ايتم حضرت عثمان وحضرت على وزبير وطلحه وعبد الرحمن ابن عوف وسعد بن ابى وقاص رضى الله تعالى عنهم حضرتلرينى تسميه وتعيين بيورديلر وامرى بونلرك بيننده شورى قلدى بو شرط ايله كه بونلر اختلاف ايدوب برطرف اكثر وبرطرف اقل اولور ايسه اكثره اتباع وايكى طرف مساوى اولور ايسه عبد الرحمن بن عوف اولديغى جانبه ميل وآنك رأيله عمل ايده لر بو وجه اوزره وصيت بيورديلر وبعد وفات عمر رضى الله تعالى عنه جملهسى امرى عبد الرحمن بن عوفه تفويض ايدوب آنك حكمنه راضى اولديلر عبد الرحمن بن عوف حضرتلرى دخى حضرت عثمانى اختيار واكه محضر صحابه ده بيعت ايلدى بعده

سائر صحابهٔ كزين دخى جميعاً بيعت ايلديلر بو وجه اوزره حضرت عثمانك دخى امام برحق وخليفهٔ رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم اولديغى تحقق وتبين ايلدى * وحضرت عثمان رضى الله تعالى عنه شهيدا وفات ايتدكدن صكره امام برحق وخليفهٔ رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرت على كرم الله وجههدركه مناقبى اكثر واشهردر امامتى اجماع امت ايله ثابتدر زيراكه بعد شهادة عثمان رضى الله تعالى عنه كبار مهاجرين وانصار جمع اولوب حضرت على كرم الله وجههدن خلافتك قبولنى التماس ايلديلر حضرت على دخى بعد امتناع كثير قبول بيوروب صحابهٔ كزين اكه بيعت ايلديلر تقرير سابق اوزره حضرت علينك دخى امام برحق وخليفهٔ رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم اولديغى ثابت ومتحقق اولدى * وافضليت خلفاء راشدين دخى ترتيب مذكور اوزرهدر بو مقامده افضليتدن مراد عند الله تعالى ثوابى كثير اولمقدر علمى زياده ونسبى شريف اولمق مثللو معناى آخر مراد دكلدر * شيخينك يعنى ابو بكر وعمر رضى الله تعالى عنهمانك افضليتى اجماع امت ايله حضرت عثمانك حضرت عليدن افضليتى اتفاق جمهور ايله ثابتدر * وعموم صحابهٔ كزينه تعظيم وتكريم وآنلرك شاننده طعن وقدحدن كف لسان وصون دهان لازم وواجبدر زيراكه واجب تعالى حضرتلرى آنلرى آيات كثيرهده مدح وثنا ورسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى دخى آنلرى تحسين بليغ وآنلرك حقنده طعن وقدحدن منع بيورمشلر قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم

اصحابى كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم ❋ ودخى افندمز عليه
السلام بيورمشلركه ❋ ان الله تعالى اختارنى واختارلى اصحاباً
فجعل لى منهم وزراء وانصارا واصهارا فمن سبهم فعليه لعنة الله
والملائكة والناس اجمعين لايقبل الله منه يوم القيمة صرفا ولاعدلا ❋
ويبورمشلركه ❋ اذا ظهر الفتن او البدع وسب اصحابى فليظهر العالم
علمه فمن لم يفعل ذلك فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين
لايقبل الله له صرفا ولاعدلا ❋ بونلرك نظائرى احاديث شريفه لر
اكثر واشهردر نفعنا الله تعالى بمحبتهم ورزقنا شفاعتهم وثبتنا على
العقائد الصحيحة ووفقنا للاعمال الصالحة ربنا لاتزغ قلوبنا بعد
اذهديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب آمين
يامجيب السائلين

❋ خاتمة ❋

بوخاتمه بعض مسائل بياننده دركه اهل سنت والجماعت آنلرايله غيريلردن
فرق وممتاز اولور * معلوم اوله كه هرمتقى وفاسق شخصك خلفنده
اكه اقتدا ايدوب نماز قلمق جائزدر زيرا رسول الله صلى الله تعالى
عليه وسلم حضرتلرى ❋ صلوا خلف كل برّ وفاجر ❋ بيورمشدر
يعنى هرمتقى وفاسقك خلفنده اكه اقتدا ايدوب نماز قلوك * ودخى
هرمتقى وفاسق اولان شخص اوزرينه جنازه نمازى قلنور زيرا
رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى ❋ لاتدعوا الصلوة
على من مات من اهل القبلة ❋ بيورمشلر يعنى اهل قبله دن اولان ميت
اوزرينه نمازى ترك ايتميوك * ودخى حضر وسفرده خفين اوزرينه
مسحى تجويز ايده رز زيرا آنك حقنده اولان آثار تواتر حكمنده در

وهر كمسنه آنى تجويز ايتمزايسه اهل بدعتدندر حتى بعض سلفدن
اهل سنت والجماعتدن سؤال اولندقده جوابنده شيخين يعنى ابوبكر
وعمر رضى الله تعالى عنهمايه محبت ايده سن وختنين يعنى عثمان
وعلى رضى الله تعالى عنهمايه طعن ايتميه سن وخفين اوزرينه مسحى
تجويز ايده سن ديو بيورمشلر * ودخى ولى هرنقدر عارف بالله
وكامل اولور ايسه ده نبى درجه سنه اصلا بالغ اولمز زيرا انبيا
عليهم السلام معصوم وخوف خاتمه دن مأموندرلر اوليالر ايچون
بومقام وبو درجه يه واصل ونائل اولمق مرتبه سى يوقدر *
ودخى عبد بر درجه يه واصل وبالغ اولمازكه آندن امر ونهى
ساقط اوله زيراكه نصوصك جمله انبيا واوليايه شمول وعمومى واردر *
ودخى نصوصك ظاهرى اوزره حملى واجبدر ممكن اولان مقدارى
واهل باطن ادعا ايدن معنالره عدول الحاد وضلالدر * ودخى نصوصى
رد وانكار ومعصيتى استحلال واستخفاف وشريعته استهزاء والله تعالى نك
رحمتندن يأس وعذابندن امن وكاهنى غيبدن خبرويرديكى شيئده
تصديق ايتمك بونلرك جمله سى كفردر * ودخى احيانك يعنى دريلرك
اموات ايچون دعا وصدقه لرنده اموات ايچون منفعت واردر زيرا
بوخصوصده احاديث صحيحه وارد اولمشدر وصلوة جنازه
بومطلب اوزرينه دليل واضحدر * ودخى واجب تعالى حضرتلرى
فضل وكرميله دعالرى قبول وحاجتلرى قضا وروا ايدر قال الله تعالى
❋ ادعونى استجب لكم ❋ يعنى سزبا كه دعا ايدك بنده سزك ايچون اجابت
وقبول ايده يم * ودخى افندمز رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم
حضرتلرى خبرويرديكى اشراط ساعت يعنى علامات قيامت خروج

دجال و دابة الارض و يأجوج و مأجوج و نزول عيسى عليه السلام وشمسك مغربدن طلوعى بونلرك جمله سى حقدر و كرچكدر زيرا بونلر امور ممكنه دن و مخبر صادق دخى وقوعندن خبر ويرمشدر وبونلرك خصوصنده احاديث صحيحه وارد اولمشدر اطلاع اراده ايدن شخص كتب احاديث وكتب كلاميه دن مفصلات و مطولاته مراجعت ايده * الحمد لله رب العالمين * وصلى الله على سيدنا محمد و على آله و اصحابه اجمعين * تم فى شهر رجب لسنة ثمان وتسعين بعد الالف و مأتين من هجرة خير البشر * عليه افضل الصلوات واكمل التسليمات

معرفة الله

عالم حادثدر . یعنی سموات وارض ومافیهما جمیع اجزاسیله محدثدر . معدوم ایکن ایجاد رب العالمین ایله موجود اولمشلر وجملهسی قابل فنا وهلاکدر . یعنی اجرام سماویه ومولید ثلثه والحاصل عالی وسافل بونجه مکوناتده هیچ بری ازلی وابدی اولمیوب جملهسی حادث وهالکدر . هپسنک ابتداسی ونهایهسی واردر . فقط عالمک اول وآخرینک مدت وزمانی حقیقی وجهله جناب خالق ذوالجلالدن بشقه کیمسهیه معلوم دکلدر .

حجة الاسلام امام غزالی احیاسنده دیرکه حد ذاتنده ممکن اولان شی دائما هالکدر . مشکوة الانوارنده ده شویله سویله یور : «عارفلر حضیض مجازدن ذروهٔ حقیقته ترقی ایدوب مشاهدهٔ عیانیه ایله کوردیلرکه وجودده الله وار ووجه اللهدن بشقه هر شی هالک . فقط وقتاً من الاوقات هالک اولور معناسنجه دکل بلکه هر شی ازلاً وابداً هالک»

بقا فنایه مقابل عدم وجوده ردیف
جهان یوق اولمده مانند شمع وار اولمی

—

طبقات الارض علماسی دیورلرکه کرك بطن کره‌ده وکرك
ظهرنده حادث اولان بونجه تغیرات متقاربه وتغیرات متضاده
واضحاً دلالت ایدیورلرکه بو عالم ازلی وابدی دکلدر. بلکه
ابتداسی واردر. وابتداسی اولدیغی کبی انتهاسی دخی شبهه‌سزدر.
انجق بو ابتدا وانتهانك مدت وزمانی حقیقی وجه ایله
خالق تعالی حضرتلرندن باشقه کیمسه بیلمز.
ارضك دور ثالثنده‌کی موجوداتك کون وفسادینی بیان
ایدنلری بحثده دخی شویله سویلیورلر: » دور مذکورك
اکثر مکوناتی که نباتات وحیواناتدر. انلر طبیعت ومزاجلری
تکون ایتدکلری زمانده موجود اولان خاك وهوانك
طبیعتنه مألوف اولمش ومواد جویه کندیلرینه مادهٔ غذائیه
وآلت تنفسیه‌لری قیاسنده بولنمش اولدیغندن زمان
تکونلرنده بولندقلری حالات سطحیه وکیفیات هوائیه
تدریجله تجدد ایدوب اجزای عتیقه‌سندن هیچ برشی قالمدقده
فنایه کیدن مواد عتیقه ایچنده انلرك دخی فنا بولمسی
لازم کلور. زیرا طور جدید ایله الفت ذاتیه‌لری اولمدیغندن
تجدد ایدن ماده‌لر انلرك طبیعتلرینه مخالف دوشرلر

مادهٔ محاته لری اولور . وبناءً علیه انحلال و تلف اولمدیغه
دور جدیدک موادینه مناسب بشقه نباتات و حیوانات انلره خلف
و طبایع کونه‌لره تبدلات تجلی ایدر حکمت علیه اقتضاسنجه انلرده
تعاقب زمانله خلفلرینه سلف اولورلر . نتکم موجودات جدیده
ایکی تخصیص اوزره تکونات متوالیه‌نک حقایقه و کیفیاتنی
انجق خالق تعالی حضرتلری بیلور .

ماحصل جناب صانع حکیمک ارادهٔ علیهٔ ربانیه‌سی تعلق
ایتدیکی زمانده عالم کتم عدمدن وجوده کلمشدر . ینه ارادهٔ علیهٔ
قاهره‌سی تعلق ایتدکده فناپذیر اوله‌جقدر .

معرفة الله نظراً شرعاً واجبدر . یعنی جناب حقک
وجودینی و وحدتنی و صفات کمالیهٔ ثبوتیه و سلبیه‌سنی
طاقت بشریه مقداری تصدیق ایچون تفکر و استدلال ایتمک
شرعاً واجبدر . فقط جناب حقک کنهینه معرفت محققه
کوره واقع دکلدر .

حجة الاسلام وامام الحرمین کبی بعض محققین جناب حقک
کنهنه معرفت ممتنع اولدیغنه قائل اولمشلردر.
ذات حضرت رسالتپناه افندمز کمال کبریای الوهیتی مشاهده
مستغرق حیرت اولدقده « سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ
حَقَّ مَعْرِفَتِكَ » دیه خطاب ایتدی.
دیگر بر حدیث شریفده ده « تَفَكَّرُوا فِي آلَاءِ اللّٰهِ
تَعَالَى وَلَا تَتَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ تَعَالَى فَإِنَّكُمْ لَنْ تَقْدِرُوا
قَدْرَهُ » وارد اولمشدر.
صدیق اکبر رضی الله عنه « اَلْعَجْزُ عَنْ دَرَكِ
الْإِدْرَاكِ إِدْرَاكٌ » دیمش، وعلی مرتضی کرم الله
وجهه حضرتلری دخی بونی تصحیح ایله « اَلْعَجْزُ عَنْ دَرَكِ
الْإِدْرَاكِ إِدْرَاكٌ وَالْبَحْثُ عَنْ سِرِّ ذَاتِ اللّٰهِ
إِشْرَاكٌ » دیمشدر.
انجق بو وجهله معرفة اللهده نظر شرعاً واجبدر. زیرا
جناب حق (فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِي
الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا) بیورمشدر.

یارب علو وعظمتکه لایق اولمیان نقایصدن سنی تقدیس ایدریکه
ذات علیه‌کی حق معرفتله ایله معرفت حاصل ایده مدم دیمکدر.
حق معرفت ایسه علم بالکنهدر. اشبو معرفت بالکنهه اکمل انبیاء
علیه اکمل التحایایه حاصل اولمایجغ غیریده عدم حصولی بالطریق الاولیدر.

جناب حقک کنهنی ادراکدن عجز ادراکدر. یعنی قوله کلامی
علمدر. وذات باریتک سرنده یعنی کنهنده بحث ایتمک شرکدر.

کتاب عزیزك دیگر بر آیت کریمه سنده « قُلِ انْظُرُوا
ماذا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » بیورلمشدر. بر ده:
« اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ » آیت کریمه‌سی
نازل اولدیغی زمانده علیه الصلوة والسلام افندمز
(وَيْلٌ لِمَنْ لَاكَهَا بَيْنَ فَكَّيْهِ وَلَمْ يَتَفَكَّرْ فِيهَا)
بیورمشدر.

معناسی : یازق اول آدمه که بو آیتی ایکی چکه‌سنك آره‌سنده
کوه‌لدی ده اندهکی معانی و اسرارنده تأمل و تفکر ایتمدی
دیمکدر.

شو ایکی آیت کریمه‌ده واقع امرلر وجوب ایچوندر. زیرا
علیه الصلوة والسلام افندمز معرفة اللهك دلائلنده
نظر و تفکری ترك ایدنی وعید و تهدید ایتمشدر. حالبوکه
واجب اولمیان شیئی ترك ایتمه‌ده طولایی وعید و تهدید
یوقدر.

اصحاب عرفانه و ایقانه لوحهٔ جهانی مطالعه و تدقیق ایدیلر
کیمی براهینه کیمی مشاهده و تجارب کیمی واردات قلبیه ایله
جزم و تیقن ایتدیلرکه عالمک بو تنوعاتی نهایه‌سز بو
قوانین جاریهٔ حیرت افزاسی قدیم لم یزل ولا یزال بر
صانعی واردر . انک وجودی لذاته واجب و ذاتنه
نظراً عدمی ممتنع در . یعنی وارلغی مقتضای ذاتی در .
وارلغنک ذاتندن انفکاکی محالدر . اشته سلسلهٔ
ممکنات و حادثات بو قدیم واجب الوجوده منتهی در
دیدیلر

جملهٔ موجوداتنده « وَحدَهُ لا شَرِیكَ لَهُ » نداسنی
ایشیدن اصفیای عباد عظمت و جلالت ربوبیتی حیرتله
تماشایه طالدیلر جمال باکمال الهیه مشتاق اولدیلر
انلر نظرنده هرشی برهان حق اولدیغندن طریقهٔ اهل نظرک
استدلاله محتاج اولمدیلر . انلرک قلوبنه انوار معرفة الله
بارقه انداز اولدی

اهل استدلال ایسه دوشوندیلرکه بو عالم مُحْدَث در

هر مُحْدَث ایچون بالضروره بر مُحْدِث و موجد لازمدر. چونکه
سلسلهٔ حادثاتك وجودی مقتضای ذاتی اولان بر مبدأ قدیمه
منتهی اولمسه حادثاتك بری برینه ترتب ایده ایده ازل طوغری
علل و معلولاتك تسلسل ایتمسی لازم کلور که ازل طوغری
الی غیر النهایه طورمیوب کیدن سلسلهٔ اسبابك بر مبدئی
بولنمیه جغندن علت و سبب یوقدر دیمك اوله جغندن چونکه
بو تسلسل محالدر. یوقه اگر بو حادثاتك بری برینك
علت و معلولاتی دور فرضه اولنورسه بو بر دور تقدمی
اولوب معلولك وجودی علتنك وجودینه توقف ایتدیکی
حالده او معلول دخی کندی علتنه علت اولورسه
علت فرض اولنان شیئك وجودی ده او معلولك وجودینه
توقف ایده جکندن هر بری سبب وجودی اولان شیئ
دیگره و بالآخره کندی نفسنه تقدم ایتمك گبی بالبداهه
فاسدی مستلزم اولمغله بو ده باطلدر دیدیلر

بر ده ماده ایله قولی یعنی هیولای عالم ایله او اجزای
فردهنك حركاتی دوشونیلر ماده ساکن اولدقجه

برشیئه تأثیر ایتمز. برشی احداث و ایجاد ایتمز. حرکت ایسه ماهیات اجسامده ذاتی اولمدیغندن اجزای فردهیه ایلك ابتدا حرکت کتورمك ایچون اندن خارج و اندن فائق بر قوت غالبهنك وجودی ضروریدر. هم برده اجزای فردهنك کندی حرکتیله نیجه تحولاتدن صکره شو مصنوعات بدیعه متناسبهیی ایجاد ایتمش اولمدیغی قبول عقل بشره یاقشماز بر خیال باطلدر. بر اثر معقول غیر مدرکدن صادر اولماز. و غیر مدرك اولان اجزای فردهدن ادراك بشر ظهوره کلمز. بناءً علیه ماده و قوت اصل عالم اولهمیوب بر صانع حکیم بر استناد علیم لازمدر دیدیلر.

إِلٰهُنَا وَاحِدٌ لَوْلَاهُ مَا انْتَظَمَتْ
آحَادُ سِلْسِلَةٍ حُفَّتْ بِإِمْكَانِ
كَذَا الْحَوَادِثُ وَالْأَرْكَانُ شَاهِدَةٌ
عَلَى وُجُودِ قَدِيمٍ صَانِعٍ بَانِ

(قصیدهٔ نونیه)

وَدُنْيَانَا حَدِيثٌ وَالْهَيُولَى
عَدِيمُ الْكَوْنِ فَاسْمَعْ بِاجْتِذَالِ

(قصیدهٔ امالی)

صانع قدیمك وجودینه ووحدانیتنه انفسی وآفاقی بونجه دلائل
قائم اولوب عاقل ایچون رؤیت آثار صنع ایله صانعی بیلمك ممكن
اولدیغندن حضرت خلاق جهانی جهلده هیچ بركیمسه معذور اولدیغنی
بیاننده صاحب امالی شویله دییور :

وَما عُذْرٌ لِذی عَقْلٍ بِجَهْلٍ
بِخَلّاقِ الْاَسافِلِ وَالْاَعالی

حاكم شهید [منتقی] نام كتابنده امام اعظمدن نقل ایلدیكی
سموات وارضك خلقنی ونفسنی وسائر مخلوقاتی كوردیكی ایچون
حضرت باری ذو الجلالی جهلده هیچ بركیمسه نك عذری مقبول دكلدر
ینه امام اعظمدن روایت ایدركه جناب حق ناسه رسول بعث ایلمسه
حضرت خالقی عقللریله بیلمك انلر اوزرینه واجبدر
جمهور ماتریدیه دیدیلركه شاهق جبلده نشأت ایدوب كندینه
دعوت واصل اولمیان كیمسه اوزرینه بالاستدلال صانع عالمك
وجود ووحدتنه ایمان ایتمك واجب اولور

« وَفِی الْاَرْضِ آیاتٌ لِلْموقِنینَ »
« وَفی اَنْفُسِكُمْ اَفَلا تُبْصِرونَ »

خلاصة الخلاصه عقول سلیمه علوم وفنونه تماشای طبیعت
شؤون كونیه حادثات بویله الك ناچیز ذره دن الك بیوك
اجسام واجرامه قدر هر شی بالخاصه كندی نفسلرنده بونلر
هپ وجود باریه واضحاً دلالت ایدیور .

قدرت صنعن ایدرك اثبات
یرده كوكده بو سكون وحركات
حادثاتن فلكه اولسه نظر
قدم ذاتنی ایجاب ایدر
هیچ نقص اولمیه ده عقل سلیم
حكم ایدركه اوله بر استاد علیم

(حلیهٔ خاقانی)

. كتاب كائناته اسرار حقی بی دهشه سویلر
سواد ممكناته آثار صنعی بی نخن سویلر
سنك كوشكده استعداد یوقسه ادراكه یوقسه
لب جوده كمال صنعی هر برك چمن سویلر

(نابی)

انتهی

صانع قد

قائم او

وردیغنه

بیانده ب

حاکم ش

سموات

حضرت

بنه اما

حضرت

جمهور

دعوت

وجو